
THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Messias

af

Fingar Jörgensen.

„Det gjælder om at tvile paa rette Sted og at bekræfte paa rette Sted og at underkaste sig paa rette Sted. Den, som ikke er istand dertil, ved ikke, hvor vidt Fornuftens Omraade strækker sig."

Paskal.

Eget Forlag.

Grand Forks, N. D., 1910.

„Normanden"s Bogtrykkeri.

De mange Konfirmander, som jeg i Tidens Löb har konfirmeret, er dette Arbeide i Kjærlighed tilegnet.

Messias

Forord.

Foreliggende Arbeide, der er et Forsøg paa at vise, paa hvilken sikker Grund vor kristne Tro hviler, havde jeg vel ikke vovet at offentliggjøre, dersom ikke mange Venner havde opmuntret mig dertil. Noget Arbeide, der som dette fremstiller i Sammenhæng de Tanker, man til de forskjellige Tider har havt om Messias, findes ikke i vort Sprog, saa vidt jeg ved, og for saa vidt kan nærværende Skrift ikke siges at være overflødigt.

Jeg har optaget i Teksten nogle hebraiske og græske Ord fra Grundteksterne, fordi jeg troede at kunne paa denne Maade bedre pege paa den hellige Skrifts Mening.

Under Udarbeidelsen har jeg benyttet nogle Forfatteres Skrifter. Citaterne fra Jonathan ben Usiel, hvilke staar paa Side 131—132, er gjengivet efter Gesenius.

Januar 1910.

Forfatteren.

Den messianske Forestilling i det gamle Testamente.

Bibelen udgjør et hele, som bestaar af det gamle Testamente og det nye Testamente. Dette hviler paa hint som Huset paa sin Grundvold. „Det nye Testamente er skjult i det gamle Testamente, og det gamle Testamente er aabenbaret i det nye.“

I det gamle Testamente indeholdes den Pagt, som Gud sluttede med Israels Folk ved sin Tjener Moses. Den var Lovens Pagt og havde kun midlertidig og forberedende Betydning, fordi den efter Guds Bestemmelse skulde afløses af en bedre, der skulde have stedsevarende Betydning, staa ved Magt for stedse, Evangeliets og Naadens Pagt, som skulde indgaaes med Menneskene ved Messias. Denne er den nytestamentlige Pagt.

Med Loven menes her alle de Love, som Gud gav Jøderne ved Moses. Alle disse er afskaffet med Undtagelse af de moralske, af hvilke vi har en Sum i de ti Bud. Denne Lov er ikke afskaffet og kan ikke afskaffes, men gjælder ogsaa for det nytestamentlige Guds Folk, fordi den udtrykker Krav, som han maa stille til Mennesket ifølge sit hellige Væsen; thi som han er hellig, maa han ogsaa fordre, at vi er hellige. „Vorder hellige; thi jeg er hellig“, siger han 3 Moseb. 11.

Det gamle Testamente indeholder ikke blot de mange Anordninger, som Gud gav Jøderne, men ogsaa Beretninger om mange andre Ting, saasom om alle Tings Oprindelse, om det ondes Opstaaen, om Guds Førelser med Menneskene og fornemlig med Israel. Dernæst indeholder det Skildringer af

Gud og Formaninger til Folket om Omvendelse. Endelig finder vi deri en Række Profetier om Jøderne og andre Nationer og om en Person, der engang skal komme, nemlig Messias.

Var end det gamle Testamentes Husholdning Lovens Husholdning, der engang skulde forsvinde som Herligheden paa Moses's Ansigt og give Plads for Evangeliets Husholdning i det nye Testamente (2 Kor. 3), saa kan det ikke forstaaes saaledes, at der i det gamle Testamente ikke findes noget Evangelium; Evangeliet er der; men Evangeliet er der i Form af Spaadomme, af Løfter om Messias og hans Frelsergjerning. Der er ikke mere end en Salighedsvei. Ad Lovens Vei kan ikke nogen frelses. „Gjør disse Ting, saa skal du leve", siger Herren. Men ingen kan gjøre disse Ting efter Faldet. En hel Del af Moseloven kan Mennesket vistnok opfylde; men den moralske Part deraf eller de ti Bud kan ingen opfylde. — „Men forbandet er hver den, som ikke bliver ved i alle de Ting, som er skrevet i Lovens Bog, saa at han gjør dem." „Derfor skal intet Kjød blive retfærdiggjort af Lovens Gjerninger." De troende i det gamle Testamente blev ikke retfærdige og salige paa nogen anden Maade end de troende i det nye Testamente. „Abraham saa min Dag og glædede sig", siger Kristus i Joh. 8. Men der er den Forskjel, at hine troede paa ham som den, der skulde komme, disse tror paa ham som den, der er kommet; thi i Tidens Fylde aabenbarede han sig, og blev Forjættelserne om ham opfyldt.

Den første Forjættelse om ham lød allerede straks efter Faldet i Paradiset. Efter hvert som Tiden skrider fremad, bliver Spaadommene om ham hyppigere og vidtløftigere, indtil Profetien forstummer med Profeten Malakias.

Ved Begyndelsen af vor Tidsregning var Længselen efter Messias stor og almindelig blandt Jøderne. Det ser vi af det nye Testamente, af hebraiske apokalyptiske Skrifter saasom Enoks Bog, 4de Esras's Bog, de sibyllinske Bøger samt den jødiske Historieskriver Josefus. Endogsaa den hedenske Verden havde en Følelse af, at noget overordentligt forestod. Den romerske Digter Vergil skildrer en kommende Guldalder, og en anden romersk Forfatter fortæller, at det var en gammel og almindelig Opfatning blandt Hedningerne, at en ny Tid stod

for Døren. Denne Mening støttedes og spredtes ved Hjælp af de sibyllinske Bøger.

Sibyl betyder Profetinde. I Begyndelsen var der kun en; men senere kom flere til. Disse Bøger, der var af hedensk Oprindelse, indeholdt Orakler eller Udsagn om, hvad der skulde ske i forskjellige Lande og Byer. Efter at de Jøder, der havde nedsat sig blandt Hedningerne, havde stiftet Bekjendtskab med disses saakaldte sibyllinske Spaadomme, begyndte de at benytte sig af den samme Fremgangsmaade for at udbrede sine religiøse Anskuelser. Ja, ogsaa kristne slog ind paa den Vei for at gjøre sine Lærdomme bekjendt blandt andre. Saadanne Forfattere som Athenagoras, der skrev et Forsvar for Kristendommen, stilet til de romerske Keisere Markus Aurelius og Lucius Aurelius Kommodus, omtrent 177 ef. Kr., og Justin Martyr, der skrev to Forsvar mellem Aarene 140 og 165 ef. Kr., brugte de kristne sibyllinske Forudsigelser som Bevis for Kristendommen i sine Apologier eller Forsvar.

Der var saaledes hedenske, jødiske og kristne sibyllinske Udsagn. Det meste af disse Orakler, der altsaa er af forskjellig Oprindelse og af forskjellig Alder, er samlet i 12 Bøger. Den tredie Bog, hvilken skriver sig fra Tiden før Kristus, taler om, at en Messias skal komme for at ødelægge Hedenskabet og grundlægge et herligt Rige.

En Grund hvorfor Ønsket om Messias's Aabenbarelse var saa brændende i Jødefolkets Hjerter, var den store Nød, hvori det dengang var stedt. Det sukkede tungt under fremmed Aag. Makkabæerne eller Asmonæerne, der havde befriet det fra Syrerne, herskede ikke længere. Fyrster af Esaus Slægt ved Navn Herodes var Landets Styrere under det hedenske Roms Overhøihed. Den romerske Hærfører Pompeius havde trængt ind i Palæstina, havde holdt Indtog i Jerusalem, ved hvilken Anledning han skal have skjændet Templet ved at gaa ind i dets allerhelligste, hvorind alene Ypperstepresten havde Tilladelse til at gaa en Gang hvert Aar, nemlig paa den store Forsoningsdag. Aristobolus den 2den, den sidste Konge af Makkabæernes tapre Æt, havde han gjort til Lydfyrste under Rom Aar 63 f. Kr. Aristobolus var senere blevet myrdet, hvorefter det herodiske Hus var kommet til Magten under Roms Overherredømme.

Aldeles falsk er den Paastand, at Forestillingen om en Messias opstod for første Gang da og paa Grund af de politiske Forhold, hvori Nationen paa hin Tid befandt sig. Vel var hine Begivenheder saare ydmygende for Folket; men de fremkaldte ikke Forestillingen om en messiansk Redningsmand. De bragte det kun til end mere at overveie og fastere at klynge sig til Forjattelserne om ham, det gjord kun det, at det gamle Haab om ham, som skulde komme, blussede stærkere op i Hjerterne. Til sine Tider var det messianske Haab mere tilbagetrængt, nemlig naar Folket levede under lykkelige Kaar; men hver Gang store Trængsler meldte sig, traadte det atter kraftigt frem. Trængslerne var i Herrens Haand et Middel, hvorved han vakte Folket op af dets aandelige Slummer, og hvorved han drev det til at ty til hans Løfter for at faa den Trøst, han der rakte det.

Langt rimeligere vilde det være, at Tanken om en Messias opkom under det babyloniske Fangenskab f. Eks., der varede fra Aar 605 til Aar 536 f. Kr., dersom vi regner fra den babyloniske Konge Nebukadnezars første Indtrængen i Landet og indtil den Tid, da den persiske Konge Kyrus gav Jøderne Lov til at vende tilbage til deres Land, eller fra Aar 588 til Aar 517, dersom vi regner fra den Tid, da Nebukadnezar indtog Jerusalem, bortførte Kong Zedekias og hans Folk til Babylon, og indtil Templet var gjenpbygget.

I denne Tid var de uden Tempel og uden Fædreland. Nebukadnezar havde opbrændt Jerusalem og nedbrudt dets Mure. Denne Ødelæggelse er i malende Farver tegnet i Jeremias's Begrædelses Bog. Af den 137 Salme ser vi, hvorledes Sorgen over deres Skjæbne havde bemægtiget sig de bortførtes Hjerter. Ved Babylons Floder sad de grædende, naar de kom Zion ihu, og paa Vidjerne hængte de sine Harper. Deres Fangevogtere og Plagere opfordrede dem til at synge af Zions Sange; men de afslog det: „Hvorledes skulde vi synge Herrens Sang paa fremmed Grund? Glemer jeg dig, Jerusalem, da glemme sig min høire Haand. Min Tunge hænge fast ved min Gane, om jeg ikke kommer dig ihu, om jeg ikke sætter Jerusalem over min høieste Glæde!"

Men Herren trøstede dem ved sine Tjenere, Profeterne Jeremias, Ezekiel og Daniel, og senere under Templets Gjen-

reisning ved Haggai og Sakarias, der i hans Navn lovede, at bedre Tider skulde oprinde over dem og holdt frem for dem Forjættelsen om den kommende Messias.

Haabet om Messias opstod dog ikke under og paa Grund af det babyloniske Fangenskab. De ovenfor nævnte Profeter gjentog kun, hvad der var sagt tidligere til forskjellige Tider. At en Person ventedes at skulle komme ifølge Herrens Ord, sees ogsaa af den græske Oversættelse af det gamle Testamente fra den hebraiske Grundtekst, hvilken Oversættelse bærer Navnet Septuaginta. Septuaginta betyder 70 paa vort Maal, og Oversættelsen kaldes saa, fordi der skal have været 70 Mænd om at udføre Arbeidet.

En hel Del Jøder havde nedsat sig paa forskjellige Steder udenfor Palastinas Grænser, og Aleksandria i Egypten havde en betydelig jødisk Befolkning. Det græske Sprog var blevet det store Kultursprog rundt om i Østerlandene især efter den makedoniske Kong Aleksanders udstrakte Erobringer. De Jøder, som boede udenfor sit Hjemland, tabte efterhaanden Kjendskabet til sit eget Sprog, hvori det gamle Testamente var skrevet. Skulde de bevares i sine Fædres Tro, maatte det være nødvendigt for dem at have de hellige Skrifter i et Sprog, som de forstod. For at møde dette Krav kom Septuaginta istand, der paabegyndtes Aar 280 og fuldførtes Aar 150 f. Kr. af lærde Jøder fornemlig fra Aleksandria, hvorfor den ogsaa benævnes den aleksandrinske Oversættelse. De nytestamentlige Forfattere anfører i Regelen det gamle Testamente efter Septuaginta.

De jødiske Oversættelser af Septuaginta har gjengivet sidste Del af 1 Moseb. 3, 15 saaledes, hvor der siges, at Kvindens Sæd skal knuse Slangens Hoved: „han (autos) skal osv." Deraf skjønner vi, at de med Kvindens Sæd har forstaaet en enkelt Person, en Søn. Og med denne Søn kan de ikke have ment nogen anden end den Person, som ventedes af Jøderne.

Der er en Række af Spaadomme i det gamle Testamente om en Frelser, der engang i Tiden skal aabenbare sig. Alle er enige om, at disse Udsagn er af forskjellig Alder. Det nye Testamente anser dem for Profetier om Messias, Kirken har betragtet dem som saadanne, og ogsaa Jøderne har i de fleste

af dem seet Forudsigelser om ham. Men den moderne Fornuftkristendom benegter, at der gives Spaadomme i det gamle Testamente om en kommende Messias og fortæller os, at Profetierne, som vi blandt andre Bviser har brugt som Bevis for Kristendommen, kan ikke benyttes i saadant Øiemed, fordi den har eftervist, at de paa ingen Maade er Profetier om en fremtidig Redder. Men har den moderne Fornuftkristendom fundet nyt Lys, fundet nye Grunde for, at den gamle Opfatning er feilagtig? Ved at gjennemlæse, hvad den skriver, finder vi intet nyt, som er skikket til at svække den gjængse Forstaaelse. Dens Grunde er væsentlig de samme som de fornuftkristne og Hedninger tidligere har angivet. Dragten er forskjellig. Det er det hele.

Gud lovede allerede strax efter Faldet Menneskene en Frelser; thi han siger i 1 Mosebog 3, 15: „Jeg vil sætte Fiendskab mellem dig og Kvinden, mellem din Sæd og hendes Sæd; den skal knuse dit Hoved; men du skal knuse dens Hæl.“ Den menneskelige Slægts Stamforældre var sin Skaber ulydige, de syndede og derved førte de over sig selv sin Overtrædelses Følger, som Herren havde sammenfattet i Ordet „dø“, idet han havde sagt til dem: „Af Træet til Kundskab paa godt og ondt, af det skal du ikke æde; thi paa den Dag, du æder af det, skal du visselig dø.“ Der siges, at Slangen forførte Eva til at overtræde Guds Forbud. Den var vel et Dyr; men den gik Satans Erinde, lod den onde Aands Stemme lyde gjennem sig. Derfor er Ordet Slangen blevet en Benævnelse paa Djævelen. I Aab. 12, 9 kaldes denne den gamle Slange. Kristus henfører Faldet til Djævelen i Joh. 8, 44, og Slangens Fristelse af Eva viser, at den egentlig var Djævelens Fristelse; thi denne bruger netop en saadan Fremgangsmade som den, der skildres i Slangens Fristelse.

Aarsagen hvorfor Moses ikke nævner Satan i Forbindelse med Faldet, kan ikke være den, at der ikke skulde have været en Djævel til dengang, fordi han endda skulde have været en god Engel, og heller ikke den, at han ikke skulde have deltaget i Faldet. Grunden kan heller ikke være den, at Moses skulde have været ubekjendt med hans Tilværelse. Urimelig vilde en saadan Paastand som denne være, at Moses, der ellers vidste saa meget, ikke havde nogen Kundskab om Djævelen, hvis han

eksisterede, og det vilde være en urimelig Antagelse, at han finder den første Oprindelse til Synden og dens Følger i et Dyr. Det vilde ogsaa være utroligt, at Djævelen ikke skulde have havt noget at gjøre med Faldet i Tilfælde af, at han var til; thi han vilde da have handlet ganske mod sin Natur.

I 4 Moseb. 16, 8 omtales en ond Aand, som kaldes Asasel. Det er ikke kun det nye Testamente, som lærer, at der er en Satan: Hans Tilværelse fremholdes paa flere Steder ogsaa i det gamle. Det var en ond Aand, som kom over Kong Saul 1 Sam. 16, 14. Lilit i Es. 34, 14 er en ond Aand. I Job. 1, 6 læser vi, at Satan fremstillede sig for Herren.

Djævelen havde fundet i Slangen et bekvemt Redskab, hvorved han kunde fremstille sig for Kvinden, og hvorigjennem han kunde tale til hende. Efter Faldet holdt Gud Dom over Adam, Eva og Slangen. Hvad vi læser i 1 Moseb. 3, 15, taltes til Slangen; men der handles ikke alene om den og dens Sæd, men ogsaa om Kvinden og hendes Sæd.

Ordene forudsiger en Kamp mellem Slangens Sæd og Kvindens Sæd, hvilken Kamp er et Udslag af Fiendskab mellem dem. Denne Kamp kan ikke være en naturlig, fysisk Strid, under hvilken Slanger dræbes og Mennesker saares. Stedet har en langt dybere Mening.

Skrækkeligt var Menneskets Fald; det faldt ud af Guds salige Samfund, blev syndigt, mistede Freden med ham og blev skyldigt til legemlig og evig Død. Hvor trængte det ikke til Trøst og Opreisning! Og han, som er Naadens Gud og Barmhjertighedens Fader øvede Miskundhed mod vore første Forældre, hvis Hjerter var fulde af Sorg over, hvad de havde gjort mod sin Herre og Skaber. Ulykken, som de havde ført over sig, maatte føles saa meget mere af dem, som de nylig havde nydt den høieste Lykke i Guds Samfund, ligesom en, der har været rig, men pludselig bliver fattig, maa føle desto dybere, hvor haardt det er at være fattig. Hvad Herren siger i 1 Moseb. 3, 15 er aabenbart beregnet paa at trøste og opreise det i Synden faldne Menneske; men nogen Trøst og Hjælp mod Synden og dens Følger kunde det ikke være, at Menneskene skulde slaa ihjel Slanger.

Der menes en aandelig, en moralsk Kamp mellem Kvindens Sæd og Slangens Sæd. Den naturlige Kamp mellem

Slangerne som Slangens Sæd og Menneskene som Kvindens Sæd er et Billede paa hin aandelige Kamp, som er en Kamp mellem det onde og det gode. Med Slangerne kan ikke nogen moralsk Strid foregaa; thi Dyrene er ikke moralske Væsener, fordi de mangler Aand. Vel har de Sjæl, naar vi bruger dette Ord for at betegne, at de har Liv, og Skriften benytter det ofte i den Forstand. Moses bruger det saledes f. Eks. i 1 Moseb. 9, 4 og Paulus i 1 Theos. 5, 23. Aand har de derimod ikke eller med andre Ord en fornuftig Sjæl. I noget Dyr kan Synden ikke have sin Kilde, fordi det er uden Evne til at kunne skjelne mellem godt og ondt i ethisk Betydning, eftersom det ikke besidder en fornuftig Sjæl, hvori jo Evnen til at kunne gjøre Forskjel paa godt og ondt ligger. Men Væsener der ikke kan skjelne mellem godt og ondt i ethisk Henseende er ikke moralske Væsener, og ligesom Synden ikke kan have sit Udspring i saadanne, saa kan heller ikke nogen moralsk Strid finde Sted med dem. De er og var fra først af hverken gode eller onde i moralsk Retning.

Men en moralsk Kamp kan paa den anden Side heller ikke gaa for sig blot mellem det gode og det onde. Den kan kun finde Sted mellem Væsener, der er onde og gode. Det onde og det gode eksisterer ikke uden i Forbindelse med moralske Væsener. Moralske, fornuftige Væsener er personlige, er Personligheder. De har ikke Instinkt som Dyrene, men Vilje. En moralsk Kamp er mulig kun mellem Personligheder, ligesom Synden kan have sin Oprindelse alene i en Personlighed. Det gode kan ligeledes have sin Kilde kun i en Personlighed.

Naar der da handles om det ondes Opstaaen, kræves med Nødvendighed, at den henlægges til en Personlighed. Tænkeligt er det, at Synden kunde have fremstaaet i Mennesket kun derved, at det havde seet paa det uskyldige Kundskabstræ. Der øines ingen Grund, hvorfor Mennesket ikke kunde have faldt paa samme Maade som Djævelen, der, skjønt hellig, blev ond, uagtet han ikke blev fristet af et ondt Væsen.

Men Skriften lærer, at det onde ikke har sin første Kilde i Mennesket. Det holder ogsaa Moses frem i sin Fortælling om Fristelsen af Kvinden. Gud havde sagt til vore første Forældre, at, aad de af Kundskabstræet, skulde de vissselig dø.

Strax lød en anden Stemme i Evas Øren: „I skal vissselig ikke dø." Dette er Løgnens Ord; men Løgn er Synd. Der var altsaa Synd til før endnu Mennesket var faldt. Men vi har ovenfor erkjendt, at Synd ikke er til uden i Forbindelse med et fornuftigt Væsen eller en Personlighed. Det er derfor indlysende, at en personlig, objektiv og ond Magt traadte udenfra hen til Eva og fristede hende i Slangen, og denne Magt er Satan. Skjønt Moses ikke nævner ham i sin Skildring af Fristelsen, er det dog tydeligt, at hans Tilværelse læres allerede her.

Ganske falsk er den Paastand, at Læren om en personlig ond Magt er en fremmed Plante, hentet senere hen fra det persiske Hedenskab, fra Parsismen, og omplantet paa den jødiske Theologis Jordbund. Zoroaster var Parsismens største Lærer. Han lærte to personlige aandelige Magter. Ormuzd er den gode Magt, hvorfra alt godt stammer, Ahriman den onde, hvorfra alt ondt udspringer. Men Ahriman er meget forskjellig fra Skriftens Satan; thi han er uafhængig af Ormuzd, denne er afhængig af Gud, hin er en evig Guddom, denne er en Skabning, hin har altid været ond, denne var engang god og er blevet syndig ved Ulydighed mod sin Gud og Skaber. Parsismen er snarere en Forvanskning af Bibelens Lære om Djævelen.

Som Moses lader os forstaa, at Fristelsen kom fra Djævelen, saa viser han os i 1 Moseb. 3, 15, at den Kamp, som der beskrives, er en Kamp mod Djævelen, thi der siges, at hans Hoved skal knuses, og at han skal knuse Hælen paa Kvindens Sæd.

Kvindens Sæd skal knuse hans Hoved, overvinde ham. Udfaldet af denne Strid skal ikke være tvilsom. Satan skal ikke seire, men Kvindens Sæd. Herren forudsiger det, han, for hvem det fremtidige er, som var det nærværende, og hvis Øie ikke ser feil. Herren lover det, han, i hvem Forjættelserne er Ja og Amen. Skulde han sige noget, og det ikke ske? „Stor indtil Himmelen er din Miskundhed og indtil Skyerne din Trofasthed", Salm. 57, 11.

Hvem menes med Kvindens Sæd? Er det Menneskene eller er det en enkelt Person? Det Ord (sera i den hebraiske Grundtekst), som er oversat Sæd, staar i Enkelttal. Det be-

tyder Sæd, Afkom. Enkelttalsformen bruges i Skriften ikke blot i Enkelttals, men ogsaa i Flertals Betydning (kollektivt). Om mere end en Efterkommer staar Ordet f. Eks. i 1 Moseb. 21, 12 og om kun en f. Eks. 1 Moseb. 4, 25 Udtrykket Kvindens Sæd kan derfor betyde Kvindens Efterkommere, det vil sige, den menneskelige Slægt, og det kan betyde Kvindens Efterkommer. Menes Kvindens Efterkommere, er Kvinden Eva. Forstaaes det om Evas Efterkommere, da forudsiges, at Menneskslægten skal kjæmpe mod Djævelen, og da loves den Seier.

Men er det sandt at Menenskeslægten fører en saadan Kamp og vinder en saadan Seier? Stemmer det med Erfaringen, med Historien og Skriften? Den strider ikke mod Djævelen og vinder ikke nogen Seier over ham. Om den stred, vilde den ikke magte at overvinde Djævelen; thi han er altfor mægtig. Vore Stamforældre saa klart Bevis derpaa f. Eks., da Kain slog sin Broder Abel ihjel. Dersom Gud havde ment, at Menneskene skulde seire over den onde, vilde han istedetfor at trøste Adam og Eva og deres Efterkommere skuffet dem.

Der menes kun en Person, en Person, der til bedste for Menneskene skal stride mod Slangen, Djævelen, og tilintetgjøre hans Vælde. Det var nødvendigt for Adam og Eva at faa Lys med Hensyn til ham, som skulde ødelægge Djævelens Gjærninger, skulde de finde Trøst. En ond personlig Magt havde de mødt og ladet den faa Herredømme over sig. Synden fandt de ikke alene som noget, der var udenfor dem, men ogsaa som noget, der var kommet ind i dem, og de følte Tyngden af Syndens Følger. Urimeligt vilde det være, at Gud lod dem være i Uvidenhed om ham, i hvem der er Opreisning fra Faldet, medens han senere forudsagde hans Komme til Frelse.

Om Herren talte mere om denne Person, end hvad der er sagt i 1 Moseb. 3, 15, ved vi ikke. Moses er taus; men vi ser af Moses, at der i vor Slægts tidligste Historie ventedes, at en menneskelig Person skulde komme. Lamek kaldte sin Søn Noah og sagde: „Denne skal trøste os for vort Arbeide og for vore Hænders Møie, der udgaar fra Jorden, som Herren har forbandet." Saa læser vi 1 Moseb. 5, 29. Noah betyder Ro. Lamek taler om Følgen af Synden, og om, at der skal

blive Ro at faa med Hensyn til den, og denne Ro sætter han i Forbindelse med sin Søn. Noah skal bringe Ro og saaledes trøste Menneskene. Men Lamek mener ikke, at Noah skal befri Menneskene fra at arbeide. Arbeidet er ikke en Straf for Synden.

Mennesket fik før Faldet Befaling om at arbeide; thi Gud satte det i Edens Have og paalagde det at dyrke den. Arbeidet er en Nødvendighed, der har sin Grund i Guds Indretning af Verden. Det er i Virkeligheden en Velsignelse, en Gave fra ham, fra hvem enhver god Gave og enhver fuldkommen Gave kommer. Den Møie derimod, som er knyttet til Arbeidet, er en Følge af Syndens Indtrængen i Menneskeheden. Lamek mener, at hans Søn skal trøste ved at skaffe Ro for Arbeidets Møie; men dette skal han ikke gjøre derved, at han skal anvise de dalevende Mennesker en lettere Maade, hvorpaa de kan dyrke Jorden, en Opfatning, som ifølge Luthers Oplysninger jødiske Rabbinere eller Lærere har havt af Stedet. Lameks Ord har en langt dybere Betydning. Han nævner en af Syndens Følger, Arbeidets Møie, som et Eksempel paa, for hvad Noah skulde bringe Ro. Noah skulde bringe Hjælp for alle Syndens Følger. Hjælp for Arbeidets Møie kan ikke bringes, uden at Hjælp bringes for alle Syndens Følger. Men Hjælp for Syndens Følger kan ikke bringes, uden at Hjælp bringes for Synden, som er Aarsagen til den.'

Enhver Sygdom har sin Aarsag. Skal Sygdommen læges, maa Aarsagen fjernes. Dersom dette ikke sker, vil ikke nogen Helbredelse finde Sted. Synden er Grunden til Arbeidets Møie og al anden baade legemlig og aandelig Nød. Saa længe som Synden ikke er bortskaffet, saa længe vil Forsøgene paa at hæve dens Virkninger være frugtesløse. Men naar Synden forlades og dens Herredømme tilintetgjøres, da ophører dens Følger. Istedetfor Uro i Sjælen bliver der Ro derinde, istedetfor Frygt Mod, istedetfor Trældom i Synden Frihed i Guds Samfund. Den aandelige Død, der bestaar i Adskillelse fra Gud ophører, thi man bliver forligt med Gud og kommer i Forening med ham igjen. Og hvad af Kummer, Møie og Smerte er uundgaaeligt, har man i Guds Samfund Trøst mod, saa at disse Ting ikke er det mere, som de ellers vilde være. Hvorledes Lamek nærmere forestillede sig den

Gjerning, Noah skulde udføre, siges der intet om. Men det er sikkert, at han ventede, Noah skulde skaffe Menneskene Frelse fra Synden og dens Følger, saa at en lykkelig og salig Tid skulde ved ham rinde op over dem.

I 4 Moseb. 4, 1 læser vi følgende Ord, udtalte af vor Slægts Moder: „Jeg har faaet en Mand ved Herren." Hun udtalte disse Ord, da hun havde faaet sin første Søn Kain. Kain betyder faaet. Hendes Ord kan oversættes paa to Maader. De kan oversætttes: „Jeg har faaet en Mand ved Herren." Saaledes er hendes Ord gjengivet i den nye Oversættelse. De kan ogsaa gjengives saaledes: „Jeg har faaet en Mand, som er Herren." Den gamle Oversættelse har: „Jeg eier en Mand, som er Herren." Der staar i den hebraiske Grundtekst et lidet Ord (et), der kan være bare Akkusativmærke og betegne, at Ordet Jehova, i vort Sprog Herre, er Objekt for Gjerningsordet eier. Hvis det lille Ord opfattes som Akkusativmærke, maa vi oversætte paa sidste Maade: „Jeg eier en Mand, som er Herren". Eva vil da sige, at Herren er blevet et Menneske i hendes Søn Kain.

Det lille Ord kan ogsaa være Præposition. Som saadan betyder det ved, fra. Forstaaes det saaledes vil Eva sige, at hun har faaet Kain ved, fra, Herren. Det er umuligt af Sammenhængen at gjøre, hvilken af de to Oversættelser er den rigtige. Men hvorledes vi end opfatter det lille Ord, synes det at være sikkert nok, at Eva udtaler i sine Ord det Haab, at hun er blevet Moder til ham, der skal optage Kampen mod Djævelen. Hun kalder ham ikke Søn, men Mand. Betydningen af det Ord (isch), som er oversat Mand, er først og fremst en modig, tapper og stærk Mand. I en saadan Betydning bruger ogsaa David det, naar han straks før sin Død siger i 1 Kong 2, 2 til Salomo: „Jeg gaar al Jordens Vei; saa vær du stærk og bliv en Mand!"

Vi ser saaledes, at Menneskene, som levede før Syndfloden, ventede en Persons Komme. Eva tog feil, naar hun mente, Kain var denne Person. Han blev en ugudelig Mand, og alle hans Efterkommere omkom i Syndfloden. Ogsaa Lamek tog feil med Hensyn til Noah, der dog blev en from Mand og en Retfærdighedens Prædikant, hvem Gud frelste i Arken.

Hvorpaa grundede Eva og Lamek sit Haab om hin Persons Komme? Efter hvad vi finder hos Moses, havde de ikke noget andet at bygge det paa end Forjættelsen i 1 Moseb. 3, 15. De maa have forstaaet denne Forjættelse om en enkelt Person. Det har været Tilfældet ogsaa med de gamle Jøder. Det fremgaar af Septuaginta, da de jødiske Oversættere af dette Sted, som vi før har seet, har oversat det saaledes, at vi ser, at de har forstaaet Kvindens Sæd som en enkelt Person.

Til Støtte for den Mening, at med Kvindens Sæd, Afkom, menes en enkelt Person, kan ogsaa Paulus benyttes. I Gal. 3, 16 skriver han nemlig, at, naar Gud siger til Abraham i 1 Moseb. 22, 18: „Og i din Afkom skal alle Jordens Slægter velsignes", da mener han Kristus. Apostelen, der er en lærd Jøde, forstaar fortræffelig det hebraiske Sprog. Han ved meget godt, at det hebraiske Ord (sera), der betyder Afkom, Sæd, kan i denne Form, Enkelttalsformen, betegne mere end en Person, og vi ser af Rom. 4, 18 og 9, 7, at han har opfattet det i 1 Moseb. 15, 5 og i 1 Moseb. 21, 12 i Flertals Betydning. Men i 1 Moseb. 22, 18 forstaar han det om en enkelt Person. Hans Argumentation er denne: Ordet i Grundtekſten staar ikke i Flertal, men i Enkelttal. Stod det i Flertal, maatte det betegne mere end en Person; men da det staar i Enkelttal, kan det betegne bare en Person, og her i 1 Moseb. 22, 18 betegner det kun en enkelt Person, Messias nemlig. Mon ikke ogsaa Paulus maa antages at have forstaaet Kvindens Sæd, Afkom, i 1 Moseb. 3, 15 om en enkelt Person, nemlig Messias?

Ikke Kvindens Efterkommere skal knuse Djævelens Hoved. Det formaar de ikke. En enkelt Efterkommer skal komme og gjøre det. Han skal knuse Djævelens Hoved, berøve ham hans Magt til bedste for andre, for at de kan blive befriet fra ham, fra Synden og dens Følger. Det var Trøsten, Herren rakte vore Stamforældre.

Denne Forjættelse om Kvindens Sæd er det første Evangelium. Fra denne Spaadom har den gammeltestamentlige Forestilling om en kommende Messias udviklet sig. Paa denne Spaadom som Grundlag har Profeterne bygget videre. Og som Kvindens Sæd maa forstaaes om en enkelt Person,

om Messias, der engang skal fremstaa af Menneskeslægtens Midte til dens Frelse, saa maa vi med Kvinden, hvis Afkom han skal være, ikke forstaa Eva, men hans Moder.

Løftet om en fremtidig Redningsmand gjentages for Abraham i 1 Moseb. 12, 3: „Og alle Jordens Folk skal velsignes i dig", det er, i Abraham, og i 18, 18: „Og alle Jordens Folk skal velsignes i ham", i Abraham. I ham skal alle Jordens Slægter velsignes, forsaavidt som han skal være Stamfader til den Person, der kaldes hans Afkom. I Abrahams Afkom er det egentlig, at alle Jordens Folk skal velsignes. Derfor siger Herren senere hen til Abraham i 22, 18: „Og i din Afkom skal alle Jordens Folk velsignes". De samme Ord gjentages for Isak i 26, 4 og Jakob i 28, 14.

Paa alle disse Steder betegner Afkom kun en enkelt Person og ikke flere Personer. Hvis det opfattedes som flere Personer, vilde Afkom betegne Jøderne; thi disse er Abrahams Afkom, Sæd. Ordet (sera) i Grundtekſten staar i Enkelttal; men som før sagt kan Enkelttalsformen have Flertals Betydning. Dersom det forstodes om Jøderne, maatte det opfattes saaledes, at i dem skal alle Jordens Slægter velsignes, forsaavidt som Messias skal høre til det jødiske Folk. Han skal komme fra Jøderne. Han skal nedstamme fra Sem, ikke fra Jafet og ikke fra Kain. Gud er Sems Gud, 1 Moseb. 9, 26. Messias skal tilhøre det Folk af de semitiske Folkeslag, hvis Stamfader Abraham er, nemlig Jøderne.

Men der maa menes kun en enkelt Person. Det var nødvendigt for Abraham, Isak og Jakob at høre om hin Person, der skulde komme med Velsignelse. Vi har seet, at før Syndfloden ventedes en enkelt Person, Jakob forudsagde en enkelt Persons Komme i 1 Moseb. 49, 10, og kaldte ham Fredsstifteren. Senere hen profeteredes der hyppigt om en enkelt Persons Komme. Paulus forstod Ordet ifølge Gal. 3, 16 om en enkelt Person og ligeledes Peter ifølge Apostl. Gjær. 3, 25.

Det Ord (i Grundtekſten barak), som er oversat velsignes kan ogsaa oversættes velsigne sig. Meningen bliver ikke forskjellig. Den velsigner sig som velsignes. Den, i hvem man velsigner sig og velsignes er Kilden til Velsignelsen. Oversætterne af Septuaginta oversætter velsignes (eneulogetheson-

tai). Paulus anerkjender denne Oversættelse i Gal. 3, 8 og ligeledes Peter i Apostl. Gjær. 3, 25.

I 4 Moseb. 24 synger Bileam om Israels store Fremtid. I sit Kvad siger han blandt andet: „Frem skrider en Stjerne af Jakob og et Spir hæver sig af Israel, og det knuser begge Moabs Sider og udrydder alle Larmens Børn." Denne Stjerne og dette Spir er Messias. Israels Fremtid er stor og herlig, fordi han skal tilhøre det. Det kunde indvendes, at Bileam taler om Israels Herskerstilling blandt Nabofolkene, og at der i et hvert Fald kun indirekte er Tale om Messias. Men naar vi erindrer, at en enkelt Person ventedes og er omtalt i foregaaende Steder, maa vi opfatte Bileams Ord om Messias. De gamle Jøder udlagde dem som en Spaadom om Messias. Messias skildres paa mangfoldige Steder som en mægtig Hersker, en stor Konge.

I Salmerne 2, 45, 72 og 110 skildres han som en Konge. Disse Salmer er direkte Forudsigelser om ham. I Salm. 2 beskriver Salmisten, hvorledes Folkene med sine Konger reiser sig og raadslaar mod Herren og hans salvede, og hvorledes Gud stiller sig til dem, at han nemlig ler ad dem og spotter dem. Oprøret skal ikke lykkes; thi han har indsat sin salvede til Konge, han er hans Søn, og han har bestemt at give ham Herredømme over hele Jorden. Enhver som gjør Oprør, skal denne Konge knuse med et Jernspir og sønderslaa som en Pottemagers Kar. Derfor bør enhver underkaste sig ham, „salige er alle de, som forlader sig paa ham."

Denne Konge kan ikke være nogen af Israels Konger f. Eks. David eller Salomo. I V. 2 kaldes han Herrens salvede, i V. 6 hans Konge og i V. 7 Guds Søn. Disse Udtryk beviser vel ikke, at der ikke tales om en eller anden af Israels Konger. De kunde bruges om en saadan. David er Herrens salvede, salvet til Konge af Samuel paa Guds Befaling og derfor ogsaa indsat til Konge af Gud. Endogsaa den persiske Konge Kyrus faar Titelen Herrens salvede i Es. 45, 1, fordi han gjorde Guds Vilje derved, at han lod Israel vende tilbage til deres Hjemland. I 2 Sam. 7, 14 kalder Herren gjennem Profeten Natan Salomo sin Søn: „Jeg vil være hans Fader, og han skal være min Søn."

Der er fornemlig to Ting i Salmen, som viser, at den

ikke handler om nogen almindelig Konge, ikke engang David eller Salomo, men alene om en Konge i en særegen Forstand. Disse to Ting indeholdes i V. 8 og V. 12. Ifølge V. 8 skal han faa forlange Herredømme over den hele Jord: „Begjær af mig! Saa vil jeg give dig Hedningerne til Arv og Jordens Ender til Eie." At han begjærer det og faar det, sluttes af V. 9: „Du skal knuse dem med Jernspir; som en Pottemagers Kar skal du sønderslaa dem."

David og Salomo var mægtige Konger; men kun over en liden Part af Jorden strakte deres Magt sig. Den Del af Jorden, som de regjerede over, kan jo ikke kaldes Jordens Ender, skjønt den strakte sig udenom Jødelands Grænser. Det Ord (i den hebraiske Grundtekst arets), som er oversat Jorden, betegner Jorden og ikke kun en Del af den. Hvad Jorden betyder, ser vi f. Eks. af 1 Moseb. 1, 1: „I Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden." Til fjerntboende Hedninger, til Jordens yderste Grænser skal hans Herredømme strække sig.

I V. 12 læser vi: „Salige er alle de, som forlader sig paa ham." I det første Bud forbyder Herren os at forlade os paa noget Menneske og befaler os at forlade os paa ham alene. I Salm. 118, 8. 9 læser vi: „Det er bedre, at sætte sin Lid til Herren end at forlade sig paa Mennesker. Det er bedre at tage sin Tilflugt til Herren end at stole paa Fyrster." I Salm. 146, 3 opfordres vi til ikke at tage vor Tilflugt til Fyrster, naar det heder: „Forlad eder ikke paa Fyrster, paa et Menneskebarn, hos hvem der ikke er Frelse." Forbandelse udtales over dem, som forlader sig paa Mennesker; thi saaledes siger Gud gjennem Jeremias's Mund Jer. 17, 5: „Forbandet er den Mand som forlader sig paa Mennesker og holder Kjød for sin Arm, og hvis Hjerte viger fra Herren." Paa den anden Side staar der i Salm. 84, 13: „Herre, Herskarernes Gud; saligt er det Menneske, som forlader sig paa dig."

Handledes der i Salm. 2 om en almindelig Fyrste, vilde Digteren opfordre til Afguderi og prise Mennesker salige, fordi de gjorde sig skyldige i en saadan Synd. For at undgaa denne Urimelighed har der været gjort Forsøg paa at henføre „ham" i Ordene: „Salige er alle de, som forlader sig paa ham" i V. 12 til Herren i V. 11, der lyder saaledes: „Tjen Herren med Frygt og juble med Bæven." Men denne Udvei er alde-

les umulig. Det vilde være at gjøre den største Vold paa Sammenhængen. Ordet „ham“ maa nødvendigvis henføres til „Sønnen“ i samme Vers, hvor „ham“ staar, nemlig V. 12, hvor Salmisten indtrængende opfordrer os til at underkaste os Sønnen, da han siger: „Kys Sønnen, for at han ikke skal vredes og I gaa til Grunde paa Veien! Thi snart kunde hans Vrede optændes.“

Denne Konge skal fremstaa af Davids Æt. Derom taler Jeremias, naar han spaar i Jer. 23, 5: „Se, Dage kommer, siger Herren, da vil jeg opreise David en retfærdig Spire, og han skal regjere som Konge og handle viselig og øve Ret og Retfærdighed i Landet“, Profeten Ezekiel kalder ham simpelt hen David i 34, 23 og desuden i 37, 24. Hans Fødested skal være Davids By, Bethlehem, hvilket Profeten Mika fortæller i 5, 1: „Og du Bethlehem, Efrata, liden til at være blandt Judas Tusinder! Af dig skal der udgaa mig en til at være Hersker over Israel, og hans Udgang er fra fordum, fra Evigheds Dage.“

Denne Davids Efterkommer skal opreise sin Stamfaders faldne Throne. Det skal kun være midlertidigt, at den er falden. Vedvarende skal det ikke være. Gud havde sagt til David i 2 Sam. 7, at han vilde befæste hans Kongedømmes Throne evindelig; men han havde intetsteds sagt, at han ikke vilde nogen Gang ydmyge hans Kongehus. Tvertimod. Allerede i hans Søns, Salomos, Dage, sagde han ved Profeten Akia: „Jeg vil ydmyge Davids Afkom for denne Sags Skyld, dog ikke alle Dage“ 1 Kong. 11, 39. Og Ezekiel henvender sig til Kong Zedekias og forkynder, at Kongekronen skal tages fra Davis Hus, „indtil han kommer, hvem Retten tilhører, og jeg giver ham den“ 21, 25—27.

Om denne, som skal komme, spaaede David i sit sidste Ord: „Saa siger David, Isais Søn, og saa siger Manden, den høit stillede, Jakobs Guds salvede og Israels liflige Sanger: Herrens Aand taler gjennem mig, og hans Ord er paa min Tunge. Israels Gud har sagt, til mig har Israels Klippe talt: Der skal være en Hersker over Menneskene, en retfærdig, en Hersker i Gudfrygt og lig Morgenens Lys, naar Solen gaar op, en Morgen uden Skyer ;ved Solskin, ved Regn spirer Græsset frem af Jorden. Thi har ikke mit Hus det saa-

ledes med Gud? En evig Pagt har han jo sat mig, ordnet i alt og sikret; al min Frelse og alt, hvad ham behager, skulde han ikke lade det fremspire?" 2 Sam. 23, 1—5.

Som Konge har han et Rige, og dette skal ikke forgaa som jordiske Riger. Disse er underkastet Forgjængelighedens Love. Historien fortæller os, hvorledes Rige efter Rige har reist sig og er omstyrtet. Hvor er Nebukadnezars Rige? Hvor er Kyrus's Rige? Hvor er Aleksander den stores Rige? Hvor er Romerriget? De er en Saga blot. Om Messias's Rige derimod heder det i Dan. 2, 44: „Og i disse Kongers Dage vil Himmelens Gud oprette et Rige, som ikke skal ødelægges i al Evighed, og hvis Herredømme ikke skal overlades til noget andet Folk; det skal knuse og gjøre Ende paa alle hine Riger; men selv skal det staa fast evindelig."

Og som det skal bestaa for stedse, saa skal det omfatte hele Jorden Det saa vi ovenfor i den anden Salme. Det ser vi ogsaa af Salom. 72, 8, hvor vi læser: „Og han skal herske fra Hav til Hav og fra Floden (Eufrat) til Jordens Ender" Dermed menes ikke bare en Part af Jorden. Det fremlyser ogsaa af andre Steder f. Eks. Profeten Daniel; thi saaledes taler han i 7, 14: „Og ham blev givet Herredømme og Ære og Rige, og alle Folk, Slægter og Tungemaal skal tjene ham."

Den moderne Fornuftkristendom siger, at det er almindelige Personer, som menes. Den paastaar, at somme Skildringer dreier sig om Fyrster, der levede til den Tid, de blev skrevet, Fyrster blandt Jøderne, hvoraf nogle var af Davids Slægt, andre af Makkabæernes Æt. Andre Skildringer skal angaar visse kjendte Efterkommere af Davis Hus, om hvem man nærede det Haab, at de skulde opreise Stamfaderens faldne Throne ved at grundlægge et uafhængigt jødisk Rige Der gives ikke nogen Forudsigelse om en almindelig Person, der engang skal komme og oprette et uforgjængeligt Rige, som strækker sig over den ganske Jord, siger den. Men dens Paastand er visselig ugrundet.

At der ikke handles om almindelige Konger og Kongsemner, det viser Profetierne selv. De passer jo aldeles ikke paa almindelige Konger og Kongsemner. De taler ikke om flere Personer, men kun om en. De handler alle om en og

samme Person fra 1 Moseb. 3, 15 til den sidste Profet, nemlig Malakias.

Salm. 72 er direkte messiansk, det er, den taler kun om Messias. Dens Indhold passer ikke paa nogen almindelig Konge. Kun nogle Ting i den skal peges paa. V. 7 lyder saaledes: „I hans Dage skal den retfærdige blomstre, og der skal være megen Fred, indtil Maanen ikke er mere." Der læres her, at han skal regjere, til Maanen ikke er mere. Hans Dages Regjering, under hvilken den retfærdige blomstrer, og der er megen Fred, varer til Maanen ikke er mere. I V. 11 staar der: „Alle Konger skal falde ned for ham, alle Hedninger skal tjene ham." Ikke bare nogle Konger skal falde ned for ham, men alle, ikke bare nogle, men alle hedenske Folkeslag skal tjene ham.

I V. 17 heder det: „Hans Navn skal blive til evig Tid; saa længe Solen skinner skal hans Navn skyde friske Skud, og man skal velsigne sig ved ham; alle Hedninger skal prise ham salig." „Og man skal velsigne sig ved ham." Det samme Ord (barak i Grundteksten) bruges her som det, der stod i 1 Moseb. og var oversat velsignes. Den engelske Oversættelse har gjengivet Grundtksten saaledes: „And men shall be blessed in him." „Og man skal velsignes ved ham" har samme Mening som dette: „Og man skal velsignes i ham." Grundstederne for dette Udsagn i Salmen, er Stederne i 1 Moseb. Salmisten har aabenbart dem i sine Tanker og taler om den Afkom, den Sæd, i hvilken alle Folkeslag skal velsignes. Vi ser saaledes, at han i Salmen ikke taler om en almindelig Fyrste, og dernæst ogsaa, at han forstaar Afkom i 1 Moseb. om kun en Person; thi enhver vil medgive, at han skildrer i Salmen kun en Person. Alle hedenske Folkefærd priser ham salig, fordi de velsigner sig ved ham, velsignes i ham.

Der er et Udtryk i Salmen, som kunde synes at vise, at Salmen ikke kan handle om Messias, nemlig dette i V. 15: „og altid bede for ham." Men man beder for Messias, naar man beder for hans Sag. Paa sin Dødsseng opfordrede Luther de omkringstaaende til at bede for Gud. „Bed for vor Herre Gud og hans Evangelium, at det maa gaa det vel; thi Kirkeforsamlingen i Trident og den afskyelige Pave er meget vrede paa det." (Medens Luther laa paa Dødsleiet, holdt

Katholikerne Kirkemøde i Trident i Tyrol for at modvirke og om mulig at ødelægge hans Rensælse af Kirken).

Daniel siger om denne Konge i 7, 14: „Hans Herredømme er et evigt Herredømme, som ikke forgaar, og hans Rige er et Rige, som ikke ødelægges." Der er Forskjel paa Herredømme og Rige. Herredømme (i Grundtekstien Schaltan) betyder Magt, Regjering. Hans Regjering er evig. Dette betyder ikke kun, at det varer en lang Tid. Det forklares nærmere ved Sætningen: „som ikke forgaar." Her negtes at hans Regjering ophører. Han regjerer stedse. Han er Konge evindelig.

Kun et Udsagn til skal anføres, nemlig Ezech. 37, 25: „Og David, min Tjener, skal være deres Fyrste evindelig." Af det nye Testamente ser vi, at Jøderne opfattede Messias's Heredømme som et evigt Herredømme. Jesus havde efter Joh. 12 talt til dem om sin Ophøielse fra Jorden, det vil sige, at han skulde lide Døden paa Korset. Han havde ogsaa sagt, at han vilde drage alle til sig, efter at det var skeet. Dertil svarede Folket ifølge V. 34: „Vi har hørt af Loven, at Messias bliver evindelig; hvorledes siger da du, at det bør Menneskets Søn at ophøies. Hvem er denne Menneskets Søn?"

Ikke blot Konge, men ogsaa Prest skal han være; thi Det heder i Salm. 110, 4: „Du er Prest evindelig efter Melkisedeks Vis." Den 110 Salme er ikke skrevet i Makkabæernes Tidsalder, der kan regnes fra Aar 167 til Aar 63 f. Kr.

Aleksander den store af Makedonien, en Provins i det nuværende europæiske Tyrki, var Aar 334 f. Kr. draget over Hellespont til Asien for at krige mod det store Perserrige, hvorover engang Kyrus havde hersket. I kort Tid havde han erobret dette Rige fra dets Konge Darius Kodomannus. Aleksander var død i Babylon kun 33 Aar gammel. Efter hans Død var hans uhyre Rige blevet splittet i flere Riger, hvoraf et havde faaet Navnet det syriske med Seleukiderne som Konger. Ind under dette var Jødeland kommet. En af de seleukidiske Konger Antiokus Epifanes havde forsøgt at afskaffe Jødernes Gudsdyrkelse og tvinge dem til at leve paa hedensk Vis, noget, som ganske havde mislykkedes ham, fordi de havde været villige til at lide for sin Tro.

Bekjendt er Fortællingen om, hvorledes en Moder stod og opmuntrede sine 7 Sønner til ikke at fornegte Israels Gud, medens den ene efter den anden af dem pintes til døde, hvorefter hun selv dræbtes. Jøderne havde begyndt en Frihedskamp mod Seleukiderne under Ledelse af Makkabæernes Stamfader, Presten Mattathias fra Bjergstaden Modin, som ligger mellem Jerusalem og Joppe. Jøderne var blevet uafhængige under hans Søn Simon Aar 142 f. Kr.

Salm. 110 handler om en Person, som er baade Konge og Prest. Men denne Person kan hverken være Jonathan eller Simon. De var begge Sønner af Mattathias, og begge opnaaede at blive baade Yppersteprester og Fyrster. De var ikke Konger, men Fyrster. Makkabæeren Hyrkanus den anden forenede vistnok baade den ypperstepresteligе og kongelige Værdighed i sin Person; men heller ikke han kan menes. Salmen er ikke forfattet af en Hofdigter til Pris for en af Makkabæerne. Salmerne havde paa denne Tid længe foreligget som en Samling. Salmen er af David. Dens Indhold passer ikke paa nogen af Makkabæerne og heller ikke paa nogen anden af Israels Konger.

Ifølge V. 1 skal han sidde ved Guds høire Haand: „Herren sagde til min Herre: „Sæt dig ved min høire Haand, indtil jeg faar lagt dine Fiender til Skammel for dine Fødder." At sidde ved Guds høire Haand betegner Delagtighed i Guds Magt, som strækker sig over alle skabte Ting. I V. 3 siges der, at hans Folk gaar i Krigen i hellig Prydelse: „Dit Folk møder villig frem paa din Vældes Dag; i hellig Prydelse kommer din Ungdom til dig som Dug ud af Morgenrødens Skjød." Hellig Prydelse betyder hellige Klæder. Hellige Klæder iførte Ypperstepresten sig paa den store Forsonings Dag. En Arme gaar ikke i naturlig Krig i hellige Klæder; men naar der er Tale om aandelig Krig, siges det. Om Himmelens Hære, som drager ud i Strid sammen med Kristus heder det i Aab. 19, 14: „Og Hærene i Himmelen fulgte ham paa hvide Heste, iførte hvidt og rent kosteligt Linklæde." De hellige Klæder, det hvide og rene kostelige Linklæde, betyder moralsk Renhed. I Salm. 96, 9 siges til alle Folk: „Tilbed Herren i hellig Prydelse, bæv for hans Aasyn, al Jorden!" Den engelske Oversættelse har paa begge Steder „in the beauties of holiness".

Ifølge Vers 4 skal han være Prest evindelig; men saadant noget kan jo ikke siges om nogen almindelig Konge og Ypperstepreſt. Kunde nogen tænke, at Hyrkanus den anden skulde være Konge og Ypperstepreſt evindelig? V. 6, der taler om den samme Person, kan ikke anvendes paa noget almindeligt Menneske: „Han holder Dom blandt Hedningerne, fylder op med Lig, sønderknuser Hoveder over den hvide Jord." Saaledes skildres hans Seier, en Seier, der strækker sig over den ganske Jord. Der er Tale om en aandelig Seier. I V. 4 siges der: „Du er Prest evindelig efter Melkisedeks Vis". Om Melkisedek gives os Oplysning i 1 Moseb. 14. Han mødte Abraham, da denne kom tilbage fra Kongernes Nederlag. Han var den høieste Guds Prest, det vil sige, den sande Guds Prest, og tillige Konge i Salem eller Jerusalem. Han bragte Abraham Brød og Vin og velsignede ham, og Abraham gav ham Tiende af alt. Moses fortæller ikke mere om denne Person. Ligesaa pludselig som han optræder, ligesaa pludselig forsvinder han hos Moses. I Hebr. 7 beskrives han som en Mand, der er uden Fader, uden Moder, uden Slægtregister, uden Dages Begyndelse eller Livs Ende, og som stedseværende er Prest. Somme har ment, at denne Person, Melkisedek, var en guddommelig Person, der aabenbarede sig for Abraham i Menneskeskikkelse. Den almindelige Mening har dog været den, at han var et Menneske; thi han var Konge i Salem, hvilket var Navnet paa Jerusalem. Uden Fader, uden Moder, uden Slægtregister var han forsaavidt som hans Fader, Moder og Slægtregister ikke er angivet i Bibelen. Ligeledes var han uden Dages Begyndelse og Livs Ende, forsaavidt som der i Skriften intet siges om hans Fødsel og Død. Prest til evig Tid var han, forsaavidt som der intet er udtalt om, naar han ophørte at være Prest.

Melkisedek er et Forbillede paa ham, hvorom Digteren synger i Salm. 110. Det er dette han mener, naar han siger: „Du er Prest evindelig efter Melkisedeks Vis." Hvori er Melkisedek et Forbillede? Forsaavidt som Melkisedek var baade Konge og Prest, er han i Salmistens Betragtning en Type paa ham, som han skildrer i Salm. 110. Det er ikke udtrykkelig sagt i Salmen, at den Person, hvorom der handler, er Konge. At han er Regent skinner frem af hele dens Indhold. At han er en kongelig Regent fremgaar imidlertid deraf, at

han har som sit Forbillede Melkisedek, der var Konge og Prest.

Prest efter Melkisedeks Vis er han evindelig. Det hebraiske Udtryk (leolam), som er oversat evindelig, betyder ikke noget andet end evindelig, til evig Tid. Hebræerbrevets Forfatter har gjengivet det i Kap. 7, 3 med et græsk Udtryk (eis to dienekes), som betyder uden Afbrydelse, for stedse. Det hebraiske Ord le betyder til og olam Evighed. Ordet olam oversættes altid Evighed, evig. Leolam betyder egentlig til evig Tid. Olam bruges om Fortiden, som ingen Begyndelse har, og om Fremtiden som ingen Ende har. Det kan ogsaa betegne en Tid, som engang har havt en Begyndelse, og en Tid, som omsider faar en Ende. Denne Tid maa være meget lang, saa at den synes at være som en Evighed.

Vi saa ovenfor, at den Person, hvorom Daniel taler i 7, 13. 14, skal have „et evigt Herredømme, som ikke forgaar." Det Ord, som er oversat evigt, er olam. Her betyder olam en Tid, som ikke har Ende, fordi der føies til: „som ikke forgaar". Olam betyder oprindelig den dunkle, tilhyllede Tid, fordi det kommer af Ordet alam, som betyder tilhyller. Som nu Kongen i Salmen 110 skal være en evig Konge, saa skal han ogsaa være en evig Prest.

„Du er Prest evindelig efter Melkisedeks Vis." Kongerne i Israel forenede ikke baade det kongelige og det prestelige Embede i sin Person; thi Presterne skulde være af Levi Stamme og Aarons Slægt, medens Kongerne skulde være af Juda Stamme og Davids Slægt. David var ikke Prest og heller ikke nogen af hans Efterfølgere, der nedstammede fra ham. Kongerne havde vel det øverste Tilsyn med Gudsdyrkelsen, da de var Landets høieste Styrere; men Prester var de ikke. Ualmindeligt, overraskende, ja, stridende mod Guds Anordning vilde dette have været, om en Konge af Davids Hus havde beklædt det prestelige Embede. Men denne Lov om Prestedømmet skal ophøre i Messias, idet han, trods det at han er af Juda Stamme og Davis Æt, skal indehave Aarons Embede og det evindelig.

Denne Forandring i den gamle Ordning var saa ualmindelig, at Gud fandt det nødvendigt at ledsage Forkyndelsen deraf med en Ed. I Salm. 110, 4 heder det nemlig: „Herren har svoret, og det skal ikke angre ham: „Du er Prest evindelig efter Melkisedeks Vis." Herren siger disse Ord

vistnok til Messias, der er den, der skal sidde ved hans høire Haand; men han siger dem i Menneskenes Paahør og til deres Trøst. Johan Arndt siger: „Jeg (Gud) sværger for eder fattige Syndere ved mit hellige og store Navn, at jeg har udnævnt og givet eder til eders Trøst denne min Søn til en Ypperstepræst, som skal sone for eder og velsigne eder."

Der kan ikke være den ringeste Tvil om, at jo Salm. 110 taler om en fremtidig Person, der skal forene baade det præstelige og kongelige Embede i sin Person. Og dernæst kan der heller ikke være den ringeste Tvil om, at jo denne Person er af Davids Æt. Begge disse Ting stadfæstes af Sakarias. Makkabæerne derimod var ikke af Davids Æt. Sakarias siger i 6, 12. 13: „Se en Mand, Spire er hans Navn, og fra sit Sted skal han spire frem, og han skal bygge Herrens Tempel. Ja, han skal bygge Herrens Tempel og skal bære Herlighed og sidde og herske paa sin Kongethrone, og han skal være Præst paa sin Throne, og Fredsraad skal der være melem dem begge."

I Kap. 3, V. 8 tales der ogsaa om denne Spire: „Thi se, jeg lader min Tjener Spire komme." Denne Spire er ingen anden end Spiren af Davids Æt, noget, vi ser ogsaa af Jeremias 23, 5: „Se, Dage kommer, siger Herren, da jeg vil opreise David en retfærdig Spire, og han skal regjere som Konge."

Vi har før seet, at Stedet, hvor den kommende skal spire frem, skal være Bethlehem ifølge Mika 5, 1. Mika er meget nøiagtig i sin Betegnelse af hans Fødested. Der var nemlig to Steder ved Navn Bethlehem, hvoraf det ene var i Sebulon 6 Mil vest fra Nazaret og det andet i Juda syd fra Jerusalem. For at undgaa Misforstaaelse føier Profeten Efrata til Bethlehem. Bethlehem Efrata var de fulde Navn paa det Bethlehem, som ligger syd fra Jerusalem, og hvor David var født.

Med Spiren, som skal spire frem, kan der ikke menes nogen af de davidiske Konger, da de fødtes i Jerusalem og ikke i Bethlehem, og heller ikke kan der menes nogen af Davids Efterkommere, der fødtes i Udlandet eller fødtes indenfor det hellige Lands Grænser, men udenfor Bethlehems Omraade.

Perserkongen Kyrus havde angrebet det store babyloniske Rige og taget dets Konge Nabonedus tilfange efter Slaget ved

Borsippa. Nabonedus's ældste Søn Belsazar, Kronprins og sin Faders Medkonge, til hvem Faderen havde overdraget Forsvaret af Babylon, var ved denne Bys Indtagelse blevet dræbt Dan. 5. Aar 538 f. Kr. havde Kyrus erobret hele dette store Rige, hvorover for 70 Aar siden Nebukadnezar hade været Konge.

Aar 536 f. Kr. havde Kyrus givet Jødene Tilladelse til at vende tilbage til det hellige Land og gjenopbygge Herrens Tempel i Jerusalem. Templets Guldkar og Sølvkar, som Nebukadnezar havde taget med sig til Babylon, havde han givet dem tilbage og bestemt, at Udgifterne ved Templets Gjenreisning skulde udredes af hans eget Skatkammer.

Profeten Sakarias var født i Babylon, og som ung Mand sluttede han sig til de første Skarer, som vendte tilbage til Palæstina. Samtidigt med ham levede Profeten Haggai. Disse to Profeter opmuntrede sine Landsmænd til at gjenopbygge Herrens Tempel i Jerusalem.

Serubabel var Lederen for de første Jøder, der drog hjem igjen. Han var født i Babylon, noget, som Navnet viser; thi det betyder den, som er født i Babylon. Serubabel var det Navn, han antog ved sin Tilbagekomst. Det gamle babyloniske Navn Sesbazzar lagde han tilside. Serubabel nedstammede i lige Linje fra David. Af denne Grund var det vel, at han udnævntes til Statholder i Juda Haggai 1, 1. I Esr. 1, 8 kaldes han Juda Fyrste. Profeten Sakarias kan med „Spiren" paa de ovenfor nævnte Steder ikke mene Serubabel. Denne var jo ikke Konge, men kun Statholder, og dernæst var han ikke Prest. Josva var Prest eller Ypperstepreſt. Hvis Sakarias mente Serubabel, vilde hans Mening staa i Strid med den gamle Spaadom af Mika, som sagde, at den kommende Person skulde fødes i Bethlehem Efrata og altsaa indenfor det hellige Lands Omraade. Mikas Spaadom kjendte alle. Den var omtrent 200 Aar gammel; thi Mika virkede under Kongerne Jotham, Akas og Ezekias og var en samtidig af Esaias.

Ifølge Profeten Jeremias's Forudsigelse skulde fra det babyloniske Fangenskabs Begyndelse af det davidiske Kongehus i lige Linje for stedse udelukkes fra Davids verdslige Throne. Jojakin, der ogsaa kaldes Konja og Jekonja, var den sidste Efterkommer af Davids Slægt i lige Linje, som sad

paa Davids Throne 2 Kong. 24; Jer. 22, 24; 24, 1. Jojakin bortførtes i Fangenskab til Babylon. Jeremias siger om hans Afkom 22, 30: „Ingen af hans Afkom skal mere have Lykke til at sidde paa Davids Throne og herske over Juda." Serubabel var i lige Linje en Efterkommer af Jojakin. Profeterne modsiger aldrig hverandre.

Serubabel og Josva ledede Gjenopbyggelsen af Templet, som fuldførtes under Sakarias's og Haggais Opmuntringer i Perserkongens, Darius Hystaspis's, Regjerings sjette Aar, nemlig Aar 515 f. Kr. Serubabel var kommet og var allerede en ældre Mand, da Sakarias begyndte at udtale sine Profetier; thi hans første Profeti daterer sig fra Darius's andet Regjeringsaar eller 519 f. Kr. Sak. 1, 1. Hin Spire derimod skal komme, skal spire frem fra sit Sted i Fremtiden. Profeten bruger nemlig Ordene komme og spire frem i Fremtid. Og i Kap. 3, V. 8 siges der, at Ypperstepresten Josva og Presterne er Varselsmænd, det vil sige, Forbilleder paa „Spiren". Forsaavidt som han skal være Prest er de hans Forbilleder. Af Kap. 6 ser vi, at to Kroner skal sættes paa Josvas Hoved for derved at betegne, at Manden „Spire" skal forene i sin Person det kongelige og det prestelige Embede.

Et tredie Embede tilskrives ham i 5 Moseb. 18, 15: „En Profet af din Midte af dine Brødre ligesom mig skal Herren, din Gud, opreise dig; paa ham skal I høre."

Abraham betegnes som Profet i 1 Moseb. 20, 7. Moses var Profet og hans Søster Mirjam Profetinde. I Dommernes Tid nævnes Profetinden Debora. Samuel var Profet og Dommer og ogsaa en Tid Prest, nemlig efter Elis Død. Han samlede de forskjellige Profeter i Skoler, som han grundlagde. David var Profet, uagtet han ikke tilhørte nogen Profetforening. En Profet trængte ikke til at være af en vis Stamme. Der nævnes mange Profeter, der virkede ned gjennem Tiden fra Davids Dage af, og hvilke ikke har efterladt særskilte Skrifter. De to mest bekjendte af dem er Thisbiteren Elias og hans Discipel Elisa. Den sidste af alle Profeter i det gamle Testamente er Malakias, der fremtraadte under Nehemias's andet Ophold i Jerusalem omtrent 428 f. Kr. Efter denne Tid indtraadte et stille paa over 400 Aar, medens Folket samlede sig om det andet Tempel.

Der er dem, som udlægger de før anførte Ord i 5 Moseb. 18, 15 om Profeterne, da de forstaar Moses's Profeti som en Spaadom om, at Gud skal sende Folket Mænd, der skal tale til det, hvad Gud paalægger dem, ligesom Moses paa Guds Befaling havde talt til det.

Moses var den største af alle Guds Mænd i det gamle Testamente. Under store Trængsler ledede han i en Række af Aar taalmodigt et utaknemligt Folk. Ingen anden i det gamle Testamente fik af Gud en saa vigtig Gjerning at udføre. Derfor meddelte ogsaa Gud ham en forbausende Kundskab. Han var ikke en almindelig Profet, men uden Sammenligning den største i det gamle Testamente. Med ham talte Gud Ansigt til Ansigt 2 Moseb. 33, 11. „Men der opstod ikke mere nogen Profet i Israel som Moses, hvem Heren kjendte Aasyn til Aasyn“ 5 Moseb. 34, 10. Han var den gamle Pagts Midler og Grundlæggeren af Theokratiet eller Guds umiddelbare Regjering hos Jøderne.

De, der forstaar Moses's Ord i 5 Moseb. 18, 15 om Profeterne, mener, at kun forsaavidt tales der i dette Sted om Messias, som ogsaa denne skal være Profet. Moses nedtegnede de første Forjættelser om Messias, og Gud gav ham en overraskende Kundskab. Hvis Moses ikke taler kun om Messias i ovennævnte Sted, udtalte han ingen Spaadom selv, som angaar kun Messias. Men at han ikke selv udtalte nogen Spaadom, som angaar bare Messias, er ikke rimeligt. Den almindelige Mening har da ogsaa været den, at i 5 Moseb. 18, 15 har vi en Forudsigelse, der handler alene om den messianske Profet.

Moses bruger det Ord (i Grundteksten nabi) som oversættes Profet, i Enkelttal, dog det viser ikke, at han taler kun om en Profet og ikke om flere, da Enkelttal ofte bruges om flere (kollektivt). Alligevel mener han kun en Person. Han gjør en Sammenligning mellem sig selv som Profet og den kommende Profet, som Gud skal opreise. Denne skal være som han: „En Profet ligesom mig skal Herren, din Gud, opreise dig.“ Profeterne, som Gud opreiste efter Moses i det gamle Testamente, var ikke saa store i Ord og Handling og Betydning som Moses. Der var ikke en eneste en, som var saa stor som han.

Sagen er, at Moses opstiller sig selv som Type, som

Forbillede, paa den Profet, Gud skal opreise. Det, som Forbilledet er et Billede paa, kaldes Modbilledet, Antitypen. Typen er noget ringere, Antitypen noget høiere. En Del Eksempler skal anføres til Belysning af denne Sag.

Ifølge Joh. 3, 14 finder Jesus i Kobberslangens Ophøielse paa en Stang en Type paa sin Ophøielse paa Korset og ifølge Matt. 12, 40 i Jonas's Ophold i Fiskens Bug en Type paa sit Ophold i Jordens Skjød. Paulus ser i den første Adam et Type paa den anden Adam, Kristus, Rom. 5, 14 og i det slagtede Paaskelam en Type paa den korsfæstede Jesus 1 Kor. 5, 7. For Peter er Noahs Ark en Type paa Daaben. I Sak. 3, 8 siges der, som vi før har lagt Mærke til, at Ypperstepresten og hans Venner, det er Presterne er Forbilleder paa „Spiren". Af Es. 8, 18 ser vi, at Esaias betragter sig selv og sine Børn som Typer paa Frelse.

Forbillederne eller Typerne er ringere end Modbillederne eller Antityperne. Naar da Moses opstiller sig selv som en Type paa Profeten, som skal opreises, maa denne, som en Antitype være større end Moses. Nogen større Profet end Moses var der ikke i det gamle Testamente, ja, der var ingen saa stor som han. Moses mener den Person, som ifølge Herrens Udsagn skal knuse Slangens Hoved og være den Afkom, i hvem alle Jordens Folk skal velsignes. Han skal være en Profet og en større Profet end Moses, som er den største i det gamle Testamente.

I det gamle Testamentes Tid blev Kongerne, Presterne og undertiden Profeterne salvet med hellig Olje. Samuel salvede Saul og David til Konger. Fordi han gjorde det paa Guds Opfordring, betragtedes hans Salvelse som Guds Salvelse og de salvede som Herrens salvede. I 2 Moseb. 30, 30 paalægges Moses at salve Aaron og hans Sønner med Olje. Et Eksempel paa, at en Profet salves med Olje har vi i 1 Kong. 19, 16, hvor vi læser, at Elias paa Guds Befaling skal salve ikke blot Jehu til Konge over Israel, men ogsaa Elisa til sin Efterfølger i Profetembedet. Salvelsen var en Handling, hvorved den salvede indviedes til sit Embede. Salvelsen med Olje havde symbolsk Betydning; thi den betegnede en indre, en Hjerets Salvelse, en Salvelse med den Helligaand, hvorved den salvede sattes istand til paa den rette Maade at udføre sine Pligter, som hans Embede paalagde

ham. Det heder derfor i 1 Sam. 16, 13, at Herrens Aand kom over David paa den Dag, da han blev salvet til Konge.

Men ihvorvel Forestillingen om en Aandens Meddelelse, en Salvelse med den Helligaand, forenes med Salvelsen med Olje, ansaaes dog ikke Salvelsen med Olje for en Nødvendighed, for at den Helilgaand kunde meddeles. En Salvelse af den Helligaand kunde finde Sted uden Salvelse med Olje. Profeterne var de, som havde Aanden i størst Maal, og kun faa af dem blev salvet med Olje. Vi finder intetsteds, at f. Ex. Moses og Elias blev salvet med Olje. Aandens Salvelse var den store Hovedsag og Salvelsen med Olje af ganske underordnet Betydning.

Ligesom Aanden kunde tabes der, hvor den var meddelt under den symbolske Handling, saa kunde den atter faaes uden en fornyet Salvelse med Olje. En Person, der var salvet med Olje, var en salvet, og den, som var salvet med den Helligaand alene, var en salvet. Enhver, sm drives af Guds Aand, er en salvet.. Derfor siger Johannes i 1 Joh. 2,20: „I har en Salvelse af den hellige og ved alt", og Paulus i 2 Kor. 1,21: „Men den, som holder os med eder fast til Kristus, og som har salvet os, er Gud." I Es. 61,1 læser vi: „Den Herres Aand er over mig, fordi Herren har salvet mig til at forkynde godt Budskab for de sagtmodige." Han er blevet salvet med den Helligaand.

Salvelsen med den Helligaand er et billedligt Udtryk for dens Meddelelse. Det betegner det samme som det, der udtales i Es. 11,2 om Messias: „Og Herrens Aand skal hvile over ham." I Salm. 45,8 staar der om Messias: „Du elsker Retfærdighed og hader Ugudelighed; derfor har din Gud, o Gud, salvet dig med Glædens Olje fremfor dine Medbrødre." Glædens Olje er her det samme som Glæde. At salves med Glæde betegner at Glæde skjænkes.

Ordet Messias betyder salvet og er den græske Form af det hebraiske Ord Maschiach. Maschiach kommer af Gjerningsordet Maschach, som betyder salver, og som er det staaende Udtryk for den Handling at salve. Enhver, der er salvet med hellig Olje er en Maschiach, Messias, selv om han er ugudelig, noget, der var Tilfældet med flere Konger og Prester blandt Jøderne, og enhver, som er salvet bare med den Helligaand, er en Maschiach, Messias. Det græske Ord er Christos. Sep-

tuaginta gjengiver det hebraiske Maschiach Christos. Det nye Testamentes Grundtekst har altid Christos med Undtagelse af paa to Steder, Joh. 1,42; 4,25. Paa disse bruges Messias, den græske Form af det hebraiske Maschiach. Kristus er den norske Form af Christos.

Brugen af Maschiach—Messias—Christos om Konger, Prester og Profeter er gaaet over til at anvendes paa ham, der ifølge Guds naadige Forjættelser skulde komme til Verden og forene i sin Person det kongelige, det prestelige og det profetiske Embede. Han skal i udpræget Forstand være Messias, han skal ikke være kun en blandt de mange, der bærer Navnet Messias, men Messias i en særegen Betydning, ikke blot en salvet men den salvede. Anvendt paa ham er Ordet et Nomen proprium, et Egennavn, fordi der ikke gives nogen anden Messias i den Forstand, hvori han er det.

Tidlig begyndte man at kalde den kommende Frelser Messias. I ethvert Fald benævntes han saaledes allerede i Davids Dage. I Salm. 2, 2 benytter David dette Ord om ham: „Jordens Konger reiser sig og Fyrsterne raadslaar sammen mod Herren og mod hans salvede." Davids sidste Sang, Svanesang, staar i 2 Sam. 23. David synger der om den fremtidige retfærdige Hersker over Menneskene. Selv kalder han sig Jakobs Guds salvede (i den hebraiske Grundtekst maschiach,) og visselig betragter han den fremtidige Hersker som en salvet, Maschiach, ja, som den, der bærer dette Navn i fremragende Betydning. Onkelos, en jødisk Lærer, der sad sammen med Paulus ved den store Lærer Gamaliels Fødder, finder, at Navnet Messias er allerede antydet af Jakob, naar han i 1 Moseb. 49,10 taler om Fredsstifteren. Det er klart, at Jakob forudsiger, Fredsstifteren skal være en Hersker over Jordens Folk. Han antyder desuden, at han skal komme af Juda Stamme, hvortil de davidiske Konger hørte. I Aab. 5, 5 kaldes Kristus „Løven af Juda Stamme".

Onkelos finder Navnet Messias at være antydet i 4 Moseb. 24, 17, hvor Bileam spaar om Jakobs Stjerne og Israels Spir. Profeten Hoseas virkede omtrent Aar 800 f. Kr. I 3, 5 siger han: „Derefter skal Israels Børn vende om og søge Herren, sin Gud, og David, sin Konge, og bævende skal de komme til Herren og til hans Goder i de sidste Dage". Her kaldes den Person, som skal komme, simpelthen David.

Jonathan, en Discipel af den berømte Lærer Hillel, der døde fire Aar f. Kr., føier i sin Forklaring til dette Sted til Navnene David og Konge Titelen Messias. I Daniel 9, 25 benævnes han Messias, Maschiach. Det siger sig selv, at han, som skal være Ypperstepræst, Profet og Konge, bærer Titelen Messias.

Det er tydeligt af mange Udsagn, at den Person, hvorom der profeteres, skal være et Menneske. Men det Spørgsmaal opstaar, om han ifølge Profetierne skal være ogsaa noget mere end et Menneske, om han skal have ogsaa en høiere Oprindelse end blot den menneskelige. Dette Spørgsmaal er af overmaade stor Betydning i mange Retninger. Det er overmaade vigtigt allerede i den Henseende, at, dersom det kan efterviseS, at han ifølge det gamle Testamentes Udsagn, skal have en overmenneskelig Værdighed, da har vi ogsaa deri et Bevis for, at der ikke er Tale om almindelige Konger eller Kongsemner. I Mika 5, 1 staar der om ham, at han skal udgaa fra Bethlehem og dernæst dette: „og hans Udgang er fra fordum, fra Evigheds Dage." Han skal have to Udspring, et fra Bethlehem, hvor han skal fødes, og et fra fordum, fra Evigheds Dage. Det Ord (kedem) i den hebraiske Grundtekst, som er oversat fordum, betyder Fortid og dernæst forhenværende Evighed. Det Ord (olam), som er oversat Evighed, er blevet forklaret før. Det betyder den dunkle, fjerntliggende Fortid og Fremtid. Det betyder ogsaa forhenværende og fremtidig Evighed. Paa en eller anden Maade har den Person, hvorom Profeten taler, været til før sin Fødsel i Bethlehem.

Men hvorledes har han forud eksisteret? Vi kunde tænke os, at hans Udgang er i Spaadommene om ham. Disse bebuder hans Komme til Verden, som Morgenrøden bebuder Solens Opgang. Men dersom hans Udgang opfattedes saaledes, maatte vi forstaa Udgang som Udgange; thi han er da udgaaet ikke en Gang, men mange Gange, og til forskjellige Tider, fordi Forudsigelserne om ham er mange og er desuden udtalt til forskjellige Tider. Det Ord, som er oversat Udgang, staar ogsaa i Flertal, og vor gamle Oversættelse har Udgange. Der kan imidlertid ikke menes en Tilværelse kun i Forjættelserne. Ordet olam, som er oversat Evighed, staar iveien. Selv om det indrømmedes, at de første Forudsigelser

kunde siges at være fra olam, saa vilde det dog i ethvert Fald ikke være muligt at sige det om de senere; men ifølge Mika er alle disse Udgange fra olam.

Vi kunde tænke, at Profeten mener hans Udgang fra sin Stamfader David. Men selv om det indrømmedes, at Ordet olam ikke stod iveien, saa staar dette iveien, at hans Udgang fra David vilde blive en altfor svag Modsætning til hans Udgang fra det ringe Bethlehem. Hans Udgang fra Bethleham og hans Udgang fra fordum, fra Evigheds Dage, danner Modsætninger. Hans Udgang fra Bethlehem er ringe, hans Udgang fra fordum, fra Evigheds Dage, herlig.

Vi kunde tænke, at Mika mener en Udgang i Guds evige Raadslutning om Messias's Sendelse til Verden. Mod dette taler den Ting, at hans Udgang fra fordum, fra Evigheds Dage maa være en virkelig Udgang som hans Udgang fra Bethlehem er det.

Mika taler om en virkelig Udgang, en virkelig Oprindelse, fra fordum, fra Evigheds Dage, som han taler om en virkelig Oprindelse fra Bethlehem. Den Person, der skal udgaa fra Bethlehem, skal have sin Oprindelse i Gud, i Evigheden, han skal være af guddommelig Oprindelse. Han har været til før sin Udgang fra Bethlehem, han har været til fra Evighed af. Hans Præeksistens eller Forudtilværelse er ikke i Forjættelserne om hans Komme eller i David, men i Gud. At denne Forstaaelse er den rigtige, stadfæstes af V. 3, ifølge hvilket han skal eie guddommelig Magt: „Og han skal staa og vogte sin Hjord i Herrens Kraft, i Herrens, sin Guds, Navns Høihed; og de skal sidde i Ro; thi nu skal han være stor indtil Jordens Ender".

At Mika taler om en virkelig, en substansiel Oprindelse, fra fordum, fra Evigheds Dage, viser Sammenhængen. Hans Udgang fra Bethlehem sker ved Fødsel i Bethlehem. Af V. 2 fremgaar dette; thi der tales der udtrykkelig om hans Fødsel og hans Moder: „Derfor skal han hengive dem indtil den Tid, hun, som skal føde, har født." Som hans Udgang fra Bethlehem er ved Fødsel, saa er hans Udgang fra fordum, fra Evigheds Dage, ved Fødsel. Det samme Ord bruges i den hebraiske Grundtekst for begge Slags Udgange. Er hans Udgang fra Evighed, saa er den en evig Udgang. I Evigheden bliver ikke noget til. Det, der var i Evigheden, var altid.

Kun i Tiden bliver noget til. Messias's Præeksistens er derfor en evig Præeksistens. Mika lærer i 5, 1, at Messias har baade en menneskelig og en guddommelig Natur. Flertal af det Ord, som er oversat Udgang, er en Forstærkelse af Enkelttal.

Es. 4, 2 handler sikkert nok om Messias. Ogsaa de gamle Jøder fandt her en Spaadom om ham. Verset lyder saaledes: „Paa den Dag skal Herrens Spire være til Pryd og Herlighed og Landets Frugt til Stolthed og til Prydelse for Israels undkomne." Ved Ordene Landets Frugt betegnes, at han er et Menneske. Han kaldes ogsaa Herrens Spire. Det er ikke rimeligt, at ved dette Udtryk betegnes kun dette, at Herren opreiser denne Spire. I Jer. 23, 5; 33, 15; Sak. 3, 8; 6, 12 benævnes han Spire. Han betragtes som Spiren af Davids Æt. Han er Davids Spire, fordi han spirer frem af David. Der er altsaa Tale om en Nedstammen fra David. I Es. 11, 1 siger Profeten om Messias: „Og en Kvist skal skyde frem af IsaisStub, og et Skud fra hans Rødder skal bære Frugt." Her er ogsaa Tale om en Nedstammen, nemlig fra Isai, Davids Fader. Mika 5, 1 beskrev, som vi saa, de to Slags Udgange. Profeternes Sprogbrug taler derfor for, at Ordene „Herrens Spire" udtrykker, at Messias spirer frem af Gud, nedstammer fra Gud. Esaias udtaler altsaa Messias's baade menneskelige og guddommelige Natur i 4, 2 som Mika i 5, 1.

I Sak. 13, 7 siger Herren: „Sverd! Vaagn op mod min Hyrde, mod den Mand, som er min Næste." Det Ord (i den hebraiske Grundtekst amit), som er gjengivet Næste betyder Fællesskab, Forening, dernæst en, som er fra ens Nærhed, Næste, Nabo. Den Person, hvorom Sakarias taler, er Herrens Næste, en Mand fra hans umiddelbare Nærhed. Ordet i Grundteksten kan ogsaa oversættes Ligemand. Saadant noget kan dog ikke siges om en Person, der er bare et Menneske, selv om det er en Konge eller en Prins.

I Dan. 7, 13 læser vi: „Jeg skuede i Nattens Syner, og se, med Himmelens Skyer kom der en som en Menneskesøn, og til den gamle af Dage kom han hen, og man førte ham frem for ham." Denne Menneskesøn er ikke Guds Folk i det nye Testamente og heller ikke Israels Folk i det gamle. Efter gammeltestamentlig Talebrug er det alene Gud, som kommer med Himmelens Skyer. I det gamle Testamente skildres han

som en, der gjør Skyerne til sin Vogn, som en, der farer paa en let Sky, og som en, for hvem Skyerne er hans Fødders Støv. Der tales i Kapitlet ogsaa om Guds Folk, der kaldes de hellige og den høiestes hellige, hvem Riget blev givet. Der maa være en Konge i Riget, og Kongen er hin Menneskesøn. Derved, at han kom med Himmelens Skyer, fremholder Daniel hans Guddom, og derved, at han benævner ham Menneskesøn, hans Manddom.

JEs. 7, 14 har vi det bekjendte Sted: „Se, en Jomfru bliver frugtsommelig og føder en Søn, og hun kalder hans Navn Immanuel.“ Hvem er denne Søn? Er det Messias, som Essaias saa ofte omtaler, eller er det en anden? Akas var Konge i Juda. Syriens Konge Rezin og Israels Konge Pekah begyndte i Forening Krig mod Akas, hvis Hjerte skalv af Frygt for Fienderne. Herren sendte Esaias for at trøste ham ved at forsikre ham om, at Fienderne ikke skulde formaa at indtage hans Land og styrte den davidiske Slægt fra Thronen. Gjennem Profeten tilbyder Herren sig at give ham et Tegn derpaa i det dybe eller i det høie oventil. Akas foragter i Vantro Guds Tilbud. Derpaa forkynder Esaias, at Herren selv skal give et Tegn paa Frelse fra de fiendtlige Konger, og det skal være dette, at en Jomfru bliver frugtsommelig og føder en Søn og kalder hans Navn Immanuel. Profeten siger ikke noget om hans Fader. Kun Moderen nævnes, dog ikke ved Navn, blot det siges, at hun er en Jomfru.

Menes en Søn af Akas? I Kap. 8, 8 tales atter om Jomfruens Søn; thi der læser vi: „Og den (Floden Eufrat) gaar over i Juda, skyller over og strømmer over, den naar indtil Halsen, og dens udspendte Vinger fylder dit Land, saa vidt som det er, Immanuel!“ Ezekias, Akas's Søn, blev Konge i Juda efter sin Fader. Han vandrede ikke i sin ugudelige Faders Fodspor, men var en from Mand, som afskaffede Afguderiet. Dersom Esaias mener Ezekias med Jomfruens Søn, da kjender vi baade hans Fader og Moder. Akas var hans Fader og Abi, Sakarjas Datter, hans Moder 2 Kong. 18, 1, 2. Med Floden Eufrat, som skal gaa over i Juda og oversvømme indtil Halsen, betegner Profeten Assyrien. Se Kap. 8,7. Og Assyrien oversvømmede virkelig Landet i Ezekias's Dage 2 Kong. 18.

Enkelte Jøder har forstaaet Stedet i Esaias om Ezekias og i sin Fortvilelse over ikke at have fundet Messias i nogen

anden antaget, at han var Messias. Saaledes udbryder f. Eks. den jødiske Lærer Hillel den anden, der levede omtrent 310 ef. Kr.: „Der er ingen Messias for Israel; thi Israel har havt sin Messias for længe siden i Ezekias's Dage.“ Men til dette svarer en anden Lærer blandt Jøderne, nemlig Josef: „Maa Gud tilgive Hillel.“ At Ezekias skulde have været Messias er naturligvis ganske umuligt; men er det ikke muligt, at Esaias mener Ezekias med Jomfruens Søn? I 8, 3. 4 er Profetens Søn et Tegn paa, at Assyrerne skal ødelægge det syriske Rige og Tistammeriget. Førend hans Søn skal skjønne at sige: „Min Fader!“ og: „Min Moder!“ skal de ødelægges. Ezekias kunde da tænkes at skulle vær et Tegn for Akas paa Frelse fra Syrien og Tistammeriget.

Esaias kan trods det ovenfor sagte ikke mene Ezekias. Spaadommen blev udtalt, efter at Akas var blevet Konge, og Konge blev han, da han var 20 Aar gammel 2 Kong. 16, 2; 2 Krøn. 28, 1. (Septuaginta og den syriske Oversættelse har 25 Aar). 16 Aar regjerede Akas, hvorefter hans Søn Ezekias besteg Thronen 25 Aar gammel 2 Kong. 18, 2; 2 Krøn. 29, 1. Trækker vi de 16 Aar, Akas var Konge, fra 25 Aar, faar vi tilbage 9 Aar. Ezekias var altsaa 9 Aar ved sin Faders Thronbestigelse. Da Profeten udtalte sine Ord til Akas maatte Ezekias være noget ældre end 9 Aar. Vi finder ikke nogen bestemt Tid angivet, naar Rezin og Pekah drog op mod Akas. Af 2 Kong. 16 og 2 Krøn. 28 fremgaar dog, at det ikke skede umiddelbart efter hans Overtagelse af Regjeringens Tøiler. Da Kongerne Rezin og Pekah havde betydelig Fremgang i hans Land, sendte han Bud til Assyriens Konge Tiglat Pileser med Bøn om Hjælp imod dem. Tiglat Pileser efterkom hans Begjæring.

Esaias siger i Kap. 7 V. 16: „Førend Drengen skjønner at forkaste det onde og vælge det gode, skal det Land vorde forladt, for hvis to Konger du gruer.“ Drengen er Jomfruens Søn, som omtales i V. 14, og Kongerne er Rezin og Pekah. Landet, som skal vorde forladt, er Israels Rige og Syrien. Tiglat Pileser angreb først det første Rige, indtog mange af dets Steder og bortførte Indbyggerne til Assyrien. En Sammensværgelse stiftedes mod Pekah, bagenfor hvilken Tiglat Pileser stod, og han dræbtes 2 Kong. 15, 29. 30. Derpaa vendte Assyriens Konge sig mod Rezin,

indtog efter en 2 aarig Beleiring dennes Hovedstad Damaskus, berøvede Rezin Livet og bortførte Indbyggerne til Assyrien. Hermed var Esaias's Ord opfyldt, at det Land skal blive forladt, for hvis to Konger Akas gruede. Dette skede adskillig Tid efter Akas's Thronbestigelse. Ifølge de assyriske Indskrifter kunde Tiglat Pileser indtage Damaskus kun først efter en 2 aarig Beleiring. Mindst 3 Aar maatte være hengaaet, siden Akas blev Konge. Akas besteg Thronen 741 f. Kr., og da var hans Søn Ezekias 9 Aar gammel, som vi før har seet. Ved Damaskus's Indtagelse Aar 738 f. Kr., var han derfor mindst 12 Aar gammel.

Lærde Oldgranskere i assyriske Ruiner har fundet Lertavler, hvorpaa den assyriske Historie er nedskrevet. De Oplysninger, som de giver, stadfæster Bibelens Beretninger. Kun er der nogen Uoverensstemmelse med Hensyn til Tiden. Ifølge de assyriske Indskrifter faldt Damaskus omtrent 732 f. Kr. Ezekias var i dette Aar 18 Aar gammel, da hans Fader blev Konge 741 f. Kr. Nu siger Profeten, at Landet skal blive forladt, før Drengen skjønner at forkaste det onde og vælge det gode V. 16. Hvor lang Tid skal ligge mellem disse to Ting, siger Esaias ikke. Kan nu Ezekias, der i ethvert Fald er mindst 12 Aar gammel, betragtes som et Barn, der ikke forstaar Forskjellen paa godt og ondt? Umulig. Den Paastand høres da heller ikke mere fra den jødiske Leir, at der tales om Ezekias. Vel siger Esaias i Kap. 8, V. 8: „dit Land, saa vidt som det er, Immanuel!" Men Ordene dit Land kan ikke tjene som Bevis for, at Immanuel betragtes som en jordisk Konge i Landet. Dit Land kan betyde dit Fædreland 1 Moseb. 12, 1. Jon. 1, 8. Dit Land kan vistnok hentyde til Immanuel som Konge; men om det hentyder til ham som Konge, saa følger ikke deraf, at der menes Ezekias. Det kan nemlig forstaaes om en Konge i aandelig Betydning. Gud er Konge, Messias skal være Konge. Som vi har seet, kan ikke Ezekias menes.

Menes en Søn af Profeten? Der nævnes to Sønner af ham i 7, 3; 8, 3. Den ældste var født, da Esaias henvendte sig til Akas. Den yngste fødtes efter den Tid. Deres Navne opgives, og ingen af dem bærer Navnet Immanuel, saa at Immanuel er aabenbart en anden. Profetens yngste Søn skal være et Tegn paa det samme som det, hvorpaa Emma-

nuel skal være et Tegn, nemlig paa Damaskus's og Samarias Undergang 8, 4. Dersom Immanuel er hans Søn, hvorfor taler han ikke om det? Han lader os jo klart forstaa, at de to Sønner er hans Sønner. I Hoseas 1 læser vi, at denne Profet havde tre Børn, og at disse Navne gaves dem som Tegn.

Der hviler noget hemmelighedsfuldt over Immanuel med Hensyn til hans Fødsel; thi der siges intet om hans Fader. Kun hans Moder nævnes, skjønt uden Angivelse af hendes Navn. Der hviler ogsaa noget hemmelighedsfuldt over Messias med Hensyn til hans Fødsel i Spaadommene om ham. Der siges, at han skal være Abrahams Afkom, Isaks og Jakobs Afkom og af Davids Æt. Men aldrig hentydes der til en Fader. Derimod omtales hans Moder. Hun omtales i den første Forjættelse, og dernæst omtales hun i Mika 5, 2. Mika taler saaledes om hende: „Derfor skal han hengive dem indtil den Tid, hun, som skal føde, har født." Ligger det ikke nær at tænke, at Esaias mener Messias med Jomfruens Søn? Mika var en samtidig af Esaias. Dersom Esaias mener med Jomfruen Messias's Moder, saa omtaler begge disse to Profeter, der virkede samtidigt, hans Moder.

Betragter vi det Ord, hvormed Esaias betegner Immanuels Moder i 7, 14, saa ser vi af det, at han ikke kan være Profetens Søn, heller ikke Akas's Søn og heller ikke nogen anden Mands Søn. Det Ord (i Grundteksten almah), som er oversat Jomfru, betyder ikke Hustru og heller ikke Kvinde. Det betyder heller ikke Pige. Det betyder en ung Pige, som er saa gammel, at hun er giftefærdig. Men det betyder ikke en ung giftefærdig Pige, som har et slet Rygte. Det betyder en ung giftefærdig Pige, om hvem intet ondt vides. Der er et Ord (i Grundteksten na'arah), som betyder en ung Kvinde, der kan være gift eller ugift, ren eller uren i moralsk Henseende. Det bruges f. Ex. 5 Moseb. 22, 13—21; Dom. 21, 12; 1 Kong. 1, 2. Fordi dette Ord (na'arah) har en saadan Betydning, føies altid et andet Ord (bethulah) til, hvis Pigens Uskyldighed skal fremhæves. Det sidste Ord fremhæver Uskyldigheden.

Det eneste Sted, som de, der paastaar, at Ordet (almah), som Esaias bruger, betyder en ung Kvinde, gift eller ugift,

ren eller uren, anfører som Bevis, er Ordspr. 30, 19. Men dette Sted beviser intet.

Den meget lærde fornuftkristne Gesenius tager i Brug al sin Lærdom i sit Forsøg paa at bevise, at Alma betyder ogsaa en ung giftefærdig uren Pige og en ung Kone. Han siger blandt andet, at det ikke er rimeligt, at der skulde være to Ord af samme Betydning. Dersom nemlig Alma betyder kun en Pige, der er uskyldig eller af godt Rygte, saa har vi to Ord, som betegner det samme, nemlig Alma og Bethula, siger han. Men naar han vil, at Alma skal betyde en ung Kvinde gift eller ugift, uren eller ren,, gjør han jo Alma og Na'ara ensbetydende, saa at vi faar alligevel to Ord af samme Betydning.

Ordet Alma har ikke akkurat den samme Betydning som den, Bethula har, skjønt Alma betegner en Pige, om hvem intet umoralsk kan siges. En Bethula kan være ung, og hun kan være gammel, en Alma maa være ung. I Ordet Bethula er særskilt Uskyldigheden fremhævet, i Ordet Alma Ungdommen.

Det kaldæiske Sprog er beslægtet med det hebraiske. Gesenius gjør opmærksom paa, at Ordet Alma i det kaldæiske Sprog betyder ogsaa en Pige, som ikke er uskyldig, og saa gjør han den Slutning, at det maa have den samme Betydning i det hebraiske. Som Bevis for, at Alma betyder i det kaldæiske Tungemaal ogsaa en umoralsk Pige, bruger han Esth. 2, 2. Stedet lyder saaledes i vor norske Bibel: „Da sagde Kongens Svende, som tjente ham: „Man opsøge for Kongen unge Jomfruer." De Ord i Grundteksten, som er oversat unge Jomfruer, er Nearoth Bethuloth. Egentlig staar der i Grundteksten unge Piger (nearoth), Jomfruer (bethuloth). Nearoth er Flertal af Na'arah, og Bethuloth er Flertal af Bethulah. I den kaldæiske Oversættelse staar der Flertal af Alma i kaldæisk Form. Vi ser altsaa, at Alma i det kaldæiske Sprog betyder Na'ara i det hebraiske.

Det kaldæiske Sprog og det hebraiske er beslægtede Sprog, men paa samme Tid dog betydelig forskjellige. Den kaldæiske Udgave af det gamle Testamente er en Oversættelse af den hebraiske Grundtekst. Under det babyloniske Fangenskab havde det jødiske Folk i betydelig Grad tabt Kjendskabet til sit hebraiske Sprog. Vi ser af Neh. 8, 8, at, hvad der blev

læst af Guds Lov, skrevet i det hebraiske Tungemaal, forstodes vanskelig af det til Jerusalem tilbagevendte Folk, hvorfor det maatte forklares. Der var desuden ikke faa Jøder tilbage i Babylon. Det var derfor nødvendigt at faa istand en Oversættelse til det kaldæiske Tungemaal, som Folket havde tilegnet sig i Babylon.

Vel er det hebraiske og det kaldæiske beslægtede Sprog; men i beslægtede Sprog har de samme Ord nu og da en noget forskjellig Betydning. Endogsaa i Folkemunde har ikke sjelden visse Ord en noget forskjellig Betydning fra den, som de har i det officielle Sprog, Bogsproget. Gesenius, der vil, at Alma skal betyde ogsaa en umoralsk Pige i det hebraiske Sprog, fordi det har denne Betydning i det beslægtede kaldæiske, leverer selv Bevis for, at der er visse Ord, som er fælles for begge Sprog, men som dog har forskjellig Betydning. I sin Indledning til sin Udlæggelse af Esaias (Commentar über den Jesaia) Side 63 siger han, at Ordet Tsemach betyder i kaldæisk Glans. I hebraisk betyder det Spire. Vi havde det ovenfor i flere Steder om Messias, som i dem gives Titelen Spire. Ogsaa Gesenius oversætter Spire. Et andet Ord, som han nævner, er daka. Dette betyder i kaldæisk renser, siger han. I hebraisk betyder det knuser Es. 53, 10.

Brugen af Ordet Alma i det gamle Testamente maa vel have den største Vægt i Bedømmelsen af dets Betydning. Aldrig bruges det i Betydningen en ung Kone og aldrig om en Pige af tvilsomt Rygte. En Undtagelse maatte da Es. 7, 14 være. I 2 Moseb. 2. 8 bruges det om Moses's Søster. I Salm. 68, 26 læser vi: „Foran gaar Sangere, bagefter Harpespillere, midt imellem Jomfruer, som slaar paa Pauke." Der benyttedes kun Piger af godt Rygte ved de gudstjenestlige Handlinger. I Høisangen 1, 3 og 6, 8 benyttes det. Paa første Sted er det oversat Jomfruer og paa andet Sted unge Piger. Høisangen er et i høieste Grad skjønt og rent Skrift, som skildrer Forholdet mellem Gud og hans Menighed.

I 1 MosEb. 24, 43 bruger Abrahams Tjener Ordet Alma. I V. 14 bruger han Ordet Na'ara og ligeledes i V. 16, men her føies Bethula til, fordi Uskyldigheden skal fremhæves. Aldrig føies Bethula til Ordet Alma. Ordet Alma

er i hebraisk et ædelt Ord. Det betyder ikke en gift Kvinde, det betyder ikke en Pige, som kan være ung eller gammel, moralsk eller umoralsk, men en ung giftefærdig Pige, om hvem man ikke med Grund kan sige noget ondt. Saa siger f. Eks. de meget lærde Mænd Keil, Drechsler, Hengstenberg, Oehler, Delitzsch, Küper og Caspari. Luther siger: „Dersom en Jøde eller en kristen kan bevise for mig, at Alma i noget Sted i Skriften betyder en gift Kvinde, saa skal jeg give ham 100 Floriner, skjønt Gud alene ved, hvor jeg skal finde dem.“ De jødiske Oversættere af Septuaginta har oversat Alma Parthenos, et græsk Ord, der betyder Jomfru.

Da Alma ikke betyder en gift Kvinde, kan altsaa ikke en Hustru af Esaias menes, heller ikke en Hustru af Akas og heller ikke en Hustru af en os ubekjendt Person. Der kan heller ikke menes med Jomfruen Israels Folk til den Tid, da Profeten udtalte hin Spaadom, og med Sønnen det fremtidige Israel; thi Israels Folk var da et gammelt Folk og kunde ikke fremstilles under Billedet af en Alma, da Ungdommen fremhæves i dette Ord. Der er intet i den Sammenhæng, hvori det staar, som tyder paa, at Esaias's Ord er billedlig Tale, og paa flere Steder profeterer han i hine Dage om en enkelt Person, som skal komme.

Men kan ikke Esaias forstaaes saaledes, at han taler om en Jomfru, som indtræder i Egtestanden, og derefter ifølge Naturens Orden bliver frugtsommelig og føder en Søn? Dersom han mente det saaledes, vilde hans Maade at udtrykke sig paa stride mod den Maade, hvorpaa Menneskene udtrykker sig. Naar man siger, at en Pige skal blive Moder, da mener man, at det sker, medens hun endnu er Pige. Ingen kunde da tænke, at det skulde ske først, efter at hun var blevet Hustru. Vel læsr vi i Es. 35, 6: „da skal den lamme springe som en Hjort og den stummes Tunge juble“, og i Matt. 11, 5: „Blinde ser og halte gaar, spedalske renses og døve hører, døde staar op.“ Men hvad der siges paa disse Steder kan ikke tjene somExempler paa, at Profeten mener en Jomfru, som gifter sig og derpaa efter Naturens Orden bliver Moder. De er ikke analoge, eller tilsvarende Naar der siges f. Eks., at døve hører, da ved vi, at de døve, som hører, har faaet sin Hørsel ved et Under. Det kan ikke misforstaaes. Siger vi derimod, at en Jomfru skal blive

Moder, og mener, det skal ske først, efter at hun er blevet Hustru, saa taler vi da i høieste Grad misvisende. Hvorfor skulde man forstaa os saaledes, at vi mente, hun skulde blive det efter Naturens Orden som Hustru? Hvorfor ikke som en usædelig Pige? Nei, saa misvisende talte ikke Profeten. Eksemplet de døve hører vil da meget mere blive analogt, dersom Jomfruen bliver Moder ved et Under.

Profeten mener, at den Kvinde, hvorom han taler skal undfange og føde en Søn, medens hun er Alma. Saa maatte Akas forstaa ham. Saa maatte man forstaa os, naar vi talte som Esaias. Om et stort Under, som skulde ske, talte Esaias. Ogsaa de, der negter, at Esaias taler om en underfuld Fødsel af Immanuel, ser sig nødt til at medgive, at der er noget underfuldt i Profetens Udsagn. Hans Ord: „Se, en Jomfru bliver frugtsommelig og føder en Søn, og hun kalder hans Navn Immanuel“, kan nemlig ikke oversættes saaledes: „Se, en Jomfru er blevet frugtsommelig og har født en Søn, og hun har kaldt hans Navn Immanuel.“ At i et hvert Fald følgende Del af Udsagnet taler om noget, der skal ske efter den Tid, da Profeten taler, indrømmes af dem, der negter, at der tales om en underfuld Fødsel: „og føder en Søn, og hun kalder hans Navn Immanuel“. I Dom. 13, 5 sagde Herrens Engel til Manoahs ufrugtbare Hustru: „Thi se, du skal blive frugtsommelig og føde en Søn.“ De Ord i Grundteksten, som er oversat: „du skal blive frugtsommelig og føde en Søn“, er de samme som de, vi har i Es. 7, 14. Ogsaa Formen af Ordene er den samme paa begge Steder. Ogsaa i 1 Moseb. 16, 11 finder vi de samme Ord og den samme Form. Herrens Engel sagde til Hagar: „Se, du er frugtsommelig og skal føde en Søn.“ Sammenhængen viser, at Hagar allerede var det første. Det andet skulde ske med hende i Fremtiden.

Som sagt det indrømmes i ethvert Fald, at Alma i Es. 7, 14 skal i Fremtiden føde en Søn ifølge hans Spaadom. I ethvert Fald er der dette underfulde i hans Udsagn, at han ved, hun skal føde en Søn og ikke en Datter. Profeten havde faaet Kundskab derom af Gud; thi det vidste han ikke af sig selv. Saadant noget kan intet Menneske vide forud ifølge Naturens Love. Det var et Under. En Engel fortalte Hagar og Manoahs Hustru det. Naar man nu maa indrømme dette Under i Es. 7, 14, hvorfor vil man da ikke indrømme det

andet Under, den underfulde Fødsel af Immanuel? Har man indrømmet et Under, saa kan man da ikke længer forkaste den underfulde Fødsel, fordi den er et Under. Det maa være ligesaa let for Gud at gjøre et Slags Under som et andet Slags.

Betragter vi den store Sammenhæng, hvori 7, 14 staar hos Esaias, da fremgaar af den, at Immanuel maa være Messias og Jomfruen hans Moder. I 2, 2—4 beskrives den herlige messianske Tid og i 4, 2 Messias. I 9, 6. 7 og 11, 1 beskrives han atter. Baade foran og efter 7, 14 skildres han altsaa. Spaadommen i 7, 14 er gaadefuld. Den trængte til nærmere Forklaring. Denne meddeles i 9, 6. 7 og 11, 1. Alle de ovenfor nævnte Udsagn er udtalte under Akas's Regjering. Alle disse Udsagn handler aabenbart om den samme Person. I 7, 14 beskrives han som Søn af en Jomfru, i 9, 6. 7 som en Konge af Davids Slægt og som en Person af overnaturlig Herlighed, hvis Navne er Under, Raadgiver, vældig Gud, evig Fader, Fredsfyrste og i 11, 1 som en Kvist af Davids Faders, Isais, Stub. Nu er det urimeligt, at disse Navne skulde passe paa Akas's Søn Ezekias, og desuden strider den Forstaaelse, at de angaar ham, mod 11, 1. Der tales ubestridelig om den samme Person baade i 9, 6, 7 og 11, 1. Sammenhængen viser det tydelig. En herlig Tid skal oprinde, naar han kommer. Det siges paa begge Steder. I 11, 1 siges, at han skal komme til en Tid, da det davidiske Kongehus skal have ophørt at regjere og være i en dybt nedsunken Tilstand. Det skal være som et nedhugget Træ, hvis Rod og Stub staar igjen. Fra Stubben skyder Messias frem som en Kvist. Men det davidiske Kongehus herskede lange Tider efter Ezekias.

Men nogen kunde indvende: Hvorledes kunde da en Søn, som skulde fødes ikke strax, men først efter lang Tid, være et Tegn paa Tistammerigets og Syriens Undergang, da Tegnet jo maa gaa foran det, som det skal være Tegn paa?

Det er sandt, at ofte gaar Tegnet foran Spaadommens Opfyldelse. Tegnet skal tjene som Bevis for, at Forudsigelsen sikkert skal opfyldes, og naar saa Tegnet er skeet, haves Beviset for Spaadommens sikre Opfyldelse. Esaias forudsagde de to fiendtlige Magters Undergang og dermed ogsaa, at de ikke skulde formaa at styrte den davidiske Konge-

slægt fra Judas Throne. Tegnet derpaa skulde være, hvad han siger i 7, 14. Dersom han mener, at Tegnet skal ske engang i den fjerne Fremtid, hvorledes kan det da danne nogen Sikkerhed for Spaadommens Opfyldelse? F. Eks. 1 Kong. 13 og Es. 38 er Eksempler paa, at Tegnet gaar foran Forudsigelsens Opfyldelse. Hvis vi nu overalt fandt, at Tegnet gaar foran, vilde deri haves en Støtte for den Opfatning, at Es. 7, 14 ikke handler om Messias. Men det er imidlertid aldeles ikke Tilfældet. I 2 Moseb. 3 læser vi, at Gud kalder Moses til at føre Israels Folk ud af Ægypten. Moses vægrer sig for at udføre dette Hverv. Gud giver ham da et Tegn paa, at han sender ham og vil hjælpe ham, saa at han lykkelig skal føre Folket ud trods Faraos Modstand. Og hvori skal Tegnet bestaa? Jo, deri, at han og de øvrige skal tjene Gud paa Horebs Bjerg. Tegnet, ser vi, indtræffer her adskillig Tid efter Moses's Kaldelse og Israels Udgang af Ægypten. I 2 Kong. 19, 20—34 forkynder Esaias Sankeribs, Assyriens Konges, Undergang, og han giver Kong Ezekias, mod hvem Sankerib var draget op, et Tegn derpaa i 19, 29. 30. Ifølge V. 35 slog Herrens Engel strax ihjel 185,000 Mand af Sankeribs Arme. Tegnet følger ogsaa her efter det, hvorpaa det skal være et Tegn.

Tegnet i Es. 7, 14 skede vel ikke til en saadan Tid, at Akas kunde deraf slutte, at Pakah og Rezin ikke skulde være istand til at tage fra ham hans Land; men alligevel laa der i det den tilstrækkelige Sikkerhed, som udtrykkes derved, at Jomfruens Søn skulde bære Navnet Immanuel, der betyder Gud med os, noget, som Gud vilde, Akas skulde anvende paa sig og sit Folk. Gud lovede, at han vilde være med Judas Folk og Davids Kongehus. Pekah og Rezin skulde derfor ikke kunne opnaa sin Hensigt. Dog skulde Assyriens Konge og ogsaa Ægyptens Konge komme i Fremtiden og foraarsage stor Ødelæggelse Kap. 7, 17—25. Men det skulde gaa Hedningerne tilslut ilde, medens Herren vilde være med sit Folk, saa at deres Anslag mod det ikke skulde lykkes. Kap. 8, 9. 10.

Dog, Jomfruens Søn er ikke blot et Tegn paa Frelse fra Tistammeriget og Syrien, men ogsaa fra alle fremtidige Verdensmagter; thi Gud skal i sin Tid oprette et uforgjængeligt Rige paa Ruinerne af de hedenske Riger, og Davids Konge-

hus skal regjere til evig Tid gjennem Messias. Dette fremsættes jo f. Eks. i Kap. 9, 6, 7, der beskriver nærmere Immanuel i 7, 14. Saaledes trøstede Herren sit Folk under de store Trængsler, der skyllede ind over det. Gud vilde være med det. Vel dem, som har Gud med sig. Legemlige og aandelige Fiender kan ikke skade dem, som holder sig til Herren, men kun gavne dem. Trængselen, som de fører over dem, er en Ild, hvorved de renses fra Syndens Slagger. Fienderne gaar tilgrunde; men de retfærdige bestaar evindelig og altid ved Guds Kraft.

Vi bør mærke os, at Artikelen, der svarer til den bestemte Artikel i vort Sprog, staar i den hebraiske Grundtekst ved Ordet Alma. Ved Artikelen tilkjendegives, at der ikke menes en eller anden ubestemt Jomfru. Den viser, at der er Tale om en bestemt Jomfru. I Grundteksten staar der egentlig: „Se, Jomfruen bliver o. s. v." Det, at Artikelen er føiet til Alma, er af største Betydning med Hensyn til Forstaaelsen af Stedet. Hun udpeges blandt andre unge Jomfruer ved Artikelen. I Anledning af Artikelen paa dette Sted siger den lutherske Theolog Bengel i sin latinske Udlæggelse af det nye Testamente, nemlig i sin Gnomon: „Artikelen har en overordentlig Styrke til fra den guddommelige Forudvidens Varde at udpege (Articulus ex specula divinae praescientiae singularem demonstrandi vim habet)".

Profeten kunde have brugt Ordet Bethula, hvad Renheden hos Pigen angaar. Men havde han sagt Bethula, havde han ikke faaet udtrykt alt, som han vilde udtrykke. I Ordet Bethula siges intet om Alderen. Den Pige, Esaias saa i Synet, var en ung Pige. Af den Grund maatte han benytte Ordet Alma. Profeten havde en Aabenbaring fra Gud om denne Søn, som skulde kaldes Immanuel, og om hans Moder. Hun skal være en Jomfru, og skal blive Moder paa en underfuld Maade, og hendes Søn skal være Tegnet paa, at Gud vil være med Davids Hus, fordi han er Messias, der skal befæste Davids Throne til evig Tid. Enhver anden Forstaaelse af Es. 7, 14 er stridende mod Stedet selv og den Sammenhæng, hvori det staar.

Es. 7, 14 er et vigtigt Sted med Hensyn til, hvem Messias skal være som Person. Det, at han fødes af en Jomfru, taler stærkt for, at han er noget mere end et blot Menneske.

og dette fremholder Profeten i 9, 6. 7. Vi maa betragte dette Sted nærmere. Det lyder saaledes: „Thi et Barn er os født, en Søn er os givet, og Fyrstendømmet er paa hans Skulder, og man kalder hans Navn Under, Raadgiver, vældig Gud, evig Fader, Fredsfyrste, for at Fyrstendømmet maa vorde stort og Freden uden Ende over Davids Throne og over hans Kongerige, for at det maa blive befæstet og opholdt ved Retfærdighed, fra nu af og til evig Tid; Herrens, Hærskarernes Guds, Nidkjærhed skal gjøre dette." Om hvem taler Profeten? Hvem er dette Barn, som er født os, denne Søn, som er givet os? Ingen vil paastaa, at der her tales om en Søn af Esaias, da jo denne aldrig kunde tænkt sig, at en af hans Sønner skulde bestige Davids Throne. Han var ikke af Davids Slægt. Der kan ikke være Tale om et Barn, der ikke hører til Davids Hus. Somme Jøder og de fornuftkristne har ment, at der tales om Ezekias, som var noget over 12 Aar gammel, da Profeten udtalte, hvad der staar i disse Vers.

Til denne unge Prins skal da Esaias have knyttet store Forhaabninger, saa store, at han af den Grund taler om ham, som der staar i dette Sted. Formodentlig havde den unge Prins allerede vist Tegn til at skulle blive en Mand, som, naar han blev Konge, ikke vilde vandre i sin ugudelige Faders Spor, og enhver, der maatte have havt gode Forhaabninger om ham i saa Maade, blev heller ikke skuffet. Ezekias blev en from Fyrste, som afskaffede Afguderiet, og han roses meget i 2 Kong. og i 2 Krøn., dog ikke mere end hans Sønnesøns Søn Josias.

Dersom vi skulde anvende paa Ezekias Esaias Skildring, maatte vi paa en aldeles utilladelig Maade afkræfte den, for at faa den til at indeholde noget temmelig almindeligt. Men selv i dette Tilfælde vilde Esaias Ord ikke svare til, hvad Ezekias blev som Konge. Selv om f. Eks. Udtrykket vældig Gud afkræftedes til at betyde vældig Helt og Ordet Fredsfyrste til at betegne en Fyrste, der skaffede sig og sit Folk Fred i politisk Henseende, saa vilde en saadan Beskrivelse ikke passe paa ham. Ezekias var ikke nogen vældig Helt og nogen mægtig Fyrste. Han var heldig i en liden Krig med Filisterne. Det var det hele. Hans Throne stod paa meget svage Fødder. Den assyriske Konge Sankerib angreb hans

Rige, indtog 46 Byer og truede hans Hovedstad Jerusalem Es. 36, 1; 2 Kong. 18. Ezekias maatte tilkjøbe sig en ydmygende Fred, for hvilken han maatte betale 300 Talenter Sølv og 30 Talenter Guld, og for at kunne tilveiebringe denne Sum saa han sig nødt til at bryde Guldet af paa Templets Døre og Dørstolper.

Derefter nød han Fred til sin Død, nemlig i omtrent 15 Aar. Den Person, som Esaias beskriver, skal gjøre Fyrstendømmet stort og skaffe en Fred uden Ende og befæste Riget til evig Tid. Esaias's Skildring passer altsaa ikke paa Ezekias. Hvis der paastaaes, at Ezakias menes, maa den Paastand gjøres, at Esaias tog meget feil, naar han knyttede saadanne Forhaabninger til den tolvaarige Kongesøn. Hvorfor rettede han da ikke paa sin Spaadom senere, efter at han havde faaet Bevis for, hvorledes han havde taget feil af Ezekias? Dertil havde han god Anledning; thi han overlevede Ezekias, og saa dennes Søn Manasse som Judas Konge.

Sammenhængen viser, at Esaias taler om en Søn, hvis Heredømme skal blive til Velsignelse ikke blot for Juda, men ogsaa for Tistammeriget. Han nævner i V. 1 Sebulon og Nafthali, der var to Distrikter i den nordlige Del af det sidste Rige, og hvilke begge strakte sig tl Galilæerhavet, ved hvis nordvestlige Bred senere Byen Kapernaum laa, som i det nye Testamente kaldes Kristi egen Stad Matt. 9,1. Disse to Distrikter sammen med etpar andre udgjorde det Landomraade, som paa Kristi Tid bar Navnet Galilæa. Nazaret, hvor Jesus tilbragte sine Barndoms og Ungdoms Aar laa i Sebulon, medens Kapernaum laa i Nafthali.

Profeten beskriver i V. 1 følg. den store Nød, hvori Folket i disse Distrikter er stedt, og den herlige Tid, som skal oprinde over det. Istedetfor Mørke skal der blive Lys; thi det ser et stort Lys, som straaler over det. Sorgen skal afløses af stor Glæde, Trældom af Frihed, Ufred af Fred. „Hver Krigssko, som er baaret i Slagets Tummel, og hvert Klædebon, som er sølet i Blod, skal opbrændes, en Føde for Ilden", fordi de ikke mere er nødvendige. Denne store Forandring har sin Grund deri, at „et Barn er os født og en Søn er os givet o. s. v." Esaias siger nemlig: „Thi et Barn er os født o. s. v.", hvorved han angiver Aarsagen til den nye

gyldne Tid, som engang skal komme. Hvor umuligt er det ikke at anvende dette paa Ezekias! Landet der nord var i Hænderne paa de mægtige Assyrere, og han kunde intet gjøre for at fordrive dem.

Esaias profeterer om en Person, der ikke skal komme, før Davids Kongeslægt er som et nedhuggt Træ Kap. 11, 1, før Davids Throne er falden, noget, som ogsaa Profeten Amos, der profeterede i Førstningen af Esaias's Virksomhed, fremholder, naar han siger: „Paa den Dag vil jeg opreise Davids faldne Hytte, og jeg vil tilmure dens Revner og opreise, hvad der er nedbrudt af den, og bygge den som i fordums Dage" 9, 11. Men kanske Es. 11, 1 handler om Ezekias. Ja, der gives virkelig dem, som paastaar, at her som i Kap. 9, 6 er det denne Prins, der tales om, og det er rimeligt, at 11, 1 opfattes saaledes, naar 9, 6 forstaaes om Ezekias, fordi der nemlig ikke er den ringeste Grund til at antage, at der handles om to forskjellige Personer paa disse Steder. Profeten siger: „Og en Kvist skal skyde frem af Isais Stub, og et Skud fra hans Rødder skal bære Frugt." Saa er hans Ord gjengivet i vor norske Bibel. Det Ord (gesa), som er oversat Stub, kommer af et Ord (gasa), som betyder afhugger, nedhugger. Den Handling at afhugge eller nedhugget er derfor foretaget med Træet. Somme mener, at hint Ord (gesa) betyder Stammen, som staar paa sin Rod, og hvis Grene er afhuggete, andre, at det betyder Stubben, som staar igjen paa Roden, efter at Træet er nedhugget. Vor Oversættelse har Stub. Det samme Ord (gesa) bruges ogsaa i Job. 14, 8, hvor det ogsaa er gjengivet Stub i vor Bibel: „Om dets Rod ældes i Jorden, og dets Stub dør i Støvet."

Isai var Davids Fader. Isais Træ er den davidiske Kongeslægt. Det er nedhugget, saa at kun Stubben staar igjen. Den davidiske Kongeslægt er nedhugget, har ophørt at regjere. Om vi opfatter det Ord, som er oversat Stub, i Betydningen af en Stamme, hvis Grene er afhugget, bliver Meningen ikke forskjellig; thi Grenene er de davidiske Konger. Der skal blive en ny Begyndelse, en ny og anden David skal komme; thi et Skud fra Isais, det er, fra det davidiske Kongehus's Rødder, skal bære Frugt. Derfor skal den nye og anden David udgaa fra Bethlehem Mika 5, 1, som den første

David udgik fra Bethlehem. Der menes visselig ikke Ezekias eller nogen af de følgende Konger; thi de udgik ikke fra Bethlehem, men fra Jerusalem. Flere Konger af Davids Slægt regjerede efter Ezekias; men naar den anden David kommer, skal det davidiske Kongehus have ophørt at regjere. Profeten Amos taler da ogsaa, som vi saa ovenfor, om, at Herren vil opreise Davids faldne Hytte, Kongehus, Amos 9, 11. I 11 skildrer Esaias den lykkelige Tid, som skal oprinde med hans Komme, som han kalder Kvisten og Skuddet. Velsignelsen af hans Herredømme skal strække sig over den ganske Jord. Profeten Mika, en samtidig af Esaias, spaar, at „Zion skal pløies som en Ager og Jerusalem vorde Grusdynger og Husets (Templets) Bjerg til Skovbakker" Mika 3, 12. Først i de sidste Dage skal den lykkelige Tid komme Mika 4, 1. De allerfleste Jøder anser da Es. 11, 1 og følg. for en Spaadom om Messias og den messianske Tid. Esaias forkynder ogsaa ligefrem, at det gamle Kongehus skal falde 2 Kong. 20, 17. 18.

„Et Barn er os født, og en Søn er os given o. s. v." Es. 9, 6. Vi maa ikke af disse Ord slutte, at der tales om noget, som var virkelig skeet, da Profeten talte disse Ord. Det er profetisk Tid. Den hebraiske Fortidsform (Perfektum) af Verberne bruges om det, som er forbiganget. Det er dens egentlig Betydning. Men ofte betegner den dog Nutid, ja, endogsaa Fremtid. Sammenhængen afgjør, hvilken Tid skal forstaaes. Profeterne bruger ofte Fortid, hvor vi bruger Nutid og Fremtid. De ser fremtidige Begivenheder som saadanne, der er indtraadt. I Es. 9, 2 staar der: „Det Folk, som vandrer i Mørket, ser et stort Lys". Det Ord (ra'u), som er oversat ser, staar i Fortid, har seet. Meningen er aabenbart den, at Folket skal se i Fremtiden. Enhver vil indrømme dette. I 9, 5 staar der „skal opbrændes", i Grundteksten staar der Fortid „er opbrændt". Enhver vil gaa med paa, at der tales om noget, som skal ske efter den Tid, da Esaias talte. Her er et Exempel til: I Es. 5, 13 heder det: „Derfor bliver mit Folk bortført (i Fangenskab)". Det staar i Grundteksten: „Derfor er mit Folk bortført". Det skal i Fremtiden bortføres. Mange flere Exempler kunde fremdrages. Da Esaias udtalte disse Ord: „Thi et Barn

er os født", var det ikke endda født. Det skulde fødes i Fremtiden engang.

„Og man kalder hans Navn Under, Raadgiver, vældig Gud, evig Fader, Fredsfyrste. Esaias bruger meget hyppigt kalder og kaldes saaledes, at den Person eller den Ting, som man kalder, eller som kaldes, er det, som man kalder ham eller det, eller er det, som han eller det kaldes. Her er nogle Eksempler: 1, 26; 4, 3; 30, 7; 48, 8. Der er mange flere Steder. Barnet, Sønnen, i 9, 6 skal være det, som man kalder ham. Han skal være Under, Raadgiver, vældig Gud, evig Fader, Fredsfyrste. Dersom nu Ordet kalde har denne Betydning i Almindelighed i Esaias, skal da ikke Jomfruens Søn i 7, 14 ogsaa være, hvad hun skal kalde ham, nemlig Immanuel, det er, Gud med os? Han skal være Under. Det Ord, som er oversat Under, kan ogsaa oversættes underfuld. Ifølge Dom. 13, 17 spurgte Manoah Herrens Engel om dennes Navn, og ifølge V. 18 svarer Engelen: „Hvorfor spørger du om mit Navn? Thi det er underligt." Her bruges et Adjektiv af det Ord, som betyder Under, og som staar i Es. 9, 6. Han skal være Raadgiver. Han skal give Raad i dette og hint. Det betegner, at han skal undervise Menneskene med Hensyn til de aandelige Ting, være en Lærer, en Profet. Vi har derfor ogsaa her en Spaadom om, at Messias skal være en Profet. I Salm. 32, 8 siger David til andre Mennesker: „Jeg vil undervise dig og lære dig den Vei, du skal vandre; jeg vil give dig Raad med mit Øie." Det Ord, som betyder Under, kan forbindes med det Ord, som betyder Raadgiver, til et Udtryk: underfuld Raadgiver. Vi faar da ogsaa her to Ord i hans Navn ligesom i de følgende Navne: vældig Gud, evig Fader, Fredsfyrste. Hvis vi forbinder Ordene Under og Raadgiver, saa udtales da, at han er en underfuld Lærer, underfuld Profet. Han er Profeten, paa hvilken Moses var et Forbillede. I Es. 28, 29 heder det om Gud: „han er underfuld i Raad, stor i Visdom." Her bruges det Ord, som betyder Under i Verbalform.

Vældig Gud. Det Ord, som betyder Gud, heder i Grundteksten El. Ordet betyder den stærke, Helt; men fortrinsvis bruges det i Betydningen Gud. Det bruges om Mennesker. I Ezek. 31, 11 benævnes Nebukadnezar Folkenes El. Vor Bibeloversættelse har gjengivet det Hersker. Det

bruges ogsaa i Ezek. 32, 21, hvor det er oversat Fyrste. Esaias bruger det aldrig om Personer, der er kun Mennesker. Es. 9, 6 maatte da være den eneste Undtagelse. Baade Jøderne og de fornuftkristne medgiver, det betyder ogsaa Gud, og at det bruges ogsaa om den sande Gud. Ordet Immanuel oversætter de: Gud med os. Den sidste Stavelse i Immanuel er dette Ord El. I Es. 10, 21 benyttes det om Jehova: „En Levning skal omvende sig, Jakobs Levning, til den vældige Gud." Der har vi akkurat det samme Udtryk om Jehova som i 9, 6; thi de samme Ord bruges paa begge Steder, nemlig „el gibbor", vældig Gud. Det passer bedst, at dette Udtryk i 9, 6 oversættes vældig Gud. Om vi oversatte det vældig Helt eller vældig Hersker, maatte vi med det forbinde Forestillingen om en Person med overnaturlig Magt. Denne Oversættelse passer ikke godt; thi vi har Hersker, Fyrste, nedenfor i Fredsfyrste. Der er desuden i dette Udtryk en Hentydning til det samme Udtryk i 10,21, hvor det maa oversættes vældig Gud. Endelig bruger Esaias El aldrig om Mennesker. I Salm. 22, 2 har vi Ordet El, hvor det gjengives Gud: „Min Gud, min Gud! Hvorfor har du forladt mig?" Det vilde da være upassende at oversætte: Min Helt, min Helt! Hvorfor har du forladt mig? Septuaginta og det nye Testamente oversætter da ogsaa Ordet El i Salm. 22, 2 med et græsk Ord (theos), som betyder Gud. Salmisten bruger i V. 3 istedetfor El et andet Ord, der kun kan oversættes Gud. Det viser, at han har forstaaet Ordet El i Betydningen Gud.

Evig Fader. Det Ord (ad i Grundtekſten), som er oversat evig, betyder egentlig den dunkle, tilhyllede, Tid. Dernæst evig, Evighed. Det oversættes altid evig, Evighed. Fader kaldes han, fordi han har Omsorg for Menneskene. Med hans Komme oprinder en ny Tid, en evig ny Tid, i hvilken han evigt sørger for sit Folk.

Fredsfyrste. Jakob kalder ham i Moseb. 49, 10 Fredsstifteren. Selv er han fredsommelig og desuden stifter, skaffer han Fred. „Og denne skal være Fred", siger Mika om Messias i 5, 4. Freden, som han skaffer, skal være uden Ende, siger Esaias i 9, 7. Freden, som han skaffer, viser, at han er en evig Fader, Forsørger. I 11. 4 siger Esaias om ham: "Han skal dømme de ringe med Retfærdighed og stifte

Ret med Retvished for de sagtmodige paa Jorden, og han skal slaa Jorden med sin Munds Ris og dræbe den ugudelige med sine Læbers Aande." Et retfærdigt Herredømme fører han. Han tager sig af de ringe og sagtmodige, det er, de fromme. De ugudelige slaar han med sin Munds Ris, og dræber han med sine Læbers Aande. Han straffer dem. Hans Munds Ris og hans Læbers Aande er hans Ord. Hvilke mægtige Ord, han formaar at udtale! Om Jehova heder det i Salm. 33, 6: „Himlene er skabt ved Herrens Ord og al deres Hær ved hans Munds Aande." Den Persons Ord, hvorom Esaias taler, er ikke mægtige kun med Hensyn til nogle ugudelige; men med Hensyn til alle; thi han slaar Jorden med sin Munds Ris.

Esaias kunde ikke tale slig om den Person, hvorom han taler, som han gjør, hvis han ansaa ham kun for et Menneske, kun for en jødisk Konge eller en jødisk Prins. Det er tydeligt, at Profeten i sine Skildringer beskriver „Barnet, som er os født, og Sønnen, som er os givet", som en Person, der har overnaturlig, guddommelig, Herlighed. Det er Messias, han taler om, og han fremholder ikke blot, at han skal være Menneske, men ogsaa Gud. Hos Esaias har vi da fundet indtil nu tre store Sandheder med Hensyn til Messias: 1) Han skal fødes af en Jomfru. 2) Han skal være en guddommelig Person. 3) Han skal aabenbare sig til en Tid, da det davidiske Kongehus skal være som et nedhugget Træ, hvoraf kun Roden og Stubben er tilbage. Hos hans samtidige Profeten Mika fandt vi ogsaa tre Ting omtalt i 5, 1. 2: 1) hans ringe Oprindelse iBethlehem, 2) hans evige Forudtilværelse, 3) hans Fødsel af en Kvinde.

Selv om Messias ikke paa noget Sted gaves Navnet Gud, maatte vi af de Beskrivelser, det gamle Testamente leverer om ham, slutte, at han er en Person af guddommelig Herlighed. Saadanne Skildringer af ham finder vi f. Eks. i Salmerne 2; 45; 72; 110; Es. 9 og 11. I Salm. 2 heder det f. Eks. i V. 12: „Salige er alle de, som forlader sig paa ham (tager sin Tilflugt til ham)". Det vilde være ganske stridende mod Skriftens Lære at prise dem salige, som forlader sig paa andre end paa Gud. I Salm. 110, 1 læser vi: „Herren sagde til min Herre: Sæt dig ved min høire Haand, indtil jeg faar lagt dine Fiender til Skammel for dine

Fødder!" Til Davids Herre, Messias, taler Gud disse Ord. Messias skal sidde ved Guds høire Haand, ved høire Side af Guds Throne. Hvor er Guds Throne? Himmelen er hans Throne og Jorden hans Fødders Skammel Es. 66, 1. I Es. 6, 1 siger Profeten: „I det Aar, Kong Ussias døde, saa jeg Herren sidde paa en høi og ophøiet Throne." I Salm. 2, 4 staar der: „Han, som throner i Himmelen, ler, Herren spotter dem." At sidde ved Guds høire Haand betegner at have Del i hans Magt i Himmelen og paa Jorden efter Skriftens Talebrug.

I Mal. 3, 1 staar der: „Se, jeg sender mit Bud, og han skal berede Vei for mit Aasyn; og pludselig skal Herren, som I søger, komme til sit Tempel, Pagtens Engel, som I begjærer; se, han kommer, siger Herren, Herskarernes Gud." Det er Herren, som taler. Budet, som han sender for at berede Veien for sit Aasyn, omtales ogsaa i 4, 5: „Se, jeg sender eder Elias, Profeten, førend Herrens Dag kommer, den store og forfærdelige." Der menes ikke den gamle Profet Elias; men en Person, som skal fremtræde i Elias's Iver og Kraft med Opfordring til Folket om at omvende sig, for at Herren „ikke skal komme og slaa Landet med Ban" Mal. 4, 6. Det nye Testamente anvender Spaadommen paa Johannes den Døber. Hint Buds Gjærning skal være den at berede Veien for Herrens Aasyn ved sin Prædiken til Folket. Herren skal altsaa selv komme, han, som i 2, 17 kaldes „Dommens Gud" og i 3, 1 „Herren, Hærskarernes Gud". Det heder i V. 1: „Og pludselig skal Herren, som I søger, komme til sit Tempel, Pagtens Engel, som i begjærer."

Pagtens Engel skal komme. Pagtens Engel er ikke den samme Person som hint Bud, der skal fremtræde i Elias's Aand. Det viser Sammenhængen. Hvem er da Pagtens Engel? Ordet i Grundteksten er her oversat Engel, men Bud i Begyndelsen af Verset, hvor Talen er om ham, som skal berede Veien. Saaledes gjengiver den nye Oversættelse Grundteksten, medens den gamle har Engel paa begge Steder. Det samme Ord (malak) bruges nemlig paa begge Steder og betyder egentlig den, som er sendt, Bud, Sendebud. Dette er ogsaa den oprindelige Betydning af Ordet Engel, som er græsk. Baade det hebraiske og det græske Ord benyttes ofte om de Væsener, som vi kalder Engle. Det fremgaar af

Malakias's Spaadom i 3, 1 og 4, 5, at han, som skal gaa foran Guds Aasyn, skal være et Menneske og skal bringe Bud om Herrens Komme.

Hvem er Pagtens Engel? Spørgsmaalet er om Pagtens Engel og den Person, som omtales i disse Ord: „Og pludselig skal Herren, som I søger, komme til sit Tempel", er en og samme Person, eller om det er to Personer. To Forstaaelser er mulige. Den ene er den, at de er to Personer, hvoraf den ene er Herren og den anden Pagtens Engel. Den anden Forstaaelse er den, at Herren og Pagtens Engel er en og samme Person. Det Ord (adon), som er oversat Herre, bruges ikke alene om Gud, men ogsaa om Mennesker. Staar Artikelen tilføiet betegner det altid Gud, og her er Artikelen tilføiet. Hvis da Pagtens Engel og Herren er en og samme Person, saa betegnes Pagtens Engel som Herren. Pagtens Engel maa være Messias. Messias benævnes derfor paa dette Sted Herren, en guddommelig Herre, dersom Herren og Pagtens Engel er samme Person. I Grundtekstten staar der: „og Pagtens Engel". Saaledes lyder ogsaa vor gamle Oversættelse. Men af dette og følger ikke, at Pagtens Engel er en Person, forskjellig fra Herren; thi ofte staar Ordet og bare forklarende. Det kan i saadanne Tilfælde udelades i Oversættelsen eller ogsaa gjengives f. Eks. ved Ordet nemlig.

Hvis der menes to Personer, kommer de begge til sit Tempel. Paa mange Steder siges der, at Gud skal komme. I Es. 40, 3 heder det: „Hør! En Røst af en som raaber: I Ørkenen bered Herrens Vei! Ban paa den øde Mark en jævn Vei for v or Gud!" Jehova opretter sit Rige paa Jorden Salm. 46, 10 følg.; Salm. 98, 7 følg. Til sit Tempel kommer han. Derfor siger han i Haggai 2, 9 om det andet Tempel, det Tempel, som Serubabel byggede, og som stod til Aar 70 ef. Kr., da det blev ødelagt af den romerske Hærfører Titus: „Dette sidste Husets Herlighed skal vorde større end det førstes (Salomos Tempels), siger Herren, Herskarernes Gud; og paa dette Sted vil jeg give Fred siger Herren, Herskarernes Gud" Det andet Tempel blev ikke paa langt nær i bogstavelig Forstand, hvad det salomonske var, i Herlighed. Dets Herlighed skulde alligevel blive større end den, Salomos Tempel havde, fordi Herren skulde komme og fylde det med sin Herlighed i særegen Grad, Ezek. 43, 2. 7.

Der siges ogsaa, som vi har seet, at en Efterkommer af David skal komme. Han skal grundlægge et Rige. Denne Person er Messias. Som Pagtens Engel skal han komme til sit Tempel, Mal. 3, 1. Herren kommer; men han kommer i og ved Messias. Herren opretter sit Rige og er Konge over hele Jorden i og ved Messias. Forstaar vi Mal. 3, 1 om to Personer kommer baade Jehova og Pagtens Engel til sit Tempel. Men Jehova kommer i og ved Pagtens Engel, det er, Messias.

Paa mange Steder i det gamle Testamente læser vi om Engle. Blandt disse er der især en, der hyppigt omtales. Han kaldes snart Herrens Engel, snart Pagtens Engel og snart Guds Aasyns Engel. Hvem er denne Engel? Vi skal forsøge at svare paa dette Spørgsmaal.

Det var Herrens Engel, som gik foran Israels Børn i en Skystøtte om Dagen og i en Ildstøtte om Natten ifølge 2 Moseb. 14, 19; men i 2 Moseb. 13, 21 siges der, at Herren gik foran dem i Skystøtten og Ildstøtten. I 4 Mosëb. 20, 16 fortælles der, at Gud sendte en Engel for at føre Folket ud af Ægypten. I 2 Mosëb. 23, 21 formaner Herren Israel til ikke at være gjenstridige mod hans Engel, fordi hans Navn er i denne. Guds Navn er i hans Engel. Guds Navn udtrykker, hvad Gud er, udtrykker hans Egenskaber. Dog, det udtrykker ikke blot dette. Gud er ikke bare i Himlen, men ogsaa paa Jorden. Der, hvor hans Navn er, der er han, der aabenbarer han sin Nærværelse i Overensstemmelse med sit Navn. Guds Navn betegner Gud selv i hans Aabenbarelse blandt Menneskene. En Gud uden Navn vilde være en skjult Gud. I Guds Engel er hans Navn, det vil sige, Gud selv som en sig selv aabenbarende Gud.

I 2 Mosëb. 33, 14 heder det: Mit Aasyn skal gaa med." Da Israels Folk havde syndet ved at støbe sig en Guldkalv og tilbede den 1 Mosëb. 32, vilde Gud ikke mere gaa foran dem, men sende dem en Engel, som skulde gaa foran dem. Da de hørte denne Guds Tale „sørgede de, og ingen tog sine Prydelser paa sig." Paa Moses's Forbøn opgav Gud sit Forsæt og lovede: „Mit Aasyn skal gaa med." Af Esaias 63, 9 ser vi, at det var Herrens Aasyns Engel, som fulgte med. Den Engel Gud vilde sende, og med hvilket Folket ikke var tilfreds, var en af de almindelige Guds Engle. Guds

Ansigt betegner Gud selv saaledes, som han træder os imøde. I Herrens Aasyns Engel var Gud, og han traadte frem for Israel og førte det. I ingen anden end Herrens Engel er Guds Navn og hans Aasyn. Gud taler og aabenbarer sig ogsaa i de almindelige Engle, naar han sender dem; men kun i Herrens Engel er hans Navn og Aasyn. Han staar aabenbart høiere end de almindelige Engle. Om sig selv siger han i Josva 5,14: „Jeg er Fyrsten over Herrens Hær," det er, Fyrsten over Guds Engle.

Spørgsmaalet er da, om han kun er den høieste Engel. Allerede det taler for, at han er mere end nogen Engel, at Guds Navn og Aasyn er i ham. Gud og han gjøres til et. I 1 Moseb. 28,12 følg. læser vi, at Jakob havde en Drøm under sin Reise til sin Morbroder Laban. Han saa en Stige mellem Himmelen og Jorden, og at Guds Engle gik op og ned paa Stigen. Øverst sad Jehova, der talte til ham saaledes: „Jeg er Herren, Abrahams, din Faders Gud og Isaks Gud osv." Af 31, 11 følg. ser vi, at en Person, som kaldes Guds Engel, senere aabenbarede sig for Jakob i Drømme og sagde til ham om sig selv: „Jeg er hin Gud fra Bethel." Denne Gud er ikke nogen af Englene, som gik op og ned paa Stigen. Det viser sig tydelig, hvis vi sammenligner de to Steder. Denne Gud fra Bethel er Jehova, som havde staaet øverst paa Stigen. Guds Engel kaldes han ogsaa. Det var Gud Jakob havde seet i Drømme ifølge 28. Derfor havde han sagt: „Her er visselig Guds Hus, her er Himmelens Port." Stedet havde han derfor kaldt Bethel, det er, Guds Hus. Herrens Engel gjøres altsaa til et med Jehova. I 1 Moseb. 48, 15 følg. gjør Jakob Engelen lig Gud: „Den Gud, for hvis Aasyn mine Fædre, Abraham og Isak, vandrede, den Gud, som var min Hyrde, fra jeg blev til indtil denne Dag, den Engel, som forløste mig fra alt ondt, velsigne Drengene." Saaledes velsignede han Josefs Sønner Manasse og Efraim.

Josva faldt ned paa sit Ansigt til Jorden for Herrens Engel, Fyrsten over Herrens Hær, og tilbad ham. Engelen indvendte intet mod, at Josva tilbad ham Josva 5, 14. Ingen Skabning maa man tilbede; thi det vilde være Afguderi at tilbede noget, der er skabt. Da Johannes vilde tilbede Engelen, forbød denne ham det Aab. 19, 10; 22, 8. 9. Han var nemlig en af de almindelige Engle.

Ifølge Dom. 6, 11 følg. aabenbarede Herrns Engel sig for Gideon, medens denne tærskede Hvede. Ifølge V. 18 følg. modtager han Offer af Gideon. Alene til Gud skal der ofres. I Dom. 2 læser vi om den samme Engel V. 1, hvor han siger om sig selv: „Jg førte eder op fra Aegypten, og jeg bragte eder til det Land, jeg tilsvor eders Fædre, og jeg sagde: Jeg vil i Evighed ikke bryde min Pagt med eder." Han havde sluttet Pagt med Israel. Denne Engel er den samme som Pagtens Engel i Mal. 3, 1. Malakias kalder ham Pagtens Engel, fordi den gamle Pagt sluttedes ved ham, og den nye Pagt skal sluttes ved ham. Vi slutter, at ved ham blev den gamle Pagt sluttet deraf, at han ikke blot siger i Dom. 2: „Jeg førte eder op af Aegypten", men ogsaa: „Jeg vil i Evighed ikke bryde min Pagt med eder." Ved ham blev Pagten med Abraham indgaaet. Denne Engel aabenbarer sig for Hagar 1 Moseb. 16, 7 følg., for Abraham, til hvem han talte saaledes: „Læg ikke din Haand paa Drengen og gjør ham ikke noget! Thi nu ved jeg, at du frygter Gud og ikke har sparet din Søn, den eneste, for mig" 1 Mosеb. 22. Denne Engel var det, med hvem Jakob kjæmpede et Sted under sin Reise fra Mesopotamien til sit Hjemland Kanaan 1 Mosеb. 32, 24 følg. Der siges ikke paa dette Sted, at det var Herrens Engel. Den, der brødes med Jakob, benævnes en Mand. Denne siger til Jakob: „Dit Navn skal herefter ikke kaldes Jakob, men Israel; thi du har kjæmpet med Gud." Jakob kaldte Stedets Navn Pniel; „thi (sagde han) jeg har seet Gud Aasyn til Aasyn." Profeten Hoseas siger, Jakob kjæmpede med Herrens Engel. Vi lægger Mærke til ogsaa her, hvorledes Gud og Herrens Engel gjøres til et. Herrens Engel aabenbarer sig for Moses i den brændende Tornebusk og siger til Moses: „Jeg er din Faders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud." I Sak. 12, 8 læser vi, at Davids Hus skal være „som Gud, som Herrens Engel foran dem", i Messias nemlig.

Herrens Engel gjøres saaledes til et med Gud, at han maa være Gud. Men han er ikke kun en Guds Aabenbaringsform. Vel gjøres han til et med Jehova, men vi ser af mange Steder, at han ogsaa er forskjellig fra ham, at han er en anden Person. Han er guddommelig i Værdighed og en

Person for sig selv. At han er en Person for sig selv ser vi f. Eks. af Sakarias. I Kap. 1 fortæller Sakarias, at Herrens Engel gik i Forløn for Israel hos Herren, Herskarernes Gud, og at denne svarede Engelen med gode Ord, trøstelige Ord. Ifølge Kap. 3 ser Profeten Josva, Ypperstepresten, staaende for Herrens Engels Aasyn V. 1; men i V. 2 gjøres Herrens Engel til et med Jehova. I V. 6 og 7 gjøres der Forskjel paa dem.

Pagtens Engel er Herrens Engel. Ifølge Mal. 3, 1 skal Pagtens Engel komme til sit Tempel. Foran ham skal en Profet i Elias's Aand gaa. En ny Pagt skal oprettes ved Pagtens Engel. I den Hensigt kommer han til sit Tempel. „Se Dage kommer, siger Heren, da vil jeg oprette en ny Pagt med Israels Hus og med Juda Hus" Jer. 31, 3. Oprettelsen af den nye Pagt sættes ogsaa i Forbindelse med Messias's Komme. Den herlige Tid oprinder, naar Pagtens Engel, Herrens Engel, aabenbarer sig. Pagtens Engels Komme sker samtidig med Messias Komme. Herrens Engel sagde til Manoah, da denne spurgte om hans Navn: „Hvorfor spørger du om mit Navn? Thi det er underligt." Esaias siger, at Messias's Navn er Under. Jakob bad hin Mand, som brødes med ham: „Giv mig dog dit Navn tilkjende!" Manden svarede: „Hvorfor spørger du om mit Navn?" Navnet fik Jakob ikke vide ligesaalidt som Manoah. Hans Navn var underligt, underbart.

Herrens Engel, Pagtens Engel, er den guddommelige Person, der handlede med Israels Folk. Han er den guddommelige Person, der bliver Menneske, og hvilken som Gud og Menneske kaldes Messias.

At Messias og Pagtens Engel, Herrens Engel, er en og samme Person, fremlyser yderligere af en Sammenligning af f. Eks. Es. 11, 4 med Mal. 3, 2. 3. Paa første Sted heder det om Messias: „Han skal dømme de ringe med Retfærdighed og stifte Ret med Retvished for de sagtmodige paa Jorden, og han skal slaa Jorden med sin Munds Ris og dræbe den ugudelige med sine Læbers Aande." Paa det andet Sted heder det det om Pagtens Engel: „Men hvem udholder den Dag, han kommer, og hvem kan blive staaende, naar han lader sig se? Thi han er som en Smelters Ild og som Tvætteres Lud. Og han skal sidde og smelte og rense Sølvet, og han skal rense

Levis Børn og lutre dem som Guld og som Sølv." Der skal blive en Dommens Tid, baade naar Pagtens Engel og Messias kommer. Den samme Gjerning tillægges begge.

Da Herrens Engel, Pagtens Engel, er en guddommelig Person, er han uskabt. Vi forbinder med Ordet Engel i Almindelighed Begrebet af et Væsen, som er skabt; thi vi bruger det om disse høiere aandelige Væsener, der kaldes Engle, og hvilke alle er skabt af Gud. Naar vi kalder hin Person Engel, maa vi ikke opfatte det i Betydning af en skabt Engel. Vi kan oversætte Ordet i Grundtekften Bud, Udsending. Det er den egentlige Betydning af Ordet i Grundtekften og af Ordet Engel. Messias skal være en Udsending.

Et meget vigtigt Spørgsmaal er, om Messias skal ifølge den gammeltestamentlige Forestilling om ham lide Døden. Det gamle Testamente fremstiller de forskjellige Sider ved Messias. Ifølge det gamle Testamente finder vi store Modsætninger hos ham. Hans Udgang er fra Evighed og ogsaa fra det ringe Bethlehem, han er vældig Gud og ogsaa Kvindens Sæd, Abrahams Afkom og en Ætling af Davids fornedrede Kongeslægt, en mægtig Erobrer, der underlægger sig Jorden, ogsaa en Fredsfyrste, er mild og kjærlig, medens han paa den anden Side „slaar Jorden med sin Munds Ris og dræber den ugudelige med sine Læbers Aande." Han er en herlig Konge, fuld af Frelse, og dog fattig paa jordisk Gods. Sakarias siger nemlig i 9, 9: „Fryd dig saare, Zions Datter! Raab høit, Jerusalems Datter! Se, din Konge kommer til dig, retfærdig er han og fuld af Frelse. fattig og ridende paa et Asen, paa Aseninden unge Fole." Denne Konge er naturligvis ikke Serubabel og heller ikke nogen af Makkabæerne. Jøderne havde ikke egen Konge paa Salarias's Tid. De var under det persiske Herredømme. Den Konge, Profeten taler om, er ikke nogen jordisk Konge. En jordisk Konge vilde ikke holde sit Indtog i Jerusalem paa en saadan Maade som den, paa hvilken Sakarias's Konge holder sit Indtog. En jordisk Konge vilde holde sit Indtog i verslig Glans. Den Konge, som Sakarias taler om, kommer i Ringhed; thi han rider paa et Asen, og Asenet er et Billede paa Ringhed. Af V. 10 fremgaar det, at han er den messianske Konge, Fredsfyrsten; thi han kommer med Fred til Jøderne og Hedningerne. Desuden ser vi af det nævnte

Vers, at han er den, der skal have Herredømme over hele Jorden. Ogsaa Jøderne betragter Sak. 9,9 som en Spaadom om Messias. Ifølge Forfatteren Edersheim er der blandt Jøderne mange Sagn om det Asen, paa hvilket Messias skal ride. Han fortæller, at ifølge Talmud var det at se et Asen i Drømme det samme som at se Frelse.

I 1 Moseb. 3, 15 læres klart nok, at Messias skal lide; thi der heder det jo, at Djævelen skal knuse Hælen paa Kvindens Sæd. I den Kamp, som Djævelen og Messias skal føre med hinanden, skal vel hin lide fuldstændigt Nederlag; thi hans Hoved skal knuses, hvorved der udtrykkes, at han aandelig talt skal dræbes; men under Kampen skal han knuse Messias's Hæl, saare Messias, bringe Lidelser over ham.

Erfaringen og Historien viser os, at især hellige Personer maa lide, fordi de især er Gjenstand for Djævelens Efterstræbelser. Ogsaa Verden hader og forfølger dem. Jo helligere en Person er, desto større bliver Modsætningen mellem ham pa den ene Side og Djævelen og Verden paa den anden. Jo helligere han er, desto mere vil han modarbeide det onde, Djævelens Væsen og hans Gjerninger, men desto heftigere bliver ogsaa Djævelens og Verdens Fiendskab, og desto større Lidelser vil de i sit Had berede ham.

De hellige Mennesker som Moses, David og Profeterne maatte udstaa saare meget ondt, fordi de var fromme og stred for det, som var Guds Vilje. Hvor blev ikke Elias forfulgt! Hvor blev ikke Jeremias mishandlet! I Israels Rige eller Tistammerriget blev mangfoldige af Herrens Profeter dræbt af Akab og Jesabel. I Juda Rige skal Kong Manasse have anrettet et Blodbad paa Profeterne, under hvilket Esaias skal være blevet gjennemsaget. Ifølge Jer. 26, 20 følg. lod Kong Jojakim af Juda Profeten Uria slaa ihjel med Sværd, fordi denne havde i Herrens Navn profeteret mod Jerusalem og Juda. Paa Kong Joas's Befaling blev Profeten Sakarias, Presten Jojadas Søn, stenet i Templets Forgaard 2 Krøn. 24, 20 følg. (Denne Sakarias er ikke den samme som som den, hvis Skrift vi har.)

Messias skal i særskilt Grad være hellig og skal i særskilt Grad træde op mod Djævelen og hans Gjerninger. Han skal være Profeten over alle Profeter. Det er derfor at vente, at han fremfor nogen anden vil møde Modstand og bli-

ve Gjenstand for Forfølgelse. Der siges ikke i 1 Moseb. 3, 15, hvor store Lidelser Kvindens Sæd skal udstaa. Imidlertid kan ogsaa Dødens Lidelse høre med til dem. Men hans Død er ikke ensbetydende med Nederlag. Profeterne tabte ikke, fordi de blev dræbt. Sandheden, for hvilken de led, beseglede de ved sin Død. Sandheden aabenbarede sin Kraft i deres Lidelser; thi den gav dem Styrke til med Villighed at udstaa dem og aflagde derved et mægtigt Vidnesbyrd om sin Kraft og ogsaa om Profeterne, som led for den.

Messias's Stilling er en særegen. Det kan være nødvendigt, at han udstaar endogsaa Dødens Lidelser, for at Djævelens Herredømme kan tilintetgjøres. Og det er nødvendigt; thi den ondes Kraft kan kun brydes derved, at Synden tages bort, men Synden kan ikke fjernes uden paa den Maade, at Straffen udstaaes, Straffen for Synden, en Straf, der indbefattes i Ordet Død.

De hellige Mænd som Moses, David og Profeterne er Typer paa Messias i Ord, Vandel, Lidelser og Gjerning, og Messias er Antitypen. Antitypen er større end Typerne. Messias's Ord er mægtigere, hans Vandel helligere, hans Lidelser større, hans Gjerning betydningsfuldere.

I sine Salmer som f. Ex. 31, 38, 69 og 70 skildrer David sine Lidelser. Paa samme Tid beskriver han ogsaa sit Forhold under dem. Han forlader sig paa Herren, hvis Hjælp i Nødens Time han saa ofte har erfaret. Han henvender sig tillidsfuldt til Gud med Bøn om Frelse og formaner alle fromme, hvoraf ingen kan undgaa Lidelser i denne onde Verden, til i fast Tro at holde sig til Gud, der i sin Tid sikkert skal bringe Redning. Baade i sine Lidelser og sit Forhold under dem er David et Forbillede paa Messias.

Der er en Salme, der mere end nogen anden handler om de store Lidelser, en Person udstaar, og den Salme er Salm. 22. Salmen er af David. For en Del ligner den de ovennævnte Salmer. Her som der skildres en lidende Person, der henvender sig til Herren med Bøn om Frelse og udtaler sin faste Forvisning om, at Gud snart vil redde ham.

Salmen handler kun om en Person og ikke om flere, de fromme i Israel, og heller ikke om det hele Israel. Det fremgaar af V. 23: "Jeg vil kundgjøre dit Navn for mine Brødre, midt i Forsamlingen vil jeg love dig." Dernæst ser

vi det af V. 24, hvori han opfordrer Jakobs rette Afkom, de fromme, til at love, ære og frygte Herren: „I, som frygter Herren, lov ham, al Jakobs Afkom, ær ham, og frygt for ham, al Israels Afkom!“ V. 26 viser det ogsaa: „Fra dig udgaar min Pris i en stor Forsamling; mine Løfter vil jeg betale for deres Øine, som frygter ham.“ Salmen beskriver en enkelt Person. Spørgsmaalet er, hvem denne er. Der er visse Ting i den, som kunde passe paa David; men der er paa den anden Side mange Ting, som slet ikke kan anvendes paa David, og hvilke gjør, at Salmen ikke kan handle om ham.

De Lidelser, den Mand, hvorom Salmen taler, maa gaa igjennem, er ualmindelig store. Han føler sig forladt af Gud; thi saaledes taler han i V. 1: „Min Gud! min Gud! Hvorfor har du forladt mig. Langt borte fra min Frelse er min Klages Ord.“ Han udstaar Dødens Lidelser og i dem har han en Følelse af at være forladt af Gud. Han er Gjenstand for almindelig Spot, medens han befinder sig i Dødens Nød: „Men jeg er en Orm og ikke en Mand, Menneskers Spot og Folks Foragt. Alle de, som ser mig, spotter mig, vrænger Munden, ryster Hovedet og siger: Vælt din Vei paa Herren! Han skal redde ham, han skal udfri ham, efterdi han har Behag i ham“ V. 7—9. Det er bare Spot i dette, naar de siger at han skal vælte sin Vei paa Herren, at Herren da skal redde ham, skal udfri ham, efterdi han har Behag i ham. „Der er ingen Hjælper“ V. 12. Han er omringet af Fiender. Han kalder dem Tyre og Basans Okser i V. 13 for derved at betegne deres Magt og Vrede. Han sammenligner dem med en sønderrivende og brølende Løve i V. 14; thi de begjærer at sønderrive ham. I V. 17 kalder han dem Hunde. De er som onde Hunde. I V. 15 og 16 skildrer han sin indre Tilstand: „Jeg er udøst som Vand, og alle mine Ben skille sig ad; mit Hjerte er som Voks, smeltet i mig. Min Kraft er fortørret som et Potteskaar, og min Tunge hænger fast ved mine Gummer, og i Dødens Støv lægger du mig.“ Han beskriver sin indre Tilstand, medens han dør. Al Kraft forlader ham, og stor Trøst indtræder.

I V. 17 gaar han igjen over til at beskrive sin ydre Tilstand: „Thi Hunde omringer mig, de ondes Hob kringsætter mig; de har gjennemboret mine Hænder og mine Fødder.“ Saaledes lyder vor nye Bibeloversættelse. Den gamle Over-

sættelse har gjennemgravet istedetfor gjennemboret. Den engelske Oversættelse har gjengivet Grundteksten saaledes: „they pierced my hands and my feet." Det Ord (ka'ari), som er oversat gjennemboret, kan ogsaa betyde som en Løve. Denne sidste Betydning har det i Es. 38, 13: „som en Løve (ka'ari) saaledes sønderbryder han alle mine Ben." I Esaias er det egentlig to Ord, nemlig som (ka) og Løve (ari). Hvis vi opfattede Ordet (ka'ari) i Salm. 22, 17 i samme Betydning som den, det har i Es. 38, 13, vilde Verset lyde saaledes: „Thi Hunde omringer mig, de ondes Hob kringsætter mig som en Løve paa mine Hænder og mine Fødder." Men denne Forstaaelse af Ordet (ka'ari) kan ikke være rigtig. Der maatte staa ikke Enkelttal, men Flertal af det Ord, som betyder Løve. Dernæst kan man ikke sige, at man omringes, kringsættes, paa sine Hænder. At omringe er at omslutte til alle Sider, rundt om. Hænderne befinder sig kun paa Forsiden af Legemet. At omringe paa Hænderne er en Selvmodsigelse.

Ordet (ka'ari) i Salm. 22, 17 er et Ord og betyder egentlig gjennemborende, da det er Particip. Flertalsendelsen i staar istedetfor im. Denne Flertalsendelse benyttes i Salm. 45, 9 i et Ord, som betyder Strengeleg, og ligeledes i 2 Sam. 22, 44 i et Ord, som oversættes Folkeslag. Den bruges ogsaa i 2 Sam. 23, 8 i et Ord, der gjengives i vor Oversættelse Drabanterne, medens den almindelige Flertalsendelse (im) af samme Ord bruges i 1 Krøn. 11, 11. De jødiske Oversættere af Septuaginta opfattede det i Betydningen gjennemborede; thi de gjengiver det med et græsk Ord (oryxan), som betyder gjennemborede. Den Person, om hvem Salmen handler, blir gjennemboret paa Hænder og Fødder; med andre Ord, han bliver korsfæstet. De dræber ham paa denne Maade. Skildringen er saa meget mærkeligere, som Jøderne aldrig straffede nogen med Korsfæstelse. De brugte for det meste Stening og Henrettelse ved Sværd og aldrig Korsfæstelse. Korsfæstelse var en romersk Dødsstraf og indførtes af Romerne blandt Jøderne kort Tid før Kristus. At den Person, som skildres i Salmen korsfæstes, fremgaar ogsaa af V. 18 og V. 19; thi af disse ser vi, at man har afført ham hans Klæder, saa at han er nøgen. Det gjorde man med den, som skulde korsfæstes.

Den lidende Person i Salmen siger i V. 18: „Jeg kan tælle alle mine Ben." Han er altsaa afklædt, saa at han kan se alle sine Ben. At han er nøgen fremgaar ogsaa af det følgende Vers: „De deler mine Klæder mellem sig og kaster Lod om min Kjortel." Han er overgivet til Døden, hænger paa Korset, gjennemboret paa Hænder og Fødder og afført sine Klæder. Disse deler man mellem sig og kaster Lod om Kjortelen, hvis den skal være. Om Kjortelen kastes der Lod; thi skulde den deles, maatte den sønderrives. Medens han hænger paa Korset, afklædt, ser hans Fiender paa ham med Lyst V. 18. Saa stor er deres Ondskab.

Da nu Jøderne aldrig benyttede Korsfæstelse som Dødsstraf, kan der i Salmen ikke være Tale om nogen Person blandt Jøderne i det gamle Testamente. Vel hængte Jøderne nu og da Liget af en henrettet op paa en Træ som en yderligere Straf; thi det ansaaes for en stor Skam, for en Forbandelse, at hænge paa et Træ 5 Moseb. 21, 23; Gal. 3, 13. Men Korsfæstelsen blev indført blandt Jøderne først af Romerne, hvis Herredømme i Jødeland begyndte Aar 63 f. Kr.

Ogsaa en anden Ting handler Salmen om, som viser, at den ikke taler om nogen Person i det gamle Testamentes Tid, og denne Ting skildres i V. 27 følg. Deri beskrives Nytten af, at den lidende Person bliver frelst fra sine Lidelser. Hans Bøn om Frelse opfyldes V. 25, og derfor priser han Gud V. 26. Forløst har Gud ham ved Døden fra alle Lidelser. og hans Frelse fra al Nød bliver til Velsignelse for alle Jordens Slægter til Dagenes Ende; thi de sagtmodige skal paa Grund af hans Redning faa æde sig mætte af aandelig Mad, hvorved de skal leve til evig Tid, og for hvilken de vil love Gud V. 27: „De sagt modige skal æde og blive mætte; de, som søger Herren, skal love hem; eders Hjerte leve til evig Tid." Den hedenske Verden skal forlade sine Afguder og omvende sig til den sande Gud og tilbede for hans Aasyn V. 28: „Alle Jordens Ender skal komme det ihu og vende om til Herren, og alle Folkenes Slægter skal tilbede for dit Aasyn;" hans Rige vil derfor omfatte ogsaa Hedningerne V. 29: „Thi Herren hører Riget til, og han hersker over Folkene," der skal ikke være Persons Anseelse, da saavel de lavt stillede som de høit stillede i Samfundet, fattige og rige, skal æde og tilbede V. 30: „Alle Jordens Rigmænd skal æde og tilbede,

for hans Aasyn skal alle de bøie sig, som stiger ned i Støvet, og den, som ikke kan holde sin Sjæl ilive." Velsignelsen skal ogsaa blive de kommende Slægter tildel V. 31 og 32: „Efterkommere skal tjene ham; der skal fortælles om Herren til Efterslægten. De skal komme og kundgjøre hans Retfærdighed for det Folk, som vorder født, at han har gjort det." Fra Slægt til Slægt skal Guds Retfærdighed forkyndes i de kommende Ting. Guds Retfærdighed, hans Retskaffenhed, kommer tilsyne deri, at han holder sine Løfter, en Retfærdighed, han har aabenbaret ved at frelse fra al Lidelse den Person, hvorom Salm. 22 handler.

Kan det nu siges, at Frugterne af en almindelig froms Redning kan være saa store som de, der her skildres? Kan det siges, selv om den lidende er en jordisk Konge eller Profet? Der ligger Velsignelse for andre deri, at Gud tager sig af de fromme, der i sin Nød henvender sig til ham; thi ved at yde Hjælp aabenbarer Gud sig, sin Herlighed, aabenbarer han sin Magt, sin Godhed, sin Retfærdighed og sin Trofasthed, paa Grund af hvilket færre eller flere bringes til at forlade sig paa ham og prise ham. Saaledes læser vi om Moses's Svigerfader Jethro i 2 Moseb. 18, 10. 11, hvorledes han prisede Gud, da han havde hørt af Moses's Mund om de store Gjærninger, Gud havde gjort mod Israels Børn: „Lovet være Herren, som friede eder af Ægypternes Haand og af Faraos Haand, som friede Folket af Ægypternes Haand! Nu ved jeg, at Herren er større end alle Guder." Det heder i 2 Krøn. 32, 23, at mange bragte Gaver til Herren, efter at han havde ødelagt den assyriske Hær, som havde angrebet Ezekias. Da Sadrak, Mesak og Abed Nego uskadte var blevet frelst af Gud af Ildovnen, hvori de var blevet kastet, lod Nebukadnezar den Befaling udgaa, at enhver, som talte mod deres Gud, skulde hugges i Stykker og hans Hus gjøres til en Møgdynge, „fordi der ingen anden Gud er, der magter saaledes at frelse" Dan. 3, 29. Davids forunderlige Redning under Sauls Efterstræbelser har sikkerlig afsat Frugt for mange paa den Maade, at deres Tro paa og Kjærlighed til Gud derved er blevet øget. Men urimeligt og uhistorisk vilde det være at sige, at nogen lidende Mands Frelse i den gammeltestamentlige Tid har baaret saadanne Frugter som de, der beskrives i Salm. 22.

Ualmindelig store er de Lidelser, den Mand udstaar, om hvem den taler, overmaade herlig er Guds Aabenbarelse i hans Redning, og overordentlig stor er den Velsignelse, som flyder af hans Frelse, en Velsignelse, der strækker sig til den ganske Menneskehed til Verdens Ende. En ualmindelig herlig Tid oprinder over Verden, hvilken har sin Grund i hans underfulde Redning fra al Nød. Mon ikke denne Tid falder sammen med den Tid, som skal komme, naar den messianske Konge aabenbarer sig? Der siges vistnok ikke noget om, at han er den Ætling af Davids Slægt, om hvem Profeterne taler; men ifølge 1 Moseb. 3, 15 skal jo Messias lide, og dette vil videre fremlyse af flere Steder, som skal anføres. Det heder i Es. 25, 6, at Gud skal engang berede et Gjæstebud med fede Retter i Jerusalem for alle Folk. Det skal ske, naar Messias kommer. Nu tales der i anden Del af Salm. 22 om et Maaltid for alle Folk. Retterne er Frelsens Goder.

I Sak. 12, 10. 11 heder det: „Og jeg vil udgyde over Davids Hus og over Jerusalems Indbyggere Naadens og Bønnens Aand, og de skal skue hen til mig, som de har gjennemstukket; og de skal holde Klagemaal over ham, som man holder Klagemaal over den enbaarne og bitterlig sørge over ham, som man bitterlig sørger over den førstefødte. Paa den Dag skal Klagemaalet blive stort i Jerusalem som Klagemaalet ved Hadadrimmon i Megiddons Dal." I de følgende Vers af Kapitlet fremholdes der, hvorledes baade Mænd og Kvinder i hver Slægt holder Klagemaal. Af disse to Vers, nemlig 10 og 11, lærer vi, at Herren vil udgyde i Fremtiden sin Aand over Davids Hus og over Jerusalems Indbyggere, og da skal de skue hen til, det er, vende sig i Bod og Tro til Gud, som de har gjennemstukket. Vi ser videre, at det var egentlig en anden Person, som blev gjennemstukket, en Person, der stod i den Grad nær Gud, at det var, som om Gud blev gjennemstukket. Over hin skal Klagemaalet blive stort som Klagemaalet, Sorgen, ved Hadadrimmon i Megiddons Dal da, naar Naadens og Bønnens Aand er udgydt over Davids Hus og over Jerusalems Indbyggere.

De, som har gjennemstukket hin Person er Davids Hus og Jerusalems Indbyggere. Med Jerusalems Indbyggere menes ikke blot de, der bor i Jerusalem. Disse nævnes, fordi Jerusalem er Midtpunktet for den jødiske Nation og Indbyg-

gerne i Jerusalem den vigtigste og ledende Del af Folket. Gud kan gjennemstikkes i aandelig Forstand, det er, bringes Smerte, Sorg. Men det er klart, hin Person bliver i naturlig Betydning gjennemstukket, ifølge Sakarias. Det fremgaar af Sammenhængen. Hans Navn opgives ikke. Det siges ikke engang ligefrem, at han gjennemstikkes. Men vi ser, at det sker, fordi der skal holdes Klagemaal, være Sorg, over ham. Han dræbes af Davids Hus og Jerusalems Indbyggere. Drabet finder aabenbart Sted i Jerusalem. Han faldes ham. Der gjøres Forskjel paa ham og Jehova. Han er et Menneske. Over Jehova som saadan kunde det ikke siges, at der skulde holdes Klagemaal. Men, skjønt han er et Menneske, er han saaledes forbunden med Jehova, at Jehova siges at være gjennemstukket derved, at hin er blevet gjennemstukket.

Hvem kan denne være, der fældes og er et Menneske, men paa samme Tid ogsaa saaledes forenet med Jehova, at ogsaa denne gjenenmstikkes, naar hn gjennemstikkes? Menes en eller anden Profet? Davids Hus og Jerusalems Indbyggere dræbte nok Profeter, som vi før har seet. Men i Sakarias 12 menes vissélig kun en og ikke flere Personer. Det gamle Testamente fortæller kun om en Profet, Uria, der blev slaaet ihjel med Sværd Jer. 26, 20 følg.

Den Person, om hvem der tales i Sakarias, blev stukket, gjennemstukket. Uria kan ikke menes og heller ikke nogen anden Profet, som maatte være blevet dræbt med Sværd. Det fremgaar af Sammenhængen. Klagemaalet over Personen i Sakarias er større end over nogen Person, som er blot en Profet. Det er som Forældres Klagemaal over den enbaarne, som over den førstefødte, de mister, som Klagemaalet i Hadadrimmon i Megiddons Dal: „Paa den Dag skal Klagemaalet blive stort i Jerusalem som Klagemaalet i Hadadrimmon i Megiddons Dal."

Den ægyptiske Konge Neko drog op fra Ægypten for at føre Krig med det synkende assyriske Rige ved Floden Eufrat. Hans Vei gik gjennem det hellige Land. Judas Konge Josias vilde hindre Farao Nekos Marsch mod Eufrat og leverede ham Slag paa Megiddons Sletter i Nærheden af Byen Hadadrimmon Aar 609 f. Kr. I Slaget blev Josias dødelig saaret af Pileskud 2 Kong. 23, 29. „Jeremias sang en Klagesang over Josias, og alle Sangerne og Sangerinderne talte i sine

Klagesange om Josias indtil denne Dag, og man gjorde dem til en fast Skik i Israel" 2 Krøn. 35, 25. Sorgen over Josias blev til et Ordsprog. Saa stor var den. Store Forhaabninger havde man knyttet for Fremtiden til ham baade i politisk og religiøs Retning. Assyriens Magt var brudt, og af den Grund troede Jøderne, at bedre Tider stod for Døren. Josias istandsatte Templet, afskaffede Afguderiet og feirede Paaske med større Høitidelighed end endogsaa Ezekias, hvorfor det heder i 2 Kong. 23, 22: „Thi der var ikke holdt en Paaske som denne fra Dommernes Dage af, som dømte Israel, og i alle Israels Kongers og Judas Kongers Dage." Det var derfor naturligt, at hans Fald føltes som et forfærdeligt Slag.

Naar nu Sakarias siger, at Sorgen over ham, som Davids Hus og Jerusalems Indbyggere har gjennemstukket, skal blive stor som den, man havde over Josias, saa kan han umulig mene med ham en af Profeterne. En Profet kunde ikke sammnlignes med Kong Josias. Han maa mene en Person, hvis Betydning og Stillinig ligner Josias's. Der maa menes en Hersker, en Konge.

Der er ogsaa Ting, der staar i Forbindelse med Kong Josias's Fald og hans Fald, om hvem Sakarias taler, og hvori der er Ulighed. Josias fældes af fremmede Fiender, men Personen i Sakarias af sine egne. Der behøvedes ikke nogen Omvendelse, for at Klageraabet over Josias kunde opstige, medens Klageraabet over ham, hvem de har gjennemstukket, kan opstige først da, naar de omvender sig, naar de faar Naadens og Bønnens Aand. I Ugudelighed har de dræbt ham altsaa.

Det fremgaar af Sakarias, at han er en større Person end Josias. Han er vel et Menneske, fordi han falder, og der skal holdes Klagemaal over ham; men paa den anden Side staar han saa nær Jehova, at han er et med ham, da Jehova gjennemstikkes, idet hin gjennemstikkes. Vi finder her den samme Fremstilling som den, vi før har lagt Mærke til, naar Talen har været om Guds og Messias's Forhold til hinanden: de er et og paa samme Tid forskjellige, et i Væsen, men forskjellige Personer, og lidt ovenfor, nemlig i V. 8, nævnes virkelig Herrens Eengel, i hvem, som vi tidligere har seet, Jehovas Navn og Aasyn, det er, han selv er.

I det følgende Kapitel, nemlig 13, læser vi i V. 7 „Sværd! Vaagn op mod min Hyrde, mod den Mand, som er min Næste! siger Herren, Hærskarernes Gud; slaa Hyrden, og Faarene skal adspredes, og jeg vil igjen tage mig af de smaa.“ Det er ubestridelig den samme Person, der tales om her, som den, der handles om i foregaaende Kapitel. Han er et med Jehova, som hin er det; thi han er Jehovas, Hærskarernes Guds Næste, Ligemand, (amit i den hebraiske Grundtekst). En Profet eller en almindelig Konge kan derfor ikke menes.

Han er Hyrde. Profeterne kaldes Hyrder, og ogsaa Fyrster kaldes saaledes. Perserkongen Kyrus benævner Gud min Hyrde i Es. 44, 28, fordi han tog sig af de i Babylon fangne Jøder og lod dem vende tilbage til deres Fædreland for at gjenopbygge Jerusalem og gjenreise Templet. Om Herren som sin Hyrde synger David i Salm. 23: „Herren er min Hyrde, mig fattes intet. Paa grønne Enge leirer han mig, til Hvilens Vande leder han mig hen. Han vederkvæger min Sjæl, han fører mig paa Retfærdigheds Stier for sit Navns Skyld osv.“

I Ezekiel kaldes Messias en Hyrde, naar der siges i 34, 23: „Og jeg vil opreise en Hyrde, nemlig min Tjener David; han skal røgte dem, og han skal være deres Hyrde.“ Ogsaa i 37, 24 heder det: „Og min Tjener David skal være Konge over dem, og en Hyrde skal der være for dem alle, og mine Bud skal de holde og gjøre efter dem.“

Hyrden i Sak. 13, 7 var ikke endnu dræbt, da Profeten talede; thi han siger: „Sværd! Vaagn op mod min Hyrde — slaa Hyrden, og Faarene skal adspredes, og jeg vil igjen tage mig af de smaa.“ Sakarias taler om noget, der skal ske i Fremtiden. Hans Ord er en Profeti. Ogsaa det, han fremholder i 12, 10 følg. er en Forudsigelse. Davids Hus og Jerusalem skal faa Naadens og Bønnens Aand, skal omvende sig og holde Klagemaal. Ligeledes skal den Handling at gjennemstikke Jehova i ham, som er et med Jehova, finde Sted i Fremtiden fra Profetens Standpunkt. Men denne Handling er skeet da, naar Naadens og Bønnens Aand udgydes osv. Derfor heder det, at „de skal skue hen til mig, som de har gjennemstukket.“

Til yderligere Bevis for, at Sakarias taler om Messias

paa de to nævnte Steder, kan tjene, hvad han siger i Kap. 11, 4 følg. Her beskrives en Hyrde igjen, som er et med Jehova og ogsaa forskjellig fra ham. Af f. Eks. V. 13 ser vi, at han er forskjellig fra Jehova: „Herren (Jehova) sagde til mig." Men i V. 10 stiller han sig over enhver, som er blot et Menneske, og gjør sig lige med Jehova: „Jeg tog min Stav Liflighed og sønderbrød den for at gjøre min Pagt til intet, som jeg havde sluttet med alle Folkene." Folkene betegner her det jødiske Folk, de jødiske Afdelinger af Folket, Stammerne. Han havde Magt til at tilintetgjøre Pagten, som var indgaaet med dem. Den var hans Pagt. Men vi har før eftervist, at Pagten blev indgaaet med Jøderne ved Herrens Engel, der er et med Jehova og ogsaa forskjellig fra ham. Jeg skal atter anføre Stedet fra Dom. 2: „Jeg førte eder op fra Ægypten, og jeg bragte eder til det Land, jeg tilsvor eders Fædre, og jeg sagde: Jeg vil i Evighed ikke bryde min Pagt med eder." Saaledes talte Herrens Engel.

Denne Hyrde er altsaa ikke Profeten og heller ikke Serubabel. Han er ikke noget blot Menneske. Han er visselig et Menneske; men han er ogsaa mere end et Menneske, han er den menneskeblevne Herrens Engel. Sakarias eller Serubabel eller noget blot Menneske kunde ikke tale om sig selv, som Hyrden taler om sig selv i V. 10. Desuden svarer ikke den Tilstand blandt Jøderne, der skildres i Sak. 11 til den Tilstand, hvori de befandt sig paa hans Tid. Det er en fremtidig Tilstand og fremtidige Begivenheder, som beskrives. Det er profetisk Tid, som Profeten bruger.

Ifølge V. 4 befalede Herren ham at røgte Slagtefaarene, det er Jøderne. Slagtefaar kaldes de, fordi de led og gik tilgrunde under fremmede Fyrster. Han røgtede dem alle uden Persons Anseelse, da han røgtede ogsaa de elendigste, de fattigste, blandt dem V. 7. De foragtede ham: „Og min Sjæl blev utaalmodig over dem, og deres Sjæl væmmedes ogsaa ved mig" V. 8. Kun nogle agter paa ham, og de hører til de elendigste, fattigste: „og saaledes skjønte de elendigste af Faarene, de, som gav Agt paa mig, at det var Herrens Ord" V. 11. Flertallet af Folket forkaster ham og agter ham ikke mere værd end 30 Sølvpenge. Disse kaster han paa Herrens Befaling hen i Templet til Pottemageren: „Og jeg sagde til dem: Er det godt i eders Øine, saa giv mig min Løn; men

hvis ikke, saa lad det være! Og de afveiede min Løn, treti Sølvpenge. Og Herren sagde til mig: Kast den hen til Pottemageren, den herlige Pris, som jeg er agtet værd af dem! Og jeg tog de treti Sølvpenge og kastede dem hen i Herrens Hus til Pottemageren" V. 12 og 13

30 Sølvpenge blev han agtet værd. Ifølge 2 Moseb. 21, 32 agtedes en Træl eller en Trælkvinde værd saa meget. Spottende kaldes den Værdi, de sætter paa ham, den herlige Pris.

Vi lægger ogsaa her Mærke til, at Hyrden er forskjellig fra Herren og da ogsaa et med ham; thi det heder i V. 13: „Og Herren sagde til mig" og videre: „Kast den hen til Pottemageren, den herlige Pris, som jeg er agtet værd af dem." Herren, Jehova, agtes værd 30 Sølvpenge, idet Hyrden agtes værd dem. Naar Hyrden kaster de 30 Sølvpenge hen i Herrens Hus til Pottemageren, saa gjør ogsaa Herren det, fordi de er et, og desuden gjør Hyrden det paa Guds Befaling. Det er ikke nødvendigt, at Hyrden personlig kaster Sølvpengene hen i Templet til Pottemageren for at det kan siges, at han gjør det. Ifølge Guds Befaling, det er, ifølge hans Styrelse kastes Pengene hen i Herrens Hus til Pottemageren. De 30 Sølvpenge blev kastet hen i Templet, men kom tilsidst til et Sted, saa at de kunde siges at være kastet til Pottemageren.

Da Folket foragter Herrens Hyrde vil Herren til Straf overgive det i deres Fienders Magt, til indbyrdes Splid V. 10 og slette Hyrder, der ikke tager sig af Faarene, men æde det fedes Kjød og endogsaa sønderbryder deres Klover. Dog skal en forfærdelig Straf ramme de slette Hyrder V. 15—17. Grunden til, at Hyrden tilintetgjør Pagten, som han havde sluttet med dem, er den, at de forkaster ham, og det at han tilintetgjør Pagten, er et Udtryk for, at han overgiver dem til Undergang: „Jeg vil ikke røgte eder; hvad der er nær ved at dø, faar dø, og hvad der er nær ved at blive tilintetgjort, faar blive tilintetgjort, og de, der blive tilovers, faar fortære hverandres Kjød" V. 9.

Det er den samme Person, som alle de nævnte Steder i Sakarias beskriver. Af 11, 8. 12 ser vi, at han foragtes, af 12, 10 og 13, 7, at han fældes. Naturligvis fældes han ikke af udenlandske Fiender, af Gog og Magog, som de senere Jøder har paastaaet. Sakarias taler intetsteds om Gog og

Magog. Sammenhængen viser tydelig, at Davids Hus og Jerusalems Indbyggere myrder ham. Men det siger sig selv, at de ikke behøver at gjøre det personlig, for at det kan siges, at de gjør det; thi myrdes han paa deres Foranstaltning, deres Forlangende, myrder de ham. I 2 Krøn. 24, 21 fortælles der, at nogle sammensvorne stenede en Profet, Sakarias, Søn af Presten Jojada, paa Kong Joas's Befaling; men i følgende Vers siges der, at Joas dræbte ham.

I Sak. 12, 10 siges der intet om, hvor den Person, som Sakarias taler om, gjennemstikkes. Der siges heller ikke, at han dræbes ved Stikket. At han dræbes fremgaar af Sammenhængen. Men der siges ikke, at Stikket fremkalder hans Død. Det at han gjennemstikkes, hører dog i ethvert Fald med til Morderhandlingen. Det Ord (dakar) i Grundteksten, som oversættes gjennemstikker, er noget forskjellig i Betydning fra det Ord (ka'ari), som bruges i Salm. 22, 17; thi det første betyder gjennemstikker med Spyd, Sværd osv., men det sidste graver igjennem, borer igjennem med noget som f. Eks. en Syl eller en Spiger, som slaaes paa med en Hammer, saa at der bliver et Hul. Der er den samme Forskjel mellem de to hebraiske Ord som den, der er mellem de to tilsvarende græske Ord ekkentein og oryssein, af hvilke det første betyder at gjennemstikke og det andet gjennemgrave, gjennembore, saa at der bliver et Hul. Det at hin Person gjennemstikkes, og det at han gjennembores paa Hænder og Fødder, er to forskjellige Handlinger, som foretages under Mordet paa ham.

Es. 52, 13—15 og 53 er et bekjendt Afsnit i det gamle Testamente. Det handler om en Herrens Tjener, der udstaar bitre Lidelser, ja, Dødens Lidelser, Lidelser, der bliver til Frelse for andre og for ham selv til Forherligelse. Ifølge 52, 13—15 skal han høit ophøies, efter at han har været dybt fornedret. Hans Fornedrelse og Ophøielse udvikles nærmere i Kap. 53. Hvem er denne Tjener? Der siges ikke nærmere, hvem han er, men paa de andre Steder, hvor der taltes om den lidende Person, sagdes der heller ikke nærmere, hvem han er. Gud kalder ham i 52, 13 min Tjener og i 53, 11 den retfærdige, min Tjener.

Guds Profeter kaldes Guds Tjenere, de fromme ligeledes. Der er visselig intet iveien for, at ogsaa Messias kan kaldes Guds Tjener. Som hans Stamfader David kaldtes

Guds Tjener, saa kan ogsaa hans Ætling Messias kaldes saaledes, og i Ezekiel kalder Gud ham min Tjener David i 34, 23 og i 37, 24 og i Sakarias min Tjener Spire i 3, 8. Ogsaa Israels Folk kaldes Guds Tjener.

Profeten Esaias bruger hyppigt Ordet Tjener i flere Kapitler, som gaar foran Afsnittet 52, 13—15 og 53. Ordet Tjener, det vil sige, Enkelttal benyttes ofte som mange andre Ord ikke blot om en, men ogsaa om flere Personer (kollektivt). I Es. 41, 8. 9; 42, 19; 44, 1. 21; 45, 4; 48, 20 bruges det om Folket. Om de sande Profeter bruges det i 44, 26. Vi finder det brugt ogsaa i 42, 1—7; 49, 1—9; 50, 4—10. Den Tjener, som skildres i 42, 1—7 er from. Herren har Velbehag i ham og lægger sin Aand paa ham, til Hedningerne skal han bringe Ret, det er, Guds Vilje i Ordet V. 1. „Han skal ikke skrige og ikke raabe, og han skal ikke lade sin Røst høre paa Gaden" V. 2. Her beskrives hans sagtmodige og fordringsløse Fremtræden som Lærer. „Det knækkede Rør skal han ikke sønderbryde, og den rygende Tande skal han ikke udslukke; paa rette Maade skal han bringe Ret ud" V. 3. Han antager sig de lidende i Kjærlighed til dem. „Han skal ikke blive mødig, og hans Kraft skal ikke knækkes, indtil han faar sat Ret paa Jorden; og paa hans Lov venter Øer" V. 4. Han skal vedholdende arbeide med usvækket Kraft for at udbrede Guds Vilje, som udtales i Guds Ord, indtil den er udbredt over Jorden. „Lov" og „Ret" betegner et samme. Øer venter paa hans Lov. Det Ord (ijim), som er oversat Øer, bruges om fjerntliggende Kystlande og Øer, hvor hedenske Folkeslag bor. De hedenske Folk venter paa at faa høre om Guds Vilje i Ordet.

„Jeg, Herren, har kaldt dig i Retfærd og taget dig ved Haanden og vil bevare dig og gjøre dig til en Pagt for Folket, til et Lys for Hedningefolkene, til at aabne blinde Øine, til at føre de bundne ud af Fængslet, dem, som sidder i Mørke, af Fangehuset" V. 6 og V. 7. Herren vil gjøre ham til en Pagt for Folket. Folket er Jøderne. Han skal være en Pagtesmidler for dem, som Moses var det. Dernæst skal han være et Lys for Hedningerne ved sit Ord, som disse ikke har havt. De aandelig blinde skal se, de, der holdes i Trældom af Djævelen og Synden, skal faa sin Frihed, og de, der sidder i aandeligt Mørke, skal frelses derfra og omgives af aandeligt

Lys. Til at gjøre denne Gjerning har Gud kaldt ham i Retfærd, det er, i Redelighed, en Redelighed, som han aabenbarer derved, at han kalder ham til at gjøre, hvad han har lovet.

I V. 10 opfordres hele Verden til at prise Jehova for hans Velgjærninger: „Syng Herren en ny Sang, hans Pris fra Jordens Ende, I, som farer ud paa Havet, og dets Fylde, I Øer og deres Beboere!" Af V. 11 og 12 sees det, at hele Jorden giver Herren Ære og forkynder hans Pris.

Hvem er denne Tjener? Menes kun en Person, eller menes flere? Selv om flere menes, kan disse ikke være Israels Folk. Israels Folk er ifølge samme Kapitel en blind og døv Tjener V. 19, medens den ovenfor beskrevne Tjener er from. Dernæst gjøres der i V. 6 Forskjel paa Folket og ham: „og jeg vil bevare dig og gjøre dig til en Pagt for Folket."

Skjønt Folket er døvt og blindt, ugudeligt, var der paa samme Tid nogle fromme. Dette var stedse Tilfældet. Til denne bedre, fromme, Del hørte de rette Profeter. I 43, 10 læser vi: „I er mine Vidner, siger Herren, og min Tjener, som jeg har udvalgt." Dette betyder ikke: I er mine Vidner, og I er min Tjener, men: I er mine Vidner, og min Tjener er mit Vidne. I og min Tjener er forskjellige Personer. I er Folket. Det sees af V. 8: „Før frem et blindt Folk, som dog har Øine, og døve, som dog har Øren!" Hvem er da Tjeneren i 43, 10? Tjeneren maa være alle de af Folket, som ikke er blinde og døve. Der var saadanne blandt Folket, som ikke var blinde og døve. Der var sande Profeter; dog vi kan være visse paa, at der var ogsaa andre, som var fromme. De fromme, hvortil Guds rette Profeter hører, er vistnok Tjeneren i 43, 10.

Dersom Afsnittet 42 1—7 handler om flere Personer, maa vi med Tjeneren forstaa den bedre, den fromme, Part af Israel. Til denne Part hører da ogsaa de sande Profeter. Menes kun en Person, maa der menes Messias. Selv om det forstaaes om den fromme Del af Folket, det sande Israel, kan det kun opfattes saaledes, at det faar sin egentlige Opfyldelse i ham. Messias kommer af den fromme Del af Folket, af det sande Israel, han er i udpræget Forstand den fromme Del af Folket, det sande Israel.

I det andet Afsnit, nemlig Afsnittet 49, 1—9, tales der ligeledes om en Herrens Tjener. Herren har kaldt ham, før

han blev født V. 1, han har udrustet ham og beskytter ham i hans hellige Gjærning V. 2. Han er Guds Tjener og det sande Israel. Paa ham vil Gud aabenbare sin Herlighed, det er, sine herlige Egenskaber saasom Magt, Hellighed, Retfærdighed og Godhed V. 3. Til ingen Nytte arbeider han sig træt og fortærer sin Kraft; men hos Herren er hans Løn V. 4. I Herrens Øine er han æret, og Gud er hans Kraft V. 5. Han skal ikke alene opreise Israel; men han skal ogsaa blive Hedningernes Lys, for at hele Verden kan delagtiggjøres i Guds Frelse V. 6. Han er foragtet af enhver og Gjenstand for Folks Afsky, Herskeres Tjener; men han skal blive saare ophøiet og forherliget; thi Kongerne skal staa op for ham og kaste sig ned for ham V. 7. Herren vil bevare ham og gjøre ham til en Pagtesmidler for Folket, for at Landet kan bringes paa Fode og øde Arvelodder udskiftes V. 8. Han skal bringe de bundne Frihed, dem, der sidder i Mørke Lys V. 9.

Denne Tjener kan ikke være Israels Folk. Der gjøres Forskjel paa ham og Folket i V. 5: „Og nu siger Herren, som fra Moders Liv har dannet mig til en Tjener for at føre Jakob tilbage til ham, og for at Israel skal blive samlet til ham." Der gjøres Forskjel paa ham og Folket i V. 6; thi ifølge dette skal han opreise Jakobs Stammer og føre de bevarede af Israel tilbage. Der gjøres Forskjel paa ham og Folket i V. 7; thi ifølge dette skal han være en Pagt for Folket. Det heder ogsaa i V. 9, at han skal tale til de andre: „Gaa ud! Kom frem for Lyset." Det er det samme Hovedindhold her som det, der var i det foregaaende Afsnit.

Saa har vi Afsnittet 50, 4—10. Den Person, om hvem det handler, kalder sig i V. 10 Herrens Tjener. Herren har udrustet ham til Lærer: „Den Herre Herre har givet mig lærtes Tunge, for at jeg skal kvæge den mødige med et Ord; han vækker hver Morgen, han vækker mit Øre, for at jeg skal høre ligesom de, der er lærte" V. 4. Han er lydig mod Herrens Kald: „Den Herre Herre har aabnet mit Øre, og jeg var ikke gjenstridig, jeg veg ikke tilbage" V. 5. Han udstaar Lidelser og er Gjenstand for Haan: „Min Ryg gav jeg hen til dem, som slog, og mine Kinder til dem, som rykkede mig i Skjegget; mit Aasyn skjulte jeg ikke for Haan og Spyt" V. 6. Men han ved, at Herren vil hjælpe ham, saa at han ikke bliver tilskamme: „Men den Herre Herre vil hjælpe

mig; derfor bliver jeg ikke tilskamme, derfor har jeg gjort mit Aasyn som den haarde Sten, og jeg ved, at jeg ikke skal blive beskjæmmet" V. 7. Herren retfærdiggjør ham. Hvem vil da gaa irette med ham? „Han er nær, som retfærdiggjør mig; hvem vil gaa irette med mig? Lad os staa frem med hinanden! Hvem er min Modpart? Han komme hid til mig!" V. 8. Han vil bestaa, men hans Fiender forgaa: „Se, den Herre Herre vil hjælpe mig; hvem er den, som vil domfælde mig? Se, de skal allesammen ældes som et Klædebon; Møl skal fortære dem" V. 9. Han opfordrer dem, der maatte frygte Jehova, til i sin Nød at stole paa Gud: „Hvem er der blandt eder, som frygter Herren, som hører paa hans Tjeners Røst? Naar han vandrer i Mørke, og intet Lys skinner for ham, saa forlade han sig paa Herrens Navn og stole paa sin Gud!" V. 10.

Ogsaa denne Tjener er forskjellig fra Folket; thi han er from og retfærdiggjøres. Hvem er denne Tjener. Det er ikke rimeligt, at han er kun en Profet, der taler om sig selv. Menes kun en Person, maa vi antage, at han er Messias, der taler profetisk om sig selv. Menes der flere Personer, da er han den bedre Del af Folket, hvortil de sande Profeter hører. V. 10 kunde synes at vise, der ikke menes de gudfrygtige: „Hvem er der blandt eder, som frygter Herren, som hører paa hans Tjeners Røst osv.?" Dog saaledes kunde de fromme sige til de andre.

Der tales sikkert nok om de samme Personer eller om den samme Person i alle de tre foregaaende Affnit. Hvis de opfattes om de fromme, saa har vi i dem en Skildring af deres Lidelser, deres Ophøielse og velsignelsesrige Gjærning. Messias hører da til disse fromme, og paa ham passer den fornemlig. Men det rimeligste er at forstaa disse Affnit kun om en Person, nemlig Messias. Ved første Øiekast synes der imidlertid at være Udtryk i dem, som taler imod at forstaa dem kun om Messias. J 42, 7 staar der, at Tjeneren skal føre de bundne ud af Fængslet og dem, som sidder i Mørke ud af Fangehuset. Det kunde synes, at her er Tale om Frelsen fra det babyloniske Fangenskab. Hvis der er Tale om det babyloniske Fangenskab, maa Tjeneren være tilstede allerede ved Udgangen fra Babel. J 49, 8 siges der, at Tjeneren skal bringe Landet paa Fode og udskifte øde Arvelodder.

Jødernes Land laa øde under det babyloniske Fangenskab. Ved Jødernes Tilbagekomst til Landet blev dette bragt paa Fode og øde Arvelodder udstiftet. Men Profetens Tale kan være billedlig.

I 49, 7 heder det: „Saa siger Herren, Israels Gjenløser, dets hellige, til ham, som er foragtet af hver Sjæl, til ham, som vækker Folkets Afsky osv." Det Ord (goj), som er oversat Folk, har somme benyttet som et Bevis for, at Tjeneren ikke kan være Messias, da de paastaar, det bruges kun om Hedninger, medens Messias skal foragtes af sit eget Folk og skal være dettes Afsky. Dog, det bruges ikke blot om det hedenske Folk, men ogsaa om Jøderne. Det sees f. Eks. af 1 Moseb. 25, 23.

Nu opstaar det Spørgsmaal, hvem den Tjener er, som skildes i Afsnittet 52, 13—15 og 53. Vi har seet, at Ordet Tjener bruges om Israels Folk, om de rette Profeter, om den gudfrygtige Part af Folket, hvortil ogsaa de rette Profeter hører. Vi har ogsaa seet, at rimeligvis tales der kun om Messias i 42, 1—7; 49, 1—9; 50, 4—10, og endelig har vi seet, at Messias kaldes Tjener i Ezekiel og Sakarias. Visselig kan Udtrykket Guds Tjener bruges om en enkelt Profet og ligeledes om hvilkensomhelst, der ærer og tjener Gud.

Det at der staar Enkelttal, staar Tjener, kan ike bevise, at der tales om kun en Person i Afsnittet 52, 13—15 og 53, efter hvad vi har seet ovenfor. Tjeneren i dette Afsnit kan ikke være Israels Folk. Hvis han var Israels Folk, hvem maatte da de Personer være, der siger f. Eks.: „Hvem troede det Budskab, vi hørte. Vi for alle vild som Faar, vi vendte os hver til sin Vei." Disse Personer kunde da ikke være andre end Hedningerne. Somme Jøder og fornuftkristne har udlagt Afsnittet saaledes. De har sagt, at Hedningerne skal engang tale saaledes: „Sandelig, vore (Hedningernes) Sygdomme har han (Israels Folk) taget paa sig, og vore Piner har han baaret." De Ord i V. 8, som lyder saaledes: „for mit Folks Misgjærnings Skyld traf Plagen ham, udlægger de da paa følgende Maade: De, der tilhører de forskjelige hedenske Folkeslag, skal om sit Folk sige: „For mit Folks Misgjærnings Skyld traf Plagen ham (Israels Folk)." De siger videre, at efterat de jødiske Folk har lidt for Hedningerne, skal det saare ophøies.

Denne Udlæggelse er iøinespringende falsk. Hedningerne indføres aldrig i Esaias talende. Dette Afsnit maatte da danne en Undtagelse. Israels Folk er en blind og døv Tjener, er ikke en from Tjener. Esaias sagde det ovenfor. Men Tjeneren i dette Afsnit er from ;thi ifølge V. 7 er han under sine Lidelser taalmodig som et Lam, ifølge V. 9 har han ikke gjort Vold, og har der ikke været Svig i hans Mund, ifølge V. 11 er han retfærdig, og ifølge V. 12 elsker han endog sine Fiender; thi han beder for dem. At Jødefolket var saadan som denne Tjener under Fangenskabet i Babylon eller har opført sig slig senere hen er ganske stridende mod Historien.

Da Tjeneren ikke kan være Jødefolket, saa bliver Spørgsmaalet dernæst, om han da ikke er Profeterne, de rette Profeter, eller om han ikke er den fromme Del af Folket, hvortil da Guds Profeter hører. De fromme led under det babyloniske Fangenskab og senere. Vi har tidligere seet, hvorledes mange af Herrens Profeter led ogsaa før den babyloniske Udlændighed. Det har jo altid været de gudfrygtiges Lod at lide mere eller mindre, og saadan vil deres Lod blive til Dagenes Ende. Ikke blot bliver de ofte truffet med i Ulykker, som rammer de ugudelige for disses Synds Skyld, og ikke blot maa de lide den Nød sammen med andre, som er fælles og uundgaaelig under de jordiske Kaar; men de maa ogsaa udstaa særskilte Lidelser, der tilføies dem af de ugudelige.

De gudfrygtige blandt Jøderne blev truffet med i den store Ulykke, nemlig den, at Jerusalem og Templet blev ødelagt og Folket bortført til Babel af Nebukadnezar. Den dybere Grund til Ulykken var Folkets Misgjærning, noget, som Esaias udtaler, naar han i 50, 1 siger: „Se, for eders Misgjærningers Skyld er I blevet solgt." Folket led og de fromme med det. De var uden Tempel og Fædreland og maatte leve i et fremmed Land. Hedningerne, blandt hvilke de boede, mishandlede dem for en Del. Esaias siger i 47, 6: „du (Babel) viste dem (Jøderne) ikke Barmhjertighed, paa Oldingen lod du dit Aag tynge svart" og i 51, 23, hvor Babel henvendr sig til Jøderne i følgende Ord: „Bøi dig ned, for at vi kan gaa over dig", og Herren siger gjennem Profeten: „og du gjorde din Ryg lig Jorden for dem, som

gik over." I V. 19 og 20 staar der om Jøderne: „To Ting var der, som vederfores dig (hvem ynkes over dig?), Ødelæggelse og Undergang, Hunger og Sværd, — hvorledes skal jeg trøste dig? Dine Børn laa vansmægtede paa alle Gadehjørner som en Hjort i Garnet, de, som var fulde af Herrens brændende Vrede, af din Guds Skjelden." Denne Skildring angaar imidlertid nærmest den Tid, da Landet blev indtaget af Babylonierne.

At Jøderne ofte kom i Strid med Hedningerne især paa Grund af den Forskjel, der var imellem dem, i religiøse Anskuelser, siger sig selv. Daniels Bog skildrer denne Kamp. Skjønt de til en vis Grad maatte udstaa Lidelser, som blev paaført dem af Hedningerne, saa led dog hverken Folket eller de fromme saa meget som Tjeneren i Es. 53.

Profeten Ezekiel, der var blandt de bortførte, taler ikke nogetsteds om, at de plagedes i nogen særegen Grad af sine Seierherrer. Heller ikke Profeten Jeremias, der havde valgt at forblive i det hellige Land, taler noget derom. Jeremias fulgte med levende Interesse Begivenhederne i Babylon og stod i Forbindelse med sit Folk ved Breve. Af hans Brev til de bortførte i Jer. 29 kan vi slutte, at de havde Frihed til at indrette sig i det fremmede Land omtrent, som de ønskede det. At de ikke led meget ondt i Babylon, sees ogsaa deraf, at kun omtrent 42,000 straks vendte tilbage til sit Fædreland, da Kyrus gav dem Tilladelse dertil Esr. 2. Senere kom vel flere; men mangfoldige forblev i Babylon.

Betragter vi Sammenhængen, hvori Skriftafsnittet Es. 52, 13—15 og 53 staar, ser vi, at lige foran det tales der om Frelsen fra det babyloniske Fangenskab. I 52, 8 heder det: „Hør! Dine Vægtere (Profeterne) raaber, de opløfte Røsten, de jubler tilhobe; thi med Øie mod Øie (det er klart) ser de, naar Herren vender tilbage til Zion" og i V 9: „Bryd ud, juble tilhobe, I Jerusalenms Ruiner! Thi Herren trøster sit Folk, gjenløser Jerusalem." Videre læser vi i de tre følgende Vers: „Herren blotter sin hellige Arm for alle Folkenes Øine, og alle Jordens Ender ser vor Guds Frelse. Afsted, afsted! Drag ud derfra (fra Babel)! Rør ikke ved noget urent! Drag ud af dets Midte! Rens eder, I, som bærer Herrens Kar! Thi I skal ikke drage ud i skyndsom Hast (som dengang, de drog ud af Egypten) og ikke fare

bort i Flugt; thi Herren gaar foran eder, og Israels Gud slutter eders Tog." Dette er en Forudsigelse om Udgangen af Babel, og det kunde synes, som om Tjeneren da er der, den Tjener, som skildres i Es. 52, 13—15 og 53.

Vel staar Afsnittet altsaa lige efter Skildringen af Udgangen af Babel; men deraf følger dog ikke, at Tjeneren var der, da Udgangen fandt Sted. Esaias Skildringer forefindes ikke altid i kronologisk Orden, det vil sige, følger ikke altid efter hverandre med Hensyn til Tiden. Profeterne har Syner, disse udtaler de, og af den Grund faar vi ikke altid Skildringer i historisk Rækkefølge. I Kap. 11 f. Eks taler Esaias om Messias og den herlige Tid, som oprinder med hans Komme, i Kap. 13 om Babels Undergang og i Kap. 17 om Tistammerigets og Syriens Ødelæggelse ved Assyrerne. Tistammeriget og Syrien blev ødelagt længe før Babel blev ødelagt af Perserne. Sine Profetier om den kommende Messias indfører Profeterne hist og her i sine Formaninger og Forudsigelser.

Der er en anden meget vigtig Ting, som vi ikke maa overse. Profeterne forbinder ofte med hverandre i sine Profetier fremtidige Begivenheder, der ikke følger straks efter hverandre. De ser dem under et, fordi der er visse Ligheder mellem dem. En lang Tid kan ligge mellem dem. Et slaaende Exempel derpaa har vi i det nye Testamente, nemlig i Matt. 24, hvor Jesus skildrer Jerusalems Ødelæggelse og forudgaaende Tegn og dernæst Verdens Ende og forudgaaende Tegn.

Somme fornuftkristne har ment, at Tjeneren er de sande Profeter, andre, at han er de fromme i Israel, hvortil de sande Profeter da ogsaa hører. Profeten skal skildre de Lidelser, som de har udstaaet. De siger, han stiller sig paa det Tidspunkt, da Jøderne faar Lov til at vende tilbage fra Babylon, skuer tilbage paa Lidelserne i Babylon især og ser Ophøielsen, som finder Sted efter Tilbagekomsten. De Personer, som siger f. Eks.: „Men han er saaret for vore Overtrædelser, knust for vore Misgjærninger; Straffen laa paa ham, for at vi skal have Fred, og ved hans Saar har vi faaet Lægedom", er da den Del af Folket, som før har været ugudelig, men som nu er kommet til Omvendelse. Det babyloniske Fangenskab kom som en Straf over det ugudelige

Folk for dets Misgjærningers Skyld. Profeterne og de andre fromme blev trukket med i denne Ulykke. Disse Skriftudlæggere bruger som en Støtte for sin Fortolkning, at Ordene, som skildrer Lidelserne og Fornedrelsen, staar i Fortid, medens de, som skildrer Ophøielsen, staar i Fremtid. J 53, V. 2 heder det: „Han skjød op som en Kvist, han havde ingen Skikkelse og ingen Herlighed", i V. 3: „Foragtet var han og forladt af Mænd", i V. 4: „Sandelig vore Sygdomme har han baaret osv.", i V. 5: „Men han er saaret osv.", i V. 6: „Herren lod vores alles Misgjærninger ramme ham", i V. 7: „Han blev mishandlet osv.", i V. 8: „Ved Trængsel og ved Dom blev han bortrykket osv.", i V. 9: „Og man bestemte hos ugudelige hans Grav osv.", i V. 10: „Men Herren behagede at knuse ham osv.", i V. 11: „Fordi hans Sjæl har havt Møie", i V. 12: „fordi han udtømte sin Sjæl til Døden." Ophøielsen beskrives saaledes i V. 10: „skal han se Sæd, leve længe osv", i V. 11: „skal han se det, skal han mættes osv.", i V. 12: „Derfor vil jeg give ham de mange til Del osv." J 52, 13—15 er ligeledes Lidelserne skildret med Ord, der staar i Fortid, medens Ophøielsen er skildret med Ord, der staar i Fremtid.

Denne Udlæggelse kan alligevel ikke være rigtig. Det at de Ord, som beskriver Lidelserne, staar i Fortid, beviser intet; thi det kan være profetisk Tid. Vi har tidligere seet, at Profeterne ofte bruger Fortid for Fremtid. Skildringen af Tjenerens Lidelser passer ikke paa de fromme og heller ikke paa Profeterne under det babyloniske Fangenskab. Det er simpelt hen ikke sandt, at de led i den Grad under Fangenskabet, som Tjeneren lider. Det er ikke sandt, at Lidelserne tænkes som fuldendte. J 53, 10 staar der: „naar hans Sjæl har bragt Skyldofferet, skal han se Sæd." J den sidste Sætning bruges første Futurum, i den første den Tid, som svarer til andet Futurum. Andet Futurum betegner at noget vil paa en vis Tid senere hen være fuldendt. Vi bruger Fortid: naar han har bragt Skyldofferet; men vi kan ogsaa bruge Nutid: naar han bringer Skyldofferet, eller vi kan bruge Ordet faar og sige: naar han faar bragt Skyldofferet. Baade i første og andet Futurum ligger det, at noget skal ske i Fremtiden. Første Futurum betegner simpelt hen, at noget vil finde Sted i Fremtiden, andet Futurum derimod, at noget vil

have fundet Sted i Fremtiden, naar det finderSted, som der tales om i første Futurum. Tjeneren har altsaa ikke endnu bragt Skyldofferet. Ved sine Lidelser bringer han Skyldofferet. Alle medgiver dette. Naar han har udstaaet Lidelserne, har han bragt det. Tjeneren har altsaa ikke udstaaet dem endnu. I V. 11 heder det: „og deres Misgjærninger skal han bære." Det Ord (sabal) i Grundteksten, som er oversat bærer, bruges ogsaa i V. 4: „og vore Piner har han baaret." Det betyder intet andet end bærer ogsaa i V. 11 Der bruges Fremtid i V. 11. I Fremtiden skal han bære Misgjærningerne. Han bærer naturligvis Misgjærningerne kun, saa længe som han lider. For Misgjærningerne lider han. Naar han har udstaaet Lidelserne, har han bragt Skyldofferet, er Syndens Byrde taget fra hans Skuldre. Vi ser derfor ogsaa af disse Ord i V. 11: „og deres Misgjærninger skal han bære", at han skal lide i Fremtiden.

Men nogen kunde sige, at der tales ikke blot om de Lidelser, de fromme udstod i Babylon, men ogsaa om dem, de fromme skal udstaa derefter. Til dette kan svares, at Beskrivelsen af Tjeneren slet ikke passer paa de fromme, enten vi nu forstaar med de fromme den fromme Part af Israel, hvortil Profeterne hører, eller kun Profeterne. F. Eks. følg. Del af Skildringen passer ikke paa dem: „Han skjød op som en Kvist for hans (Jehovas) Aasyn og som et Rodskud af tør Jord" V. 2, han har en meget ringe Oprindelse i Verden, „han havde ingen Skikkelse og ingen Herlighed, og vi saa ham; men han havde ikke et Udseende, saa vi kunde have Lyst til ham" V. 2, hans Skikkelse er ringe i Folkets Øine, „Foragtet var han og forladt af Mænd, en Mand, fuld af Piner og vel kjendt med Sygdom, og som en, for hvem man skjuler sit Aasyn, foragtet, og vi agtede ham for intet" V. 3, han er foragtet og forladt af Menneskene, lider overmaade meget, har en af Lidelser saa ilde tilredt Skikkelse, at de skjuler sit Ansigt, for ikke at se paa den, „vi agtede ham for plaget, slagen af Gud og gjort elendig" V. 4, Lidelserne, som han udstaar, ser de paa som en Straf fra Gud, der rammer ham for hans Ugudelighed, „Thi han blev udryddet af de levendes Land" V. 8, han lider en voldsom Død, „Og man bestemte hos ugudelige hans Grav; men hos en rig var han i sin Død" V. 9. Om hans Udseende under Lidelserne siges

der i 52, 14: „Ligesom mange blev forfærdet over ham (saa ilde tilredt var hans Udseende, at det ikke var som et Menneskes, og hans Skikkelse, at den ikke var som Menneskebørns". Denne Skildring passer ikke paa de fromme som en Klasse eller paa Guds Profeter som en Klasse. Alle de enkelte Dele af denne Skildring maa passe paa enhver af Personerne, dersom Tjeneren er mere end en Person. Beskrivelsen kan ikke forstaaes saaledes, at nogle har en ringe Oprindelse, andre foragtes, atter andre lider Forfølgelse, somme dræbes og for andre bestemmes en skjændig Begravelse, og at saaledes alle disse Træk findes hos Tjeneren. Nei, alle de enkelte Dele maa passe paa enhver Person. Sammenl. 1 Kor. 4, 9—13, hvor Apostlenes Lidelser skildres. Ethvert Træk i Skildringen findes hos enhver af Apostlene. Selv om en eller anden af de fromme eller af Profeterne skulde have lidt alle disse Ting, saa vilde ikke det have været de fromme eller Profeterne som Klasser.

Vi har intet Eksempel i det gamle Testamente paa, at en Grav blev bestemt for en from eller en Profet blandt ugudelige. Profeterne havde sine Grave, Kongerne sine og Folket sine. Jøderne lagde stor Vægt paa en hæderlig Begravelse. Kun om Profeten Uria fortælles der, at han blev paa Kong Jojakims Befaling kastet i Almuens Grave.

Saa er det Spørgsmaalet, om de fromme kan bringe andre en saadan Nytte som den, Tjeneren bringer andre. Han tager paa sig andres Sygdomme (Lidelser), bærer deres Piner, saares for deres Overtrædelser, knuses for deres Misgjærninger, Straffen for deres Synder lægges paa ham, for at de skal faa Fred, de faar Lægedom ved hans Saar, deres Synd lægges paa ham, og han bærer den, han bringer Skyldofferet for dem,. retfærdiggjør dem og beder for dem.

Guds Børn er paa mange Maader til stor Nytte ikke blot for hverandre, men ogsaa for de ugudelige. De beder for de ugudelige, skjønt disse kanske paafører dem Lidelser. De viser dem et godt Eksempel ved sin hellige og kjærlige Færd, der kan vække dem til Eftertanke ;thi de retfærdiges Vandel er en mægtig Prædiken til dem om Omvendelse. De vidner for dem om Sandheden.

De gudfrygtige er gjæve i Herrens Øine, de er Kronestene, som funkler paa Herrens Land Sak. 9, 16. For deres

Skyld er Gud villig til at bevise de vantro Velgjærninger. For ti retfærdiges Skyld vilde Gud skaane Sodoma 1 Moseb. 18, 32.; For Moses's Skyld afholdt Herren sig ofte fra at straffe det gjenstridige Israel. Den samme Tanke er udtalt i det nye Testamente, naar Jesus siger i Matt. 24, 22: „Og dersom disse Dage ikke blev forkortet, blev intet Kjød frelst; men for de udvalgtes Skyld skal de forkortes."

De gudfrygtige har blandt andre Opgaver ogsaa den ved Ord og Liv at forkynde Guds Sandhed ren og uforfalsket til hans Ære og andres Frelse; thi det er ved Sandheden, at Mennesket frelses. Forkyndelsen af Sandheden fremkalder gjærne mere eller mindre Modstand. Dens Vidner blir Gjenstand for Had og Forfølgelse. Saa var Tilfældet f. Eks for Profeternes Vedkommende. Saa var Tilfældet f. Eks. i den kristne Kirkes første Tider. Som de er til Velsignelse for andre i Ord og Gjærning, da de arbeider for andres Frelse, saa er de det ogsaa i sine Lidelser. I Lidelserne, baade i dem, som er paaført dem af andre, og i dem, som ikke skriver sig fra denne Aarsag, trøster og styrker Herren dem, saa at de lider med Taalmodighed, ja, med Tak i sit Hjerte og paa sine Læber. Dette er et vældigt Vidnesbyrd om Guds Trofasthed og Magt om den Sandhed, de forkynder. Det bliver et Middel i Guds Haand, hvorved andre føres til Gud. I den 22de Salme skildres, som vi tidligere har seet, en Person, en hellig Person, som lider og bliver hjulpet, indtil Gud frelser ham fra al Nød. I denne Persons fromme Forhold under Lidelserne og i hans Frelse fra dem aabenbarer Gud sin Magt og Trofasthed, og dette bliver til Velsignelse for alle Jordens Folk. Nu, denne Person er en overordentlig Person, og derfor er Nytten af hans fromme Forhold og hans Frelse fra Nøden ogsaa overordentlig. Men Nytte, skjønt i meget mindre Grad, har andre af enhver froms Forhold under hans Lidelser og af hans Redning fra disse. Det var saa i Israel, det var saa i Kristendommens tidligste Dage, det er saa altid. Kirkehistorien fortæller, hvorledes Hedningerne gik i sig selv og omvendte sig, fordi de saa de kristnes troesfreidige Forhold under de Lidelser, de tilføiede dem. „Martyrernes Blod var Kirkens Sæd."

Da de fromme arbeider og lider for at gavne andre, hengiver de sig selv for disse, bringer de sig selv for disse som

et Offer, for at disse kan faa Lægedom, kan faa Syndernes Forladelse gjennem Bod og Tro. Deres Gjærninger og deres Lidelser er til andres Vel, skjønt de bringer ogsaa dem selv Velsignelse; Lidelserne f. Eks. er for dem selv som en Ild, i hvilken Herren lutrer og prøver dem, som man lutrer Sølv og prøver Guld Sak. 13, 9. Og da de er et Middel til andres Omvendelse og Frelse retfærdiggjør de da ogsaa andre, det er, fører andre til Retfærdighed Dan. 12, 3.

Hvad de saaledes lider, lider de uskyldigt, uskyldige lider for skyldige, da de udstaar Lidelser, som disse bringer over dem for deres Vidnesbyrds Skyld. Bliver de draget med i de Ulykker, der rammer de ugudelige som Straf for deres Overtrædelser, saa lider uskyldige for skyldige. Ødelæggelsen af Jerusalem og Templet ved Nebukadnezar og det derpaa følgende Fangenskab var en Følge af Folkets Synder. Havde de frygtet Gud, vilde hin Ulykke ikke være kommet over det. De fromme i Folket blev trukket med i Ulykken og maatte lide sammen med de ugudelige. Naar de fromme paa Grund af Troskab i sit Vidnekald lider til andres Vel, lider de ikke i egentlig Forstand istedetfor andre. De bærer ikke andres Synd og Straf i egentlig, men i billedlig, i uegentlig Forstand. En Betragtninig af Afsnittet i Esaias giver os straks det uundgaaelige Indtryk, at Tjeneren staar i andres Sted, bærer deres Synd i egentlig Betydning, udstaar den Straf, de burde have lidt, og bringer ved at udstaa deres Straf et Skyldoffer for deres Misgjærninger, for at de kan faa Fred, Lægedom, nemlig Syndstilgivelse og Retfærdighed.

Istedtrædelsen er noget, der ofte fremholdes i det gamle Testamente. I Offeret fremholdes den. Offeret træder istedetfor den, der ofrer. Der var flere Slags Offere, hvoraf somme var ublodige, andre blodige. De blodige Offere bestod deri, at Dyr ofredes. At ofre Mennesker var ikke tilladt. Istedtrædelsen kommer stærkest tilsyne i de blodige Offere, blandt hvilke var Syndofferet. Skyldofferet og Brændofferet. Disse tre var Offere til Forsoning, Forligelse, for Synd. Liv traadte istedetfor Liv, Sjæl for Sjæl, Dyrets Sjæl for den ofrendes Sjæl. I 3 Moseb. 17, 11 læser vi: „Kjødets Sjæl er i Blodet, og jeg har givet eder det paa Alteret til at gjøre Forligelse for eders Sjæle; thi Blodet er det, som gjør Forligelse derved, at det er Sjælen.“ Sjæl betyder

her Liv. Offerdyrets Liv eller Sjæl, som var i Blodet, blev udgydt istedetfor den ofrendes Liv eller Sjæl. Den ofrendes Synd blev derved tildækket, saa at Gud ikke saa den mere, og af den Grund gik han fri for den Straf, han havde fortjent ved sin Synd.

Skjønt Dyrets Sjæl i Blodet træder istedetfor Menneskets Sjæl til Forsoning, forbindes med Ofringen af et Dyr ogsaa den Forestilling, at Dyret under Slagtningen lider istedetfor Synderen. I 5 Mosebog. 21, 1 følg. heder det nemlig, at dersom man finder en ihjelslagen paa Marken, og man ikke ved, hvem Morderen er, skal man til Forligelse bryde Nakken paa en Kvige ved en stedseerindende Bæk i en Dal. Skylden for Mordet og Straffen for det bliver ført over paa Kvigen. Ifølge 3 Mosebog. 16, 21. 22 lægges Folkets Synd paa Syndebukken, og denne bærer den ud i Ørkenen. For Davids Synd med Bathseba slog Gud ihjel den første Søn, han havde med hende 2 Sam. 12, 15 følg. David tællede af Stolthed Folket. Han fik Lov til at vælge en af tre Ting som Straf for sin Synd, nemlig af disse: Syv Aars Hunger i Landet, at han skulde fly i tre Maaneder for sin Fiendes Aasyn, medens denne forfulgte ham, tre Dages Pest i Landet. Han valgte det sidste, og Pesten slog ihjel 70,000 Mand 2 Sam. 24, 10 følg. Akan tog af det banlyste Gods i Jeriko. Hans Synd blev betragtet af Gud som ogsaa Israels Synd, og han overgav dets hele Arme som Straf i Fiendens Magt Josv. 7, 1 følg.

I Es. 43, 3. 4 heder det: „jeg giver Ægypten som Løsepenge (hebraisk kofer) for dig (Israel), Ethiopien og Seba i dit Sted. Fordi du er dyrebar i mine Øine, er agtet høit, og jeg elsker dig, saa giver jeg Mennesker hen i dit Sted og Folkeslag istedetfor dit Liv", og i Ordspr. 21, 18: „Den ugudelige bliver Løsepenge for den retfærdige, og den troløse kommer i de oprigtiges Sted." I det første Sted læres der, at Israel skal gaa fri for Straf, fordi Straffen skal lægges paa Ægypten, Ethiopien og Seba istedetfor paa Israel. Derfor er hine Folk Løsepenge, hvorved Israel gaar fri for sin Straf, i det andet, at Gud straffer de ugudelige, saa at de retfærdige gaar fri.

Istedtrædelsen kommer ogsaa tilsyne deri f. Eks., at Turteldüer og Dueunger kunde af fattige ofres istedetfor

Stykker af Smaakvæg. Forestillingen om, at et retfærdigt Menneske træder i andres Sted og lider deres Straf, for at disse kan frelses, aabenbarer sig i Moses's Tilbud om, at Gud skal udslette deres Navn af Livets Bog, hvis han vil tilgive Folket dets Synd: „Og nu, o dersom du vil forlade dem deres Synd! Men hvis ikke, da udslet mig af din Bog, som du har skrevet!“ 2 Moseb. 32, 32. Herren svarede Moses: „Hver den, som har syndet imod mig, ham vil jeg udslette af min Bog“ V. 33. Den samme Tanke udtaler ogsaa Paulus i Rom. 9, 3: „Thi jeg ønskede selv at være en fra Kristus forbandet Ting for mine Brødre, mine Frænder efter Kjødet.“ Begge tilbød sig at opofre sin personlige Frelse, dersom blot Israel kunde frelses. Hvor elskede de ikke sit Folk! Ifølge Mika 6, 6. 7 tilbyder Folket i Erkjendesen af sin Synd at give sine førstefødte som Syndoffere for sine Sjæle. Istedtrædelsen er en Tanke, som vi støder paa overalt i det gamle Testamente.

Istedtrædelsen finder vi ogsaa overalt i Naturens Husholdning. Dyr dør for Dyr, for at disse kan leve. Dyr maa dø, for at Mennesket kan leve. Mennesker lider for Mennesker, ofte nedlæger Mennesker sit Liv for Mennesker, for at disse kan leve.

Som tidligere sagt giver Es. 53 os straks det Indtryk, at Tjeneren lider i egentlig Forstand istedetfor andre. En nærmere Betragtning af Kapitlet svækker ikke dette Indtryk. Det er sikkert nok, at han lider i andres Sted. Men ikke blot lider han i andres Sted; men han lider til andres Forsoning, han bortskaffer andres Synd ved i deres Sted at betale for dem, og Betalingen bestaar deri, at han hengiver sig selv som et Offer i Lidelser, ja, i Død. Ifølge V. 11 retfærdiggjør han andre.

Spørgsmaalet bliver da om saadant noget kan siges om de fromme. Det er klart, at det kan siges om dem i uegentlig Forstand, at de hengiver sig som et Offer til Forligelse, naar de i sit Kald opofre sig for andres Frelse. Men da Tjenerens Lidelser ikke sees fra dette Synspunkt i Affnittet hos Esaias, bliver Sagen en anden. Det kan ikke siges om de fromme eller om Profeterne, at de kan ved istedtrædende Lidelser sone for andres Synd . De formaar det ikke, og heller ikke formaar de i egentlig Forstand at retfærdiggjøre an-

dre. Skjønt de er retfærdige, er de dog Syndere. De er kun relativt retfærdige, hvad Levnet angaar, det vil sige, retfærdige i Sammenligning med de uretfærdige, de ugudelige. Til en vis Grad er de retfærdige i Levnet. Der gives ingen fuldkommen retfærdig i Levnet paa Jorden. I Præd. 7,20 heder det: „thi der gives ikke et retfærdigt Menneske paa Jorden, som gjør godt og ikke synder.“ De fromme, de retfærdige, behøver da Syndernes Forladelse selv.

Den, som skal kunne sone for andres Synd, maa ikke være kun relativt retfærdig, men absolut, det er, fuldkommen retfærdig, saa at, naar han lider, lider han ikke for nogen egen Synd, altsaa som en, der er selv skyldig, men som en, der er ganske uskyldig. Offerdyret var uskyldigt, og det maatte være uden legemlig Lyde eller Feil (thamim i den hebraiske Grundtekst). Saaledes maa ogsaa den Person være uden moralsk Lyde (thamim), som skal kunne sone for andres Synd. Tjeneren skaffer ikke Forligelse blot for grove Synder, men ogsaa for fine. I V. 5 staar der Overtrædelser (pescha) og Misgjærninger (avon). Det sidste Ord finder vi ogsaa i V. 6, i V. 8 og i V 11; men i V. 12 bruges et Ord (chet), der oversættes Synd. Dette hebraiske Ord (chet) er et Ord, som betegner baade indre og ydre, fine og grove, Synder, Synder, som baade fromme og ugudelige begaar. At det benyttes ogsaa om de indre, om Hjertets Synder ser vi f. Eks. af Ordspr. 20, 9: „Hvem kan sige: Jeg har renset mit Hjerte, jeg er ren for min Synd?“ Det omfatter, hvad vi kalder Skrøbeligheds Synd og Ondskabs Synd.

Vel er de fromme til en vis Grad retfærdige i sit Liv; men Syndere er de allesammen. Desuden har det, at de er retfærdige, sin Kilde deri, at Gud har skabt i dem et nyt Hjerte. Esaias fremholder i 43, 27, at Folkets Fader og dets rette Profeter er Syndere: „Din første Fader syndede, og dine Talsmand faldt fra mig.“ Jakob eller ogsaa Abraham er dets første Fader, Stamfader. Dets Talsmænd er f. Eks. Moses, Josva og Elias. Det Ord, som er oversat faldt, er det samme som det, der staar i Es. 53, 5 og er gjengivet Overtrædelser. Der er kun den Forskjel, at paa første Sted bruges det som Gjærningsord, paa sidste som Navnord. Det samme Ord benyttes ogsaa som Navnord i V. 12: „og blev regnet blandt Overtrædere“. Tjeneren er ikke en Overtræder,

men regnes blandt Overtrædere. De fromme derimod er Overtrædere, ja, de store fromme Mænd som Moses, Josva og Elias er det. Mon da Tjeneren i Affnittet kan være de fromme, de relativt retfærdige? Han er ikke som de. De er Overtrædere; men han er ikke Overtræder. J Es. 6, 5 siger Profeten om sig selv og Folket: „jeg er en Mand med urene Læber, og jeg bor midt blandt et Folk med urene Læber.“ En Engel rørte ved hans Mund med en gloende Sten, som han havde taget fra Alteret med en Tang, og sagde: „Se, denne har rørt ved dine Læber, og din Misgjærning er veget bort, og din Synd er sonet.“ Profeten havde urene Læber, havde Misgjærning og Synd, trængte til og fik Forsoninig fra Alteret. Det Ord, som er oversat Misgjærning, er det samme som det, der bruges i 53, 5. 6. 8. 11, og det Ord, som er oversat Synd, er det samme som det, der staar i V. 12 og er oversat Synd.

Profeterne, de fromme Profeter, og de andre fromme er skyldige i Overtrædelser, i Misgjærniniger og Synd. Tjeneren i 53 derimod er retfærdig. Han danner ifølge Skildringen af ham en Modsætning til dem, for hvem han lider, deri, at, medens de er Overtrtædere, har Misgjærning og Synd, saa er han uskyldig og retfærdig. Og naar nu ogsaa de fromme hører med til dem, som er Overtrædere, gjør sig skyldige i Misgjærning og Synd, saa kan han vel ikke være de fromme. Han er sikkert nok ifølge Profeten frommere end nogen anden, han er uden Synd. Og det er en aldeles nødvendig Betingelse, at han er uden Synd, for, at han kan sone for andres Synd, kan betale for disses Syndeskyld.

Han udtømmer sin Sjæl til Døden, det er, hengiver sit Liv i Døden. Som et Skyldoffer hengiver han det. Der var i det gamle Testamente Bestemmelser om, for hvilke Slags Synder Skyldofferet og for hvilke Slags Synder Syndofferet skulde bringes. Om Skyldofferet tales der i 3 Moseb. 5, 14 følg,; 14, 12 følg.; 4 Moseb. 5, 5 følg.; 3 Moseb. 19, 20 følg. Ogsaa andre Steder taler derom. For somme Synder skulde en Væder ofres, for andre et Lam. Skyldofferet angik visse særskilte Synder. Hvis vi nu anvendte Beskrivelsen i Moseloven af de Synder, for hvilke Skyldofferet skulde bringes, paa Es. 53, saa vilde Tjeneren bringe et Offer kun for visse Synder, da det er Skyldoffer, han briniger. Der var

Offere for al Slags Synd til Forsoning med Undtagelse af de Synder, der gjordes med opløftet Haand. For dem var der intet Offer, ingen Forsoning. Den, som begik dem, skulde udryddes af sit Folks Midte 4 Mosebog 15, 30. Med opløftet Haand betyder forsætlig, frækt. Syndsbekjendelse maatte aflægges, baade naar Syndoffer og Skyldoffer bragtes; men de, der gjorde noget med opøftet Haand, vilde ikke bekjende og erkjende sin Synd. Ogsaa Brevet til Hebræerne taler om Synd, for hvilken der ikke i det nye Testamentes Tid er noget Offer tilbage, nogen Tilgivelse at faa, i 10, 26 følg. Sammenl. 6, 4 følg. ;

Brændofferet, Syndofferet og Skyldofferet forudsætter Synd hos Mennesket. De to sidste forudsætter, at Pagten med Gud er blevet brudt ved Synd, men ikke det første. Ved det første skulde det gode Forhold til Gud bevares, ved de to sidste gjenoprettes.

I Es. 53 skildres ikke bare visse Synder, skildres ikke bare de Synder, for hvilke der ifølge Moseloven skulde bringes Skyldoffer. Profeten fremholder Synden i dens Almindelighed. Han taler om Synd, for hvilken alle de tre Slags Offere bragtes. Al Synd medfører Skyld. Derom kan vi forvisse os ved at læse 3 Mosebog 4 og 5. Deraf ser vi, at al den Synd, for hvilken alle tre Offere bragtes, medfører Skyld. Det Ord, der er oversat Skyld i 3 Mosebog 4 og 5, er det samme som det, der bruges i Es. 53, 10 og er gjengivet Skyldoffer. Ordet i Grundtksten heder Ascham. Dette Ord betyder baade Skyld og Skyldoffer. Da nu al Synd medfører Skyld (Ascham), saa er det Offer, som bringes for at betale al Syndeskyld, et Skyldoffer. I denne vide Betydning bruger Esaias Ordet i 53, 10. Derfor har de jødiske Oversættere af Septuaginta gjengivet Grundtekstens Ord med et almindeligt Udtryk: for Synden (peri hamartias). Ogsaa Ordet Syndoffer (i den hebraiske Grundtekst chattath) oversætter de ofte for Synden (peri hamartias). Tjeneren i Es.53 bringer sig selv som et Offer for andres Syndeskyld. Ved at lide Straffen for Synden istedetfor andre betaler han Gud andres Syndegjæld og tilfredsstiller Guds Retfærdigheds Krav (Satisfactio vicaria). De andre løskjøbes af ham fra Straffen for deres Synd, fordi han ved selv at lide i deres Sted, betaler, hvad de er skyldige Gud. Hans Hengivelse i

Lidelse er til Forsoning, er en Løsepenge (hebraisk kofer 2 Moseb. 21, 30, græsk lytron Matt. 20, 28), ved hvilken de kjøbes fri. Nu, andres Skyld kan ikke Guds Profeter og heller ikke de andre fromme betale; thi de er selv skyldige og er ikke engang istand til at betale sin egen Skyld. Tjeneren i Esaias betaler for andre. Han er fuldkommen retfærdig. Hans ualmindelige, hans fuldkomne, Retfærdighed fremholdes ogsaa i V. 11, ved Ordstillingen af følgende Ord: „skal den retfærdige, min Tjener, retfærdiggjøre de mange." I hebraisk staar et Adjektiv efter sit Substantiv. Ordet retfærdig er et Adjektiv, Tjener et Substantiv. Ifølge hebraisk Sprogbrug burde Ordstillingen have været: min Tjener retfærdig. Isteden for dette staar der: „retfærdig, min Tjener." Derved at Profeten sætter Adjektivet retfærdig foran Tjener, fremhæver han stærkt Tjenerens Retfærdighed.

Da de forskjellige Træk i Beskrivelsen af Tjeneren maa passe paa enhver af de fromme, hvis de opfattes som Tjeneren, og da de ikke kan passe paa enhver af dem, har flere jødiske Udlæggere og fornuftkristne seet sig nødt til at indrømme, at Afsnittet taler kun om en Person. De har tænkt paa en Konge eller en Profet blandt Jøderne. Kongerne Ussias, Ezekias og Josias har været nævnt og Profeterne Esaias og Jeremias. Men Skildringen passer jo ikke paa nogen af dem. Hvis Esaias mentes, maatte han have profeteret om sig selv, eller maatte Profetien ikke være hans. Om vi tænkte paa en ukjendt Martyr, saa vilde Beskrivelsen heller ikke passe paa ham.

De, der forstaar Afsnittet om mere end en Person, gjør opmærksom paa to Ord deri, som efter deres Mening viser, at det handler om mere end en Person. Disse to Ord er det Ord, der er oversat ham i V. 8: „for mit Folks Misgjærnings Skyld traf Plagen ham", og det Ord, der er oversat Død i V. 9: „men hos en rig var han i sin Død". Det Ord, som staar i Grundteksten og er oversat ham, heder lamo. Lamo er egentlig Flertal og betyder dem. Enkelttal er lo, ham. Paa andre Steder i Afsnittet bruges lo f. Eks. i V. 12: „Derfor vil jeg give ham (lo) osv." Slutningen af V. 8 kan oversættes lidt anderledes. Det tillader Grundteksten. Meningen bliver den samme. Vor Oversættelse lyder: „Thi han blev udryddet af de levendes Land; for mit Folks Misgjærnings-

Skyld traf Plagen ham." Vi kan gjengive Grundteksten ogsaa saaledes: „Thi han blev udryddet af de levendes Land for mit Folks Misgjærnings Skyld, en Plage (Straf) for dem" (lamo), det er, mit Folk. Lamo viser da tilbage til mit Folk. Den Plage, den Straf, han udstod, var en Straf for dem, en Straf, de burde have lidt. Straffen bestod deri, at han blev udryddet af de levendes Land. Der staar ikke noget Verbum i Grundteksten i Forbindelse med det Ord, som betyder Plage. Vor Oversættelse bruger et Verbum, traf, for at gjengive Tanken. I hebraisk udelades ikke sjelden Gjærningsordet, Verbet.

Der er imidlertid ingen Grund til at afvige fra vor almindelige Oversættelse af Hensyn til lamo. Lamo er egentlig et sammensat Ord ligesom ogsaa lo. Den anden Del (mo) af lamo betyder dem og den anden (o) af lo ham, medens den første Del betyder for, til. Lamo betyder altsaa egentlig for dem og lo for ham. Mo og o kan ogsaa føies til et Navnord og betyder da deres og hans. Skjønt mo er Flertal bruges det ogsaa i Enkelttals Betydninig, altsaa istedetfor o. To Steder skal anføres, som viser det. I Salm. 11, 7 heder det: „Paa den oprigtige ser hans (Jehovas) Aasyn". I Grundteksten staar der mo og betyder her hans og ikke deres; thi det viser hen til Jehova. Slutningen af Es. 44, 15 lyder saaledes: „han (Mennesket) gjør ogsaa en Gud af det (Træet) og tilbeder, gjør et udskaaret Billede af det og falder ned for det (det udskaarne Billede)". I Grunteksten staar lamo og er oversat for det. I V. 17 tales der ogsaa om det udskaarne Billede, som Mennesket falder ned for: „han falder ned for det"; men her staar i Grundteksten Enkelttalsformen, altsaa lo, for det. Der er Tale kun om et Billede, og ikke flere Billeder, som han faldre ned for.

Det Ord i Grundteksten, der er oversat Død, staar i Flertal. Det at det staar i Flertal, skal da vise, at der med Tjeneren menes flere Personer, at der tales om flere Personers Død. Men til dette kan svares, at Flertal af eet Ord bruges ofte i Enkelttals Betydning. Flertallet er ofte bare en Forstærkelse af Enkelttal. De Jøder f. Eks., som har forstaaet Afsnittet om kun en Person, har ikke seet noget Bevis mod sin Opfatning i Ordet lamo og Flertallet i det Ord, som betyder Død.

Der er endnu en Forstaaelse af Es. 52, 13—15 og 53, nemlig den, at dette Afsnit taler om Messias. Kammersvenden fra Ethiopien, om hvem vi læser i Apostl. Gjær. 8 rettede følgende Spørgsmaal til Evangelisten Filip med Hensyn til et Stykke af Es. 53, som han læste: „Jeg beder dig, om hvem siger Profeten dette, om sig selv eller en anden?" Ogsaa Kammersvenden forstod Esaias saaledes, at Tjeneren betegner kun en Person. Men han vidste ikke, hvem denne Person var. Filip udlagde, hvad Kammersvenden læste, om Jesus. Der gik et Lys op for Kammersvenden, han troede, blev døbt af Filip og „drog sin Vei og var glad".

Skildringen i Esaias passer ganske paa Messias. Den messianske Forstaaelse af Afsnittet har da ogsaa været den, som den rettroende Kirke har havt lige siden Apostlenes Dage. Der var endogsaa Jøder paa Jesu Tid, der anvendte en Del af Skildringen paa Messias, nemlig den Del, som handler om Ophøielsen. Jonathan ben Usiel, en jødisk Lærer, der levede omtrent paa Jesu Tid, anvender, som vi nærmere skal se paa et andet Sted, somme Dele af Afsnittet paa Messias og andre paa Folket. Ophøielsen henfører han til Messias, men Fornedrelsen til Folket. Hans Udlæggelse er derfor meget vilkaarlig. Det gaar visselig ikke an at udlægge somme Dele om Messias og andre om Folket. I Modsætning til Jonathan opfatter de nytestamentlige Forfattere det hele Afsnit om Messias. Esaias, der oftere end nogen anden Profet taler om Messias, skildrer i Afsnittet Messias's Fornedrelse, hans Uskyldighed, hans forsonende Gjærning for Syndere og hans Ophøielse.

I 52, 15 heder det: „saaledes skal han bringe mange Folkefærd til at fare op (af Forundring), for ham skal Konger lukke sin Mund". Det Ord (i Grundteksten nasah), som i vor nye Oversættelse er gjengivet fare op (af Forundring), oversættes ogsaa bestænke. Luther oversætter bestænke. Vor gamle Oversættelse har: „Saa skal han bestænke mange Hedninger" og den engelske: „So shall he sprinkle many nations". Ordet bruges i 3 Moseb. 16, 19 i denne Betydning. Gud siger i Ezek. 36, 25: „Og jeg vil stænke rent Vand paa eder." Men her benyttes et andet Ord (sarak). Dette sidste Ord bruges ogsaa f. Eks. 2 Moseb. 24, 8: „Da tog Moses Blodet og stænkede paa Folket." Somme af de gamle Jøder

opfatter Ordet i 52, 15 i Betydningen adspreder: saaledes skal han adsprede mange Folkefærd. Somme Udlæggere gjengiver det forsamle: saaledes skal han forsamle til sig mange Folkefærd. Vor nye Oversættelse følger Septuaginta. Luthers Oversættelse bestænke passer fortræffelig til Beskrivelsen af Tjenerens Gjærning i 53. At bestænke betegner nemlig at rense fra Synd, at sone. At fare op (af Forundring) derimod passer godt til den nærmeste Sammenhæng. Det samme gjælder ogsaa Oversættelsen forsamle. Der tales jo ligeforan om hans dybe Fornedrelse, en Fornedrelse, hvorover man forfærdedes, men her om Modsætningen dertil, noget, vi ser af det, der siges umiddelbart efter: „for ham skal Konger lukke sin Mund", hvorved deres Ærefrygt for ham betegnes Saa stor er han blevet efter sin Fornedrelse.

I 53 siges der, at Tjeneren skjød op som en Kvist og som et Rodskud. Om Messias talte Esaias tidligere i 11, 1: „Og en Kvist skal skyde frem af Isais Stub, og et Skud fra hans Rødder skal bære Frugt" og i 11, 10: „Til Isais Rodskud, der staar som Banner for Folkeslag, skal Hedningerne søge hen". De samme Benævnelser har vi altsaa paa Tjeneren og Davids Ætling Messias paa disse Steder.

Det Ord (choli), som er oversat Sygdom, betyder hyppigt Lidelse. Den engelske Oversættelse har grief. Det Ord (chaburah), som er oversat Saar i V. 5, betyder egentlig Strime, Stribe, fremkaldt f. Eks. ved Svøbeslag. Den engelske Oversættelse har stripes. „Hvem udsiger hans Slægt?" V. 8. Hvem taler om hans Alder, om hans Livsalder? Han lever den ikke ud; thi han dør ikke en naturlig, men en voldsom Død, da han udryddes af de levendes Land, det er, af Jorden. Det Ord (gasar), som er oversat blev udryddet, betyder kun udrydder, dræber, afskjærer. Han lider en voldsom Død. Det sees ogsaa af det følgende Vers: „Og man bestemte hos ugudelige hans Grav; men hos en rig var han i sin Død." Hadet til ham fulgte ham endogsaa til efter hans Død; thi man bestemte at give ham en skjændig Begravelse. Der siges ikke, hvem bestemmer hans Grav blandt ugudelige; men af Sammenhængen fremgaar det, at det er hans eget Folk. Hos en rig er han imidlertid i sin Død, det vil sige, efter sin Død 3 Moseb. 11, 31. Det Ord (aschir), som er oversat rig, kan ikke oversættes anderledes, hvis det skal over-

sættes rigtigt. Det er urigtigt at oversætte det f. Eks. Syndere. Rige er ofte Syndere, ugudelige; men der er ogsaa rige, som er fromme. Ordet har altid Betydningen rig, og denne Betydning vilde gaa tabt, dersom vi oversatte det Synder. Af Sammenhængen maa man slutte sig til, om den rige er ugudelig eller from. Af Sammenhængen i V. 9 sees der, at den rige, hos hvem Tjeneren er efter sin Død, er from; thi det, at han er hos en rig, danner Modsætningen til det, at man bestemte hans Grav blandt ugudelige.

Tjenerens Lidelser og Død har sin dybeste Grund i Herrens velbehagelige Vilje, i hans Begjær; thi der siges i V. 10: „Men Herren behagede at knuse ham." Han skal se Sæd (sera), Afkom, han skal faa Disciple, Venner. Disse betragtes som hans Børn. Messias's Fornedrelse og Ophøielse skildres i Afsnittet. De Personer, som siger „vi" og „vore" deri, er de til Messias omvendte Jøder. Profeten bruger mange Verber i Fortid, som beskriver Tjenerens Fornedrelse, men det er profetisk Tid. De beskriver, hvad der skal ske i Fremtiden. Det viser V. 10: „naar han har bragt Skyldofferet, skal han se Sæd osv." og V. 11: „og deres Misgjærninger skal han bære."

Der er endnu et Sted, som taler om Messias's Lidelse, og det er Daniel 9, 26: „Og efter de to og sexti Uger skal den salvede (maschiach) udryddes." Her siges udtrykkelig, at Messias skal lide en voldsom Død. I dette samme Vers forudsiger Daniel Jerusalems og det andet Tempels Ødelæggelse, saa at der bliver kun Ruiner tilbage. Om Messias talte Daniel, som vi før har seet, ogsaa i 7, 13: „Jeg skuede i Nattens Syner, og se, med Himmelens Skyer kom der en som en Menneskesøn."

Vi har da seet at Messias skal lide og dø en voldsom Død. Det næste Spørgsmaal er, om han ogsaa ifølge Profeterne skal opstaa. Spørgsmaalet er ikke om han skal opstaa i den almindelige Opstandelse. Det gamle Testamente lærer en almindelig Opstandelse paa den yderste Dag f. Eks. i Dan. 12, 2: „Og mange, de, som sover i Jordens Støv, skal opvaagne, somme til evigt Liv, og somme til idel Skam, til evig Afsky." Spørgsmaalet er om Messias skal ifølge det gamle Testamente opstaa, saa at hans Legeme ikke prisgives Forraadnelse. Lige frem siges der ikke i Es. 53, at han skal op-

staa; men det sluttes af, hvad der udtales om hans Ophøielse; thi han skal se Sæd, leve længe, Herrens Vilje have Fremgang ved hans Haand, han skal se dette, mættes osv.

I Salm. 16, 10 læser vi: „Thi du skal ikke overlave min Sjæl til Dødsriget, du skal ikke lade din hellige se Forraadnelse." Salmen er af David. Om hvem taler han? Om sig selv eller om en anden? At han ofte profeterer om sin store Efterkommer Messias, har vi før seet. David kunde ikke vente, at hans Legeme ikke skulde se Forraadnelse. Han kunde ikke vente, at han skulde opstaa fra de døde, før hans Legeme saa Forraadnelse. Hvis David taler om sig selv ,kan han kun mene Frelse i en Dødsfare, hvori han er stedt. Hvis han taler om Frelse i en Dødsfare, saa kan ikke denne Frelse betragtes som en Type, et Forbillede, paa Messias's Frelse fra Døden i Opstandelsen fra de Døde; thi Messias dør, medens David ikke dør. Salmen viser, at der ikke er Tale om en Persons Frelse i en Dødsfare. Han, som Salmen handler om, dør. Det er klart antydet derved, at der tales om, at Sjælen ikke skal overlades til Dødsriget, og Kjødet ikke skal se Forraadnelse. Sjælen og Legemet tænkes at være i en Tilstand, hvori de er adskilt. Det fremgaar ogsaa af V. 11: „Du skal kundgjøre mig Livets Vei; Glædes Fylde er for dit Aasyn. Livsalighed ved din høire Haand evindelig." Livets Vei er Veien til Livet, det evige Liv, hos Gud. Glædes Fylde er for Guds Aasyn, det er, hos Gud i Himmelen. Livsalighed, det er, Lykke, Salighed, ved Guds høire Haand. Oversættelsen: „ved din høire Haand", det er, hos din høire Haand, er den rigtige. Grundteksten maa ikke oversættes: ved Hjælp af din høire Haand. Den engelske Oversættelse har at thy right hand. Vi har før seet, at det er Messias, som sidder ved Guds høire Haand.

„Thi du skal ikke overlade min Sjæl til Dødsriget." Det Ord, som er oversat overlade i vor nye Oversættelse, betyder baade overlader og forlader. Den gamle Oversættelse har forlade, den engelske leave. Om Ordet overlade bruges, saa maa det ikke forstaaes saaledes, at Sjælen ikke kommer til Dødsriget. Meningen er den, at den ikke overgives saaledes, at den forbliver der. Septuaginta oversætter forlade (enkataleipseis). Det samme gjør Peter i Apostl. Gjær. 2, 27 „Du skal ikke lade din hellige se Forraadnelse". At se

betyder her at erfare. Det Ord (schachath), som er oversat Forraadnelse, betyder baade Forraadnelse og Grav. Det kan ikke betyde Grav her, fordi den Person, om hvem Salmen handler, dør, og derfor ser Graven. Det er Forraadnelse han ikke ser. Septuaginta oversætter Forraadnelse (diafthoran). Ogsaa Peter oversætter det saaledes i Apostl. Gjær. 2, 27 og ligeledes Paulus i 13, 35. Den Person, som taler i Salmen, skal ikke erfare Forraadnelse med Hensyn til sit Legeme, skjønt han dør. David taler om sin Efterkommer Messias og siger, at denne ikke skal forblive i Døden, men opstaa, før hans Legeme begynder at gaa i Forraadnelse. Vi har tidligere seet, at David taler i Salm. 22 om Messias's store Lidelser og voldsomme Død samt om hans Frelse fra Lidelserne og Døden. Der siges ikke noget i Salm. 22 om, hvorledes han frelses; i Salm. 16 faar vi den Oplysning, at han opreises fra de døde, før Forraadnelsen indtræder. I V. 9 heder det: „ogsaa mit Kjød skal bo tryggelig." I Graven skal det bo tryggelig. Det Ord (basar), som er oversat Kjød, betyder vistnok levende Kjød, men han, som taler i Salmen, taler ud fra den Tid, da han endnu ikke er død. Det er egentlig Messias, som taler, nemlig gjennem David i Salm. 16 ligesom ogsaa i Salm. 22.

At en død kan opstaa straks efter sin Død ved Guds Kraft, det læres i det gamle Testamente. I 5 Moseb. 32, 39 staar der: „Jeg døder og gjør levende" og i 1 Sam. 2, 6: „Herren døder og gjør levende; han fører ned til Dødsriget og fører op derfra." Profeterne kaldte tilbage til Livet en og anden ved Guds Magt.

Med Messias's Komme oprinder en ny Tid over Jorden, den messianske Tid, der skildres dels ved og dels uden Billeder som en herlig Tid. Der skal være Syndsforladelse og Retfærdighed at faa Es. 53, 5. 11; Sak. 13, 1; 3, 9; Ezek. 36, 25. En Fredens Tilstand skal opstaa, om hvilken Esaias siger i 2, 4: „de skal smede sine Sværd om til Hakker og sine Spyd til Vingaardsknive" og i 11, 6 følg.: „Og Ulven skal bo hos Lammet, og Parderen ligge hos Kiddet, og Kalven og den unge Løve og det fede Kvæg skal holde sig sammen, og en liden Dreng skal drive dem. Og Koen og Bjørnen skal græsse sammen, deres Unger skal ligge hos hverandre, og Løven skal æde Straa som Oksen. Og det diende Barn skal lege ved

Hugormens Hule, og over Basiliskens Hul skal det afvante Barn række sin Haand". Sammenl. Sak. 9, 10; Hos. 2, 18.

En ny Pagt vil Gud da slutte med sit Folk, en Pagt, der er forskjellig fra den gamle; thi saaledes taler Gud i Jer. 31, 31. 32: „Se, Dage kommer, siger Herren, da jeg vil oprette en ny Pagt med Israels Hus og med Judas Hus, ikke som den Pagt, jeg oprettede med deres Fædre den Dag, da jeg tog dem ved Haanden for at føre dem ud af Ægyptens Land, den Pagt med mig, som de brød." Hjerterne skal gjenfødes, smaa og store skal kjende Herren, Misgjærningerne forlades og Synden ikke mere kommes ihu: „men dette er den Pagt, jeg vil oprette med Israels Hus efter de Dage, siger Herren: Jeg vil give min Lov inden i dem, og skrive den i deres Hjerte, og jeg vil være deres Gud, og de skal være mit Folk; og de skal ikke mere lære hver sin Næste og hver sin Broder og sige: Kjend Herren! Thi de skal alle kjende mig, baade store og smaa, siger Herren; thi jeg vil forlade deres Misgjærning og ikke mere komme deres Synd ihu" V. 33, 34.

Den Helligaand skal udgydes over enhver uden Hensyn til Kjøn, Alder og Stilling; thi hos Joel i 3, 1. 2 læser vi: „Og det skal ske derefter, at jeg vil udgyde min Aand over alt Kjød, og eders Sønner og eders Døtre skal profetere; eders gamle skal drømme Drømme, eders unge Karle se Syner, ogsaa over Trællene og over Trælkvinderne vil jeg i de Dage udgyde min Aand." Moses's Bøn i 4 Moseb. 11, 29 gaar i Opfyldelse: „Gid alt Herrens Folk var Profeter, gid Herren vilde lægge sin Aand paa dem!"

Pagten, som Gud indgaar med Folket, skal være en evig Pagt. Det udtales i Hos. 2, 19. 20: „Og jeg vil trolove mig med dig til evig Tid, og jeg vil trolove mig med dig i Retfærdighed og Ret og i Miskundhed og i Barmhjertighed, og jeg vil trolove mig med dig i Trofasthed, og du skal kjende Herren" og i Es. 55, 3: „og jeg vil oprette en evig Pagt med eder". Oprettelsen af den nye Pagt sættes i Forbindelse med Messias's Komme i Es. 55, 3. 4: „Bøi eders Øre hid, og kom til mig! Hør! Saa skal eders Sjæl leve, og jeg vil oprette en evig Pagt med eder, give eder Davids rige Naade, den visse. Se, til et Vidne for Folkeslag har jeg sat ham, til en Fyrste og en Herster over Folkeslag." Med David paa dette Sted menes ikke Messias, skjønt han kaldes David i Jer.

30, 9; Ezek. 34, 23. 24; 37, 24. 25; Hos. 3, 5. Der menes Messias's Stamfader David. Profetens Ord sigter til Forjættelsen i 2 Sam. 7, 12 følg., som blev udtalt af Gud til Kong David, at han nemlig vilde befæste hans Kongedømmes Throne evindelig ved Messias. Davids rige Naade, den visse, er Messias og Frelsen ved ham. Af de to følgende Vers fremgaar det: „Se, til et Vidne for Folkeslag har jeg sat ham, til en Fyrste og Hersker over Folkeslag. Se, Folk, du ikke kjender, skal du kalde, og Hedningefolk, som ikke kjender dig, skal løbe til dig for Herrens, din Guds, Skyld og for Israels helliges Skyld; thi han forherliger dig." Først tales her om Messias og derpaa om Israels Folk.

I Es. 11, 10 staar der: „Til Isais Rodskud, der staar som Banner for Folkeslag, skal Hedningefolk søge hen." I dette Sted siges der, at Hedningefolk skal søge hen til Messias, i 55, 5, at de skal søge hen til Israel, skal løbe til Israel. Naar de søger hen til Messias, løber de ogsaa til Israel, fordi Messias hører til Israel. Paulus lærer os i Apostl. Gjær. 13, 34, at David i 55, 3 er Kong David. Davids rige Naade, den visse, er altsaa Messias og Frelsen i ham. Oprettelsen af den nye Pagt, den evige Pagt, sættes ogsaa i Ezek. 37, 24 følg. i Forbindelse med Messias. Paa dette Sted fremholdes desuden, at Israel skal faa bo i sit Land og have Guds Helligdom i sin Midte. Men dette Løfte er betinget af, at det er Herren lydigt. Er det ham ulydigt, skal det spredes blandt Folkene. Atter og atter fremholder Profeterne dette. Daniel forudsiger Jerusalems og det andet Tempels fuldstændige Ødelæggelse i 9, 26. Profeterne forudsaa og forudsagde, at Flertallet af Israel vilde i Vantro forkaste sin Messias, og Straffen skulde ikke udeblive.

Døden skal overvindes; thi Esaias siger i 25, 8: „Han skal opsluge Døden for evigt", og i Hos. 13, 14 heder det: „Af Dødsrigets Vold vil jeg forløse dem, fra Døden vil jeg gjenløse dem. Død! Hvor er din Pest? Dødsrige! Hvor er din Slot?" Af Sammenhængen, hvori det første Sted staar, fremgaar det uimodsigelig, at Dødens Tilintetgjørelse sættes i Forbindelse med Messias's Komme; thi i V. 6 skildres den herlige Frelse, som bringes tilveie ved Messias, under Billedet af et Gjæstebud med deilige Retter, der beredes i Jerusalem for alle Folk, „et Gjæstebud med fede Retter, et Gjæste-

bud med gammel Vin, med fede marvfulde Retter, med klaret gammel Vin", og i V. 7 fortælles der, at Herren skal i Jerusalem fjerne den aandelige Blindhed, hvori Hedningerne befinder sig: „Og han skal paa dette Bjerg tilintetgjøre det Slør, som omslører alle Folkene, og det Dække, som er dækket over alle Hedningefolkene." Hedningerne har før vandret i aandeligt Mørke og dyrket sine Afguder; men de skal lære at kjende den sande Gud.

Ikke blot Jøder, men ogsaa Hedninger skal faa Del i de messianske Goder altsaa. Derfor siger Gud i Zefanias i 3, 9: „Thi da vil jeg give Folkene andre, rene Læber, for at de allesammen skal paakalde Herrens Navn, for at de skal tjene ham endrægtigt." I Es. 66, 18 taler Herren saaledes: „Tiden kommer, at jeg samler alle Folk og Tungemaal, og de skal komme og se min Herlighed."

De gamle Love, der havde Hensyn kun til Jøderne sættes ud af Kraft. I Mal. 1, 11 heder det: „fra Solens Opgang og indtil dens Nedgang skal mit Navn vorde stort blandt Hedningefolkene, og paa ethvert Sted skal der brændes Røgelse og frembæres Offergave for mit Navn, ren Offergave; thi stort skal mit Navn være blandt Folkene, siger Herren, Hærskarernes Gud". I det game Testamente var Ofringerne knyttet til Templet i Jerusalem, og paa intet andet Sted var de lovligt at ofre. I den Tid Jøderne var uden Tempel, kunde der ikke ofres. Men ifølge Malakias skal der ofres overalt. Den gamle Bestemmelse om, at Ofringerne skal finde Sted kun i Forbindelse med Templet i Jerusalem skal afskaffes altsaa.

I Es. 19,19 heder det, at der skal være et Alter for Herren i Egypten, i V. 21, at Egypterne skal kjende Heren og bringe ham Slagtoffer og Madoffer, love Herren Løfter og betale dem, i V. 23, at Assyrien sammen med Egypten skal tjene Herren, i V. 24, at Egypten, Assyrien og Israel skal være en Velsignelse midt paa Jorden. Ifølge V. 25 skal Herren sige: „Velsignet være mit Folk, Egypten, og mine Hænders Gjærning, Assyrien, og min Arv, Israel!"

Ifølge 5 Moseb. 23, 1 var Gildinger udelukket fra Guds Menighed; men af Es. 56, 3 følg. fremgaar det, at denne Regel ikke skal gjælde under den nye Pagt. Ifølge 5 Moseb. 23, 2 maatte ikke Horebørn faa Adgang til Guds Menighed.

Med Horebørn (i den hebraiske Grundtekst mamser) menes Børn, som var en Frugt af Egteskabsbrud, dernæst Børn, hvis Moder var en Filisterinde, og hvis Fader var en Jøde. Men af Sak. 9, 6 fremgaar det, at hin Bestemmelse skal ophæves. Ifølge Sak. 9, 7 skal Filisterne, der var Guds Folks stadige Fiender, „levnes for vor Gud, og de skal være som Fyrster i Juda og Ekron (en vigtig By i Filisterlandet) som en Jebusit.“ Jebusiterne var et Folkeslag, som tilhørte den kananitiske Folkestamme. En af deres Byer var Jebus, det senere Jerusalem. David erobrede Byen og indlemmede Jebusiterne blandt Israels Folk. Som David indlemmede Jebusiterne blandt Folket, saa skal ogsaa Filisterne indlemmes i den nye Tids Folk. Moabiterne og Ammoniterne, der ifølge 5 Mosebog 23, 3 var udestængt fra Israels Menighed, skal Herren tage sig af Jer. 48, 47; 49, 6. Der skal ikke være nogen Pagtes Ark: „og der skal ingen saadan gjøres mere“ Jer. 3, 16.

Der er mange Ting med Hensyn til den messianske Tid, hvorom Profeterne intet siger, f. Eks. Omskjærelsen. De udtalte, hvad Gud aabenbarede dem, og intet mere. Men af det ovenfor anførte sees det, at store Forandringer i de mosaiske Bestemmelser skal ske. Hvilke store Forandringer maa ikke finde Sted som Følge af, at ikke et Tempel i Jerusalem længere skal have den Betydning som den, det havde i den gamle Tid! Et Tempel i Jerusalem skal ikke mere være en Nødvendighed, og dermed udtales da ogsaa, at de gammeltestamentlige Ofringer ikke længere er nødvendige. Vel siges der, at paa ethvert Sted skal der brændes Røgelse og frembæres Offergave, at der skal være et Alter i Ægypten, at Ægypterne skal bringe Herren Slagtoffer og Madoffer; men det siger sig selv, at dette ikke maa opfattes bogstavelig. Profeterne taler i sit Tids Sprog. Det følger af sig selv, at de ikke maa forstaaes bogstavelig, fordi Ofringerne i bogstavelig Forstand jo var knyttet til et Tempel i Jerusalem. Jesus fremholdt just, hvad Profeterne havde forudsagt, i sin Samtale med den samaritanske Kvinde i Joh. 4. Hun rettede det Spørgsmaal til ham, om man skulde tilbede Gud paa Bjerget Garizim eller i Jerusalem. „Jesus siger til hende: Kvinde! Tro mig, at den Time kommer, da I hverken paa dette Bjerg (Garizim) eller i Jerusalem skal tilbede Fade=

ren. Men den Time kommer og er nu, da de sande Tilbedere skal tilbede Faderen i Aand og Sandhed." V. 21, 23.

Mange Bestemmelser var nødvendige under den gamle Pagt, fordi Jøderne skulde leve efter Guds Vilje et afsondret Liv, for at de kunde bevare hans Ord, som var givet dem, indtil Messias's Komme. Men Partikularismen skal afløses af Universalismen, det, som kun angaar Jøderne, skal vige Pladsen for det, der passer for alle. Det udtaler Profeterne saa langt, som det var givet dem at se det. Gjærdet, som Gud har opført om sit Folk, skal nedrives. Hvad Profeterne ikke nævner af det, der ikke har stedsevarende Gyldighed, maa Messias forudsættes at skulle angive.

Der er ogsaa en anden Ting, som viser, hvilke store Forandringer skal gjøres med Hensyn til den mosaiske Lovgivning, naar Messias aabenbares. Presterne skal efter Moseloven tilhøre Levi Stamme og være af Aarons Æt 2 Moseb. 28, 1. Hvis nogen, der ikke tilhører Levi Stamme og Aarons Slægt, forsøger at forrette som Prest, trues han med Dødsstraf 4 Moseb. 3, 10. Ogsaa Presternes Medhjælpere maa være af Levi Samme. De kaldes Leviter. Men nu heder det i Es. 66, 21, at i den messianske Tid vil Gud tage sig Prester og Leviter ogsaa blandt saadanne, som er af hedensk Æt: „ogsaa af dem (Hedningerne) vil jeg tage mig nogle til Prester, til Leviter." Og Messias skal jo være Prest eller Yppersteprest, skjønt han ikke skal være af Levi Stamme og Aarons Slægt, men af Juda Stamme og Davids Slægt. Ingen Stamme og intet Folk skal have noget Fortrin under de nye Forhold.

Jøder skal forkynde Herrens Herlighed blandt Hedningefolkene. „Og jeg vil gjøre et Tegn paa dem og sende undkomne af dem til Hedningefolkene, til Tharsis, til Ful og Lud, Bueskytterne, til Thubal og Javan, til de fjerne Kyster, som ikke har hørt Rygtet om mig og ikke seet min Herlighed; og de skal kundgjøre min Herlighed blandt Hedningefolkene" Es. 66, 19. „Og jeg vil gjøre et Tegn paa dem." Disse dem er de undkomne. De undkomne er ikke Hedninger ,men Jøder, gudfrygtige Jøder. Istedetfor et Tegn paa dem kan vi ogsaa oversætte et Tegn blandt dem som i 2 Moseb. 10, 2: „og mine Tegn, som jeg har gjort blandt dem"; thi det Ord (be), som er oversat paa, kan ogsaa betyde blandt, som i sidste Sted. Et Tegn kan være naturligt eller overnaturligt. Profeten siger ikke, hvori Tegnet skal bestaa. Plagerne, som

Gud sendte over Ægypten for at bevæge Farao til at lade Jøderne udvandre til deres Hjemland, kaldes Tegn. Tegnet, hvorom Esaias taler er rimeligvis Messias. Se 7, 14. Tegnet gjør han blandt Jøderne. De troende Jøder kaldes undkomne, fordi de undgaar den Straf, som rammer de vantro Jøder. Undkomne Jøder skal Herren sende til Tharsis, det er, Spanien, til Ful og Lud, Lande i Nordafrika, til Thubal, et Folkeslag i Lilleasien, til Javan, det er Grækenland, til fjerne Kyster som f. Eks. de italienske. De skal kundgjøre blandt Hedningefolkene Guds Herlighed.

Paa den anden Side skal de omvendte blandt Hedningefolkene bringer de adspredte vantroe Jøder til Herren; thi det heder i V. 20: „Og fra alle Hedningefolkene skal man bringe alle eders Brødre til Madoffer for Herren osv." At der menes Jøder med eders Brødre fremlyser af V. 5: „Hør Herrens Ord, I, som er forfærdet over hans Ord! Eders Brødre, som hader eder, som støder eder fra sig for mit Navns Skyld, siger: Lad Herren vise sin Herlighed, for at vi maa se eders Glæde! De skal blive tilskamme." De fromme Jøder tiltales her, og de ugudelige Jøder benævnes deres Brødre paa Grund af, at de hører til samme Folk. Disse fromme er de samme som de undkomne i V. 19. Vi ser af V. 5, at de undkomne blandt Jøderne hades af den store Masse af Jøder og udstødes af dem. For Guds Navns Skyld maa de lide dette. Spottende siger de ugudelige Jøder til sine fromme Brødre: „Lad Herren vise sin Herlighed, for at vi maa se eders Glæde!" De vantroe Jøder skal blive tilskamme. Somme af de undkomne, af de fromme, gaar ud til Hedningefolkene og forkynder blandt disse Guds Herlighed efter Messias's Komme.

Ogsaa Profeten Zefanias forudsiger, at Hedningerne skal bringe tilbage til Herren det adspredte Jødefolk i 3, 10: „Fra hin Side Ethiopiens Floder skal de bringe mine Tilbedere, mit adspredte Folk, som Offergave til mig." De til Herren omvendte Jøder kaldes en Levning, en Rest, paa mange Steder. „En Levning skal omvende sig, Jakobs Levning, til den vældige Gud", siger Esaias i 10, 21. Denne Levning, disse fromme i Folket, beskrives saaledes i Zef. 3, 12: „Men jeg vil levne i din Midte et bøiet og ringe Folk, og de skal tage sin Tilflugt til Herrens Navn."

Esaias beskriver ikke blot Tiden mellem Messias's Kom-

me i Kjød, men ogsaa Evigheden. Ved Verdens Ende skaber Gud en ny Himmel og en ny Jord: „Thi se, jeg skaber en ny Himmel og en ny Jord, og de første Ting skal ikke ihukommes og ikke opkomme i nogens Hjerte" 65, 17. Han skaber ogsaa et nyt Jerusalem, paa hvilket det gamle er et Forbillede. Det nye Jerusalem er Stedet, hvor de salige af alle Folk bor. Der er evig Fryd V. 18, der høres ikke Graads Røst eller Skrigs Røst V. 19. Død skal der ikke være der V. 20—23, der skal der være evig Fred, og der skal ingen Synd være mere V. 25. De frelste af alle Folk skal i det nye Jerusalem tilbede for Herrens Aasyn: „Og det skal ske: Nymaane efter Nymaane og Sabbat efter Sabbat skal alt Kjød komme for at tilbede for mit Aasyn" 66, 23. De vantroe er udelukket fra det nye Jerusalem: „Og de skal gaa ud og se paa de døde Kroppe af de Mænd, som er faldet fra mig; thi deres Orm skal ikke dø, og deres Ild skal ikke udslukkes, og de skal være en Afsky for alt Kjød" V. 24. De straffes.

Den messianske Tid skal komme i de sidste Dage. Udtrykket de sidste Dage bruges 1 Moseb. 49, 1; 5 Moseb. 4, 30; 31, 29; Es. 2, 2; Hos. 3, 5; Mika 4, 1; Jer. 48, 47; Ezek. 38, 16; Dan. 10, 14. Det Ord (jom), som er oversat Dag, betyder Dag i Modsætning til Nat, dernæst Dag med Natten iberegnet, altsaa Døgn, og endelig Tid. Flertal betyder Dage og Tider. Det Ord (acharit), som er oversat sidste, betyder det sildige, Ende, det sidste. Taleren, som siger, noget sker i de sidste Dage, skuer fremover og profeterer, at det skal ske i Fremtiden. Men det ligger altid i Ordene, at denne Fremtid er fjerntliggende. Spaadommene opfyldes i denne Fremtid, i de sidste Dage eller sidste Tider.

Jakob forudsiger i 1 Moseb. 49, hvad der skal hænde hans Sønner, det er, disses Efterkommere, efter at de er kommet til Kanaan fra Ægypten, og dernæst taler han om Messias og den messianske Tid. De sidste Dage omfatter derfor et stort Tidsrum. Hans Sønners Efterkommere kom ind i Kanaan mellem 400 og 500 Aar efter Jakobs Død. Fra denne Tid tager de sidste Dage sin Begyndelse. Baade i 5 Moseb. 4, 30 og 5 Moseb. 31, 29 taler Moses om fjerne Begivenheder. Hvad der skal ske i de sidste Dage, fortæller Engelen Daniel i 11 og 12. De sidste Dage omfatter ogsaa her et stort Tidsrum, der begynder efter lang Tid og ender i Evig-

heden. Ved at betragte de øvrige Steder, hvor Ordene de sidste Dage benyttes, finder vi, at ogsaa der menes med dem en fjerntliggende Tid. Det ligger som sagt i Ordet (acharit), som er oversat sidste, at den er fjerntliggende. Profeten ser den som saadan og angiver det ved at gjøre Brug af dette Ord. De sidste Dage er de sidste Tider af det nuværende Verdensløb. J Es. 2, 2; Mika 4, 1; Jer. 48, 47; Ezek. 38, 16 menes der udelukkende den messianske Tid. Sammenhængen viser det. Skildringen af hin Tid svarer til den, som gives af den Tid, der har sin Grund i Messias's Komme. J 9, 1 benytter Esaias et andet Udtryk (et harischon) om den herlige Tid, som har sin Grund deri, at et Barn er os født, og en Søn er os givet. Udtrykket oversættes den sidste Tid og betyder det samme som de sidste Dage. Profeterne har altsaa tænkt sig Messias's Komme og den lykkelige Tid, som oprinder med ham, som fjerntliggende, og derfor kan de da ikke have ment en fyrstelig Person, som levede i deres Tid, med hin Person, ved hvem den lykkelige Tid skal fremkaldes.

Den nye Tid har sin Grund deri, at Gud kommer til Jorden og bliver Konge Sak. 14, 16; Es. 2, 2 følg. Ifølge Es. 9 og 11 har den sin Grund i Messias's Aabenbarelse. Gud kommer nemlig i og ved Messiaskongen; thi de er et. J Ezek. 34 tales der om begge. Gud siger, han vil tage sig af sin Hjord, og af V. 23 sees der, at han vil gjøre det paa den Maade, at han vil give dem den gode Hyrde, sin Tjener David: „Og jeg vil opreise en Hyrde over dem, nemlig min Tjener David; han skal røgte dem, og han skal være deres Hyrde." Om det samme handler ogsaa Ezek. 37, 24 følg. Her kaldes Davids Søn baade Konge og Hyrde.

Messias er Konge, Ypperstepreſt og Profet. Det er klart af de profetiske Skildringer, at han ikke er en verdslig Konge, der sidder paa en synlig Throne. Hans Rige er et aandeligt Rige, et Rige, hvori aandelige Goder gives dets Undersaatter, som vi før har lagt Mærke til. Det er et Rige, hvori ifølge Profeterne Syndernes Forladelse, Retfærdighed, Fred, Glæde, Liv og Kundskab om Gud gives, et Rige, hvori den Helligaand arbeider ved Jehovas og Messias's Ord. Det udbredes og opretholdes ikke ved kjødelige Vaaben som jordiske Riger, men ved Ordet, noget, vi kan se f. Eks. af Es. 2, 3: „Og mange Folkeslag skal gaa og sige: Kom og lad

os gaa op til Herrens Bjerg, til Jakobs Guds Hus, for at han maa lære os sine Veie og vandre paa hans Stier" og af Es. 60, 1—3: „Stat op, bliv lys! Thi dit Lys kommer, og Herrens Herlighed opgaar over dig; thi se, Mørke dækker Jorden og Mulm Folkene; men over dig skal Herren opgaa, og over dig skal hans Herlighed aabenbare sig, og Folkefærd skal vandre til dit Lys og Konger til den Glans, som er opgaaet over dig."

I Sak. 6, 12. 13 læser vi: „Se, en Mand, Spire er hans Navn, og fra sit Sted skal han spire frem, og han skal bygge Herrens Tempel. Ja, han skal bygge Herrens Tempel, og han skal bære Herlighed og sidde og herske paa sin Throne, og han skal være Prest paa sin Throne, og Freds Raad skal der være mellem dem begge." Vi har tidligere seet, at denne Spire er ingen anden end Messias. Han skal bygge Herrens Tempel. Hvad Slags Tempel er dette? Da Sakarias virkede, holdt Serubabel paa at bygge det andet Tempel, og han fuldførte det ogsaa, som Profeten siger i 4, 9: „Serubabels Hænder har grundlagt dette Hus, og hans Hænder skal fuldføre det." Det Tempel, Spiren skal bygge, kan altsaa ikke være et naturligt, men et aandeligt Tempel. Guds Rige er Herrens Tempel. Hans Rige kan ikke være et jordisk Rige, da det ikke skal forgaa ifølge Profeternes Udsagn, men bestaa evindelig, og han skal være en evig Konge. Desuden udtrykkes hans Riges aandelige Beskaffenhed derved, at dets Konge er en Ypperstepreſt, som ofrer sig selv for Menneskenes Synd. Der bruges vistnok ikke Ordet Ypperstepreſt om ham i Spaadommene, men Ordet Preſt. Men Ordet Preſt benyttes ogsaa om en, som er Ypperstepreſt. I 2 Kong. 22 kaldes Hilkias paa somme Steder Ypperstepreſt og paa andre Steder Preſt.

I Es. 53 skildres hans ypperstepreſtlige Gjærning; thi han ofrer sig selv for andres Synd og beder for Overtræderne. I Sak. 3 udtales der, at han som Ypperstepreſt skaffer Forsoning tilveie. Ifølge V. 1 følg. ser Profeten Ypperstepreſten Josva staaende for Herrens Engels Aasyn og Satan ved hans høire Haand. Josva staar der som Folkets Repræsentant, Jerusalems Repræsentant. Satan staar ham imod, anklager ham, det vil sige, Folket, for hvilket Josva, som dets Ypperstepreſt træder frem. Josva staar i skidne Klæder, hvorved Fol-

kets Synder betegnes. Herren forsvarer sit Folk mod Satans Anklage og siger: „Herren skjælde dig, Satan! Ja, Herren skjælde dig, han, som udvælger Jerusalem! Er ikke denne en rygende Brand, reddet af Ilden?" Hvad anklager Satan Josva som Folkets Ypperstepræst for? For hans Synd, det er, Folkets Synd. Han gjør Herren opmærksom paa dets store Synd og vil, at Gud paa Grund af den skal forkaste det. Herrens Engel byder, at de skidne Klæder skal tages af Josva, og siger til ham: „Se, jeg tager din Misgjærning bort fra dig og ifører dig Høitidsklæder." En ren Hue bliver sat paa hans Hoved, og rene Klæder iført ham. Ved Afførelsen af de skidne Klæder betegnes, at hans Synder, Folkets Synder, tages bort, tilgives, og ved Høitidsklæderne, at han, Folket, er ren i Guds Øine. Josva er her som Ypperstepræst en Midler mellem Gud og Folket. I V. 8 siges der, at Josva og hans Venner er Varselsmænd, Forbilleder, paa Spiren, det er Messias. Naar altsaa Josva skaffer Folket Syndsforladelse som dets Ypperstepræst, saa sker det kun forbilledlig. Antitypen er Messias, og Antitypen er større end Typen. Messias er en større Ypperstepræst end Josva og hans ypperstepræstlige Gjærning større end Josvas. Det antydes i V. 8, at den, der egentlig bevirker, at Synden tages bort, er Spiren af Davids Æt, Messias. I V. 9 erklærer Gud, at han vil tage bort Landets Misgjærning paa en Dag. Det sker ifølge Sammenhængen ved Messias i Egenskab af Ypperstepræst.

I Sak. 13, 1 sættes Renselsen fra Synd og aandelig Urenhed i nøie Forbindelse med Messias's Død; thi fra V. 10 og til Enden af foregaaende Kapitel tales der om Messias, som man har gjennemstukket, og den Sorg, man føler over, hvad man har gjort, naar man faar sine Øine opladt ved den Helligaand. I Sak. 13, 1 heder det altsaa: „Paa den Dag skal der være en aabnet Kilde for Davids Hus og for Jerusalems Indbyggere mod Synd og mod Urenhed." Messias's forsonende Død er en Kilde som renser fra Synd og aandelig Urenhed.

Hvad er Messias's Gjærning som Profet? Profeternes Virksomhed gik ud paa at straffe, formane, trøste og veilede og dernæst at forudforkynde, hvad der skulde ske i Fremtiden.

Deres Gjærning var at kundgjøre Guds Vilje. At forudsige fremtidige Ting var bare en Part af deres Virksomhed.

Messias's Opgave som Profet er den at forkynde Guds Vilje, altsaa at lære. At forudsige fremtidige Ting er kun en Del af hans Virksomhed som Profet. For at undervise Menneskene i verdslige Videnskaber sendte Gud ikke sine Profeter og kommer ikke Messias. Det er overladt til Menneskeaanden at granske de Ting, hvorom de verdslige Videnskaber handler. I de aandelige Ting behøver Menneskene Undervisning. Vistnok har Menneskene af Naturen en vis Grad af aandelig Erkjendelse uden en Aabenbaring fra Gud. Denne deres Kundskab er dog saare begrænset. Den indskrænker sig væsentlig til dette, at der er et høieste Væsen, at der er noget, som kaldes Synd, og noget, som kaldes Dyd, at der er Straf for Synden og Belønning for Dyden, at Mennesket har en Sjæl, som bestaar efter Døden. Der er mangfoldige Ting paa det aandelige Omraade, som Menneskene trænger til at vide, men som de ikke kan faa vide, dersom Gud ikke aabenbarer dem. Gud har derfor aabenbaret sig for Menneskene og kundgjorde dem disse Ting. Profeterne fremholdt Guds Vilje. I dem aabenbarede Gud sig. Men nævnlig aabenbarede han sig i Messias. Det stemmer overens med de profetiske Spaadomme. Om Tiden, som oprinder med Messias's Komme heder det derfor i Es. 11, 9: „Jorden er fuld af Herrens Kundskab som Vandet, der dækker Havets Bund."

Guds Undervisning af Menneskene naar sit Høidepunkt i Messias. Som ingen anden er han istand til at aabenbare Gud; thi han er et med ham, er hans Ligemand, vældig Gud, og over ham hviler i særegen Fylde som Messias Guds Aand. Esaias siger i 11, 2: „Og Herrens Aand skal hvile over ham, Visdoms og Forstands Aand, Raads og Styrkes Aand, Herrens Kundskabs og Frygts Aand."

Messias's Gjærning er den, at bringe Menneskene i det rette Forhold til Gud og hverandre og skjænke dem Lykke. Kun da kan en lykkelig Tilstand eksistere blandt dem, naar de staar i det rette Forhold til Gud og hverandre i moralsk Henseende. Kommer det da ind under hans Gjærning at sætte Menneskene i det rette moralske Forhold til hverandre, saa arbeider han paa at fjerne ethvert uretfærdigt Forhold

mellem de enkele Individer af et Folk og mellem de enkelte Folk. Derfor gaar hans Virksomhed ogsaa ud paa at skaffe bort Undertrykkelse, Trældom og Tyranni, at frigjøre Menneskene i social og politisk Retning.

Han udsletter ikke Nationaliteten og ophæver ikke den Forskjel, der er mellem de enkelte Mennesker, og som skriver sig fra Gud. Men ingen Person og intet Folk har noget Fortrin, naar Spørgsmaalet er om Indlemmelse i hans Rige, og i hans Rige afgjøres en Persons Værd kun efter det Forhold, i hvilket han staar til Gud og andre Mennesker.

Messias's Gjærning med Hensyn til det enkelte Menneske begynder i dets Hjerte. Paa Grundlag af sin Forsoning sætter han først Hjertet i det rette Forhold til Gud og Menneskene. Det ydre rette Forhold er en Fortsættelse af det indre; thi Livet udgaar fra Hjertet. Et ydre ret Forhold er umuligt uden et indre ret Forhold. Guds Rige er først og fremst noget indre og dernæst noget ydre. Guds Rige er alt det aandelige, det ethiske, gode i Menneskehjertet og i Menneskelivet, der skjænkes af Messias paa Grundlag af hans istedtrædende Forsoningsgjærninig. Guds Rige tager sin Begyndelse i Hjertet ved en Fornyelse af dette.

Det gode danner en Modsætning til det onde. Det onde er kommet ind i Verden ved vore Stamforældres Fald og Satans Fristelse gjennem Slangen. Det gode, Guds Rige, skal indtage det ondes, Satans Riges, Plads. Det er Guds Vilje. Derved at Guds Rige indtager Satans Riges Plads, fremkaldes den oprindelige Tilstand, hvori Mennesket befandt sig før Faldet. Hensigten med Messias's Komme og Gjærning er ifølge Profeterne den at grundlægge og udbrede det messianske Rige, at gjenoprette det gode moralske Forhold, hvori Menneskene oprindelig stod, og at fremkalde den Tilstand, hvori det oprindelig befandt sig. Det er Hensigten med hans Komme og Gjærning som Ypperstepræst, Profet og Konge.

De, i hvem Guds Rige er oprettet, udgjør et Folk. Det bestaar ikke kun af gudfrygtige Jøder, men af alle gudfrygtige i ethvert Folk og enhver Folkerace under en fælles Konge, Messiaskongen, der paa enhver Maade har Omsorg for dem. Den lykkelige Tilstand, som Profeterne beskriver, er en ideal eller fuldkommen lykkelig Tilstand. Først naar Guds Rige

har naaet sin Fuldendelse indtræder den; thi da først er det ideale, fuldkomne, gode moralske Forhold mellem Gud og Menneskene paa den ene Side og mellem Menneskene indbyrdes paa den anden gjenoprettet.

Guds Rige kommer lidt efter lidt. Det har sin Begyndelse, sin Fortsættelse og sin Fuldendelse. Det udbreder sig baade ekstensivt, det er, i Udstrækninig og intensivt, det er, i Kraft.

Ekstensivt udbreder det sig derved, at flere og flere indlemmes deri. Det opstaar blandt Jøderne, fra disse gaar det videre til Hedningerne, og fra disse udbreder det sig til Jøderne. Kun Levningen af Jøderne faar Del deri. Profeterne siger ikke, at alle Hedninger indlemmes. Meget mere siger de, at, ligesom kun Levningen af Jøderne frelses, saa frelses ogsaa kun Levningen af Hedningerne. Sakarias udtaler i 14, 16: „Og det skal ske, at alle de, som bliver tilovers af alle de Hedningefolk, som kom mod Jerusalem, skal Aar efter Aar drage op for at tilbede Kongen, Herren, Hærskarernes Gud, og for at feire Løvsalernes Fest." Det fremgaar ogsaa af Sak. 9, 7. Sammenl. Jer. 48, 47; 49, 6.

Naar alle de, der lader sig føre ind i Guds Rige, er indlemmet deri, da har det udbredt sig saa langt som mulig. Alle de, der bliver Undersaatter i Guds Rige, kaldes alt Kjød i Joel 3, 1: „Og det skal ske derefter, at jeg vil udgyde min Aand over alt Kjød" og i Es. 66, 23: „Og det skal ske: Nymaane efter Nymaane og Sabbat efter Sabbat skal alt Kjød komme for at tilbede for mit Aasyn, siger Herren."

Det udbreder sig intensivt. Det begynder i Hjertet. Der vokser det i Styrke og fordriver mere og mere Modsætningen, det onde, og dernæst ogsaa i Livet som en Fortsættelse af det første. Efterhvert som Antallet af dem, der hører til Guds Rige vokser, vokser det i Magt, i Indflydelse. Guds Rige øver en velsignelsesrig Indflydelse ogsaa paa dem, der staar udenfor og forandrer ogsaa dem til en vis Grad, naar de kommer i Berøring dermed. De nyder paa mange Maader godt af, at der er et Guds Rige i Verden.

Det har naaet sin Fuldendelse, naar saa mange, som lader sig indlemme, er indlemmet deri. Da er Tiden kommet, da den ideale Tilstand er blevet til Virkelighed. Før den Tid er Idealet kun for en Del blevet virkeliggjort. Fulden-

delsen naaes ikke før ved Verdens Ende; men da er det messianske Rige der i al sin Herlighed, og i al sin Herlighed varer det i al Evighed; thi det er et evigt Rige, som ikke forgaar. Da er det, at den salige Tilstand opstaar i fuld Forstand, som skildres, da opfyldes i fuld Forstand f. Eks. dette: „Han skal opsluge Døden for evig, og den Herre Herre skal aftørre Graaden af alle Ansigter, og sit Folks Forsmædelse skal han borttage fra hele Jorden" Es. 25, 8. De døde opstaar Dan. 12, 2: „Og de mange, de, som sover i Jordens Støv, skal opvaagne, somme til evigt Liv og somme til idel Skam, til evig Afsky." Og om de fromme udtales der: „Men de forstandige skal skinne, som Himmelhvælvingen skinner, og de, der førte de mange til Retfærdighed, som Stjernerne, evindelig og altid." Vi saa ovenfor, at de vantroe skal udelukkes fra Saligheden ifølge Es. 66, 24. De fortabte vantroe fremstilles under Billedet af døde Kroppe, som ligger udenfor Jerusalem. Deres Orm dør ikke, og deres Ild udslukkes ikke. De har ikke Del i Saligheden. Det hele Billede er hentet fra Hinnoms Dal. Hinnoms Dal var en trang og dyb Dal paa Sydsiden af Jerusalem. Afgudiske Israeliter begyndte tidlig at ofre sine Børn til Ammoniternes Afgud Molok i denne Dal, hvis Billede var opstillet der. Billedet skal have bestaaet af Jern, havt Hoved og Arme. i hvilke levende Børn blev lagt, og hvori de langsomt brændte op af den i Billedet værende Ild. De troende Jøder havde en uhyre Afsky for Hinnoms Dal. Senere førtes alt Affald fra Byen derhen. En stedsevarende Ild vedligeholdtes der, for at Affaldet kunde opbrændes. Stedet betragtedes som et Billede paa Helvede. Jøderne kaldte Helvede Gehinnom, Hinnoms Dal. Ge betyder Dal. Ordet bruges oftere i det nye Testamente som en Betegnelse paa Helvede i Formen Gehenna eller Ge'enna. Straffens Evighed i Gehenna udtrykker Profeten Esaias, naar han siger, deres Orm skal ikke dø, og deres Ild ikke udslukkes.; Ormen og Ilden er Billeder paa Straffen. Han negter, at deres Straf ophører. Vi saa ovenfor, at ifølge Daniel skal somme, nemlig de vantroe døde, opvaagne til idel Skam og evig Afsky. Ogsaa Daniel lærer altsaa Straffens Evighed.

Jödernes Forestilling om Messias paa Jesu Tid.

Vi har mange Kilder, hvoraf vi kan øse vor Kundskab med Hensyn til Jødernes Forestilling om Messias paa Jesu Tid. Den bedste Kilde er det nye Testamente. Vi skal fremsætte Jødernes Mening baade efter det nye Testamente og andre Kilder.

Messias skal være af Juda Stamme og fødes i Bethlehem. Kong Herodes forsamlede Ypperstepresterne og de skriftlærde i Jerusalem i Anledning af de vise Mænds Spørgsmaal, hvor Kristus (Messias) var født, hvem de var kommet fra Østerland for at tilbede. Kongen spurgte Ypperstepresterne og de skriftlærde, hvor Messias skulde fødes, og deres Svar var dette: „I Bethlehem i Judæa; thi saa er der skrevet ved Profeten: Og du Bethlehem i Judas Land er ingenlunde den ringeste blandt Judas Fyrster; thi af dig skal udgaa en Fyrste, som skal være mit Folks, Israels, Hyrde, Matt. 2, 5. 6.

Han skal være af Davids Æt. I Matt. 22, 42 retter Jesus følgende Spørgsmaal til Farisæerne: „Hvad tykkes eder om Kristus (Messias)? Hvis Søn er han?“ De svarede: „Davids.“ I Joh. 7, 42 siger somme blandt Folket: „Siger ikke Skriften, at Kristus (Messias) kommer af Davids Sæd og af Bethlehem, den By, hvorfra David var?“ Den ventede Messias kaldte man Davids Søn. Davids Søn var en Titel paa Messias, saa at med Benævnelsen Davids Søn mentes Messias, noget, vi kan se f. Eks. af Matt. 12, 23. Jesus havde helbredet en, som havde været blind og stum.

Folket forfærdedes og sagde: „Mon denne ikke er den Davids Søn?"

Jøderne ventede en Forløber for Messias ifølge Mal. 3, 1; 4, 5. Men de mente ikke, at han skulde være en ny Profet, en ny Elias, en Profet i Elias's Aand og Kraft. De troede, at en af de gamle Profeter skulde være Forløberen; men der var Uenighed blandt dem om, hvilken Profet det skulde være. Nogle mente, Elias skulde komme tilbage fra Himmelen, andre, at f. Eks. Jeremias skulde opstaa fra de døde for at berede Veien for Messias. I Matt. 16, 14 heder det: „Nogle siger, at du er Johannes den Døber, men andre Elias, men andre Jeremias eller en af Profeterne." Dette er Disciplenes Svar paa Jesu Spørgsmaal om, hvem Jøderne ansaa ham for at være. Ifølge Matt. 17, 10 spurgte Disciplene Jesus: „Hvorfor siger da de skriftlærde, at Elias bør først komme?" Jødernes øverste Raad i Jerusalem sendte Prester og Leviter til Johannes den Døber, hvilke blandt andre stillede ogsaa dette Spørgsmaal til ham: „Er du Elias" Joh. 1, 21. De mente den himmelfarne Elias. Derfor svarede han: „Jeg er ikke."

Man troede, Elias skulde komme tilbage fra Himmelen, prædike, afgjøre Tvistigheder i Læren og bringe tilbage Guldkrukken med Manna og Aarons blomstrende Stav, om hvilke der skrives i 2 Moseb. 16, 33; 4 Moseb. 17, 8. Baade Guldkrukken og Aarons blomstrende Stav var begge tidlig forsvundet. Man troede ogsaa, at Elias skulde salve Messias.

Man skulde ikke kjende Messias's nærmeste Slægtninge ifølge Joh. 7, 27: „Men om denne (Jesus) ved vi, hvorfra han er; men naar Kristus kommer, ved ingen, hvorfra han er." Jesus opholdt sig i Jerusalem under Løvsalernes Fest. Der talte han frit, skjønt Jødernes aandelige Ledere søgte Anledning til at slaa ham ihjel. Dommen om Jesus var forskjellig blandt Jøderne. Nogle af dem udtalte, hvad der staar i V. 27. De vidste, hvorfra Jesus var, det vil sige, de kjendte hans nærmeste Slægt f. Eks. hans Moder Maria, og de mente, at de kjendte ogsaa hans Fader. De gjorde ofte opmærksom paa, at de havde Kundskab om hans nærmeste Slægtninge. I Matt 13, 55 f. Eks. siger Jøderne om ham og hans Slægt: „Er ikke denne Tømmermandens (Josefs) Søn? Heder ikke hans Moder Maria og hans Brødre Jakob

og Joses og Simon og Judas, og er ikke alle hans Søstre hos os? Hvorfra har da denne alt dette? Og de forargedes over ham."

Man skulde ikke vide, hvorfra Messias var. Dermed menes ikke, at man ikke skulde kjende hans fjerne Slægt. Man vidste godt, at han skulde nedstamme fra David og fødes i Bethlehem; men man skulde ikke kjende hans nærmeste Slægt, saasom Fader, Moder. Vi har seet før, at Profeterne aldrig taler om hans Fader, og at hans Moder omtales i Esaias i 7, 14 og af Mika i 5, 2 uden Navns Nævnelse. Hvorpaa Jøderne grundede sin Opfatning om ,at man ikke skulde kjende hans nærmeste Slægt, vides ikke sikkert. Fordi de kjendte Jesu Slægtninge, vilde de ikke tro, at han var Messias.

Det siger sig selv, at Jøderne lærte, Messias skulde være Guds Søn, ja, Guds Søn i større Grad end noget andet Menneske. Udtrykket Guds Søn bruges ofte i det gamle Testamente om den, der staar i et fromt Forhold til Gud. Den fromme er Guds Søn og Gud hans Fader. Det følger af Jødernes hele Opfatning af Messias, at han skulde være en fremfor alle andre from Mand og derfor ogsaa Guds Søn fremfor alle andre. Den almindelige Mening var vel den, at han skulde være blot et Menneske, men udrustet med overordentlige Gaver for sin store Gjærning,

Man antog ikke, at Messias, der skulde fødes i Bethlehem i Judæa, skulde vokse op og først aabenbare sig som Messias i Galilæa; men man mente, at begge Dele skulde finde Sted i Judæa. „Kan der være noget godt fra Nazaret", sagde Nathanel til Filip, efter at denne havde sagt til hin: „Vi har fundet den, om hvem Moses har skrevet i Loven ligesom ogsaa Profeterne, Jesus, Josefs Søn af Nazaret" Joh. 1, 47. „Er ogsaa du fra Galilæa? Ransag og se, at ikke nogen Profet er opreist fra Galilæa" 7, 52. Saa talte Synedriet eller det høieste jødiske Raad til Nikodemus, der havde taget Jesus i Forsvar. Det paastaar, at ikke engang nogen Profet nogensinde er opstaaet i Galilæa, og at det derfor vilde være urimeligt, at Messias, som skal være større end nogen Profet, skulde fremstaa i Galilæa. I sin Iver mod Galilæa gjør de her en Paastand, som strider mod Historien. Ialfald Profeten Jonas var fra Galilæa; thi han var ifølge 2 Kong. 14, 25 fra Gath=Hefer, og dette Sted laa i Galilæa.

„Kommer da Kristus (Messias) fra Galilæa?" spurgte nogle, da de havde hørt, det blev udtalt, at Jesus var Kristus, 7, 41.

Jøderne i Judæa var stolte og saa ned paa Galilæa. Endogsaa Nathanael, der var en Galilæer, fordi han var fra Kana i Galilæa, syntes, det var lidet rimeligt, at Messias skulde komme fra Nazaret, da Nazaret laa i Galilæa. Messias maatte ikke alene fødes i Bethlehem i Judæa, men ogsaa vokse op og først aabenbare sig i Judæa. Han maatte med andre Ord ikke være en Galilæer, men en Judæer, mente man.

Man troede, at Messias skulde være en Profet. Da Døberen havde begyndt sin Lærervirksomhed, var der mange, der mente, at han maaske var Messias. I Luk. 3, 15 staar der: „Men da Folket var i Forventning, og alle tænkte i sine Hjerter om Johannes, om han ikke skulde være Kristus." I de to følgende Vers fremholder han, at han ikke er Kristus. Synedriet i Jerusalem sendte Prester og Leviter til Johannes for at spørge ham, hvem han ansaa sig for at være. Det vilde Raadet have Rede paa; thi det paalaa det som Folkets aandelige Opsynsmænd at have Rede paa de religiøse Foreteelser i Landet. Synedriets Udsendinge rettede blandt andre Spørgsmaal ogsaa dette til Johannes: „Er du Kristus?" Det kan vi skjønne af det Svar, han gav: „Jeg er ikke Kristus" Joh. 1, 20.

Jesus havde bespist 5000 Mand med fem Bygbrød og to smaa Fiske. I Anledning deraf læser vi i Joh. 6, 14: „Da nu Menneskene saa det Tegn, som Jesus havde gjort, sagde de: Denne er i Sandhed den Profet, som skal komme til Verden." De mener Messias, der ifølge 5 Moseb. 18, 15 skal være Profet.

Endogsaa Samaritanerne, der som Jøderne ventede Messias, troede, han skulde være Profet. Samaritanerne var et Folk, der boede i Landskabet Samaria, som laa mellem Judæa i syd og Galilæa i nord. De var et Blandingsfolk, der var opstaaet af de Jøder, som blev tilbage i Landet dengang, da Salmanassar bortførte de ti Stammer til Assyrien, og af de Hedninger, som kom fra assyriske Provinser og nedsatte sig der. Da Jøderne efter Tilbagekomsten fra Babylon begyndte at gjenreise Templet i Jerusalem, fik Samarita-

nerne ikke Lov til at være med, fordi de var delvis hedenske. De byggede da et eget Tempel paa Garizim; men det blev ødelagt af Makkabæeren Johannes Hyrkanus Aar 130 f. Kr. Mange af dem udvandrede derpaa til Damaskus, hvor de byggede et Tempel. Der eksisterer kun faa Samaritanere nu.

Fra den Tid især, da Samaritanerne havde faaet sit eget Tempel paa Garizim, var der bitter Strid om aandelige Ting mellem Jøderne og dem. Hine vilde ikke anerkjende Tilbedelsen paa Bjerget Garizim og disse ikke Tilbedelsen i Jerusalem. Jøderne vilde ikke omgaaes med Samaritanerne Joh. 4, 9. Jesus tog disse ofte i Forsvar, noget, vi kan se f. Eks. af hans Lignelse om den barmhjertige Samaritan i Luk. 10. Samaritanerne ventede Messias og troede, han skulde være en Profet, der blandt andet skulde afgjøre Trætten om Gudsdyrkelsen mellem dem og Jøderne. Den samaritanske Kvinde i Joh. 4 sagde til Jesus: „Jeg ved, at Messias kommer, som kaldes Kristus; naar han kommer, skal han forkynde os alle Ting“ V. 25.

Det at en døbte, ansaa de ikke for at være uforeneligt med det, at han kunde være Messias. De lærte vist ikke, at Messias skulde døbe. Man har paastaaet, at Daaben var benyttet blandt Jøderne før Johannes den Døbers Tid, nemlig Proselytdaaben. Proselyter kaldtes de Hedninger, der antog Jødernes Tro. Der var to Slags Proselyter, nemlig Portens Proselyter og Retfærdighedens Proselyter. De første var ikke indlemmet i Israels Folk. Alt, hvad de underkastede sig, var at afholde sig fra Gudsbespottelse, Afgudsdyrkelse, Ulydighed mod Øvrigheden, Mord, Tyveri, Urenhed og Spisningen af Kjød, hvori Blodet var. Disse Bud kaldtes de noakitiske.

Retfærdighedens Proselyter var gjort til Jøder i fuld Forstand. Optagelse i Folket skede ved Omskjærelse, Daab og et Offer for de mandlige Personers Vedkommende og for de kvindelige Personers ved Daab og et Offer. Somme lærde har paastaaet, at Proselytdaaben var benyttet allerede paa Jesu Tid, andre, at den kom i Brug først efter Jerusalems Ødelæggelse. De sidste synes at have Ret; thi Forfatterne fra Tiden før Jerusalems Ødelæggelse omtaler den ikke. I ethvert Fald var det, at Johannes døbte Jøder, noget nyt. Tvætninger ved Vand benyttedes ofte og var Billeder paa Renselse fra

aandelig Urenhed, Synd. I 4 Mosebog 19 f. Eks. foreskrives visse Renselser ved Vand. Profeterne taler hyppigt om Tvætninger ved Vand. I Ezek. 36, 25 siger Gud: „Jeg vil stænke rent Vand paa eder, og I skal vorde rene.“ Jøderne lærte, at Messias skulde indføre visse nye Ting.

Skjønt Johannes døbte, var der mange, som ansaa ham for Messias. Vi ser endogsaa, at Fariseerne fra Jerusalem antog, at han maatte være enten Messias eller Elias eller Profeten, fordi han døbte. De spurgte ham paa Synedriets Vegne, som havde sendt dem til ham, om han var Messias eller Elias eller Profeten. Johannes negtede, at han var Messias, Elias eller Profeten. Derpaa spurgte de ham: „Hvorfor døber du da, dersom du ikke er Kristus (Messias), ikke heller Elias, ikke heller Profeten?“ Joh. 1, 25. Det er saa langt fra, at de anser Johannes's Døbervirksomhed for noget, der staar i Strid med det, at han maaske er Messias, at de meget mere synes, det er underligt, at han ikke er Messias eller i ethvert Fald hans Forløber den gamle Profet Elias eller en anden Profet, hvis Komme de sætter i Forbindelse med Messias's Fremtræden.

Jøderne lærte, at Messias skulde gjøre Undergjærninger. Det ser vi f. Eks af Joh. 7, 31, hvor det heder: „Men mange af Folket troede paa ham (Jesus) og sagde: „Naar Kristus (Messias) kommer, mon han skal gjøre flere Tegn end de, denne gjør.“ De byggede sin Opfatning paa Es. 35, 5. 6: „Da skal de blindes Øine aabnes, og de døves Øren oplades; da skal den lamme springe som en Hjort, og den stummes Tunge juble.“

At Messias efter Jødernes Anskuelse skulde være Konge, fremlyser af mange Steder, og at han ogsaa skulde være Prest eller Ypperstepræst efter deres Mening, er vist, fordi de forstod de Profetier, hvori han kaldes Prest, om Messias.

I Salm. 110 benævnes han jo Prest efter Mekisedeks Vis. Jesus gaar i Matt. 22, 44 ud fra, at Fariseerne antager, Salmen handler om Messias, naar han i deres Nærværelse anfører V. 1 af Salmen: „Herren sagde til min Herre: Sæt dig ved min høire Haand, indtil jeg faar lagt dine Fiender til Skammel for dine Fødder!“ Ogsaa Sak. 6, 12. 13, hvor Messias kaldes baade Konge og Prest, ansaaes for at være en Spaadom om Messias. Fordi han skulde være

Konge, kunde der ikke være Tale om, at han skulde være en ringere Prest end Ypperstepreft .

Forestillinger om, at Messias skulde være Konge, møder vi atter og atter i Evangelierne. Ifølge Matt. 2, 1 følg. kom de vise fra Østerland for at tilbede den nyfødte Jødernes Konge. Herodes sammenkaldte Synedriet og spurgte dem om, hvor Jødernes Konge skulde fødes. Raadet svarede, at han skulde fødes i Bethlehem i Judæa, noget, vi før har seet..

Som Messias skulde han grundlægge et Rige, det messianske Rige. Der var forskjellige Opfatninger med Hensyn til dets Beskaffenhed. I Luk. 1, 68 følg. har vi den fromme Prests, Sakarias's, Lovsang. I denne priser han Herren for at han har opfyldt sin Forjættelse om at sende Messias. I V. 68 siger han: „Lovet være Herren, Israels Gud, at han har besøgt og forløst sit Folk." I V. 69 angiver han Grunden, hvorfor han siger, at Gud har besøgt og forløst sit Folk: „og har opreist os et Frelses Horn i Davids, sin Tjeners, Hus." En Okses Horn er et Billede paa Styrke. Med Hornet mener han Messias. Messias er et Frelses Horn, fordi han er en Kraft, som bringer Frelse, Forløsning. I V. 71 udtaler han, at Forløsningen, Frelsen, er „fra vore Fiender og fra alle deres Hand, som hader os." Disse Fiender er Mennesker, der har Magt og er fiendtligsindet mod Guds Folk, saa at det lider. Fra dem skal Messias forløse det. Opreisningen af dette Frelses Horn havde Gud lovet ved sine hellige Profeters Mund V. 70: „ligesom han talte ved sine hellige Profeters Mund, som har været fra fordums Tid." Guds Hensigt med Frelsen fra Fienderne og Haderne er den „at gjøre Barmhjertighed mod vore Fædre og komme sin hellige Pagt ihu efter den Ed, som han svor vor Fader Abraham" V. 72 og V. 73. Fædrene er de fromme Israeliter i Fortiden. Barmhjertighed mod dem gjør Gud paa den Maade, at han opfylder deres Haab om den lovede Messias. Sin Pagt kommer han ihu derved, at han opfylder sin Pagtes Forjættelse om at give hin Frelse. Ved Ed lovede Gud Abraham, at han vilde opfylde sit Løfte. Hensigten med Frelsen fra Fienderne og Haderne er ogsaa den, „at han vilde give os, naar vi var friet af vore Fienders Haand, at tjene ham uden Frygt i Hellighed og Retfærdighed alle vort Livs Dage" V. 73—75. Messias skal frelse fra Fienderne, for at

de fromme frygtløst kan tjene Gud i Hellighed og Retfærdighed hele sit Liv igjennem. At man kan tjene Gud uden Frygt i Hellighed og Retfærdighed, er Hovedsagen. Frelsen fra de fiendtligsindede Mennesker, der staar iveien derfor, er kun et Middel til Opnaaelsen af det første. Gud vil have et helligt og retfærdigt Folk. For at skabe et saadant Folk sender Gud Messias. I V. 76 følg. taler han til sin Søn om hans fremtidige Gjærning som Forløber for Messias. Han skal kaldes den høiestes Profet, skal gaa frem for Herrens Aasyn og berede Veien for ham for at give hans Folk Kundskab om Saliggjørelse ved deres Synders Forladelse (Johannes skal give Guds Kundskab om, at Saliggjørelse opnaaes ved Syndernes Forladelse, som skjænkes ved Messias) formedelst vor Guds inderlige Barmhjertighed, ved hvilken Lyset (Messias) fra det høie har besøgt os for at skinne (bringe aandeligt Lys) for dem, som sidder i Mørke (aandelig Mørke) og i Dødens Skygge (i aandelig Død, Døden i Synden), for at styre vore Fødder paa Fredens Vei (Hjertefredens Vei i Syndernes Forladelse vedMessias).

Vi ser af Sakarias's Lovsang, at Messias's Opgave er ogsaa af politisk Art; thi han skal fri Folket fra dets politiske Fiender, Hedningerne og andre. Men hans Hovedopgave er efter Sakarias at skaffe Kundskab om Saliggjørelse, tilveiebringe Syndernes Forladelse og skabe et helligt og retfærdigt Guds Folk, der har Fred, nyder Lykke og opnaar Salighed. Det, at Folket frelses fra sine politiske Modstandere, er nøie knyttet til det andet og vigtigere, som Messias skal gjøre.

Sakarias's Syn paa Messias's Gjærning og hans Rige er ganske det samme som det, Profeterne i det gamle Testamente har. Hans Gjærning er at bringe Menneskene i det rette Forhold til Gud og hverandre. Dette Forhold indbefatter ogsaa politisk Frihed. Alt det gode, der flyder af Messias's Gjærning som Konge, Ypperstepræst og Profet, det er Guds Rige. Alt dette gode, Guds Rige, kaldes i Luk. 2, 25 Israels Trøst, og den gamle Anna kalder det i 2, 38 Forløsning. Messias skal skaffe sit Folk Frelse fra de legemlige og aandelige Fiender. I V. 30 benævner Simeon det Frelse: „thi mine Øine har seet din Frelse." Fordi han har seet Jesus, har han ogsaa seet Guds Frelse, den Frelse, Je-

sus skal tilveiebringe. Israels Trøst, Forløsning og Frelse har altsaa samme Betydning som Guds Rige. I Mark. 15, 43 heder det om Josef af Arimathæa, at han ogsaa ventede Guds Rige.

Frelsen er for alle Folk siger Simeon: „thi mine Øine har seet din Frelse, som du har beredt for alle Folks Aasyn, et Lys til at oplyse Hedningerne og til en Herlighed for dit Folk Israel." Alle Hedninger skal oplyses om Frelsen, for at de kan faa Del i den sammen med Israel; thi Hedningerne er uden Kundskab om den, da de ikke har Guds Ord, et Ord, som Israel har. Frelsen kommer fra Jøderne til Hedningerne, fordi Messias tilhører hine, og derved bliver de af Gud æret fremfor alle Folk. Simeon, Anna og Presten Sakarias havde et klart Syn paa, hvad Guds Rige skulde være. Men de talte i den Helligaand. Det siges om Sakarias, at han blev fyldt med den Helligaand og profeterede. Han bruger som Profeterne profetisk Tid, Fortid, om det fremtidige. I V. 68 f. Eks. siger han, at Gud har forløst sit Folk, skjønt Jesus endnu ikke er født. Om den gamle Simeon siges der, at den Helligaand var over ham.

Jøderne mente, at Messias skulde oprette et jordisk Rige. Men der var mange især blandt Folket, der saa paa det som ogsaa noget aandeligt og indre. For Farisæerne derimod var Guds Rige udelukkende noget jordisk og udvortes. Heredsagen for dem var, at Messias opreiste Davids faldne Throne i jordisk Forstand. Denne deres Opfatning hang sammen med deres mangelfulde Syn paa Menneskets sædelige Fordærvelse. De var gjærningshellige og aandelig hovmodige. De havde ikke Brug for en Messias, der skulde skaffe Syndernes Forladelse, Fred, Retfærdighed og Salighed. Derfor blev de Jesu bitre Modstandere.

Jesus imødegaar Farisæernes Lære, at Guds Rige er bare noget udvortes, i Luk. 17: „Men da han blev spurgt af Farisæerne: Naar kommer Guds Rige, svarede han dem: Guds Rige kommer ikke saaledes, at man kan pege derpaa. De skal heller ikke sige: Se her (er Guds Rige), eller se der (er det)! Thi se, Guds Rige er inden i eder." Guds Rige, mente de, skulde være noget udvortes, som man kunde pege paa, og ikke noget skjult, noget, der er i Menneskehjertet.

Skjønt mange ikke delte denne Farisæernes Forstaaelse,

at Messias Rige var kun noget udvortes og jordisk, saa var dog den Mening almindelig blandt Jøderne, at Messias som Davids Søn skulde ved sit Komme gjengive dem deres politiske Frihed og regjere som en jordisk Konge. At Messias skulde være en jordisk Konge, havde sat sig fast i deres Hoveder. Denne deres Mening var Grunden til, at Jesus forbød i Matt. 16, 20 sine Disciple at sige, at han var Messias. Efter sin Forklarelse paa Bjerget forbød han Peter, Jakob og Johannes at sige nogen noget derom: „Og da de gik ned af Bjerget, forbød Jesus dem og sagde: I skal ikke sige nogen dette Syn, førend Menneskets Søn er opstanden fra de døde" 17, 9. Hvad de saa, det viste, at han var Messias. Ved at fortælle, hvad de saa, vilde de i Grunden have fortalt, at han var Messias. Han forbød den spedalske, som han renseде, at tale om Helbredelsen. Denne hans Undergjærning aabenbarede, at han var Messias. Jesus ønskede uforstyrret at arbeide paa lidt efter lidt at meddele Folket det rette Syn paa Messiasriget. Havde Folket faaet vide, at han var Messias, vilde det have forlangt af ham straks at gaa til Jerusalem, gjøre sig til Konge og fordrive Romerne og Resten af det herodiske Kongehus, der jo ikke var af Davids Slægt, ja, ikke engang hørte til Jødefolket.

Folkets kjødelige Opfatning kommer ret klart frem derved, at det ifølge Joh. 6, 15 vilde med Magt gjøre ham til Konge. Jesus havde bespist 5000 Mand. Af dette Under drog de den Slutning, at Jesus var den i 5 Moseb. 18, 15 lovede Profet, Messias nemlig. De vilde derfor med Magt gjøre ham til Konge; thi i V. 15 heder det: „Da Jesus nu vidste, at de vilde komme og gribe ham med Magt for at gjøre ham til Konge, veg han atter op paa Bjerget, han selv alene." Jødernes Paaskefest var nær V. 4. Folket havde isinde at komme, gribe ham med Magt og føre ham til Jerusalem under Paaskefesten for at faa ham indsat til Konge i Hovedstaden af alle dem, som feirede Paaske. For at hindre saadanne Foreteelser forbød han, at man skulde sige, han var Messias.

De to Disciple, som gik til Emmaus, siger til Jesus under Vandringen til dette Sted: „Men vi haabede, at han var den som skulde forløse Israel" Luk. 24, 21. Skjønt de var Jesu Disciple, troede de, at Messias skulde oprette Is-

raels faldne Rige. Deres Haab syntes tilintetgjort ved Jesu Død. Ved hans Opstandelse fra de døde flammede det op igjen. Jesu Apostle var ikke frie for denne Vildfarelse og det saa sent som straks før hans Himmelfart. Under sit sidste Samvær med Jesus lige før hans Himmelfart spurgte de ham: „Herre vil du paa denne Tid oprette Riget igjen for Israel" Apostl. Gjær. 1, 6. Med denne Tid mener de den forhaandenværende id, da Aanden skulde udgydes over dem i Jerusalem, noget, Jesus taler om i V. 4 og 5. Først senere fik de det rette Syn paa Messias's Gjærninig, at det nemlig ikke var hans Opgave at oprette et jordisk Rige for Israel, men et aandeligt, hvori baade Jøder og Hedninger skulde være Undersaatter.

Vi skal nu gaa over til at undersøge om Jøderne paa Jesu Tid lærte, Messias skulde lide. Den gamle Simeon siger, at Jesus eller Messias skal forkastes af mange og lide: „Og Simeon velsignede dem og sagde til hans Moder Maria: Se, denne (Jesus) er sat mange i Israel til Fald og til Opreisning og til et Tegn, som modsiges. Ogsaa din Sjæl skal et Sværd gjennemtrænge, for at mange Hjerters Tanker skal aabenbares." Messias er en aandelig Sten, som ligger paa Israels Livsvei til Opreisning for dem, der tror paa ham, til Fald for dem, der forkaster ham i Vantro. Han er ogsaa sat som et Tegn, der modsiges. Der skal altsaa være dem, der foragter, forkaster og forfølger ham. Det samme udtales ogsaa deri, at et Sværd skal gjennemtrænge hans Moders Hjerte. Her skildres Sorgen, der skal ramme Maria paa Grund af hendes Søns Lidelser.

Jøderne lærte, at Messias skulde fremstaa i Ringhed, da han skulde komme fra det ubetydelige Bethlehem og tilhøre Davids Slægt, som dengang var nedsunket i Ringhed og Fattigdom. Ifølge Evangelierne fandt man ikke den Modstand, Foragt og Forfølgelse, som Jesus blev Gjenstand for af mange, stridende mod det, at han var Messias. Man troede vistnok, at Messias skulde lide noget, indtil han havde faaet oprettet det messianske Rige. Men at han skulde lide Døden, det var uforeneligt med deres Forestilling om ham.

Jesus spurgte Disciplene, hvem de ansaa ham for at være, og derpaa bekjendte Peter: „Du er Kristus (Messias), den levende Guds Søn" Matt. 16, 16. Straks forkyndte Jesus

dem, „at det burde ham at gaa hen til Jerusalem og lide meget af de ældste og Ypperstepresterne og de skriftlærde og ihjelslaaes og opstaa paa den tredie Dag" V. 21.

Til Peters Bekjendelse knyttede Jesus sin Forkyndelse af sin Lidelse og Død i Jerusalem for at rette paa den falske Forstaaelse, Peter havde af Messias. At Peter havde en falsk Forstaaelse, sees af, hvad han sagde til Jesus i Anledning af Jesu Forkyndelse af denne Lidelse og Død. I V. 22 heder det: „Og Peter tog ham til sig (tog ham tilside for at tale i Enrum med ham), begyndte at irettesætte ham og sagde: Herre, spar dig selv! Dette ske dig ingenlunde!" Disse Peters Ord viser, at han ikke troede, det burde Messias at dø en voldsom Død. Den samme Mening som den, han havde, havde ogsaa de øvrige Disciple.

Da Jesus senere i Matt. 17, 22. 23 havde atter talt om sin forestaaende Død, blev de saare bedrøvet. Markus siger i 9, 32 og Lukas i 18, 34, at de ikke forstod hans Ord. Markus føier til: „og de frygtede for at spørge ham." Hans Tale var uforstaaelig for dem, og de gruede for at faa Rede paa, hvad han mente. Hvor ganske forskjellig var ikke de to Veie til Herlighed og Magt for Messias, den, hvorpaa Messias skulde efter Jesu Mening gaa, og den, hvorpaa han skulde efter Disciplenes Forstaaelse gaa! Jesus fremholdt, at Veien skulde gaa gjennem store Lidelser og en voldsom Død. Disciplenes Opfatning var den, at Messias skulde omsider slaa ned al Modstand, oprette det messianske Rige og ombytte sin Ringhed og Fattigdom med Herlighed og Rigdom. Saadan var Jødernes Opfatning af Messias. Disciplene var sin Tids Børn, som delte sin Tids Anskuelse i dette Stykke.

Jøderne troede ikke, at Messias skulde dø, og allermindst troede de, at han skulde dø en voldsom og foragtelig Død. Det forvisses vi om i Joh. 12, 34. Jesus havde sagt i V. 32: „Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage alle til mig." Han talte i disse Ord om sin Død, fremkaldt ved Korsfæstelse. Folket svarede ham i V. 34 saaledes: „Vi har hørt af Loven, at Kristus (Messias) bliver evindelig." De havde af Loven (af Skriften) hørt, at Messias skulde ikke dø, fordi han skulde blive evindelig; thi ifølge Salm. 110, 4 skal han være Prest efter Melkisedeks Vis evindelig, ifølge Es. 9, 6 evig Fader, ifølge Ezek. 37, 25 Fyrste evindelig og have

ifølge Dan. 7, 14 et evigt Rige. Dette Rige opfattede de som et jordisk Rige. De fandt de to Ting uforenelige, at Jesus skulde være Messias, og at han skulde dø, fordi Skriften siger, at Messias bliver evindelig.

Der var visselig delte Meninger om dette og hint med Hensyn til Messias og hans Rige. Saa var der andre Ting, hvorom der var almindelig Enighed. Almindelig Enighed var der f. Eks. om dette, at Messias skulde gjengive Jøderne deres politiske Frihed, og at han ikke skulde lide Døden. Det synes ogsaa at have været den almindelige Anskuelse, at han skulde lide noget. 1 Moseb. 3, 15, hvor der tales om Kvindens Sæd, hvis Hæl skal knuses, forstodes om Messias.

Justin Martyr lader i sin Bog, en Samtale med Jøden Trypho, denne udtale Jødernes Tro med Hensyn til Messias's Lidelser saaledes: „Det er aabenbart, at vore Skrifter (det gamle Testamente) forkynder, at Messias skal lide."

Jonathan ben Usiel, der levede paa Kristi Tid, taler imidlertid intet om Messias's Lidelser i sin Udlæggelse af Afsnittet Es. 52, 13—15 og 53. Han forklarer det, som vi før har seet, baade om Messias og om Folket. 52, 14, der lyder saaledes: „Ligesom mange blev forfærdet over ham (saa ilde tilredt var hans Udseende osv.)", forstaar han om Folket. Om Folket forstaar han ogsaa 53, 2: „Han skjød op som en Kvist osv." og ligeledes V. 3: „Foragtet var han og forladt af Mænd osv." Versene 4, 5, 6, 7, 10 anvender han paa Messias, Davids Søn, dog uden at tilskrive ham Lidelserne, som skildres i disse Vers. I Anledning af V. 4: „Sandelig, vore Sygdomme har han taget paa sig osv", af V. 6: „Vi for alle vild osv." og af V. 7: „Han blev mishandlet osv." siger han: „Han gjør Forbøn for Folkets Synder, og Gud vil for hans Skyld tilgive dem, naar Folket er hans Lære lydigt." I Anledning af V. 5: „Men han er saaret for vore Overtrædelser osv." siger han: „Han bygger op igjen Helligdommen, som er vanhelliget ved Synd." I Anledning af V. 7: „Han blev mishandlet osv" udtaler han sig igjen saaledes: „Han fører Folkenes Fyrster til Slagterbænken og de ugudelige i Gehenna (Helvede)". Med Hensyn til V. 10: „Men Herren behagede at knuse ham, han slog ham med Sygdom; naar hans Sjæl har bragt Skyldofferet osv" siger han: „Folkets Rest renser han fra Synd, og skaffer han

Syndsforladelse." I Anledning af V. 5: „Han er saaret for vore Overtrædelser osv." siger han ogsaa: „Ved hans Lære kommer megen Frelse over os, og naar vi adlyder hans Ord, bliver vore Synder os forladt."

52, 13: „Se min Tjener skal handle viselig osv." forstaar han om Messias og ligeledes V. 15: „saaledes skal han bringe mange Folkefærd osv." I Anledning af 52, 14: „Ligesom mange osv." og V. 3 af 53: „Foragtet var han osv.", hvilke Vers han forstaar om Folket siger han: „Israel var vistnok længe fattigt og foragtet og ventede længe paa Messias; men han vil komme og adsprede Hedningerne, Kongerne skal forundre sig, og Israel skal grønnes og blomstre som et Træ ved Vandbække." 53, 11. 12 udlægger han saaledes: „Da lever de længe i Messias's Rige, ser Sønner og Sønnesønner, bliver befriet fra Hedningernes Herredømme, Seierherrer over sine Fiender."

Jonathan skal have været en Discipel af den berømte Hillel, som døde 4 Aar f. Kr. Den store Gamaliel, Paulus's Lærer, skal have været hans Meddiscipel. Den Lære, som Jonathan foredrager med Hensyn til Messias, kan vi vel antage, var ogsaa Hillels, Gamaliels og Paulus's Lære før dennes Omvendelse til Kristendommen. Jonathans Lære stemmer, saa langt som den er udtalt, med den Lære, som ifølge vore Evangelier førtes paa Jesu Tid med Hensyn til Messias's Gjærning og Rige. Vi ser af Jonathans Udlæggelse, at man ansaa meget af Afsnittet i Esaias for en Spaadom om Messias. Vi underrettes om, at Messias skal være Konge; thi Jonathan taler om Messias's Rige. Vi underrettes fremdeles om, at Messias skal gjengive Jøderne deres politiske Frihed; thi han skal befri dem fra Hedningernes Herredømme, og de skal blive Seierherrer over disse. Vi lærer, at Messias ikke blot skal igjen oprette Israels Rige og overvinde Israels Fiender som Konge, men at han skal ogsaa bede for Folket, rense det, skaffe det Syndernes Forladelse. Han skal være baade Konge og Ypperstepræst. Endelig lærer vi, at Messias ifølge Jonathan skal være Profet; thi han siger jo, at han skal lære. At Messias skal være Profet siger han ogsaa i sin Udlæggelse af Es. 11, 2, som han forstaar om Messias: „Og Herrens Aand skal hvile over ham osv." I Anledning af dette Sted siger han: „Profetiens Aand skal hvile over ham."

Men skjønt han udlægger flere af de Vers i 53 om Messias, som handler om Tjenerens Lidelser, saa taler han dog intet om disse, som vi har lagt Mærke til. Lidelserne, der beskrives i 52, 14 og 53, 3, anvender han paa Folket. Skjønt han ikke taler noget om Messias Lidelser i sin Udlæggelse af hine Vers i Kap. 53, Versene 4, 5, 6, 7, 10, saa ligger dog den Slutning nær, at han i dem finder en Beskrivelse af dem, efterdi han i Anledning af disse Vers taler om Messias, og vi ved, at de gamle Jøder forstod Versene 5 og 4 om hans Lidelser. Paa et Sted i deres Skrifter heder det i Anledning af V. 5, som lyder saa: „Men han er saaret for vore Overtrædelser, knust for vore Misgjærninger; Straffen laa paa ham, for at vi skulde have Fred, og ved hans Saar har vi faaet Lægedom“: „Af tre Maal Lidelser gaar et til Kong Messias, om hvem der er skrevet i 53: Men han er saaret for vore Overtrædelser.“ Paa et andet Sted staar der: „Men ham (Messias) angaaa: Men han blev saaret for vore Overtrædelser og knust for vore Misgjærninger; Straffen laa paa ham for at vi skulde have Fred og ved hans Saar har vi faaet Lægedom (V. 5)“. R. Huna siger i R. Akas's Navn: „Alle Lidelser er delt i tre Parter, en Part gaar til David og Patriarkerne, en anden til Oprørets Slægt (det oprørske Israel) og den tredie til Kong Messias.“ Ifølge det jødiske Værk Talmud blev Messias født, da Jerusalem blev ødelagt Aar 70 ef. Kr. Da han blev aabenbaret af en Jøde for andre, blev han i en Storm taget bort fra sin Moder. (Han skulde nemlig leve skjult i længere Tid.) Senere opholdt han sig ukjendt i Rom. Han sad ved en af Portene, omringet af syge og lidende, hvis Saar han forbandt. Der sad han og ventede paa den Dag, da Jøderne vilde omvende sig, for at han kunde aabenbare sig for dem. Han kaldes den spedalske og som Bevis for, at han skulde lide af Spedalskhed, bruges Es. 53, 4: „Sandelig, vore Sygdomme har han taget paa sig osv.“

Vi ser saaledes, at de gamle Jøder ansaa en Del af Afsnittet i Esaias for messiansk. Tidligere har vi seet, at de senere Jøder har udlagt det anderledes, idet somme har udlagt det hele Affnit om Folket, andre om en af Kongerne og atter andre om en af Profeterne. Uden Tvil har de senere Jøder forladt de gamles Fortolkning under Striden med de

kristne, da disse brugte Afsnittet som et Bevis for, at Jesus var Messias.

Det synes at have været almindelig Enighed om, at Messias, Davids Søn, skulde lide adskilligt. Der har været dem, som har paastaaet, at Jøderne paa Jesu Tid lærte ogsaa, at Messias skulde dø en voldsom Død. Men der findes ikke det ringeste Spor deraf, og en saadan Antagelse strider mod vore Evangelier, der er den bedste Kilde for vor Kundskab om Jødernes messianske Forestilling paa Jesu Tid.

Jødiske Skrifter taler dog ogsaa om en Messias, der lider Døden. Men han er ikke Davids Søn, men Søn af Josef eller Efraim. Han skal komme før Messias, Davids Søn, skal aabenbare sig i Galilæa, samle de ti Stammer, kjæmpe mod Gog, om hvem vi læser i Ezek. 38 og 39, falde i Slaget eller blive myrdet og sees efter sin Død af sine Mordere ifølge Sak.12, 10. De anvender altsaa Sak. 12, 10, hvor der tales om en, som gjennemstikkes, og som man holder Klagemaal over, paa Messias, Søn af Josef. Salm. 22, 8: „Alle de, som ser mig, spotter mig, vrænger Munden, ryster Hovedet“ anvender de paa Søn af Josef. Ogsaa V. 16: „Min Kraft er fortørret som et Potteskaar, og min Tunge hænger fast ved mine Gummer, og i Dødens Støv lægger du mig“ anvender de paa ham.

Jøderne taler altsaa om to Messiaser, Men Jøderne talte ikke om to Messiaser allerede paa Jesu Tid. Læren opkom senere hen under Kampen mellem dem og de kristne. De kristne pressede dem haardt; thi de eftervisțe, at Sak. 12, 10, Salm. 22 og Afsnittet i Esaias kun kan angaa Messias. Med Hensyn til Afsnittet i Esaias pegte de paa Urimeligheden af at forklare en Del af det om Folket og en anden om Messias. De fremholdt, at opfattedes en Del af det som handlende om Messias, saa maatte ogsaa f. Eks. V. 8, hvor der siges, at Tjeneren blev udryddet af de levendes Land, led en voldsom Død, opfattes som handlende om Messias. Jøderne søgte da at redde sig ud af Vanskeligheden paa den Maade, at de paastod, det ikke taler om Messias, men om Folket. Ifølge Origenes, død 254 ef. Kr., var der allerede i hans Tid de Jøder, som anvendte det kun paa Folket. Senere hen har flere Lærere blandt Jøderne indseet, at Afsnittet kun kan handle om en Person. Derfor har somme forklaret det om en Konge, andre om en Profet, noget, vi før har nævnt.

Med Hensyn til Sak. 12, 10 og Salm. 22 søgte de at komme ud af Vanskeligheden paa den Maade, at de paastod. at den Messias, som skal ifølge disse Profetier lide en voldsom Død, er en anden Messias, nemlig Søn af Josef eller Efraim, og ikke Messias, Davids Søn. Men at Profeterne taler om to Messiaser, er naturligvis bare Opspind. Det gamle Testamente og de gamle Jøder kjender kun en Messias, nemlig Davids Søn.

Skjønt de gamle Jøder lærte, at Messias skulde lide dette og hint, betragtede de dog ikke hans Lidelser som forsonende. Vel skulde han være Ypperstepreſt, være en Midler mellem Gud og Folket; men hans ypperstepreſtelige Gjærning skulde bestaa deri, at han gik i Forbøn for det hos Gud, skaffede det Syndernes Forladelse uden forsonende og istedtrædende Lidelse. Folket behøvede kun at adlyde hans Lære, saa skulde det faa Syndernes Forladelse. I Anledning af Es. 53, 5: „Men han er saaret for vore Overtrædelser osv." siger Jonathan, som vi før har seet: „Ved hans Lære vil Freden blive mangfoldig over os, og naar vi adlyder hans Lære, forlades os vore Synder." Jesu Korsdød og Forsoningen ved denne var og er Jøderne en Forargelse. At Mennesker kan ved sine Lidelser sone for andre Mennesker, har dog været lært af Jøder. De, som har udlagt Afsnittet i Esaias om det jødiske Folk, betragter dettes Lidelser som istedtrædende og sonende for Hedningernes Synd og de, som har udlagt det om en enkelt Person af Folket, betragter dennes Lidelse som istedtrædende og sonende for Folkets Synd.

Messias, mente man, skulde aabenbare sig pludselig, og det samme mener de Jøder den Dag idag, som venter ham. Mange nyere Rabbinere skal have lært, at han er født for længe siden, men at han holder sig skjult paa Grund af Jødernes store Synder.

Den almindelige Mening med Hensyn til Messias's Person var vel den, at han skulde være kun et Menneske, man udrustet med overordentlige Gaver. Jøden Tryfo udtaler sig i Justin Martyrs Bog, en Samtale med Jøden Tryfo, mod Messias's Guddom og Præeksistens eller Forudtilværelse og siger: „Vi venter alle, at Messias skal være et Menneske, født af Mennesker." Jonathans Forklaring af Es. 9, 6, hvor Messias blandt andet kaldes vældig Gud, er tvetydig. Der

var dog dem, som lærte Messias's overnaturlige Værdighed og Præeksistens. De mente, at Guds Aand, der ifølge 1 Moseb. 1, 2 svævede over Vandene i Skabelsen, var den samme Person som Messias. De erklærede ham for at være høiere end Englene og sagde, at han i den tilkommende Verden skulde sidde ved Guds høire. De ansaa ham dog ikke for Gud og negtede derfor hans evige Præeksistens.

Intetsteds taler Jøderne om, at Messias skal fødes af en Jomfru, det er, paa en underfuld Maade, skjønt de mente, der skulde hvile et Slør over hans Fødsel, da ingen skulde vide, hvem hans nærmeste Slægtninge var, og han leve ukjendt indtil den Dag, han fremtraadte som Messias, det er, ingen skulde vide, at han var Messias, skjønt han saaes, førend han erklærede og beviste, at han var det. Om Es. 7, 14: „Se, en Jomfru bliver frugtsommelig osv." har Jøderne trættet indbyrdes.

Der var ogsaa Strid mellem Jøderne med Hensyn til den ceremonielle Lov i den messianske Tid. Somme lærte, at ingen Forandring skulde finde Sted, men at den skulde være bindende baade for Jøderne og Hedningerne i sin Helhed, andre, at kun 30 Bud, som Messias skulde give, skulde gjælde Hedningerne og underlig nok forklarede de 30 Sølvpenge, hvorom Sakarias taler i 11, 12, om disse 30 Bud. Nogle mente, at Messias skulde give Hedningerne kun tre ceremonielle Bud. Den almindelige Mening var dog den, at Messias skulde give en ny Lov baade for Jøder og Hedninger, og at den ceremonille Lov skulde ophøre. Talmud siger, at den hele ceremonielle Lov og alle Feste skal ophøre i den messianske Tid, noget, den nærmere bestemmer saaledes, at alle Offere undtagen Takkeofferet og al Faste og alle Feste undtagen den store Forsoningsfest eller istedetfor denne Purimfesten, der ogsaa kaldes Esthers Fest og feiredes til Minde om Jødernes Frelse ved Esther, skal falde bort. I et Skrift siges der, at ogsaa Loven om rene og urene Dyr skal træde ud af Kraft.

Jesus.

Ved Begyndelsen af vor Tidsregning fremstod blandt Jøderne i det hellige Land Jesus. I ham har mangfoldige Jøder og utallige Mennesker af hedensk Byrd fundet den i det gamle Testamente lovede Messias. Aar efter Aar øges Antallet af dem, der i ham ser Messias. Han har øvet en langt større Indflydelse paa Menneskene end nogen anden Lærer. En stor Del af Verden er ved ham blevet forandret til det gode, og hvad der endnu er igjen, føler mere og mere hans mægtige Indflydelse.

I Omskjærelsen blev han kaldt Jesus, hvilket Navn betyder Frelser, og Kristus benævnes han, fordi han ansees for at være Messias, den salvede, som skulde komme.

Den bedste Kilde for vor Kundskab om ham er det nye Testamente. Dog ogsaa i andre Skrifter meddeles der Oplysning om ham. Den jødiske Historieskriver Josefus, som blev født nogle Aar efter Jesu Død og døde nogle Aar efter Jerusalems Ødelæggelse, omtaler ham og ogsaa hans Forløber Johannes den Døber. Josefus var ikke en kristen. Stedet om Jesus lyder saaledes: „Men paa denne Tid var Jesus, et vist Menneske, dersom det er passende at kalde ham et Menneske; thi han gjorde forunderlige Gjærninger, var en Lærer for dem, som modtager Sandheden med Glæde, og vandt mange Jøder som Tilhængere og ogsaa mange af Hedningerne. Han var Kristus, og skjønt Pilatus paa vore fornemste Mænds

Anklage havde dømt ham til Korset, forlod de ham ikke, som fra Begyndelsen havde elsket ham. Han viste sig nemlig atter for dem paa den tredie Dag levende, noget, som de hellige Profeter havde forkyndt tilligemed andre tusinde Ting om ham. Indtil nu er den efter ham kaldte kristne Sekt ikke ophørt." Somme mener, at Josefus ikke har skrevet alt dette. Den almindelige Mening er dog, at i ethvert Fald en hel Del deraf er fra hans Haand. Paa et andet Sted dadler han stærkt Ypperstepresten, den yngre Annas, for, at han havde ladet Jakob stene, som han benævner „en Broder af Jesus, som kaldes Kristus."

Jesus omtaltes i et Skrift, som hed Pilatus's Handlinger, Acta Pilati, hvilket Skrift Pilatus havde sendt sin Keiser Tiberius i Anledning af Jesus. Derom forsikrer os Justin Martyr, Tertullian og Eusebius. Det er gaaet tabt, og det, vi nu har under dette Navn, er uægte.

Et Vidnesbyrd om Jesus aflægges i et ægte Brev, skrevet i det syriske Sprog af Mara og stilet til hans Søn Serapion omtrent Aar 40 efter Kristi Død, altsaa straks efter Jerusalems Ødelæggelse. Mara var en lærd Mand og Filosof, der havde søgt Fred i den hedenske Filosofi, men ikke fundet den der. Han siger, Jesus var en vis Mand, anklager Jøderne for Mordet paa ham og erklærer, at de derved havde nedkaldte over sig Jerusalems og sit Lands Undergang, som havde fundet Sted kort iforveien. Jesus, fortsætter han, levede, skjønt korsfæstet, i den Lære, han havde forkyndt.

Flere hedenske Forfattere taler om Jesus. Den romerske Historieskriver Tacitus siger omtrent Aar 37 efter Kristi Død, at Jesus blev korsfæstet af Landshøvdingen Pontius Pilatus i Keiser Tiberius's Regjerings Tid, at den kristne Overtro (saa kalder han den kristne Tro) var for en Tid kuet i Judæa, var derefter atter brudt frem og naaet endogsaa til Rom. Svetonius, en anden romersk Forfatter og en samtidig af Tacitus, omtaler ham. Flegon siger Aar 107 efter Jesu Død, at der skede et stort Jordskjælv under hans Korsfæstelse. Lucian fortæller Aar 127 efter Jesu Død, at denne var en Mand, som blev korsfæstet i Palæstina, at han blev dyrket af de kristne, fordi han havde indført nye Regler for Moralen. „Deres første Lovgiver bragte dem til at tro, at de alle var

Brødre, naar de havde frasvoret sig de græske Guder, dyrkede den korsfæstede Mand, som er deres Lærer, og havde begyndt at leve efter hans Lære", siger han.

Af stor Betydning er, hvad Plinius den yngre, Guvernør af Bethynien, skriver til sin Keiser Trajan, der regjerede fra Aar 65 til Aar 84 efter Kristi Død. Under denne Keiser blev det gamle Forbud mod hemmelige Foreninger fornyet. Denne Lov rammede de kristne, fordi disse betragtedes som en hemmelig Forening. Som Guvernør af Bithynien straffede Plinius dem med Døden, som anklagedes for at være kristne og ikke vilde opgive sin Tro. Han blev ganske forfærdet over det store Antal, som anklagedes. Der fandtes kristne i alle Stænder, Mænd og Kvinder. Under sine Undersøgelser var han kommet til det Resultat, at intet andet kunde udsættes paa dem end deres haardnakkede Overtro. Saaledes skrev han til sin Keiser. I den Grad havde allerede da Kristendommen udbredt sig, at der fandtes saa mange kristne i en Provins, der laa saa langt borte fra det hellige Land; thi Bithynien var en Provins, som laa oppe ved det sorte Hav og strakte sig vestover til Strædet ved det nuværende Konstantinopel.

Jøderne omtaler ofte Jesus i sine Skrifter, og i alle deres Udtalelser om ham træder et forskrækkeligt Had til ham frem. I det jødiske Værk Talmud og i en særskilt Bog, som kaldes Tholedoth Jeschu, det er, Jesu Historie, er deres ondskabsfulde Udsagn samlet. De kalder ham foragtelig den Mand Nazaræeren, Absalon, Søn af Stada (saa benævner de hans Moder), Søn af Pandera (med Pandera mener de hans Fader), den hængte, den forbandede Nazaræer. De siger blandt andet om ham, at han var en Forfører, at han havde lært Magi eller Trolddomskunst i Egypten, hvorved han var istand til at gjøre Undergjærninger osv.

Da de kristne blev Herrer i de Lande, hvor de fleste Jøder saa sig nødt til at bo, blev disse bange for Forfølgelse paa Grund af de løgnagtige og skammelige Udtalelser om Jesus, hvorfor de søgte at redde sig ved at paastaa, at der ikke mentes de kristnes Jesus, men en anden. De nuværende Jøder indrømmer, at Jesus menes; men ialfald de fleste af dem ser med Foragt paa disse stygge og bespottelige Udsagn, og de er ogsaa udeladt af Baseler Udgaven af Talmud. Isak Markus

Jost, en jødisk Historieskriver, der døde 1860, bekjender i sin Historie om Israeliterne, at meget af det, Jøderne har sagt i Talmud om Jesus og de kristne, er simpelt hen Løgn. Af Jødernes Vidnesbyrd lærer vi, at Jesus engang opholdt sig i Aegypten, at han nedstammede fra David, at han gjorde Mirakler, at han havde Disciple, at han blev fordømt af Synedriet eller det jødiske Raad, og at han blev korsfæstet. Ja, de siger endogsaa, at han var uskyldig alle Ting undtagen i disse to Ting, at han nemlig gjorde Fordring paa guddommelig Ære og gjorde Undergjærninger ved Trolddomskunst, det er, ved Djævelens Magt.

Den bedste Kilde for vor Kundskab om Jesus er det nye Testamente. I alle de nytestamentlige Skrifter fremdrages Kjendsgjærninger med Hensyn til Jesu Liv. Bare af Pauli Breve til Romerne og Galaterne og hans to Breve til Korinthierne vilde vi være istand til at fremstille det vigtigste af hans Liv. At disse Skrifter er forfattet af denne Apostel og det i den Form, hvori de foreligger, det indrømmes af alle.

Paulus hører visstnok ikke til dem, som var Øien og Ørenvidner til, hvad Jesus gjorde og sagde. Han kan have været i Jerusalem i Slutningen af Jesu Liv som Lærling ved Gamaliels berømte Skole. Han nævnes første Gang i Forbindelse med Mordet paa Fattigforstanderen Stefanus Apostl. Gjær. 7, 58. Mordet paa Stefanus fandt Sted omtrent to Aar efter Jesu Død, og da var Paulus en ung Mand, og omtrent to Aar senere blev han omvendt til Kristendommen. Var Paulus end ikke et Øien og Ørenvidne som de andre Apostle, saa havde han dog den bedste Anledning til at forvisse sig om de historiske Kjendsgjærninger i Jesu Liv. Han blev paa en overordentlig Maade kaldt af Jesus til Apostel under Reisen til Damaskus og havde ofte Aabenbarelser. Af dem, som havde været med Jesus kunde han faa den Underretning, som var nødvendig.

Vi har fire Evangelier, hvis Opgave er at skildre Jesu Liv og Lære, nemlig Matthæus's, Markus's, Lukas's og Johannes's Evangelium. Matthæus og Johannes var Apostle, Øien og Ørenvidner. Markus arbeidede først en Tid sammen med Paulus for Evangeliets Udbredelse og senere sammen med Peter. Peters Aand kommer tilsyne i Markus's Evangelium. Det er i Grunden Peters Evangelium. Lukas var

Paulus's Medarbeider og Ledsager. Lukas var Læge. Paulus kalder ham i Kol. 4, 14 Lukas, Lægen, den elskelige. Vi finder igjen Paulus i Lukas's Evangelium, saa at vi kan sige, det er Paulus's Evangelium. Lukas har ogsaa skrevet det meget værdifulde Skrift Apostlenes Gjærninger.

Irenæus, Biskop i det nuværende Lyons, Frankrige, blev født i Lilleasien omtrent Aar 82 ef. Kristi Død eller Aar 115 efter Kristi Fødsel. I hans Dage var de fire Evangelier almindelig udbredt i Menighederne og betragtet som kanoniske, det er, som saadanne, der skrev sig fra Matthæus, Markus, Lukas og Johannes. Han kalder dem i det latinske Sprog fundamentum et columen fidei nostrae, det er, Grundvold og Søile for vor Tro. I hans Dage var der ingen Tvil om, at Forfatterne var de nævnte Mænd; thi han siger: „Saa stor er denne Sikkerhed med Hensyn til Evangelierne, at ogsaa selv Kjætterne aflægger Vidnesbyrd for dem, og enhver af dem søger at fastslaa sin Lære ved dem."

Irenæus var en Lærling af Polykarp, Biskop i Smyrna i Lilleasien, hvor denne led Martyrdøden, og Polykarp var en Discipel af Apostelen Johannes. Irenæus fortæller, at han med Taknemlighed erindrer sin store Lærer Polykarp, og siger, at Polykarp havde omgaaets Herrens Apostle og navnlig Johannes. Irenæus fremholder, at han i sin høie Alder huskter godt de Ting, Polykarp havde fortalt ham, hvilke Ting denne igjen havde hørt af Apostlene og fornemlig af Johannes.

Justin Martyr blev født omtrent Aar 57 ef. Kristi Død eller 90 Aar efter Kristi Fødsel i Palæstina. Han var altsaa en samtidig af Irenæus og døde som denne Martyrdøden. Han kalder vore Evangelier Apostlenes Mindeskrifter og siger, at de ogsaa bar Navnet Evangelier, at de var skrevet af Apostlene eller disses Ledsagere og læstes ved de kristnes Gudstjeneste. Justin stiller dem ved Siden af det gamle Testamente som Guds Ord. De er Guds Ord, fordi de indeholder, hvad Jesus talte og lærte, siger han.

Tertullian, Lærer i Nordafrika, Klemens af Aleksandria, Ægypten, en samtidig af Tertullian, Tatian, en samtidig af Justin, kan ogsaa anføres som Vidner for vore Evangelier. Mellem de ovenfor nævnte Forfattere og de nytestamentlige har vi de apostoliske Fædre, Barnabas, Klemens Romanus, Hermas, Ignatius, Polykarp og Papias. De tre

første var Disciple af Paulus, de tre sidste af Johannes. De kjender vore Evangelier. Papias siger, at Apostelen Matthæus skrev Matthæus's Evangelium, at Markus skrev sit under Peters Veiledning. Papias var Biskop i Hierapolis, Frygien, og ifølge Irenæus Polykarps Omgangsven.

De tre første Evangelier er forfattet før Jerusalems Ødelæggelse, det sidste efter. Johannes blev en gammel Mand og døde en naturlig Død i Efesus i Førstningen af Keiser Trajans Regjering, der begyndte Aar 65 efter Kristi Død, Aar 98 efter hans Fødsel. Irenæus blev født i Lilleasien, altsaa i de Egne, hvor Johannes havde virket, og hvor han var død, Aar 82 efter Kristi Død. Der hengik altsaa kun omtrent 17 Aar mellem Johannes's Død og Irenæus's Fødsel. Nu fortæller Irenæus os baade, naar Johannes døde, og at denne er Forfatteren af Johannes's Evangelium. Om begge Dele kunde han forvisse sig hos sin Lærer Polykarp, Johannes's Lærling, der led Martyrdøden Aar 122 efter Kristi Død og Aar 155 efter Kristi Fødsel, da Irenæus var 40 Aar gammel. Flere Vidner kunde bringes frem for vore Evangeliers Authenticitet, Ægthed.

Sammenligner vi vore Evangelier og overhovedet de nytestamentlige Skrifter med f. Eks. de apostoliske Fædres Skrifter, viser der sig straks for det kritiske Øie en stor Forskiel mellem dem. Det er aabenbart, at vore Evangelier f. Eks. kun kan skrive sig fra Apostle eller saadanne, der stod dem saa nær, at de paatrykkede Evangelierne sit Præg. Vore Evangelier bærer det apostoliske Præg, medens de apostoliske Fædres Skrifter ikke gjør det.

Vore Evangelier er i høieste Grad paalidelige. Forfatterne var særdeles fromme Mænd, for hvem Sandheden var en Hovedsag, og som var villige til at stadfæste, hvad de talte og skrev, med sit Blod. Og de er paalidelige saaledes som de foreligger. Forfatterne havde sikker Kundskab om de Ting, hvorom de skriver. Hvis Dele af Evangelierne forkastes, hvad skal vi antage, og hvad skal vi forkaste? Hvor er Grænsen? Er den der, hvor det overnaturlige i Jesu Liv kommer ind? Sæt, at nogen sætter Grænsen der og siger: „Matthæus og de andre Forfattere har ikke skrevet det, som er overnaturligt i Jesu Liv, det overnaturlige er sat ind i Evangelierne senere." Men i det Tilfælde kunde der aldeles

ikke være Tale om f. Eks. noget Matthæus's Evangelium. Det overnaturlige er saaledes flettet ind i det naturlige, at der ikke kan være Tale om, at det overnaturlige er føiet til senere. Evangelierne er, ethvert for sig, et organisk, det er, et sammenhængende hele. Hvis de ikke skriver sig saaledes, som vi har dem fra hine Mænd, hvis Navne de bærer, da har vi ikke Evangelier fra deres Haand, men da er de, vi har, selvstændige Arbeider fra en senere Tid.

Dersom man kastede ud af Evangelierne det mirakuløse, saa maatte man kaste ud det mirakuløse i Paulus's Breve f. Eks. Jesu Opandelse fra de døde, og dersom man kaster ud det mirakuløse i vore Evangelier, gjøres ogsaa det øvrige usikkert. De bliver en usikker Kilde for vor Kundskab om hans Liv og Lære. Man kan jo ikke opstille dette som en rigtig Grundsætning, at det naturlige i Jesu Liv, om hvilket vore Evangelier fortæller, maa være sandt; thi det, som berettes, behøver ikke at være sandt, fordi det er naturligt.

Om nogen sagde, Dr. Marthin Luther blev født og døde i Wittenberg, saa fortæller han jo noget naturligt; men sandt er det ikke; thi Luher blev født og døde i Eisleben. Vi ser, at ved en saadan Behandling af Evangelierne gjøres alt, som staar i dem usikkert Vi ved da ikke, hvad der er sandt, og hvad der ikke er sandt i dem. Den, der stiller sig saaledes til vore Evangelier, kan ikke med Rette bruge dem som Kilde med Hensyn til Jesus, kan ikke paa Grundlag af dem fortælle f. Eks., at Jesus var fra Nazaret i Galilæa, eller sige, at Jesus udtalte dette og hint, som staar i dem.

Ved at sammenligne Apostlenes Breve og Jesu Ord i Evangelierne ser vi, at Apostlene bygger paa Jesu Ord og udvikler den Lære, som er i dem. Jesu Ord aabenbarer en ualmindelig Personlighed, og det mirakuløse staar i inderlig Samklang med hans Ord. Det er saa langt fra, at det mirakuløse i hans Liv staar i Strid med hans Ord, at der meget mere vilde opstaa Strid mellem hans Ord og hans Liv, dersom dette intet mirakuløst kunde fremvise. Som han talte, har intet Menneske talt.

Evangeliernes Indhold er Jesus. Men de forskjellige Evangelister har hver havt til Hensigt at fremholde en bestemt Sag. Matthæus skildrer Jesus som den lovede Messias, Markus som den, der eiede underbar Kraft, og vi kjender her

igjen Peter, paa hvem Jesu Underkraft gjorde vældigt Indtryk, Lukas som Frelser ikke blot for Jøder, men ogsaa for Hedninger, og her aabenbarer den store Hedningeapostel Paulus sig, og endelig Johannes som den, der besad Herlighed, „en Herlighed som den enbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed" Joh. 1, 14.

Den store Tysker Goethe, Digter, Filosof og Videnskabsmand, død 1838, siger om vore Evangelier: „Jeg betragter Evangelierne som helt igjennem ægte; thi vi ser i dem Gjenskinnet af en Majestæt, som udgik fra Kristi Person, en Majestæt, som er saa guddommelig som nogen Ting, der nogensinde viste sig paa Jorden." Endogsaa den bekjendte Genfer Rousseau, død 1778, ser sig nødt til at udtale: „Den evangeliske Historie kan ikke være Opdigtelse, ellers vilde Opfinderen være større end Helten." Den for nogle Aar siden afdøde Caspari, Professor i Theologi ved Kristiania Universitet, var Jøde af Fødsel og voksede op i Jødedommen. Men saa begyndte han at læse det nye Testamente. Evangelierne gjorde straks det Indtryk paa ham, at de er troværdige, sande, og de førte ham til Jesus, som er deres Hovedindhold.

Evangelisterne har nedtegnet Jesu Liv, hans Gjærninger og Ord kun i Korthed. De udelader meget. De lægger ikke an paa at skrive en Biografi af ham. Især meddeler de meget lidet om hans Barndom og Ungdom. De skildrer udførligere hans Liv og Virksomhed fra hans offentlige Fremtræden af; men ogsaa af det, som Jesus gjorde og sagde under denne Tid, udelader de meget. Johannes, Døberen, havde sendt to af sine Disciple til Jesus for at spørge ham: „Er du den, som skal komme, eller skal vi vente en anden?" Medens de var hos ham, udførte han mange Helbredelser; thi det heder i Luk. 7, 21: „Men i den samme Time helbredede han mange for Sygdomme og Plager og onde Aander og skjænkede mange Synet." Disse Undergjærninger er intetsteds nærmere omtalt. Kun nogle af hans mange Mirakler er nærmere beskrevet. Her er et Eksempel, som viser, at Evangelisterne har udeladt, hvad han sagde: I Mark. 1, 2, og Luk. 4, 31 fortælles der, at han gik ind i Synagogen i Kapernaum paa en Sabbat og lærte; men hvad han da talte, meddeler de ikke. Selv naar de gjengiver hans Taler gjengiver de dem i deres Hovedtræk.

I Joh. 21, 25, det sidste Vers af Johannes's Evangelium, staar der: „Men der er ogsaa mange andre Ting, som Jesus har gjort, og dersom de skulde skrives, enhver for sig, mener jeg, at end ikke Verden selv kunde rumme de Bøger, som maatte skrives." Med mange andre Ting, som Jesus har gjort, menes baade, hvad han har gjort, hans Undergjærninger, og hvad han har sagt, hans Ord. End ikke Verden selv kunde rumme de Bøger, som maatte skrives, dersom alt det øvrige, som Jesus gjorde og sagde, skulde skrives, hver for sig. Hvorledes skal vi forstaa dette Udsagn? „Hver for sig" (i den græske Grundtekst kath' hen) betyder udførlig. Dersom alt det øvrige skulde skrives udførlig, kunde end ikke Verden rumme osv.

Det Ord (kosmos i Grundtekften), som er oversat Verden, betyder Universet, Verdensaltet, alle af Gud skabte Ting som et ordnet Hele. Til Verden i denne Betydning hører ogsaa Menneskene og Englene. I denne Betydning bruger Johannes Ordet Verden i Joh. 17, 5: „Og nu herliggjør mig, Fader, hos dig selv med den Herlighed, jeg havde hos dig, før Verden var." Verden betyder altsaa ikke Jorden bare. Jorden er kun en Part af Verden. I Joh. 17, 4 siger Jesus: „Jeg har herliggjort dig paa Jorden (i Grundteksten ge)".

Johannes bruger Ordet Verden (kosmos) ogsaa i Betydningen Menneskeslægten. Døberen siger i Joh. 1, 29 med Hensyn til Jesus: „Se det Guds Lam, som bærer Verdens Synd!" Og Jesus udtaler i Joh. 3, 16: „Thi saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn, den enbaarne, for at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have det evige Liv." Men Ordet Verden, benyttet om Menneskeslægten, betegner denne som den, der ligger i det onde. Verden betegner den onde, den ufrelste, Menneskeslægt. Det ser vi f. Eks. af Jesu Ord i Joh. 15, 19: „Var I af Verden, saa vilde Verden elske sit eget; men efterdi I ikke er af Verden, men jeg har udvalgt eder af Verden, derfor hader Verden eder" og i Joh. 3, 17: „Gud har ikke sendt sin Søn til Verden, for at han skal dømme (fordømme) Verden, men for at Verden skal blive frelst ved ham." De troende hører ikke mere til Verden, den onde Verden eller onde Menneskeslægt, hvortil de engang hørte, nemlig før de blev omvendt; men

vel hører de fremdeles til Verden, naar dette Ord forstaaes om Verdensaltet.

At nu Verdensaltet ikke skulde kunne rumme de Bøger, som maatte skrives, dersom alt det øvrige, som Jesus gjorde og sagde, skulde skrives udførlig, vilde være en urimelig Paastand. Upassende vilde det desuden være at sige Verden, hvortil Englene, Dyrene og Menneskene hører, ikke kunde rumme hine Bøger; thi rumme maatte jo opfattes i Betydningen at afgive Plads, som naar vi f. Eks. siger om en Kirke, at den rummer, det er, afgiver Plads for saa eller saa mange Mennesker. Som Verden ikke bare bruges om alle skabte Ting, men ogsaa i Betydningen den uomvendte Menneskehed, saa betyder det Ord (i den græske Grundtekst choresai), som er oversat rumme, ikke blot rumme i naturlig Forstand, men ogsaa i aandelig. I første Betydning staar det i Mark. 2, 2: „Og straks forsamledes mange, saa de ikke havde Rum, ikke engang foran Døren" og i Joh. 2, 6: „Men der var seks Vandkar af Sten, satte efter Jødernes Renselsesskik, som holdt (rummede) hvert to eller tre Maader." I aandelig Forstand finder vi det brugt i Matt. 19 11. 12, hvor det er oversat fatter: „Dette Ord fatter ikke alle. Hvem det kan fatte, han fatte det!" og i Joh. 8, 37, hvor det er oversat finder Rum: „Jeg ved, at I er Abrahams Afkom; men I søger at slaa mig ihjel, fordi mit Ord ikke finder Rum hos eder." At finde Rum betyder her at finde Indgang, tilegnes. Dersom vi da opfatter Ordet Verden i Joh. 21, 25 i ethisk Betydning, det er, om den uomvendte Menneskehed, og Ordet rumme i aandelig Forstand, saa vil Meningen blive denne: dersom alt det øvrige, som Jesus gjorde og sagde (til sin Himmelfart), skulde udførlig skrives, saa kunde ikke engang alle Mennesker, de ufrelste, uomvendte, fatte, tilegne sig, de Bøger, som maatte skrives. To Ting maatte gjøres, dersom Verden ikke skulde kunne rumme Bøgerne: alt det øvrige maatte skrives, som Jesus gjorde og sagde, og dernæst maatte det skrives udførlig. Johannes har nedtegnet det af Jesu Ord og Gjærninger, som Verden kunde tilegne sig med sit Hjerte for at blive frelst. Hvis alt det øvrige, som Jesus gjorde og sagde skulde skrives udførlig, saa vilde, tror han, ikke Verden kunne tilegne sig med sit Hjerte det, som maatte skrives.

I 20, 30. 31. siger Johannes: „Ogsaa mange andre Tegn har Jesus gjort for sine Disciples Aasyn, hvilke ikke er skrevet i denne Bog. Men dette er skrevet, for at I skal tro, at Jesus er Kristus (Messias), Guds Søn, og at I, som tror, skal have Livet i hans Navn." I sin Tale til de ældste i Efesus anfører Paulus et Udsagn af Jesus, hvilket ikke staar i vore Evangelier, nemlig dette: „Saligt er det hellere at give end at tage" Apostl. Gjær. 20,35.

Jesus blev født i Bethlehem, i det Bethlehem, der i Mika. 5, 1 kaldes Bethlehem Efrata. Det ligger lidt over 5 Mil syd fra Jerusalem. Bethlehem betyder Brødhus. Det er bygget paa en Høi og omgives af Vingaarde og Haver med altid grønne Oliventræer og herlige Figentræer. Byen har mange Tusinder Indbyggere, hvoraf Størsteparten er kristne. Her blev David født, og her voksede han op til Mand, sang og spillede Citar. I dens Omegn vogtede han sin Faders Smaakvæg indtil den Dag, da han af Samuel blev salvet til Sauls Efterfølger paa Israels Kongethrone.

Josefs og Jesu Moders Hjem var ikke i Bethlehem i Judæa, men i Nazaret i Galilæa. Keiser Augustus havde udstedt en Befaling om, at den romerske Verden skulde indskrives i Mandtal, og at Jøderne i Jødeland skulde indskrives i den By, hvorfra deres Slægt stammede. Da nu Josef var af Davids Hus og Slægt, maatte han gaa til Bethlehem. Kvinderne trængte ikke til at være med; men Maria fulgte dog med. Det var sagt til hende af Engelen, at hun skulde blive Moder til Messias ifølge Luk. 1, 31. 32. 33: „Og se, du skal undfange og føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus. Han skal blive stor og kaldes den høiestes Søn, og Gud Herren skal give ham Davids, hans Faders, Throne. Og han skal være en Konge over Jakobs Hus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige." Herrens Engel havde ifølge Matt. 1, 20. 21 vist sig ogsaa for Josef og talt saaledes til ham: „Josef, Davids Søn! Frygt ikke for at annamme din Hustru Maria; thi det, som er avlet i hende, er af den Helligaand. Men hun skal føde en Søn, og du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder." De vidste vistnok begge, baade Marie og Josef, at Messias skulde fødes i Bethlehem. Josef maatte afsted til Bethlehem ifølge Keiserens Bestem-

melse, Maria vistnok ikke. Men da de nu vidste, at Maria bar under sit Hjerte den, der ifølge Mika skulde fødes i Bethlehem, maatte det jo være Grund for Josef til at tage hende med og for Maria til at følge med, og det synes unødvendigt at gruble over, som somme Skriftudlæggere gjør, af hvilken Grund Maria, hvis Nedkomst var nær, blev med.

Jesus nedstammede fra David, skjønt ikke gjennem Josef, fordi han blev undfanget ved den Helligaand, men kun gjennem sin Moder. Maria tilhørte Davids Hus. Vi kan vel ikke bevise dette sikkert af Luk. 1, 26, 27: „Men i den sjette Maaned blev Engelen Gabriel sendt af Gud til en Stad i Galilæa, som heder Nazaret, til en Jomfru, som var trolovet med en Mand ved Navn Josef, af Davids Hus, og Jomfruen hed Maria"; thi Davids Hus kan henføres kun til Josef, skjønt det kan henføres ogsaa til Maria alene eller til baade Maria og Josef. Men det er vist, at Maria var en Davids Datter ifølge Lukas. Hun skal jo blive Moder til Jesus ikke ved Josef, men ved den Helligaand; men hendes Søn skal være Davids Søn; thi Engelen siger: „Gud Herren skal give ham Davids, hans Faders, Throne." Ogsaa Presten Sakarias udtaler, at Jesus nedstammer fra David; thi han siger i Luk. 1, 68, 69: Lovet være Herren, Israels Gud, at han har besøgt og forløst sit Folk og har opreist os et Frelses Horn i Davids, sin Tjeners, Hus." Dersom Maria ikke havde været af Davids Slægt, saa vilde jo Jesus aldeles ikke have været en Davids Efterkommer, eftersom han blev undfanget ved den Helligaand. Ifølge Lukas var han Davids Efterkommer, men det kunde han være kun gjennem sin Moder, altsaa var hun af Davids Slægt. Mod dette kan ikke anføres, hvad vi finder i Luk. 1, 5. 36. I V. 5 staar der, at Sakarias's Hustru Elisabeth var af Arons Døtre, altsaa af Levi Stamme, og i V. 36, at Elisabeth var Marias Frænke, det er, Slægtning. Personer af en Stamme havde Lov til at indtræde i Egteskab med Personer af en anden Stamme. Marias Moder f. Eks. kan have tilhørt Levi Stamme.

At Jesus er af Davids Æt, fremholdes i Rom. 1, 3; 2 Tim. 2, 8; Hebr. 7, 14; Aab. 5,5; 22, 16. Det siger sig selv, at Apostlene fandt, at han var af Juda Stamme og Davids Hus; thi hvorledes kunde de ellers have betragtet ham

som Messias, da Profeterne siger, at Messias skal være af Davids Æt. I Matt. 1 og Luk. 3 leveres to Slægtregistre. Det første er Josefs ,det andet er Marias. Af dem sees der, at de begge nedstammer fra David. Jesus var ikke ren Jøde ifølge Slægeregistrene, fordi David ikke var det. Davids Oldemoder nemlig var Moabiterinden Ruth. I 1 Krøn. 3 har vi et Slægtregister af Davids Slægt, der gaar ned til efter det babyloniske Fangenskab. Det maatte være af meget stor Vigtighed at have Fortegnelse over Davids Efterkommere, da Messias skulde være en af dem.

Paa Jesu Tid var der ubestridelig Slægtregistre over Davids Æt. Den berømte Lærer Hillel, død 4 Aar f. Kr., som levede i Jerusalem i meget fattige Kaar, kunde ifølge jødiske Oplysninger godtgjøre ifølge et i Jerusalem beroende Slægtregister, at han nedstammede fra David. Hegesippus, en kristen Lærer, født omtrent Aar 90 efter Kristi Død, fortæller, at Domitian, romersk Keiser fra Aar 48 til Aar 63 efter Kristi Død, lod Sønner af Judas, Herrens Broder, føre frem for sig som Efterkommere af David. Vi finder intetsteds i Evangelierne, at Jøderne negtede Jesu davidiske Oprindelse. Ofte tilraabes han: „Du Davids Søn!" Matt. 15, 22; 20,30. Under hans Indtog i Jerusalem raabte Folket: „Hosanna, Davids Søn!" Vel fandtes der dem, som ikke havde Rede paa hans Slægt og Fødested. Det ser vi af Joh. 7, 41. 42: „Andre sagde: Han er Kristus (Messias). Men andre sagde: Kommer da Kristus fra Galilæa? Siger ikke Skriften, at Kristus kommer af Davids Sæd og af Bethlehem, den By, hvorfra David var?" Men det er vist, at man i Almindelighed indrømmede baade, at han var født i Bethlehem, og at han nedstammede fra David. Evangelierne og især Johannes's Evangelium skildrer de Indvendinger, som man gjorde mod Jesus. Vi finder ikke, at nogen søgte at eftervise, at Jesus ikke var født i Bethlehem og ikke var af Davids Slægt. Ingen kunde have gjort Fordring paa at være Messias, som bevislig ikke havde Bethlehem som sit Fødested og David som sin Stamfader, og hvis der havde været nogen Tvil med Hensyn til Jesu Fødested og Afstamning, havde nok hans Fiender gjort opmærksom derpaa. Jøderne tilstaar i sine Skrifter, at Jesus var en Efterkommer af David, noget, vi før har gjort opmærksom paa.

Jesus ansaaes for at være Josefs Søn. Lukas siger i sit Evangelium 3, 23: „Og Jesus var omtrent 30 Aar, da han begyndte, og var, efter hvad man holdt ham for, Josefs Søn.“ Eli, Marias Fader, var hans Bedstefader. Jesus betragtedes af Jøderne som Josefs Søn, men var det ikke. Virkelig Søn eller Efterkommer var han af Eli, Matthat, Levi osv. gjennem sin Moder. Lukas antyder, at Jesus ikke var Søn af Josef derved, at han udelader Artikelen (i den græske Grundtekst tu) foran Josef, medens han bruger den foran Eli, Matthat, Levi osv., fordi han var en virkelig Efterkommer af disse. Eli var ikke Josefs Fader, men Marias. Josefs Fader hed Jakob Matt. 1, 16.

Atter og atter udtales den Mening, at Jesus var Josefs Søn. Ifølge Joh. 6, 41 havde Jesus sagt til Jøderne: „Jeg er det Brød, som kom ned fra Himmelen.“ Derover knurrede de og sagde i V. 42: „Er ikke dette Jesus, Josefs Søn, hvis Fader og Moder vi kjender?“ Det var i Kapernaum i Galilæa, at Jesus talte om Brødet fra Himmelen. Kapernaiterne kjendte Josef og Jesu Moder. Ogsaa Folket i Nazaret, hvor Jesus havde tilbragt sin Barndoms og Ungdoms Tid, betragtede ham som Josefs Søn. Af denne Bys Befolkning var Josef, Maria og Jesus jo meget godt kjendt. Da han under et Besøg der havde talt i Synagogen, sagde Jøderne blandt andet: „Er ikke denne Tømmermandens Søn (Josefs Søn)? Heder ikke hans Moder Maria?“ Matt. 13, 55. Filip kalder ham i Joh. 1, 46 Josefs Søn: „Vi har fundet den, om hvem Moses har skrevet i Loven ligesom ogsaa Profeterne, Jesus, Josefs Søn af Nazaret. Endogsaa hans Moder kalder Josef hans Fader i Luk. 2. 48: „Se, din Fader og jeg har ledt efter dig med Smerte.“ Ogsaa en Fosterfader kaldtes blandt Jøderne Fader.

Jesu Undfangelse ved den Helligaand var i længere Tid en Familiehemmelighed. Apostlene forkyndte først efter Jesu Hjemgang til Faderen hans underfulde Fødsel. Den Opfatning, at Jesus var undfanget af den Helligaand, fik de ikke fra Jøderne; thi disse lærte ikke Messias's Fødsel af en Jomfru. Vi finder ikke det ringeste Spor af, at Jøderne forstod Es. 7, 14 om Messias's Moder: „Se, en Jomfru osv.“ Meningen blandt dem var ikke den, at Messias maatte komme til Verden paa en underfuld Maade. De mente, at han skulde

have baade Fader og Moder. Filip ansaa Jesus for Josefs Søn og fandt ikke det uforeneligt med hans Messianitet.

Naar og hvorledes Apostlene fik Kundskab om Jesu Undfangelse ved den Helligaand, det fortælles ikke. Matthæus fortæller i 1, 18 Jesu Undfangelse ved den Helligaand, Lukas i 1, 35: „Og Engelen svarede og sagde til hende: „Den Helligaand skal komme over dig, og den høiestes Kraft skal overskygge dig; derfor skal ogsaa det hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn." Markus siger intet derom. Men han siger heller ikke noget om f. Eks. Jesu Fødsel i Bethlehem. Markus begynder sin Skildring af ham med hans Daab. Johannes er taus med Hensyn til hans Undfangelse. Men Johannes forbigaar en hel Del af det, hvorom de andre Evangelister skriver, fordi han skriver efter dem. Om Jesu Komme til Verden siger han kun: „Ordet blev Kjød og boede blandt os" 1, 14. Jesu Daab antyder han kun i 1, 32. 33. Om Jesu Fristelse i Ørkenen og hans Sjælekamp i Gethsemane f. Eks. melder han intet. Han siger ikke engang, at Jesus, skjønt Messias, var af Davids Æt. Han udelader mange Ting, fordi de andre Evangelister har udtalt dem allerede.

I Gal. 4, 4 skriver Paulus om Jesus: „men da Tidens Fylde kom udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde." Deraf, at Paulus kalder Jesu Moder Kvinde og ikke Jomfru, kan ikke sluttes, at han ikke lærte Jesu Fødsel af en Jomfru. Sammenhængen viser, at Paulus vil have frem, at Guds Søn blev født til Verden, ikke paa hvilken Maade. Dernæst betyder det Ord (gyne i Grundtekſten), som er oversat Kvinde, akkurat det samme som vort Ord Kvinde. Hun kan være Jomfru eller ikke, gift eller ugift. Paulus omtaler ikke i sine Breve Undfangelsen ved den Helligaand, men at han lærte den, er utvilsomt. Lukas lærer den saavel som Matthæus, som vi har lagt Mærke til. Lukas's Evangelium er egentlig Paulus's Evangelium. Lukas siger i Fortalen til sit Evangelium, at han har efterforsket alle Ting, og fremholder, at det, som han skriver, er, hvad de har forkyndt, som havde været med Jesus og været Ordets Tjenere fra Begyndelsen. Disse Øienvidner og Ordets Tjenere var fornemlig Apostlene. Hvad Lukas skriver, havde altsaa Apostlene forkyndt og følgelig ogsaa, hvad han skriver om Jesu Undfangelse. Matthæus finder i Jesu underfulde Undfangelse og Fødsel en Opfyldelse af Es.

7, 14; thi han skriver i 1, 22. 23: „Men dette skede altsammen, for at det skulde fuldkommes, som er talt ved Profeten, der siger: „Se, en Jomfru skal blive frugtsommelig osv." Lukas derimod nævner ikke Profetien.

Der var i de første Tider blandt de kristne saadanne, som negtede Jesu Undfangelse ved den Helligaand. De gaar under Navnet ebionitiske og gnostiske kristne. Ebion er et hebraisk Ord og betyder fattig. Oprindelig kaldtes alle kristne Ebioniter, fattige, fordi de var i Regelen fattige. Især var de kristne i Jerusalem fattige. Ebioniter var et Økenavn, som Hedningerne og de vantroe Jøder gav dem. Ogsaa Benævnelserne Nazaræere og kristne var Spottenavne, man benyttede om dem, der havde i Jesus fundet Messias.

Skjønt Ordet Ebioniter i Førstningen betegnede alle kristne, brugtes det senere kun om jødekristne. Om en Tid splittedes de jødekristne i to Partier, hvoraf det ene kaldtes Nazaræere og det andet Ebioniter. Det første var det retlærende, og det sidste det vranglærende. Ebioniterne førte følgende falske Lærdomme ifølge Irenæus: At alle maatte holde Moseloven for at blive salige, at Jesus ikke var undfanget ved den Helligaand, at han kun var et Menneske, Apostelen Paulus betragtede de som en Vranglærer. At de gnostiske kristne negtede Jesu Undfangelse ved den Helligaand, siger sig selv, fordi de lærte, at Jesus havde kun et Skinlegeme. De troede, at Materien er ond. Da Jesus var uden Synd, saa kunde han ikke have havt noget virkeligt, noget materielt, Legeme, mente de. Vi saa ovenfor, at Irenæus tilskrev Ebioniterne ogsaa den Vildfarelse, at de lærte, Jesus ikke var undfanget ved den Helligaand. Irenæus lærte altsaa, at Jesus var undfanget ved den Helligaand. Irenæus var, som vi har seet, en Discipel af Polykarp, som igjen var en Discipel af Apostelen Johannes. Det er ubestrideligt, at Kirkens Tro og Lære var fra Begyndelsen af den, at Jesus var undfanget ved den Helligaand og født af Jomfru Maria, som det staar i den anden Artikel.

Jesus er født før den Tid, vor Tidsregning angiver. Vor Tidsregning fik den romerske Munk Dionysius istand i det sjette Aarhundrede. Den begynder med 1 Januar 754 efter Roms Grundlæggelse. Aar 1 er fra 1 Januar til 31 December 754 efter Roms Grundlæggelse. Jesu Fødsel hen-

lægges til Slutningen af dette Aar. Ifølge den jødiske Historieskriver Josefus døde Kong Herodes den store straks før Paaske eller Vaaren 750 efter Roms Grundlæggelse, altsaa over 4 Aar før den Tid, da Jesus ifølge vor Tidsregning blev født. Josefus siger, at under Kongens sidste Sygdom indtraf der en Maaneformørkelse, og Astronomerne har udregnet, at en Maaneformørkelse indtraf Natten mellem 12 og 13 Marts 750 efter Roms Grundlæggelse. Da Herodes døde var jo Jesus allerede født; thi han blev født i Herodes's Dage nogen Tid før dennes Død.

Herodes døde altsaa Vaaren 750, og Jesus blev rimeligvis født Høsten før i Aaret 749 efter Roms Grundlæggelse. Til dette Resultat kommer man ogsaa ved at regne fra den Tid, Presten Sakarias forrettede i Templet Luk. 1, 5. Han var af Abias Skifte. Dette var det ottende af 24 Skifter. Et Skifte forrettede en Uge ad Gangen. Man ved, hvilket Skifte forrettede Aftenen før Jerusalems Ødelæggelse, og hvilket Aar denne fandt Sted. Ifølge Matt. 2 sluttede de vise fra Østerland af en Stjerne, de havde seet, at Messias, Jødernes Konge, var født. De kalder den hans Stjerne. Den berømte tyske Astronom Kepler, død 1630, iagttog i 1603 en Konjunktion af Planeterne Saturnus og Jupiter, det er, han saa dem paa samme Sted paa Himmelen Det følgende Aar, 1604, kom Planeten Mars til, og i Slutningen af samme Aar viste der sig en ny Stjerne mellem Mars og Jupiter, som saaes til Høsten 1605. Kepler fandt ved Beregninger, at en Konjunktion af Jupiter og Saturnus havde fundet Sted 747 efter Roms Grudlæggelse. Han mente, at en lignende Stjerne som den, han saa under Konjunktionen af Saturnus. Jupiter og Mars, var den, som de vise havde seet.

De vise var stjernekyndige. Hvad de iagttog paa Himmelen, bragte dem til at tro, at Messias var født. Ogsaa de ventede ham, skjønt de var Hedninger; thi de havde gjennem Jøderne hørt Forjættelserne om ham. Høsten 749 kan de have indfundet sig i Bethlehem. Om det var en Stjerne, som nævnes i Matthæus, eller om der menes et særeget Lys i Form af en Stjerne, kan ikke med Sikkerhed afgjøres. Vi har etpar Tidsbestemmelser, som staar i Luk. 3, 1. 2. 23. Ifølge de to første Vers begyndte Johannes den Døber at prædike i Keiser Tiberius's 15de Regjeringsaar. Tiberius blev Au-

gustus's Medkeiser 765 efter Roms Grundlæggelse. To Aar senere døde Augustus. Fra 1 Jan. 765 til 1 Jan. 766 er Tiberius's første Regjeringsaar og hans 15de er derfor 1 Jan. 779 til 1 Jan. 780. I dette Aar fremtraadte Døberen. Jesus begyndte sin offentlige Virksomhed samme Aar eller senest i det følgende Aar engang. Nu siges der i V. 23, at Jesus var omtrent (hosei i den græske Grundtekst) 30 Aar, da han begyndte sin offentlige Virksomhed. Jesus er da og-saa efter Tidsbestemmelserne i Luk. 3, 1. 2. 23 rimeligvis født Aar 749 efter Roms Grundlæggelse.

Under fattige Omstændigheder blev Jesus født. Af Luk. 2, 7 kan vi slutte, at han blev født i en Stald; thi han siger, at Maria svøbte ham og lagde ham i en Krybbe. Der var ikke Plads i Herberget, hvor Josef og Maria havde taget ind, for det, som skede med hende. Men en skarp Modsætning til de fattige Omstændigheder dannede Engelens Budskab til Hyr-derne: „Frygt ikke! Thi se, jeg forkynder eder en stor Glæde, som skal vederfares alt Folket; thi eder er idag en Frelser født, som er den Herre Kristus (Messias), i Davids Stad" og Englenes Sang udover Bethlehems Marker: „Ære være Gud i det høieste og Fred paa Jorden, i Menneskene en Velbehagelighed!" Luk. 2, 10. 11. 14.

Det skal have været egentlig en Grotte eller Hule, hvori Jesus fødtes. Den blev da benyttet til Stald. I Justin Martyrs Tid ansaaes denne Grotte for Jesu Fødselssted. Helena, Moder til den første kristne Keiser i det romerske Rige, Konstantin den store, byggede en Kirke over den Aar 327 ef. Kr. Denne Kirke staar der endnu og er den ældste i Kristen-heden. Den udgjør en Del af den nuværende Kirke.

40 Dage efter Jesu Fødsel blev han efter Moseloven fremstillet i Templet. Moseloven paalagde Moderen at ofre. Hendes Uformuenhed fremgaar af det Offer, hun ofrer. Of-feret skulde være et aarsgammelt Lam til Brændoffer og en ung Due eller Turteldue til Syndoffer. Hvis man ikke havde Raad til mere, kunde man istedet ofre to Turtelduer eller to unge Duer, en til Brændoffer og en til Syndoffer. Maria ofrede de Offere, som de fattige kunde ofre. Medens de op-holdt sig i Jerusalem, var det, at Simeon og Anna talte om Jesus.

Af en eller anden os ukjendt Grund vendte de tilbage

til Bethlehem. Men længe fik de ikke være der; thi Herodes stræbte Jesus efter Livet. Kong Herodes, der havde faaet Kundskab om, at Jødernes Konge var født, udstedte en Befaling om, at alle Guttebørn i Bethlehem og i alle dens Egne fra to Aar og derunder skulde dræbes Matt 2, 16. Josef og Maria flygtede til Ægypten med Jesus paa Guds Befaling. Ikke længe efter denne Blodbaad døde Kongen uden at blive savnet af nogen. Denne Voldshandling mod Befolkningen i Bethlehem og dens Omegn er ganske i Overensstemmelse med, hvad vi ellers ved om denne Mand.

Herodes var en meget grusom og samvittighedsløs Fyrste. Han skilte sig fra sin Hustru Doris og egtede derpaa Mariamne, en Slægtning af Ypperstepresten Hyrkanus, lod en Mængde Personer dræbe, blandt hvilke var Mariamne og hans to Sønner Aleksander og Aristobulus, som han havde med denne Kvinde. Sin Samvittighed søgte han at berolige ved at styrte sig i al Slags Synd. Keiser Augustus, af hvem han havde faaet sit Kongedømme, sagde om ham: „Jeg vilde hellere være Herodes's Gris end hans Søn."

Med Grusomhed forbandt han Sluhed. Hans Sluhed kommer tilsyne ogsaa i, hvad vi læser om ham i Matt. 2, 7. 8. Ifølge disse Oplysninger kalder han hemmelig de vise og spørger dem nøie om Tiden, naar Stjernen havde ladet sig tilsyne. Herodes omgikkes med Mordertanker allerede, og Tiden, da Stjernen havde ladet sig tilsyne, ansaa han for at være den samme som den, da Jødernes Konge var født. Han betragtede det som muligt, at han ikke fik se de vise mere, og derfor søgte han at faa al den Kundskab, han kunde faa af dem, før deres Reise til Bethlehem. Imidlertid paalagde han dem at faa nøie Rede paa Barnet, og for ikke at vække Mistanke hos dem om, at han havde ondt isinde mod det, lagde han til, at ogsaa hans Hensigt var at gaa til Bethlehem og tilbede det, skjønt hans Hensigt var at dræbe det.

De vise tilbad Jesus og ofrede ham Guld, Røgelse og Myrrha. Det var kostbare Gaver. Det er Skik i Østerlandene at bringe Gaver med sig, naar man besøger Fyrster. Ogsaa her finder vi i de vises Tilbedelse af Jesus og deres Gaver til ham en skarp Modsætning til den Fattigdom og Ringhed, hvori han fødes. Kong Herodes fik ikke se de vise mere; thi de blev advaret af Gud om, at de ikke skulde gaa tilbage til

ham, og saa drog de en anden Vei til sit Land. Matthæus's Skildring af Herodes's Sluhed og Grusomhed i Kap. 2 stadfæster ganske, hvad vi ellers ved om ham. Medens Jesus var i Ægypten døde Herodes under store Smerter, og hans Søn Arkelaus blev hans Eftermand i Judæa. Han var som Faderen meget grusom, hvorfor Keiser Augustus afsatte og landsforviste ham til det nuværende Frankrige. Ogsaa Matthæus lader os forstaa, at han var grusom. Efterat have fortalt, at Josef paa Guds Befaling vendte tilbage fra Ægypten efter Herodes's Død, fortsætter han: „Men da han (Josef) hørte, at Arkelaus regjerede i Judæa i sin Faders, Herodes's Sted, frygtede han for at komme derhen; men han blev advaret i en Drøm og veg hen til Galilæas Egne" 2, 19 følg.

I Galilæa regjerede vel en anden Søn af Herodes den store, nemlig Herodes Antipas; men han var ikke saa grusom som Faderen og Broderen. Dog, han havde arvet sin Faders Sluhed. Han omtales paa flere Steder i vore Evangelier. Det var denne Mand, som lod Døberen kaste i Fængsel og senere halshugge Mark. 6, 17 følg. I Luk. 13, 32 kalder Jesus ham en Ræv paa Grund af hans Listighed. Til denne Fyrste blev Jesus sendt af Pontius Pilatus under Forhøret i Jerusalem.

Josef og Maria vendte tilbage til Nazaret i Galilæa. Nazaret ligger paa en Bjergryg og har fagre Omgivelser, er omgivet af hvide Bymure og strækker sig nedover Bjergryggen til en rig Græsslette. I Nærheden er der Haver af Oliven og Figentræer. Ogsaa Palmetræer findes. Byen har flere Tusinder Indbyggere, hvoraf mange er kristne. Omtrent syv Mil øst ligger det høie Bjerg Tabor, hvorfra man har en herlig Udsigt over yndige Landskaber.

I Nazaret voksede Jesus op til Mand. Under et Besøg til denne By kunde han kun ved sin Undermagt redde sig fra en voldsom Død; thi i Vrede forsøgte dens Indbyggere at styrte ham ned fra Toppen af Bjergryggen, som sænker sig lodret ned 50 Fod. Nazaret havde en Synagoge, hvor Befolkningen forsamlede sig hver Sabbat til Gudstjeneste. I denne Synagoge hørte ogsaa Jesus Guds Ord hver Sabbat under sit Ophold i Nazaret, indtil han blev 30 Aar; thi flittigt besøgte han Guds Hus. Lukas gjør i 4, 16 opmærksom derpaa.

naar han udtaler: „Og han kom til Nazaret, hvor han var opfødt, og gik efter sin Sædvane paa Sabbatsdagen ind i Synagogen." Ofte stod han vist ogsaa op og læste af Guds Ord for de andre og udlagde, hvad han havde læst; thi det var Skik, at man ved Gudstjenesterne i Synagogerne baade læste og udlagde Guds Ord.

Fordi Jesus voksede op i Nazaret, blev han kaldt Nazaræer og Nazarener. Mennesket med den urene Aand kalder ham i Mark 1, 24 Nazaræer. Ypperstepræstens Pige benævner ham Nazaræeren i Matt. 26, 71. De to Disciple, der gik til Emmaus Paaskedagen, kalder ham Nazaræeren. Peter bruger dette Ord om ham i sin Tale til Jøderne i Apostl. Gjær. 2, 22 og under Helbredelsen af den halte Apostl. Gjær. 3, 6, Paulus i sin Forsvarstale for Kong Agrippa Apostl. Gjær. 26, 9. Jesus kalder sig selv Nazaræeren; thi ifølge Apostl. Gjær. 22, 8 siger han til Saulus (Paulus) under dennes Reise til Damaskus: „Jeg er Jesus, Nazaræeren, som du følger." Ordene Nazaræer og Nazarener betegner ham som den, der er fra Nazaret. Ved dem udpeges han som forskjellig fra andre, der havde Navnet Jesus. Navnet Jesus bar ogsaa andre Personer. En Søn af Paulus's Lærer Gamaliel hed ogsaa Jesus ifølge jødiske Skrifter. For at udtale, hvilken Jesus han mener, siger Filip til Nathanael i Joh. 1, 46: „Vi har fundet. . . Jesus, Josefs Søn af Nazaret", og af samme Grund siger Peter i sin Tale til Kornelius i Apostl. Gjær. 10, 38: „angaaende Jesus af Nazaret, hvorledes Gud salvede ham med den Helligaand og Kraft osv." For nærmere at bestemme, hvilken Person blev korsfæstet, havde Pilatus sat ind i Overskriften, som var paa Jesu Kors, Jesus, Nasaræeren.

Efter Jesus Nazaræer og Jesus Nazarener blev de kristne kaldt Nazaræere og Nazarenere. Fienderne betragtede disse Benævnelser som vanærende, og Jøderne har kaldt Jesus den forbandede Nazaræer. De kristne derimod ansaa dem for saare ærefulde. I Østen gaar de kristne den Dag idag i Almindelighed under Navnet Nazarenere.

Matthæus beretter intet om Jesus fra hans Barndoms og Ungdomstid i Nazaret. Lukas paa den anden Side udtaler om ham i 2, 40: „Barnet voksede og blev stærkt i Aanden, fuldt af Visdom, og Guds Naade var over ham", og

derpaa nuorer han et Besøg, Jesus aflagde i Jerusalem sammen med sin Moder og Josef, da han var tolv Aar gammel, og føier saa til: „Og han gik ned med dem og kom til Nazaret og var dem underdanig. Og Jesus forfremmedes i Visdom og Alder og Naade hos Gud og Mennesker" Luk. 2, 41 følg.

I Jerusalems Tempel forbausede han de lærde ved sin ualmindelige Visdom. Lukas siger derom: „Me alle, som hørte ham, forundrede sig saare over hans Forstand og Gjensvar." I Templet fandt Josef og Maria ham i de lærdes Midte. Da hans Moder havde sagt til ham dette: „Søn, hvorfor gjorde du os saadant? Se, din Fader og jeg har ledt efter dig med Smerte", svarede han: „Hvorfor ledte I efter mig? Vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Hus?" Disse er Jesu første Ord, som er nedtegnet. Hans sidste Ord var disse: „Men I skal annamme den Helligaands Kraft, som skal komme over eder, og I skal være mine Vidner baade i Jerusalem og i hele Judæa og Samaria og indtil Jordens Ende" Apostl. Gjær. 1, 8. Disse sidste Ord talte han til sine Apostle umiddelbart før sin Himmelfart.

Lukas siger, at Maria og Josef ikke forstod hans Ord, naar han sagde: „Hvorfor ledte I efter mig? Vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Hus?" Hvorfor forstod de ikke hans Ord? De vidste jo, han var Messias, især paa Grund af det, som var sagt af Engelen til Maria, paa Grund af det, som Hyrderne havde ladet dem vide, og paa Grund af det, som var sagt til Josef ifølge Matt. 1, 20. 21. De forstod ikke hans Ord, fordi han udtalte noget, der ikke svarede til deres Forestilling om Messias. Han kaldte Gud sin Fader, og han sagde, at det burde ham at være i sin Faders Hus. Som vi senere skal se, mente han med Udtrykket min Fader, at hans Fader, Gud, var hans Fader i overnaturlig Betydning. Dernæst beskrev hans sit Kald som Messias, naar han sagde, at det burde ham at være i sin Faders Hus. De fandt ham i Templet, sysselsat med aandelige Ting. Templet, Faderens Hus, var et Sted, hvor man udelukkende skulde sysle med aandelige Ting. Det skulde være et Bedehus og et Offersted, hvor de forskjellige Offere frembares, og et Sted, hvor Undervisning til Sjælens Frelse meddeltes. Jesus udtalte, at hans Gjærning var den at beskjæf-

tige sig med de Ting, for hvilket Templet stod. Jesus beskrev sit messianske Kalds aandelige Beskaffenhed. Han talte profetiske Ord; thi hvad han sagde til sin Moder og Josef i Anledning af sin Gjærning, var en Beskrivelse af hans fremtidige Gjærning som Messias.

De havde ikke den Forestilling, at Jesus, skjønt undfanget ved den Helligaand og Messias, var Guds Søn i overnaturlig Betydning, og heller ikke, at hans messianske Kald var af en saa aandelig Art som den, han udtalte. De delte sit Folks Forestillinger baade om Messias's Kald og Person. Da Jesus i Luk. 9, 44 havde sagt til sine Disciple: „Menneskets Søn skal overgives i Synderes Hænder“, forstod de ikke hans Ord. Da Jesus en anden Gang havde udtalt, at han skulde lide og dø, „forstod de intet deraf“, siger Lukas i 18, 34. Hvad Jesus sagde, stemte ikke overens med deres Forestilling om Messias, og af den Grund forstod de ikke hans Ord. Baade af, hvad der var sagt om ham, og af, hvad der allerede havde aabenbaret sig hos ham i hans Liv, burde Maria og Josef have vidst, at han var i Templet, naar han ikke var hos dem.

Johannes antyder i sin Beretning om Bryllupet i Kana i Galilæa i 2, 1 føle, at Maria antog, at Jesus kunde gjøre Mirakler. Til Bryllupet i Kana havde Jesus og hans Disciple faaet Indbydelse, og de havde indfundet sig. Ogsaa hans Moder var der. Et Bryllup varede blandt Jøderne i Almindelighed syv Dage. Der [illegible] Mangel paa Vin, og Jesu Moder sagde til ham: „De har ikke Vin“. I disse Ord retter hun indirekte en Opfordring til sin Søn om at gjøre et Under. Det fremgaar af hans Svar: „Kvinde, hvad har jeg med dig at gjøre. Min Time er endnu ikke kommet.“ Hans Time til at gjøre Undergjærninger var ikke kommet. At hun bad ham om at skaffe Vin paa en underfuld Maade, det kan vi se ogsaa af hendes Ord til Tjenerne: „Hvad han siger eder, det gjør.“ Hun ventede, at han vilde gjøre et Under. Hun troede, at han magtede det. Hvoraf vidste hun det? Hun vidste ifølge Matthæus og Lukas, at han var Messias, og hun delte vel den almindelige jødiske Opfatning, at Messias skulde gjøre Mirakler. Jesus var kommet tilbage fra Jordan, hvor han var blevet døbt, og hun havde vist faaet høre, hvad der var skeet ved hans Daab, noget, der

kun stadfæstede hendes Tro paa ham som den lovede Messias.

Ifølge Matthæus og Lukas altsaa maa hun have vidst, at han var Messias, og ifølge Lukas havde hun ogsaa lagt Mærke til Ting ved ham, som viste, at han var det. Johannes, der ikke fortæller noget om hans Undfangelse ved den Helligaand osv., men begynder sin Skildring af ham med hans offentlige Fremtræden, gaar dog ud fra, at Maria vidste, han var Messias og kunde udføre Mirakler. Hun byggede sin Tro paa, hvad der var sagt hende, og paa, hvad hun havde iagttaget hos ham. Somme har ment, at Maria mente, han kunde skaffe Vin paa en underfuld Maade, fordi han havde udført Undergjærninger før. Men en saadan Opfatning strider med Jesu Ord: „Min Time er endnu ikke kommet" og Johannes's Beretning: „Denne Begyndelse paa sine Tegn gjorde Jesus i Kana i Galilæa og aabenbarede sin Herlighed". Forvandlingen af Vand til Vin i Bryllupet i Kana i Galilæa var hans første Undergjærning.

Skjønt Jesus i en Alder af tolv Aar besad en Visdom, som forbausede alle, saa udelukker ikke det en yderligere Fremgang i Visdom. Lukas siger jo, som vi før har seet, om ham: „Og Jesus forfremmedes i Visdom og Alder og Naade hos Gud og Mennesker." Efter hvert som han blev ældre, tiltog han i Visdom. Hans menneskelige Aandsevner udviklede sig med Alderen, og hans Erkjendelse voksede. Hans Erkjendelse gjaldt alle Ting, dog fremholder Evangelisten kun den, der gjaldt de aandelige; thi Kundskaben om disse betegnes ved Ordet Visdom. Saa fik han større og større Indsigt i Skrifterne og altsaa i de Lærdomme, som der forkyndes, og blev klarere og klarere med Hensyn til, hvem han var, hvilken hans Gjærning i Verden var, og hvorledes han skulde gjøre den. Som en saadan Udvikling fandt Sted hos ham under hans Vækst efter Tolvaarsalderen, saaledes havde den samme Udvikling fundet Sted til denne Tid; thi Lukas siger om ham i 2, 40: „Og Barnet voksede og blev stærkt i Aanden, fuldt af Visdom og Guds Naade var over ham." Med Udviklingen i Erkjendelse fulgte ogsaa en moralsk Vækst, en Vækst i Fromhed. Og var hans Erkjendelse ualmindelig stor, saa var ogsaa hans Fromhed det.

Med den moralske Vækst hos Jesus kan vi ikke forbinde den samme Forestilling som den, vi har, naar vi taler om et

syndigt Menneskes moralske Vækst. Hos et syndigt Menneske bestaar den deri, at de nye aandelige Ting, det nye aandelige Liv, som faaes i Gjenfødelsen, tiltager, og at efter hvert som det tiltager, overvinder det det onde, som er i Mennesket, mere og mere. I Jesus var der ikke noget syndigt, fordi han blev undfanget ved den Helligaand. Det siger Engelen til Maria i Luk. 1, 35: „Den Helligaand skal komme over dig, og den høiestes Kraft skal overskygge dig; derfor skal ogsaa det hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn.“ Den moralske Vækst for Jesu Vedkommende bestod deri, at hans Fromhed udviklede sig i Omfang. Efterhvert som han blev ældre, og Erkjendelsen ogsaa voksede, omfattede hans Forhold til Gud og Medmenneskene flere og flere Ting. Med hans Fremgang i Alder og Kundskab holdt hans Fromhed Skridt og omspendte flere og flere Ting. Her er et Eksempel til Belysning: Da han var et nyfødt Barn omfattede ikke hans Fromhed Fromhed i Tale; men saa snart han begyndte at tale, omfattede hans Fromhed ogsaa Fromhed i Tale og kom tilsyne deri. Paa en saadan Maade tiltog han i moralsk Vækst. Dernæst bestod den moralske Vækst deri, at alt det gode, som var i ham, vandt større og større Fasthed i ham.

Med Væksten i Kundskab og Fromhed, fulgte Fremgang i Naade hos Gud og Mennesker. Naade betyder Gunst. Baade hos Gud og Mennesker gik han fremad i Gunst, fordi han gik fremad i Erkjendelse og Fromhed. Store Forhaabninger gjorde de sig om ham, som kjendte ham.

Skjønt Beretningen om ham før hans offentlige Fremtræden afsluttes med Luk. 2, 52, faar vi dog lidt mere Oplysning om hans Liv før hans offentlige Fremtræden i Udsagn, der er udtalt senere. Undervisningen af Børnene og Ungdommen blandt Jøderne var knyttet til Hjemmet, Synagogen, Templet og Skolen. Nazaret havde en Synagoge, men ingen Skole; thi det var dengang en ringe By, og Skoler fandtes kun i de større Byer. I Jerusalem var der mange, og der var de bedste og største i Landet Jesus besøgte ikke nogen Skole. Vi ser dette f. Eks. af Joh.7, 15: „Og Jøderne forundrede sig og sagde: Hvorledes kjender denne Skrifterne, da han ikke er oplært i dem?“ De mener ikke, at han ikke har faaet Undervisning i Hjemmet og i Synagogen i Nazaret; men de mener, han ikke har studeret, som vi vilde

kalde det. De regner ham, fordi han ikke har gaaet paa nogen Skole og studeret, blandt de ulærde. Det forholdt sig visselig saaledes, at han ikke havde gaaet paa nogen Skole. Intetsteds bliver Jødernes Udsagn bodsagt, og Jesus selv antyder, at det forholder sig saaledes, naar han i det følgende Vers siger: „Min Lære er ikke min, men hans, som har udsendt mig." Han har sin Kundskab fra Gud, Faderen er Kilden til hans Lære. I Joh. 8, 28 udtaler han ligefrem: „Som min Fader har lært mig, saaledes taler jeg." Paa andre Steder siger han, at han taler, hvad han har hørt af sin Fader og seet hos ham. Af Luk. 4, 16 fremgaar det, at det havde været hans Skik at besøge Synagogen paa Sabbatsdagen, og der blev Guds Ord læst og udlagt. Dette at han var i Besiddelse af en saadan forbausende Lærdom, skjønt han ikke havde studeret ved nogen Skole, var et messiansk Mærke ved ham i Overensstemmelse med Es. 11, 2.

Hvad sysselsatte Jesus sig med indtil den Tid, da han var 30 Aar gammel og begyndte at lære? At han benyttede Tiden vel til at forberede sig til den store Gjærning, som han var vidende om fra Barndommen af, at han skulde udføre, det siger sig selv. Men det ser ud til, at han har ogsaa arbeidet i det samme Haandværk som Pleiefaderen, nemlig Snedkerhaandværket; thi i Mark. 6, 3 siger Folket i Nazaret om ham under hans Besøg til dene By efter hans offentlige Fremtræden blandt andet: „Er denne ikke Tømmermanden?" Han var altsaa kjendt i sin Hjemby som Tømmermand eller Snedker. Det var almindeligt blandt Datidens Lærere at lære et Haandværk. Paulus f. Eks. var Teltmager.

Fuldt udrustet for sin Gjærning blev Jesus først i Daaben. Johannes den Døber var fremtraadt med Omvendelsens Prædiken og „Omvendelsens Daab til Syndernes Forladelse, og alle de, som bekjendte sine Synder, blev døbt af ham i Jordans Flod" Mark. 1, 4. 5. Han vakte stor Opsigt. „Jerusalem gik ud til ham og hele Judæa og alt Landet omkring Jordan" Matt. 3, 5. Der var mange som tænkte, at han maaske var Kristus, den ventede Messias Luk. 3, 15. Men han sagde: „Jeg er ikke Kristus. Jeg er hans Røst, som raaber i Ørkenen: Gjør Herrens Vei lige" Joh. 1, 20. 23. Til de mange Farisæere og Sadducæere, som kom til hans Daab, sagde han: „I Øgleunger! Hvem viste eder at fly

fra den tilkommende Vrede?" Matt. 3, 7. Han kalder dem Øgleunger, Slangeunger, for dermed at betegne, at de er onde. Slangen, Øglen, er et Billede paa Ondskab. Ogsaa Jesus benævner Farisæerne Øgleunger i Matt. 12, 34; 23, 33. „Hvem viste eder at fly fra den tilkommende Vrede?" Jøderne mente, at Guds Vrede skulde gaa ud kun over Hedningerne. Men Profeterne lærer, at den skal ramme ogsaa ugudelige Jøder. Vreden aabenbarer sig ogsaa før, dog især ved Verdens Ende, og kommer tilsyne i Dom og Straf. Ingen kan have lært eder at undfly den tilkommende Vrede, det er en Opfindelse af eder selv, vil Johannes sige. Hvad maa de gjøre for at undgaa Vreden? De maa omvende sig og leve et gudeligt Liv; thi han siger i V. 8: „Bær derfor Omvendelsens værdige Frugter." Vel havde de Abraham til Stamfader; men det beskyttede dem ikke for Guds Vrede: „og men ikke, at I vil sige ved eder selv: Vi har Abraham til Fader! Thi jeg siger eder, at Gud kan opvække Abraham Børn af disse Stene" V. 9. Gud kan skabe sig Børn af døde Stene, om han vil, Nedstamningen betyder for Gud intet. „Himmeriges Rige er kommet nær", forkynder Johannes i V. 2. Udelukkes af dette Rige og fortabes skal de, dersom de ikke omvender eder: „Men Øksen ligger allerede ved Roden af Træerne; derfor skal hvert Træ, som ikke bærer god Frugt, afhugges og kastes i Ilden."

Om Jesus vidner han i V. 11. 12: „Jeg døber vel med Vand til Omvendelse; men den, som kommer efter mig, er stærkere end jeg, hvis Sko jeg ikke er værdig at bære; han skal døbe eder med den Helligaand og Ild. Hans Kasteskovl er i hans Hand, og han skal gjennemrense sin Lo og sanke sin Hvede i Laden; men Avnerne skal han opbrænde med uudslukkelig Ild." Det er Jesus, der skal give hver sin Del, de bodfærdige skal han give den Helligaand og dermed ogsaa alle Frelsens Goder; men de ubodfærdige skal kastes i Helvedes Ild. Dette udtrykkes billedlig derved: „han skal døbe eder med den Helligaand og Ild." Der er ikke Tale om Daaben her. De ubodfærdiges Ild, Straf, begynder her og fortsætter efter Døden og den yderste Dag. De ubodfærdige er i Helvede ogsaa her til en vis Grad, fordi de lider i mange Henseender allerede her paa Grund af sin Ubodfærdighed, medens de bodfærdige er i Himmelen allerede her til en vis Grad; thi de

har det godt i Guds Samfund. I Himmelen er de dog først efter Døden og efter Verdens Ende i fuld Forstand. Denne Jesu Gjærning skildres videre i V. 12. Det Ord (halos i Grundtexten), som er oversat Lo, betyder egentlig Træskeplads. Man træskede paa en haardt nedtraadt Plads. Oxer traadte Kornet ud, eller man træskede det ud ved Hjælp af Vogne eller Slæder, som blev trukket henover Træskepladsen af Okser. Træskepladsen betegner Stedet, hvor Menneskene er. Den gjennemrenses, renses ganske, og dette gjør Messias, Jesus. Stedet er da først og fremst det Sted, hvor Jesus virkede, medens han var her paa Jorden, men dernæst hele Jorden, fordi han udvider sin Virksomhed til alle Mennesker gjennem sine Tjenere. Hveden er de troende og Avnerne de vantroe. De troende optager han i Himmelen, de vantroe kaster han i Helvede.

Hvad Døberen siger om Jesu Virksomhed, stemmer ganske overens med, hvad Profeterne siger om Messias's Gjærning i Es. 11, 4 og Mal. 3, 2 følg. Es. 11, 4 lyder saa: „men han skal dømme de ringe men Retfærdighed og skifte Ret med Retvished for de sagtmodige paa Jorden, og han skal slaa Jorden med sin Munds Ris og dræbe de ugudelige med sine Læbers Aande." De ringe og sagtmodige er de, der er bodfærdige. Dem skal Messias gjøre godt. De ugudelige, de ubodfærdige, derimod skal han straffe. Det samme udtales i Malakias, og af begge Profeter fremgaar det klart, at de ubodfærdige Jøder skal heller ikke gaa fri for Straf.

Johannes havde en klar Forstaaelse af Messias's Person og Gjærning. Det ser vi af det ovenfor anførte Vidnesbyrd fra hans Mund, og det ser vi ogsaa af, hvad Evangelisten Johannes meddeler. Om Jesus sagde han: "Se det Guds Lam, som bærer Verdes Synd!" Joh. 1, 29 og: „Se det Guds Lam!" 1, 36. Han var en ydmyg Mand. Han ansaa sig ikke værdig til at udføre den ringeste Tjeneste for Jesus: „men den, som kommer efter mig, er stærkere end jeg, hvis Sko jeg ikke er værdig at bære." Blandt Jøderne, Grækerne og Romerne var det Skik, at de ringeste Slaver bar Skoene, Sandalerne, til og fra sine Herrer og bandt dem til og løste dem fra deres Fødder. Da Jesus kom til Jordan for at døbes af ham, vilde Johannes ikke gjøre det, fordi han ansaa sig uværdig dertil, og sagde til Jesus: „Jeg har Behov at døbes af

dig, og du kommer til mig?" Matt. 3, 14. Om Jesus vidner han: "Efter mig kommer en Mand, som har været før mig" Joh. 1, 30. Om ham taler han i Joh. 3,28 følg. Han siger i 28—29: „I er selv mine Vidner, at jeg sagde: Jeg er ikke Kristus (Messias); men jeg er udsendt før ham. Den, som har Bruden (de troende), er Brudgommen (Jesus); men Brudgommens Ven (Døberen), som staar og hører ham, glæder sig meget over Brudgommens Røst. Denne min Glæde er fuldkommet." Det var almindeligt, at Brudgommen valgte en Person til at udføre visse Tjenester ved Bryllupet. Han maatte gjøre, hvad Brudgommen befalede ham. Johannes betragter sin Stilling til Jesus som en lignende. Johannes staar og hører, hvad Jesus befaler, og han glæder sig over at høre hans Røst, hans Tale. „Ham bør det at vokse, men mig at forringes" V. 30. Guds Bestemmelse er den, at Jesus skal vokse i Indflydelse og Betydning, men Johannes aftage deri. „Den, som kommer ovenfra, er over alle; den, som er af Jorden, er af Jorden og taler af Jorden; den, som kommer fra Himmelen, er over alle" V. 31. Jesus kommer fra Himmelen, hvor han har været før sin Kjødspaatagelse og er en Profet, større end alle de andre Profeter. Døberen derimod er af Jorden, er bare et Menneske, og taler ikke som en, der kommer fra Himmelen, men som en, der kommer fra Jorden, som kun et Menneske. Hvad han taler, har han derfor faaet ved en Aabenbaring fra Gud. „Og det, som han har seet og hørt, vidner han, og ingen annammer hans Vidnesbyrd" V. 32. Jesus har seet og hørt, hvad han forkynder, medens han var i Himmelen, før han blev Menneske; men der er desværre faa, der annammer, tror, hans Vidnesbyrd. „Den, som annammer hans Vidnesbyrd, har beseglet, at Gud er sanddru V. 33. Den, som tror Jesu Vidnesbyrd, erkjender, at Jesus er Messias og besegler, stadfæster, derved, at Gud ikke lyver, men er sanddru, fordi han har opfyldt Forjættelsen om Messias's, Jesu, Sendelse.

„Thi den, som Gud har udsendt, taler Guds Ord; thi Gud giver ham Aanden uden Maal" V. 34. Vel taler Jesus, hvad han har seet og hørt i Himmelen hos sin Fader; men under sin Virksomhed som Messias faar han den Helligaand i fuldkommen Fylde, forat han skal tale, hvad han har seet og hørt hos sin Fader. Profeterne og Døberen fik vel ogsaa den

Helligaand, men ikke uden Maal. „Faderen elsker Sønnen og har givet alle Ting i hans Haand" V. 35. Faderen elsker sin enbaarne Søn, og derfor har han, da han sendte ham til Verden som Messias, givet ham Magt over alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden, som han behøver som Messias. „Hvem, der tror paa Sønnen, har et evigt Liv; men hvem, der ikke tror Sønnen, skal ikke se Livet; men Guds Vrede blive over ham" V. 36. Menneskets Forhold til Jesus er af største Betydning for Tid og Evighed. Den, der tror paa ham, har et evigt Liv. Han har det her i sin Begyndelse og faar det i Fuldkommenhed hisset. „Men dette er det evige Liv, at de kjender dig, den eneste sande Gud, og den, du udsendte, Jesus Kristus (Messias) „Joh. 17, 3. Den, der ikke tror paa ham, skal ikke se Livet. Han har det ikke her i dets Begyndelse og skal ikke se det, erfare, faa, det i dets Fuldendelse; men Guds Vrede bliver over ham. Guds Vrede er over enhver, før han tror; men naar han tror,, fjernes Guds Vrede fra ham; thi han bliver ved at tro paa Guds Søn forligt med Gud. Guds Vrede var, er og forbliver ikke blot over den vantroes Synd, men ogsaa over ham selv. „Guds Vrede bliver over ham", siger Døberen.

Guds Vrede er et Udslag af hans Hellighed. Guds Vrede er ikke det samme som Straf, men Guds Vrede aabenbarer sig i Straf, en Straf, de vantroe lider her i dens Begyndelse og efter Døden og efter Messias's andet Komme i dens Fuldkommenhed; thi de kastes i Gehema, i Helvede, Matt. 3, 10. 11. 12. Saaledes vidnede han.

Døberen var en af Gud herlig udrustet Mand, den rette Mand til at være Jesu Forløber. Han var vissel ig en Profet med Elias's Aand og Kraft. Det viser de af hans Ord, som er opbevaret i vore Evangelier. De er ikke mange. Efter at Lukas har anført noget af, hvad han sagde, siger han i 3, 18: „„Saaledes formanede han da Folket ogsaa om mange andre Ting og forkyndte dem Evangeliet." Men, hvad vi har viser tilstrækkelig, at Elias's Aand og Kraft hvilede over ham. Hvor roser ikke Jesus ham i Matt. 11, 7 følg. Han siger, at han ikke er som et Rør, der bevæges hid og did af Vinden, det er, at han ikke er bevægelig i sine Grundsætninger, at han ikke er iført bløde Klæder, tragter ikke efter jordiske Nydelser, at han er en Profet, ja, mere end en Profet,

da han er Budet, som ifølge Mal. 3, 1 skulde berede Veien for Herrens Aasyn, at ingen større Profet end han har der været, og at han er Elias, hvorom Malakias spaar i 4, 5. Johannes er den største med Undtagelse af en, nemlig Jesus selv: „men den mindre i Himmeriges Rige er større end han" V. 12. Jesus er mindre end Johannes efter manges Mening. Dog er han større og den eneste, som er større end Johannes. I Joh. 5, 35 benævner han ham det brændende og skinnende Lys.

Fra sit Fængsel sendte Johannes to af sine Disciple til Jesus med dette Spørgsmaal: „Er du den, som skal komme, eller skal vi vente en anden" Matt. 11, 2. Spørgsmaalet indeholder dette, om Jesus er Messias eller ikke. Hvorfor spurgte Døberen Jesus om dette? Var han kommet i Tvil? Somme mener det; men flere Ting taler mod denne Antagelse. Johannes havde erkjendt Jesus for at være Messias. Han havde døbt ham, og han havde baade seet og hørt noget mærkeligt, da Jesus af ham var blevet døbt. I Matt. 3, 16 læser vi: „Og da Jesus var døbt, steg han straks op af Vandet, og se, Himlene aabnedes ham, og han saa Guds Aand fare ned som en Due og komme over ham." Hos Markus finder vi omtrent de samme Ord. Der kan være nogen Tvil om, hvem han er, hvem Himlene aabnedes, og hvem han er, som saa Aanden fare ned som en Due. De fleste mener, det er Jesus, nogle, at det er Døberen. I ethvert Fald af Joh. 1, 32 ser vi, at Døberen saa den Helligaand komme over Jesus: „Og Johannes vidnede og sagde: „Jeg saa Aanden fare ned som en Due fra Himmelen, og han blev over ham." Baade Jesus og Johannes saa sikkert nok den Helligaand. De hørte vist ogsaa Guds Stemme, som sagde: „Denne er min Søn, den elskelige, i hvem jeg har Velbehag." Hvorvidt andre saa Aanden og hørte Røsten, siges der ikke noget om. Der var vist andre tilstede. Nu havde Gud ifølge Joh. 1, 33 sagt til Døberen, at Messias var den, paa hvem han saa Aanden fare ned og blive over ham. „Og jeg har seet det og vidnet, at denne er Guds Søn", siger han i V. 34. Hvorledes kunde han da komme i Tvil om Jesus? Det synes ikke at være den rimeligste Antagelse.

Andre Skriftudlæggere har gavt den Mening, at han sendte de to Disciple til Jesus med hint Spørgsmaal for at

opfordre ham til bestemt at erklære sig for Messias og til at skynde sig med at oprette det messianske Rige. Johannes var en altfor ydmyg Mand til at ville foreskrive Jesus noget.

Johannes's Gjærning var den at være Jesu Forløber. Det havde han atter og atter fremholdt. Somme af hans Disciple havde sluttet sig til Jesus ifølge Johannes's Vilje; men mange hang ved ham og vilde ikke blive Jesu Disciple. I Joh. 3, 26 læser vi, at Disciple af Johannes kom til ham og sagde: „Mester! Den, som var hos dig paa hin Side Jordan, hvem du gav Vidnesbyrd, se, han døber, og alle kommer til ham (Jesus)." De var misundelige over Jesu stigende Indflydelse, der begyndte at fordunkle deres Lærers. Dette bevægede Johannes til atter at gjøre dem opmærksom paa, at han ikke var Messias, men kun hans Forløber, og til at vidne om Jesu Ypperlighed i V. 29 følg., hvilke Vers før er blevet anført. Johannes fortsatte sin offentlige Virksomhed som en særskilt Virksomhed efter Jesu offentlige Fremtræden; men under den arbeidede han paa at føre sine Disciple til Jesus.

Der staar ikke noget om, hvad der bevægede Døberen til at sende de to Disciple; men den Antagelse synes at være den rigtige, at han sendte dem af Hensyn til sine Disciple. Han vilde føre disse til Jesus. De to Disciple skulde gaa til Jesus og forvisse sig om, at han var Messias, ved at se hans Gjærninger, det er, ved at være Vidner til hans Mirakler og til hans mægtige Prædiken. Hvad de blev Vidner til, det skulde de forkynde for de andre af hans Disciple. Han vilde ogsaa selv henvise dem til, hvad de to Disciple havde været Vidner til. Foranledningen til, at han sendte de to Disciple, var Rygtet om Jesu Gjærninger, som naaede hans Øren i Fængslet. Johannes saa i Jesu Gjærninger Beviser for hans Messianitet og vilde, at hans Disciple af dem skulde se, at han havde talt kun Sandhed, naar han havde fremholdt, at Jesus var Messias. Johannes's Virksomhed som Jesu Forløber var næsten tilintet gjort, fordi han sad fængslet, og desuden vidste han, at han kunde naarsomhelst berøves ved en voldsom Død i Fængslet Anledningen til at vidne mere om Jesus som Messias.

Den Opfatning, at han tvilede paa Jesu Messianitet, stemmer ikke vel med Jesu udtrykkelige Udtalelse om ham ef-

ter de to Disciples Vortreise, nemlig denne, at han ikke var et Rør, som bevægedes hid og did af Vinden. Heller ikke stemmer den vel med det, at Foranledningen til de to Disciples Sendelse var Rygtet om Jesu Gjærninger. Dersom Johannes havde i Fængslet næret Tvil om Jesu Mesianitet, maatte Foranledningen snarere have været den, at han ikke havde hørt noget om Jesu Gjærninger. Rygtet om Jesu Gjærninger var skikket til at modvirke Tvil.

De fleste af Johannes's Disciple blev tilslut Jesu Disciple. Peter, Andreas og Apostelen Johannes f. Eks. var først Døberens Disciple. Joh. 1, 37 følg. Somme af Johannes's Disciple kom ikke nærmere i Berørelse med Jesus og hans Disciple, fordi de drog til andre Lande, og skjønt de havde i Overensstemmelse med Johannes's Forkyndelse fundet i Jesus Messias, blev derfor deres Erkjendelse mangelfuld. Til disse hørte Apollos Apostl. Gjær. 18, 24 følg. og de 12 Disciple Apostl. Gjær. 19. Nogle af hans Disciple vilde ikke antage Jesus som Messias, men dannede efter hans Død en mod Kristendommen fiendtlig Sekt under Navnet Hemerobaptister. I Nærheden af Floderne Eufrat og Tigris er der et lidet Religionssamfund, som gaar under forskjellige Navne, nemlig Sabæere, Mandæere og johanneskristne. Det er ikke ganske sikkert, om de er Efterfølgere af Hemerobaptisterne. De sætter i ethvert Fald Døberen meget høit, medens de aldeles forkaster Jesus, om hvem de paastaar, at han narrede Johannes til at døbe sig i Jordans Flod. De stiller sig fiendtlig til baade Kristendommen og Jødedommen.

Den jødiske Historieskriver Josefus omtaler rosende Johannes og fortæller, at Fængslet, hvori han holdtes, var i Bjergfæstningen Makærus paa Østsiden af det døde Hav. Han blev kastet i Fængsel, fordi han havde straffet Herodes Antipas for hans Horeri, og blev senere halshugget paa Herodias's og dennes Datters Begjæring. Hans Disciple kom og begrov ham, gik derpaa til Jesus og fortalte ham, hvad der var hændt Matt. 14, 3 følg. Josefus anfører som Grund for, at Antipas fængslede Johannes, at han var bange for, at Oprør skulde fremkaldes ved Johannes's offentlige Virksomhed. Nogen Grund til Halshugningen angiver han ikke. Josefus var vist uvidende om Grunden til Fængslingen og Halshug-

ningen, og han tænker sig som Grund for Fængslingen Frygt for Oprør.

Johannes's Indflydelse blandt Folket var meget stor. Det var farligt i Folkets Nærværelse at sige, han ikke var en Profet Matt. 21, 26. Antipas selv var bange for at slaa ham ihjel: „Og han havde gjerne slaaet ham ihjel; men frygtede for Folket; thi de holdt ham for en Profet." Da Herodias's Datter forlangte hans Hoved paa et Fad, blev Antipas bedrøvet. Han lod Disciplene faa Adgang til ham. Han havde ikke selv saa meget imod Johannes som den utugtige Kvinde, med hvem han levede, Herodias. Det var egentlig hun, som var Aarsag til Døberens Fængsling og Drab. Antipas havde Respekt for Johannes, beskyttede ham en Tid imod Herodias, gjorde mange Ting, han havde hørt af ham, og hørte ham gjerne Mark. 6, 20.

Paa Døberen alene passer Malakias's Spaadom, og paa ham passede den ganske: „Se, jeg sender eder Elias, Profeten, førend Herrens Dag kommer, den store og forfærdelige; og han skal vende Fædrenes Hjerte til Børnene og Børnenes Hjerte til deres Fædre" 4, 5. Før Dommens Dag skal han komme. De fromme Forfædres Sindelag skal han ved sin Virksomhed fremkalde i deres Efterkommere, og Efterkommernes Sindelag skal han forandre saaledes, at det bliver ligt de fromme Forfædres. Det gik i Opfyldelse paa Johannes, hvad Engelen havde sagt til hans Fader Sakarias i Luk. 1, 14 følg. om ham. Mange Jøder mente, at Messias's Forløber skulde være den gamle Profet, Thisbiteren Elias, som tidligere bemærket. Denne Opfatning har de senere Jøder opgivet, efterat den bekjendte jødiske Lærer Maimonides, død Aar 1166, forklarede, at med Elias som Messias's Forløber menes en Person i Elias's Aand og Kraft. De har altsaa antaget den Forstaaelse, Jesus udtalte. Johannes gjorde ikke Mirakler Joh. 10, 41.

Døberen siger i Joh. 1, 31 om Jesus: „Og jeg kjendte ham ikke." Naar kjendte han ikke Jesus? Før Daaben. Hvad mener han med dette: „Og jeg kjendte ham ikke." Johannes blev født i en By i Juda, altsaa i den sydlige Del af Palæstina Luk. 1, 39. Byens Navn angives ikke. Jødiske Lærere mener, at det var Hebron, andre Jutta. Seks Maaneder senere blev Jesus født i Bethlehem, ogsaa en By i den

sydlige Del af Landet; men Afstanden mellem Nazaret og Johannes's Fødeby var betydelig. Det er alligevel ikke rimeligt, at Johannes ikke havde seet Jesus før dennes Daab. De var i Slægt. Maria havde aflagt Besøg hos Johannes's Moder i Luk. 1, 39 følg. Jesus havde besøgt Jerusalem paa de store Høitider, Johannes ligeledes. Det er rimeligt, at de havde seet hinanden i Templet f. Eks.

Af alle Evangelier fremgaar det, at Døberen ved, at Messias's Komme er forhaanden, og ifølge Matt. 3, 14 antager han, Jesus er Messias; thi da denne opfordrer ham til at døbe sig, vægrer han sig: „Jeg har behov at døbes af dig, og du kommer til mig?" Naar han siger: „Og jeg kjendte ham ikke", mener han, at han ikke kjendte ham i den Grad, at han var vis paa, at han var Messias. Det blev han kun, da han saa Aanden fare fra Himmelen og blive over Jesus. Det fremgaar af V. 33: „Og jeg kjendte ham ikke; men den (Gud), som sendte mig for at døbe med Vand, han sagde til mig: Den, paa hvem du ser Aanden fare ned og blive over ham, han er den, som døber med den Helligaand." Johannes fik af Gud Oplysning om Tegnet, hvoraf han sikkert skulde slutte, hvem der var Messias.

Først i Daaben blev Jesus fuldt udrustet for sit messianske Kald. Han aflagde visselig ikke nogen Syndsbekjendelse som de andre, der døbtes af Johannes. Daaben var for hans Vedkommende ikke Omvendelsens Daab til Syndernes Forladelse, da han ikke havde Synd. Derfor vægrer ogsaa Døberen sig for at døbe ham. Dog var Daaben af den største Betydning for ham; thi han fik Aanden, han saa den, og han hørte Faderens Røst: „Denne er min Søn, den elskelige, i hvem jeg har Velbehag." Vel havde han fra Begyndelsen af sin menneskelige Tilværelse havt den Helligaand, og mere og mere var han blevet fyldt af den; men i Daaben fik han den i særskilt Fylde, uden Maal, som Døberen siger i Joh. 3, 34.

Ved sin Daab blev han salvet med den Helligaand til sin Gjerning, og Profetierne i Es. 11, 2; 61, 1 opfyldtes. Jesus trængte til at faa den Helligaand som Messias; thi ellers havde han ikke faaet den. Bønnen behøvede han jo ogsaa og benyttede sig særdeles meget af den. Under Daabshandlingen bad han siger Lukas i 3, 21. Vore Evangelier beretter atter og atter, hvorledes han hengav sig til Bøn under sit Arbeide.

Vel bad han for andre; men ubestridelig bad han ogsaa for sig selv. Eksempler herpaa er hans Bønner i Gethsemane og paa Korset, og Hebræerbrevet siger om ham: „Han, som i sine Kjøds Dage, da han med stærkt Raab og Taarer frembar Bønner og ydmyge Begjæringer til den, der kunde frelse ham fra Døden og blev bønhørt formedelst sin Gudsfrygt, lærte, endskjønt han var Søn, dog Lydighed af det, han led." 5, 7. 8. Hyppigt gik han alene „op paa Bjerget" for at bede Matt. 14. 23. Svaret paa hans Bøn under Daabshandlingen var Aandens Meddelelse og Forsikringen fra Himmelen om, at han var Guds elskelige Søn.

Fra Jordan kom Jesus tilbage, fuld af den Helligaand. I Luk. 4, 1 heder det: „Men Jesus kom, fuld af den Helligaand, tilbage fra Jordan og blev af den Helligaand ført ud i Ørkenen" og i 4, 14: „Og Jesus kom i Aandens Kraft tilbage til Galilæa." Peter siger i sin Tale til Kornelius og andre Hedninger, at Gud salvede Jesus af Nazaret med den Helligaand og Kraft Apostl. Gjær. 10, 38, og Peter, Johannes og de andre Apostle udtaler i sin fælles Bøn: „Thi de har i Sandhed samlet sig mod dit hellige Barn, Jesus, som du har salvet, baade Herodes og Pontius Pilatus med Hedninger og Israels Folk" Apostl. Gjær. 4, 27. Ved Daaben blev Jesus indviet af Døberen til Messias (maschiach, christos). David, hans Stamfader, havde den Helligaand, før han blev af Samuel salvet til Konge; men under Salvelsen kom dog Herrens Aand over David 1 Sam. 16, 13. David fik den Helligaand som Embeds Aand, fik mere af den, for at han skulde udrustes til at udføre sit Embede som Israels Konge. Jesus fik i Daaben den Helligaand som Embedsaand, for at han skulde sættes istand til at udføre sit tredobbelte Embede, det ypperstepresteligе, profetiske og kongelige.

Det siger sig selv, at Messias vilde blive fristet til det onde af den onde. Det vilde være utænkeligt, at Djævelen ikke skulde have gjort Angreb paa Messias. Satan vidste, hvem Jesus var, og hvorfor han var kommet. Men Messias maatte ogsaa blive fristet. Det var Guds Vilje. Aanden, han havde faaet i Daaben, førte ham ud i Ørkenen for at fristes af Djævelen Matt. 4, 1. Markus siger: „Og straks drev Aanden ham ud i Ørkenen" 1, 12. Aandens Hensigt med at føre ham ud i Ørkenen var, at han skulde fristes af Djævelen.

Jesus skulde sættes paa Prøve. Guds Regjering i den aandelige, den moralske, Verden er saadan, at de moralske Væsener maa prøves.; Jesus var kommet for som Messias at ødelægge Djævelens Gjærninger, og derfor maatte han føres Ansigt til Ansigt med ham og fristes. At Djævelen vilde anfalde ham straks, det var naturligt, og at Gud vilde, at han ved Begyndelsen af sin Virksomhed skulde møde ham og sættes paa Prøve, det er intet mindre end rimeligt.

Der var kun en Vei at gaa for Messias, dersom han skulde udføre det, hvorfor han kom til Verden. Dog, der var en anden Vei, som han blev fristet til at slaa ind paa. Slog han ind paa denne Vei, vilde han ikke gjøre det, der var paalagt ham at gjøre som Messias. Jesus blev ifølge Luk. 4, 2 og Mark. 1, 13 fristet af Djævelen ogsaa i de 40 Dage, som tilbragtes i Ørkenen. Hvad han i denne Tid blev fristet til, staar der intet om. Men Fristelserne ogsaa i denne Tid var sikkert nok med Hensyn til Beskaffenhed de samme som de, der skildres i Matthæus og Lukas. Disse er tre. Den første er en Fristelse, hvorved Jesus skal bevæges til at skaffe sig Brød ved sin Magt, for at han ikke skal lide Hunger. Det er indlysende, at Djævelen vil, Jesus skal fra nu af gjøre Brug af sin Magt, for at han fra nu af ikke skal lide noget ondt. Vil Djævelen, at Jesus skal ved sin Magt frelse sig selv fra at lide Hunger, saa vil han ogsaa, at han skal frelse sig selv ved sin Magt fra at lide ondt overhovedet. Den anden Fristelse indeholder dette, at han skal styrte sig ned fra Tinden af Templet i Jerusalem i Folkets Nærværelse i Tillid til Guds Forjættelse om Beskyttelse mod at lide Skade. Fristelsen gaar ud paa dette, at Jesus skal gjøre saadanne Tegn, som Jøderne forlanger, for at han ved dem kan godtgjøre sin Messianitet. Jøderne var ikke tilfreds med de Tegn, han gjorde. De vilde ikke betragte dem som Beviser for hans Messianitet. Da han havde helbredet en besat, som var blind og stum, sagde de skriftlærde og Farisæerne til ham: „Mester! Vi vil se et Tegn af dig" Matt. 12, 38. I Matt. 16, 1 staar der: „Og Farisæerne og Sadducæerne gik frem og fristede ham og begjærede, at han vilde vise dem et Tegn fra Himmelen".

I den tredie Fristelse frister Satan ham til at tilbede sig og lover ham et jordisk Rige, som strækker sig over hele Jorden. Satans Fristelser afspeiler Jødernes messianske Forestilling.

Hans Fristelser gaar ud paa dette at bevæge Jesus til at gjøre sig til en Messias efter Jødernes Forestilling, en Messias, der ikke lider og dør, og ikke opretter et aandeligt, et moralsk Rige, men et jordisk Rige. Djævelens Fristelser gaar da ogsaa ud paa dette, at Jesus skal være Faderen ulydig. Jesus valgte den rette Vei. Jesu Fristelser var virkelige og farlige. Det fremlyser af mange Ting. Hvor virkelige og farlige de var, det fremgaar f. Eks. af hans Sjælekamp i Gethsemane. Jesus overvandt Djævelen ved Guds Ord, som han brugte mod ham.

Lukas siger i 4, 13: „Og der Djævelen havde endt al Fristelse, veg han fra ham til en Tid." Satan fristede altsaa Jesus ogsaa senere. Der fortælles dog ikke om noget Tilfælde; men Evangelierne fortæller ikke alt. Evangelierne lader os forstaa, at han blev fristet af Djævelen ogsaa gjennem Mennesker. For Jesu Vedkommende kom Fristelserne aldrig fra ham selv, aldrig fra et ondt Kjød, fordi han var uden Synd, de kom udenfra, ligesom da Adam og Eva blev fristet af Satan til at spise af Kundskabens Træ. I Luk. 22, 28 siger han til sine Disciple ved Nadverdbordet: „Men I er de, som er blevet bestandige hos mig i mine Fristelser". Med Fristelser menes her de Lidelser, han maatte udstaa i Form af Foragt, Forfølgelser og Snarer. En Fristelse laa deri, at Folket vilde komme og med Magt føre ham til Jerusalem for at gjøre ham til en verdslig Konge Joh. 6, 15. Det heder om ham, at han da „atter veg op paa Bjerget, han selv alene". Han hengav sig til Bøn deroppe mod den farlige Fristelse til at opkaste sig til en jordisk Konge. Hvilken Fristelse laa ikke deri, at saa mange forlod ham efter hans Tale i Kapernaum om Livets Brød i Joh. 6!

Han havde forkyndt Kapernaiterne, at han var Livets Brød, at hans Kjød var Brødet, og at han vilde give det (i Døden nemlig) for Verdens Liv. Han havde sagt, at hvis nogen ikke aad hans Kjød, (som skulde ihjelslaaes) og drak hans Blod, (som skulde flyde paa Korset), vilde han ikke have Livet i sig, det evige Liv, og at dersom nogen aad hans Kjød og drak hans Blod (aad og drak aandelig, det er, ved Troen, der tales ikke om Nadverden), vilde han blive i ham (Jesus) og han (Jesus) i ham. „Mange af hans Disciple sagde, da de hørte det: Dette er en haard Tale, hvem kan høre ham?"

„Forarger dette eder?" havde Jesus sagt til dem. Atter havde han antydet sin Død: „Om I da faar se Menneskets Søn fare op did, hvor han var før?" Gjennem Døden, Opstandelsen og Himmelfarten skulde han fare did (til Herligheden), hvor han var før (før sin Menneskebliven). „Paa den Tid gik mange af hans Disciple tilbage og vandrede ikke mere med ham" V. 66. Hvorfor? Fordi en saadan Messias, en Messias, som skulde lide Døden, en Messias, hvis Kjød man maatte æde, og hvis Blod man maatte drikke for at have Livet, vilde de ikke have. „Vil ogsaa I gaa bort?" spurgte Jesus sine 12 Disciple, Apostlene, i sin Bedrøvelse over, at saa mange af hans Disciple forlod ham. Jesus vidste dog, at de vilde forforblive hos ham. Han glædede sig derover, dog var ikke Glæden derover ublandet; thi han vidste, at der endogsaa blandt disse hans nærmeste Disciple var en, der vilde forraade ham, Judas Iskariotes nemlig.

I hin mørke Time trøstede Peter Jesus med Forsikringen om, at de 12 vilde ikke forlade ham: „Da svarede Simon Peter ham: Herre! Til hvem skal vi gaa hen? Du har det evige Livs Ord, og vi har troet og erkjendt, at du er Kristus (Messias), den levende Guds Søn." En stor Fristelse for Jesus maatte ogsaa ligge deri, at en af hans nærmeste Disciple skulde forraade ham. Og endogsaa Peter, der ved den ovenfor nævnte Anledning aflagde en saa herlig Bekjendelse, fristede sin Herre til at forlade den rette Vei; thi da Jesus engang havde forkyndt sin Lidelse og Død, sagde Peter: „Herre, spar dig selv! Dette ske dig ingenlunde!" Jesus svarede ham derpaa: „Vig bag mig Satan! Du er mig til Forargelse; thi du sanser ikke, hvad Guds er, men hvad Menneskenes er" Matt. 16, 22. 23. Det var haarde Ord at høre for Peter; men de var sande. Peter gik Satans Ærinde; han var Jesus til Forargelse (i Grundtekſten skandalon, en Anstødssten, en Sten, der udsatte Jesus for at falde, det er, synde). Peter sansede ikke det, som var Guds; thi Guds Plan var, at Jesus skulde lide og dø; Peter sansede det, som var Menneskenes; thi disse vilde have en Messias, som ikke led Døden, men levede evindelig. Peter fornegtede Jesus senere tre Gange, alle hans Disciple forlod ham, da han toges tilfange. Det var Fristelser.

I alle disse Fristelser var Fristeren, Djævelen. De var

alle indirekte Satans Fristelser, der alle gik ud paa at bevæge Jesus til at forlade den Lidelsens Vei, han havde betraadt og slaa ind paa en Vei, paa hvilken han vilde kunne undgaa de store Lidelser og opnaa jordisk Herlighed og Magt.

I Fristelserne vaklede han aldrig, skjønt der skildres to Tilfælde, ved hvilke det synes ved første Betragtning, at han vaklede. Disse to finder vi i Skildringen af hans Sjælekamp i Gethsemane og i det, som vi læser i Joh. 12, 27. Jesu Sjælekamp beskrives i Matt. 26, 36 følg.; Mark. 14, 32 følg.; Luk. 22, 40 følg. Efter at han havde spist Paaskelammet med sine Disciple og indstiftet Nadverden Torsdag Aften, gik han med dem over Bækken Kedron, den sorte Bæk, til en Landeiendom ved Navn Gethsemane, beliggende paa Østsiden af Jerusalem ved Foden af Oljebjerget. Paa denne Landeiendom var der en Have Joh. 18, 1. Naar Jesus havde været i Jerusalem, havde han ofte været i denne Have sammen med sine Disciple. Landeiendommen tilhørte maaske en af hans Venner. Den kaldes nu Dsches-manije.

Det er Aften, Aftenen før Langfredag. De fleste af sine Disciple efterlader han ved Indgangen til Haven, medens han og tre af dem, nemlig Peter, Jakob og Johannes gaar længere ind i den. Han vil, at disse skal være Vidner til hans dybe Fornedrelse, som han havde villet, at de skulde være Vidner til hans Forklarelse, hvorom vi læser i Matt. 17. De andre er saa langt borte, at de ikke er Vidner til hans Sjælekamp. Men de ved, at han beder der, hvor han er, fordi han sagde til dem: „Sæt eder her, medens jeg gaar bort derhen og beder."

Om ikke længe kommer Forræderen, Vagten og en stor Skare fra Ypperstepresterne og Folkets ældste med Sværd og med Klubber for at fange ham, og Jesus ved det. Inde i Haven begynder han at bedrøves og saare at ængstes. Til de tre Disciple siger han: „Min Sjæl er bedrøvet indtil Døden; bliv her og vaag med mig!" Han føler som en, der holder paa at dø. Derpaa gaar han lidt frem. Lukas siger: „Og han sled sig fra dem saa langt som et Stenkast." Han falder paa sit Ansigt og beder: „Min Fader! Er det muligt, da gaa denne Kalk fra mig! Dog ikke, som jeg vil, men som du vil." Han kommer til sine tre Disciple og finder dem sovende. Anden Gang gaar han fra dem og beder: „Min Fa-

der! Er det ikke muligt, at denne Kalk kan gaa fra mig, da ske din Vilje!" Da han kommer til sine tre Disciple, finder han dem alle sovende. Han gaar atter bort tredie Gang og beder de samme Ord, og da han kommer tilbage, finder han dem sovende. De bliver vækket hver Gang, han kommer tilbage, ved hans Tale til dem. Men de sovner straks igjen. Af Sorg sovnede de, siger Lægen Lukas. Dyb Sorg udmatter. Sorgen kan være saa stor og udmatte i den Grad, at man sovner mod sin Vilje. Jesu Sjælelidelser, som de tre Disciple var Vidner til, fremkaldte en saadan Bedrøvelse i deres Hjerter, at de sovnede.

Lukas fortæller ogsaa, at hans Sved blev som Blodsdraaber, der falder ned paa Jorden. Dette betyder ikke, at hans Sved dryppede i stor Draaber, som naar Blod drypper; men det betyder, at hans Sved dryppede blodblandet i store Draaber ned paa Jorden. Det Ord (thromboi i den græske Grundtekst), som er oversat Blodsdraaber, betyder egentlig Blodklumper. Kun den høieste Grad af Sjæleangst kan foraarsage blodig Sved. Tre Gange gik Jesus bort fra sine tre Disciple for at bede. Hans Sjæleangst gik som i Bølger. Hver Gang den kom over ham stærkt, gik han bort fra dem for at bede, og hver Gang, den aftog, kom han tilbage til dem. Lukas siger, at en Engel af Himmelen aabenbarede sig for ham og styrkede ham under Kampen. Engelen styrkede ham baade aandelig og legemlig.

Hvad bad han om? Han bad om, at „denne Kalk" maatte gaa fra ham, tages fra ham. Med denne Kalk mente han ikke de Lidelser, han udstod i Haven, men de nær forestaaende Lidelser, som begynder med hans Tilfangetagelse, og især mener han Korsdøden. I Matt. 20, 22 kalder han dem den Kalk, han skal drikke. Men drikke den skulde han jo. Det var Guds Beslutning. Hans Hengivelse i disse Lidelser skulde være Løsepengen for Menneskene. Profeterne havde forudsagt, at disse Lidelser skulde Messias lide. Han vidste Veien gik gjennem dem. Saa ofte havde han udtalt, at han skulde udstaa dem. I Fristelserne til at forlade denne Vei havde han seiret. Tidligere samme Aften, nemlig under Gangen fra Jerusalem over Kedron til Gethsemane, havde han sagt til sine Disciple, at de alle vilde komme til at forarges paa ham hin Nat, for at Profeten Sakarias's Spaadom, at

Hyrden skulde slaaes og Faarene adspredes, skulde opfyldes. Til Peter havde han sagt, at han skulde fornegte ham tre Gange Matt. 26, 31 følg.

Men trods alt dette bad han dog i Haven: „Min Fader! Er det muligt, da gaa denne Kalk fra mig!" Han tænker aabenbart, at det maaske er muligt, og han vil det, dersom det er muligt. At han vil det, dersom det er muligt, fremgaar af Resten af hans Bøn: „Dog ikke, som jeg vil, men som du vil!" Han vil det. Dersom han ikke tænker sig Muligheden af at kunne undgaa de forestaaende Lidelser, og dersom han ikke vil det, dersom det er muligt, hvorfor beder han derom?"

Det andet Tilfælde, i hvilket han synes ved første Betragtning at vakle, beskrives i Joh. 12, 27. Jesus var i Jerusalem. Det var Paaske, den sidste i hans Liv. Nogle Grækere, det vil sige, nogle Personer af græsk Byrd, var kommet til Jerusalem for at tilbede paa Høitiden. De havde altsaa antaget den jødiske Tro, de var Proselyter. De henvendte sig til Apostelen Filip med Bøn om at faa se Jesus. Filip kom og fortalte det til sin Medapostel Andreas, og begge to fortalte de det til Jesus. Anmodningen fra hine Personer af hedensk Æt bragte ham til at tale om sin nær forestaaende Lidelse og Død, som han skulde udstaa ogsaa for Hedningerne. Jesus svarede Filip og Andreas: „Timen er kommet, at Menneskets Søn skal herliggjøres. Sandelig, sandelig siger jeg eder: Uden at Hvedekornet falder i Jorden, bliver det alene; men naar det dør, bærer det megen Frugt" Joh. 12, 23. 24. Timen er kommet, da han skal gjennem Lidelse og Død opnaa det store Frelsernavn og gives himmelsk Herlighed. Hvedekornet maa dø i Jorden for at bære Frugt. Naar det dør der, vokser der op et Straa og i Toppen et Aks med mange Hvedekorn. Jesus betegner sig selv med Hvedekornet. Han maa dø for at blive til Frelse for Menneskene. Ved at dø bliver han til megen Frelse for dem. Men ved at tænke paa den nær forestaaende Korsdød bemægtiger Rædsel for den sig ham, og han udbryder i Forfærdelse: „Nu er min Sjæl forfærdet; og hvad skal jeg sige? Fader, frels mig fra denne Time! Dog, derfor er jeg kommet til denne Time" 12, 27. Han er i sin Sjæl forfærdet (i Grundteksten tetaraktai, forvirret) ved Tanken paa, hvad han gaar imøde, og i sin Forfærdelse beder han, at Faderen skal frelse ham fra det.

I den aandelige Tilstand, hvori ham befinder sig, tænker han sig Muligheden af, at dette kan ske; men et Øieblik efter fatter han sig og berigtiger sin Bøn, naar han siger: „Dog, derfor er jeg kommet til denne Time," og naar han i det følgende Vers beder ikke om Frelse fra Timen, men om, at Faderen skal herliggjøre sit Navn: „Fader, herliggjør dit Navn". Han kommer straks ihu, at han ifølge Faderens Vilje skal lide og dø, for at han kan blive til megen Frelse for Menneskene, og han vil, hvad Faderen vil. Derfor beder han, at Faderen skal herliggjøre sit Navn, det er, aabenbare sine herlige Egenskaber, hvilket sker derved, at han gjør sin menneskeblevne Søn ved Lidelse og Død til Menneskenes Frelser og ophøier ham til at sidde ved sin høire Haand i himmelsk Herlighed.

Johannes udelader Jesu Sjælekamp i Gethsemane, men saa fortæller han om den, som beskrives i 12, 27, en Sjælekamp, de andre Evangelister forbigaar. Jesus udtalte disse Ord paa en af de sidste Dage, han levede, og rimeligvis i en af Templets Forgaarde. Hine Grækere, som ønskede at se ham, delte sikkert nok Jødernes Tro, at Messias ikke skulde dø.

Jesus var blevet bange ogsaa tidligere ved Tanken paa sin Lidelse og Død. I Luk. 12, 50 siger han: „Men jeg har en Daab, hvormed jeg maa døbes, og hvor bange er jeg, indtil den bliver fuldbragt!" Disse Ord udtalte han engang, medens han endnu var i Galilæa. Med Daaben, hvormed han skulde døbes, mener han Lidelserne og Korsdøden. Den er det samme som Kalken, som han skal drikke. I Matt. 20, 22 betegner han det med baade Daab og Kalk.

Han blev vist ofte bange for hvad han gik imøde. Jo nærmere han kom de sidste store Lidelser, desto angstfuldere blev han, indtil Angsten naaede Høidepunktet i Gethsemane, hvor han svedede blodig Sved paa Grund af den. Og jo nærmere han kom dem, desto oftere tænkte han paa dem, og talte han om dem.

Rædsel for Lidelser og Døden er menneskelig, er naturlig. De strider mod vor Natur; thi Gud har ikke skabt denne for dem. Angstens Styrke er afhængig af Forestillingens Klarhed og dernæst af Følelsernes Finhed og Kraft. Vi læser om hedenske Filosofer, der gik Døden imøde uden Frygt. Kristne Martyrer gik Døden imøde med Mod og Glæde. Mange store Guds Mænd paa den anden Side har havt stor Rædsel for sin

Opløsning. De hedenske Filosofer havde øvet sig i at sløve sine Følelser. De kristne Martyrers Mod og Glæde skyldes en særstilt Guds Naade. Fromme Menneskers store Vanghed for Døden har delvis sin Grund i Satans Angreb, som Gud tillader.

Jesus havde de dybeste Følelser. Saaledes fremstiller vore Evangelister ham. Markus siger, at han sukkede dybt i sin Aand, da Farisæerne tvistede med ham og begjærede af ham et Tegn fra Himmelen for at friste ham 8, 12. Det var Bedrøvelse over deres Vantro, der gav sig tilkjende i hans dybe Sukken. I Luk. 10, 21 heder det: „I den samme Stund glædede Jesus sig i Aanden". Det Ord (egalliasato i den græske Grundtekst), som er gjengivet glædede sig, betyder g[illegible]de sig overmaade. I Joh. 11, 33 fortælles der, at da han saa Maria, Lazarus's Søster, og andre græde af Sorg over Lazarus's Død, blev han heftigt bevæget i Aanden og rystet. Det Ord (enebrimesato), som er oversat blev heftigt bevæget, betyder brusede, han brusede i sin Aand. Han græd. Hans Følelser lagde sig. Men under Gangen til Lazarus's Grav blev han atter heftigt bevæget i sig, da brusede han atter i sig selv. Hans Følelser gaaar som mægtige Bølger. Vi lægger her Mærke til, hvorledes Johannes's Skildring af denne Side ved Jesus stemmer overens med den, som vi har i Matthæus og Markus i Anledning af hans Sjælekamp i Gethsemane Have. Ogsaa i Getehsemane Have gaar hans Følelser i vældige Bølger; thi hans Angst gaar saaledes.

Ved Tanken paa, at en af hans Disciple skulde forraade ham, blev han heftigt bevæget i Aanden Joh. 13, 21. Det Ord (etarachthe), som bruges her og er oversat blev heftigt bevæget, betyder egentlig blev forvirret. Over Jerusalem græd han høit (eklause i Grundteksten).

Som Jesus havde de stærkeste Følelser, saa havde han ogsaa de ømmeste, de reneste og skarpeste Følelser, fordi der var hverken i hans Aand eller i hans Legeme noget syndigt. Aldrig havde han lagt an paa at afstumpe dem som de stoiske Filosofer. Det var Skik blandt Jøderne at give den, der skulde korsfæstes, en bedøvende Drik, før han blev naglet til Korset for at lindre Smerterne. Man tilbød Jesus denne Drik; men han afslog Tilbudet, fordi han vilde have sin fulde Be-

vidsthed og føle Smerterne i hele deres Styrke paa Korset Matt. 27, 34.

Alt, hvad der skulde møde ham, den skammelige og smertelige Behandling og den pinefulde og foragtelige Korsdød, forudsaa han, og han forudsaa, hvad han gik imøde, ikke saaledes, at han forudsaa det i dets Almindelighed og dunkelt; men han forudsaa hver Ting klart. Og han forudsaa det, som var forfærdeligere end alt andet, nemlig dette, at han skulde føle sig forladt paa Korset af sin Fader; thi han følte sig forladt af Gud, da han paa Korset raabte: „Min Gud! min Gud! Hvorfor har du forladt mig!"

Det er ogsaa sikkert, at Satan angreb ham haardt i Gethsemane. Evangelisterne tier derom. Men det siger sig selv, at det var Tilfældet. Der var endnu Anledning for Jesus til at forlade Lidelsernes Vei, og Djævelen vidste det. Skjønt Evangelisterne ikke siger det, at Djævelen fristede Jesus i Gethsemane, saa kan vi slutte os til det af Jesu Ord i Joh. 14, 30: „Jeg skal herefter ikke tale meget med eder; thi denne Verdens Fyrste kommer, og han har slet intet i mig." Disse Ord udtalte han til sine Disciple lige før Gangen til Gethsemane, nemlig da de var forsamlet ved Nadverdbordet i Jerusalem. Djævelen kalder han denne Verdens Fyrste, Fyrsten for de syndige og vantroe Mennesker. I Jesus har Djævelen slet intet; thi han er ganske ren for det, som er ondt. Djævelen kom i Gethsemane i Judas, Forræderen, og de fiendtlige Jøder og Hedninger, der foraarsagede hans Lidelse og Død.

Hvor elskede han ikke Forræderen, som var en af hans egne Disciple! Og han forudsaa denne Discipels skrækkelige Ende. Hvor elskede han ikke sine Fiender blandt Folket! Han havde sagt: „Jerusalem! Jerusalem, som ihjelslaar Profeterne og stener dem, som er sendt til dig! Hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn, ligervis som en Høne forsamler sine Kyllinger under sine Vinger! Og I vilde ikke." Og han forudsaa Straffen, som vilde ramme dem: „Se eders Hus skal lades eder øde" Matt. 23, 37, 38. Hvor elskede han ikke ogsaa sine andre Fiender! Forfærdeligt maatte det være for ham, der elskede som han, at tænke paa Fiendernes skjændige Behandling af sig til deres Skade for Tid og Evighed.

Vi maa ogsaa komme ihu hans eiendommelige Stilling.

Han var det Guds Lam, som bar Verdens Synd, og han skulde udstaa Straffen for Synden. Byrden var tung og Opgaven svær. Vore gamle Lærere mener, at Gud lod ham føle sin Vrede over Synden i særskilt stor Grad i Gethsemane. Vor Børnelærdom siger, at han led Helvedes Sjæleangst over vore Synder. I Bedømmelsen af Jesu Angst og Bøn i Gethsemane maa vi tage alle ovennævnte Ting i Betragtning. Vi bør erindre, at Jesus er en Person, der ikke kan sammenlignes med andre i mange Henseender, og at hans Stilling er forskjellig fra andres. Det er værdt at lægge Mærke til et Ord, som Markus bruger, og hvorved han beskriver den aandelige Tilstand, hvori Jesus befandt sig, da han bad om at undgaa de forestaaende Lidelser. Det Ord (ekthambeisthai) staar i 14, 33 og er gjengivet skjælve. Ordet betyder at blive bedøvet, at blive sanseløs, at blive forvirret. Det betyder omtrent det samme som det Ord (tetaraktai), vi havde i Joh.12, 27, og hvilket vi havde ogsaa i 13, 21, hvor det hed etarachthe. Jesus blev som han sagde bedrøvet indtil Døden. Han følte som en, der dør. Saa led han. I denne Tilstand var han saa forfærdet, at han var forvirret, sansede sig ikke rigtigt, og i denne Tilstand bad han om det, som han ifølge Guds Raad ikke kunde faa,, bad om det, som han vidste, naar han var i normal Tilstand, at han ikke kunde faa, bad om det, som han ikke vilde have, naar han var sig selv. Angsten, Skrækken var saa stor, at han ikke var sig selv. I denne Tilstand bad han om at slippe at drikke de forestaaende Lidelsers Kalk.

Endskjønt det ved første Betragtning synes, som om han vakler, saa staar han dog i Grunden fast. Han vil gaa fri for Lidelserne, dersom det er Faderens Vilje. Han vil det ikke, uden at Faderen vil det. Naar han tænker sig Muligheden af at kunne undgaa Lidelserne, tænker han sig Muligheden af, at Faderen vil det. Han vil aldeles ikke det, som er mod Faderens Vilje. Sin Fader vil han være lydig. Sin Fader havde han stedse været lydig. Djævelens Forslag om at være Faderen ulydig, havde han forkastet. Han vilde heller ikke nu i Gethsemane være Faderen ulydig. Der er ikke den ringeste Bevægelse i hans Vilje til at være ham ulydig. Fuldkommen syndeløs er han ogsaa i denne forfærdelige Kamp. Det sees klart af hans Ord, at han vil være Faderen lydig: „Dog ikke som jeg vil, men som du vil!" „Min Fader er det ikke

muligt, at denne Kalk kan gaa fra mig, uden at jeg skal drikke den, da ske din Vilje!" Han underordner sin Vilje under Faderens. Det samme gjør han i sin Bøn i Joh. 12, 27: „Fader, frels mig fra denne Time (de forestaaende Lidelsers og Korsdødens Time)! Dog, derfor er jeg kommet til denne Time." Han kommer straks ihu Guds Raad og Vilje, ifølge hvilke han skal befinde sig i hin Time. Han vil rette sig efter Faderens Vilje. Lydighed mod Faderen var en Vane, en Natur, hos ham. Han havde idelig øvet sig i Lydighed mod Faderen under de forskjellige Forhold. Da han var syndeløs fra Begyndelsen af sin jordiske Tilværelse, saa fandtes der i ham ingen Spire til Ulydighed mod Faderen. Han havde af Naturen den Beskaffenhed at være lydig. Under hans jordiske Livsløb sattes hans Lydighed paa Prøve og omspændte den flere og flere Ting, og derunder opnaaede den større og større Fasthed i hans Natur. Hvor stærk Lydighedens Vane var blevet hos ham, kommer tilsyne f. Eks. i Gethsemane. I Hebr. 5, 7 læser vi: „Han (Jesus), som i sit Kjøds Dage, da han med stærkt Raab og Taarer frembar Bønner og ydmyge Begjæringer til den, der kunde frelse ham fra Døden, og blev bønhørt formedelst sin Gudsfrygt, lærte, endskjønt han var Søn, dog Lydighed af det han led." Han bad under Taarer om Frelse fra Korsdøden. Hebræerbrevets Forfatter tænker vel paa hans Bøn i Gethsemane. Intetsteds siges der i vore Evangelier, at han bad under Taarer om Frelse fra Døden. Men der fortælles ikke alt. Hans Bøn blev hørt, da han opstod fra de døde. Han lærte Lydighed af det, han led. Han sattes paa Lydighedens Prøve og fik Øvelse i at adlyde under Lidelserne. Skjønt han var Guds Søn, led han. Den forestaaende Lidelses og Døds Kalk maatte han drikke, men han fik Kraft til at drikke den. Kun Summen af hans Bøn er gjengivet af Evangelisterne. De tre Disciple hørte og saa meget, før de sovnede. De kunde baade høre og se ham. Afstanden var kun et Stenkast, og der var Fuldmaane. Ualmindelig stor var Jesu Sjæleangst; men den staar i Samklang med det ellers ualmindelige ved ham. Ualmindelige var hans Gjærninger, ualmindelige hans Ord, ualmindelig den Stilling, han indtog til Gud og Mennesker og ualmindelig var han som Person. Efter denne Begivenhed i Gethsemane er han ikke mere bange. Stedse er han sig selv, indtil han udaander paa Korset.

Jesu Lidelser var ikke Skinfristelser, men virkelige. Ser vi paa ham som et Menneske, maa vi kunne tænke os, at han kunde have faldt i Lighed med Adam. Ser vi paa ham som Guds enbaarne Søn, saa er dog et Fald utænkeligt.

Efter Fristelserne i Ørkenen begyndte Jesus sin offentlige Virksomhed som Messias. De tre første Evangelier eller de synoptiske, som vi kalder dem, skildrer hovedsagelig hans Virksomhed i Galilæa, det fjerde derimod hovedsagelig hans Virksomhed i Judæa. Efter Fristelsen i Ørkenen vendte Jesus atter til Jordan, hvor Døberen var. Flere af dennes Disciple sluttede sig der til ham, og med dem kom han til Brylluppet i Kana i Galilæa. Til sin Bopæl valgte han Kapernaum, en By paa den nordvestlige Side af Indsøen Genesaret. Den kaldes i Matt. 9, 1 hans egen Stad. Saaledes gik Es. 9, 1 følg. i Opfyldelse Matt. 4, 13 følg.

Af sine Disciple udvalgte han tolv Mænd, der skulde være stadigt om ham, være Øien- og Ørevidner til alt, hvad han gjorde og sagde, og som saadanne forkynde hans Lære og Gjærning efter hans Hjemgang til Faderen. Der var imidlertid ogsaa andre end de tolv, ver var stadigt med ham, noget, vi ser af Apostl. Gjær. 1, 21. 22. En af dem var Matthias, der valgtes til Apostel efter Forræderen Apostl. Gjær. 1, 23. De tolv Disciple var hans Disciple i snævreste Betydning. Disse kaldte han ogsaa Apostle.

Israels Folk udsprang af Patriarken Jakobs tolv Sønner, og Jesus vilde, at ogsaa det nytestamentlige Israels Folk, det aandelige Israel, skulde have sin Oprindelse fra eller grundlægges af tolv Mænd. Deres Navne angives i Matt. 10, 2—4; Mark. 3, 16—19; Luk. 6, 14—16; Apostl. Gjær. 1, 13. Simon Peter og Andreas var Sønner af en Jonas fra Byen Bethsaida Joh. 1, 45, som laa paa den vestlige Side af Gennesarets Sø. Peter boede dog i Kapernaum Matt. 8, 14. Fra Bethsaida var ogsaa Filip Joh. 1, 45. Jakobs og Johannes's Fader hedte Zebedæus og deres Moder Salome. Disse to Disciple tillagde Jesus Navnet Boanerges, som betyder Tordensønner Mark. 3, 17, maaske paa Grund af et varmt og fyrigt Temperament hos dem. Men de kom ikke til at bære dette Tilnavn i Historien. Derimod gav han Simon et Tilnavn, som denne stedse bærer, nemlig Peter eller Kefas. Peter er græsk og Kefas hebraisk. Jesus brugte Ordet Kefas, og

Peter er en Oversættelse af Kefas. Kefas og Peter betyder Klippe. En Klippe er et Billede paa Standhaftighed. Som en Klippe viste han sig, efter at han havde overgivet sig ganske til Jesus; han vaklede da aldrig i sit Forhold til ham, men stod urokkelig fast og lagde al sin Kraft ind i Arbeidet for hans Sag. Paa saa mangt et Møde var han blandt Apostlene Ordføreren.

Bartholomæus er den samme som Nathanael. Bartholomæus var fra Kana i Galilæa Joh. 21, 2. Om ham sagde Jesus: „Se, det er en sand Israelit, i hvilken der ikke er Svig" Joh. 1, 48. Matthæus og Levi er samme Person Mark. 2, 14; Luk. 5, 27. Matthæus var en Tolder, en Skatteopkræver. Han er Forfatteren af Matthæus's Evangelium. Lebbæus og Thaddæus er samme Person Matt. 10, 3. I Luk. 6, 16; Apostl. Gjær. 1, 13; Joh. 14, 22 benævnes han Judas. Simon Kananites og Simon Zelotes er samme Person. Forræderen Judas Iskariotes's fulde Navn var Judas Simons (Søn) Iskariotes Joh. 6, 71; 13, 26. Somme af Apostlene var beslægtede med Jesus. Jakob, Søn af Alfæus, f. Eks. var hans Søskendebarn, da Jesu Moder og Jakobs Moder var Søstre. Forræderen var fra Judæa, og ialfald de fleste af de andre var fra Galilæa.

De Mænd, Jesus valgte til Apostle, var ikke uvidende Folk, men vel var de ulærde; thi de havde ikke studeret ved lærde Skoler. De var af Naturen rigt begavede Mænd, hvem han fandt at kunne uddanne til sine Udsendinge. Ingen af dem hørte til de øverste eller de laveste Klasser i Samfundet. De hørte alle til den Klasse, som vi kalder Middelklassen. Til denne hørte ogsaa Jesus selv. Flere af dem var Fiskere f. Eks. de to Brødrepar Peter og Andreas, Johannes og Jakob Matt. 4, 18—21. Ingen af dem var trængende; men de fleste af dem var fattige. Johannes's og Jakobs Fader synes at have været velhavende; thi ifølge Mark. 1, 20 havde han Leiesvende. Tolderen Matthæus synes ifølge Mark. 2, 15 og Luk. 5, 29 at have været velstaaende.

Heller ikke Jesus var trængende, men fattig var han. Om sig selv siger han i Matt. 8, 20: „Rævene har Huler og Himmelens Fugle Reder; men Menneskets Søn har ikke noget, hvortil han kan hælde sit Hoved." Han besad altsaa ingen Eiendom. Foruden de 12 Apostle udvalgte han ogsaa 70 an-

dre Mænd til Udsendinge Luk. 10, 1 følg. Deres Navne kjendes ikke.

Jesus drog fra Sted til Sted og prædikede Guds Rige. Ofte talte han i Synagoger eller jødiske Gudshuse Luk. 4, 15. Enhver større By havde i det mindste en Synagoge og store Byer havde flere. Damaskus havde mange. Jerusalem havde mange Hundreder. Over Synagogen stod en Synagogeforstander. I Synagogen kom Folket sammen paa Sabbaten og Festdagene til fælles Bøn og for at høre Guds Ord.

Trykte Bøger fandtes ikke dengang, da Bogtrykkerkunsten først blev opfundet af Tyskeren Johan Gutenberg, død 1468 ef. Kr. Det gamle Testamentes hellige Bøger forelaa derfor kun skrevne. Det, hvorpaa man skrev i de Dage var Skind, ægyptisk Linned og ægyptisk Papir. Det ægyptiske Papir tillavedes af den indre Bark paa den ægyptiske Plante Papyrus. En Bog havde i Almindelighed Formen af en Rulle. Det heder derfor i Salm. 40, 8: „Se, jeg er kommet; i Bogens Rulle er mig foreskrevet."

De gammeltestamentlige Bøger gjemtes i et Skab i Synagogen. Enhver Synagoge havde en Tjener, hvis Gjærning var den at tage dem ud af Skabet og give dem til Forelæseren og bringe dem tilbage samt at sørge for Synagogens indvendige Renhed og at aabne og lukke den. Synagogeforstanderen kaldte paa en i Forsamlingen til at forelæse et Afsnit af det gamle Testamente, helst en Prest. Det forelæste skulde ogsaa udlægges. I Almindelighed udlagde Forelæseren det forelæste.

Forelæseren stod, medens han læste, men sad under sin Udlæggelse. Vi læser i Luk. 4, 16 følg. om Jesu Besøg i Nazaret. I V. 16 heder det, at han stod op for at forelæse. Han blev vistnok ikke kaldt paa af Synagogeforstanderen, men tilkjendegav selv ved at staa op, at han ønskede at forelæse og tale. Ingen synes at have fundet noget anstødeligt deri, at han tilbød sig at forelæse og tale. Det var visselig alle tilstedeværendes Ønske at høre ham. Ifølge V. 20 var de meget spændt paa at høre, hvad han vilde sige i Anledning af det oplæste Sted, nemlig Es. 61, 1 følg. „Og han lukkede Bogen og gav Tjeneren den igjen og satte sig, og alles Øine i Synagogen stirrede paa ham." Sommetider stod han under

sin Tale f. Eks. i Templet. I Joh. 7, 37 berettes, at han paa den sidste Dag i Høitiden stod og raabte.

I Synagogen i Kapernaum lærte han ofte. Ogsaa i private Huse prædikede han saasom i det Hus i Kapernaum, hvor han boede Mark. 2, 1. 2; Luk. 5, 17, og i en Farisæers Hus, af hvem han var indbudt til Middag Luk. 11, 37 følg. Ofte talte han i det frie. Bjergprædikenen holdt han paa en Slette af et Bjerg Matt. 5, 1; Luk. 6, 17.

Hyppigt finder vi ham forkynde Guds Ord ved Tiberias's Sø, der kaldes ogsaa Gennesarets Sø og det galilæiske Hav. Floden Jordan flyder ind i og ud af denne Indsø. Den har meget godt Vand og den bedste Fisk i Mængde. Dens Bredder er sandige, og dens Omgivelser er de vakreste i det hellige Land. Egnen omkring Gennesarets Sø var rigt befolket, og Mennesker kom derhen fra forskjellige Kanter. Der kunde Jesus træffe mange Mennesker. Da han engang lærte ved denne Sø, maatte han for at undgaa Folketrængselen stige ombord i et Skib, hvorfra han da talte til de paa Strandbredden værende Menneskemasser Matt. 13, 1. 2; Mark. 4, 1. Ved Tiberias's Sø aabenbarede han sig engang for syv af Apostlene efter sin Opstandelse Joh. 21, 1 følg.

Paa sine Reiser indledede han Samtaler med Mennesker, han stødte paa, f. Eks. med den samaritanske Kvinde, hvem han traf ved Jakobs Brønd Joh. 4, 5 følg. Paa øde Steder samlede han store Menneskeskarer om sig og underviste dem Mark. 6, 32—34; Luk. 9, 10. 11. Privat talte han med dem, der henvendte sig til ham for at faa Lys i sin Frelses Sag. Nikodemus var en af dem Joh. 3, 1 følg.

Paa de store Høitider indfandt han sig i Jerusalem og prædikede i Templets Forgaarde Matt. 21, 23; Joh. 7, 14 og andre Steder. Ved disse Feste mødte han Folk ikke blot fra de forskjellige Dele af Landet, men ogsaa fra Steder udenfor dets Grænser, hvor Jøder boede.

Enhver Anledning til at lære greb han. Da nogle havde fortalt ham, at Pontius Pilatus havde ladet slaa ihjel en Del Galilæere, medens disse bragte sine Slagtoffere i Templet, foranledigede dette ham til at holde en Bodsprædiken for de tilstedeværende Luk. 13, 1 følg. I Anledning af den hedenske Høvedsmands store Tro udtalte han en Profeti om Hedningernes Antagelse og Jødernes Forkastelse Matt. 8, 11. 12.

Da Farisæerne og de skriftlærde knurrede over hans Omgang med Toldere og Syndere, bragte dette ham til at fremsætte Lignelserne om et bortkommet Faar, en tabt Penning og en fortabt Søn, ved hvilke Lignelser han retfærdiggjør sit Forhold til Syndere og Toldere Luk. 15.

Gjorde nogen ham et Spørgsmaal, benyttede han Anledningen til at lære Matt. 18, 1 følg. Udtalte nogen en urigtig Paastand, gik han ivei med ved Undervisning at eftervise dens Urigtighed Matt. 12, 24 følg. Andres onde Tanker aabenbarede og imødegik han nu og da Luk. 7, 39 følg.

Om ham samlede Folket sig i store Skarer. Skjønt hans Mirakler trak dem til ham, kom de dog ogsaa for at høre hans Ord. De fulgte ham til øde Steder. Engang var 5000 Mænd og desuden Kvinder og Børn hos ham paa et øde Sted Matt. 14, 13 følg. En anden Gang var 4000 Mænd og desuden Kvinder og Børn samlet om ham paa et Bjerg Matt. 15, 29 følg. De var hos ham i tre Dage og bekymrede sig intet om, at de ikke havde mere Mad. Saa stor var Interessen blandt dem.

Da det spurgtes, at han var hjemme efter nogle Dages Fraværelse, kom der straks saa mange Folk sammen, at de ikke havde Rum i Huset, ja, ikke engang foran Døren; „og han talte Ordet til dem". En værkbruden, som bares hen til ham for at helbredes, kunde ikke bringes i hans umiddelbare Nærhed paa Grund af Folketrængselen paa nogen anden Maade end denne, at han førtes op paa Taget, i hvilket der gjordes et Hul, gjennem hvilket han sænkedes ned til ham Mark. 2, 1 følg.

Stadigt omgav Folket ham. Somme gik, andre kom, saa at han ikke engang havde Tid til at spise. Han opfordrede derfor sine Apostle til med sig at gaa hen til et øde Sted for at søge Hvile. Jesus og hans Apostle for bort i et Skib alene til et øde Sted. Da Folket saa dem fare bort, sprang det sammen (i den græske Grundtekst synedramon, sprang sammen) rundt Søen til det øde Sted, hvor det ankom før Jesus og Apostlene, og da Jesus steg ud af Skibet, var Folket paa Landet og ventede, „og han begyndte at lære dem meget" Mark. 6, 31 følg. Ogsaa i Mark. 3, 20 fortælles der, at han paa Grund af Folket ikke fik Anledning til at faa Mad.

Undertiden maatte han gjemme sig bort. Men holdt

han sig skjult en liden Tid, begyndte Folket at lede efter ham. En Sabbat lærte han i Synagogen i Kapernaum og helbredede der et Menneske, som havde en uren Aand. Straks derpaa gik han til Simon Peters og Andreas's Hus og lægte Peters Svigermoder for en Feber. Til sent om Aftenen var han i Virksomhed, og „hele Byen var forsamlet for Døren". Tidlig næste Morgen, medens det endnu var ganske mørkt, stod han op og gik bort til et øde Sted og bad. Det varede imidlertid ikke længe, før Folket atter kom sammen, og da det ikke fandt ham, begyndte det at lede efter ham Mark. 1, 21 følg. Da det havde fundet ham, søgte det at hindre hans Bortgang til andre Steder Luk. 4, 42.

Hans Prædiken fremkaldte overordentlig Bevægelse. Folket hang ved ham. Det samlede sig saa tæt op til ham, naar det kunde, at det bogstavelig trykkede ham Mark. 5, 24 følg. Over hans Taler forundrede Folket sig i høieste Grad. Da han havde fuldendt sin Bjergprædiken, „forundrede Folket sig saare (ekseplessonto i Grundteksten, blev ude af sig selv, fortumlet) over hans Lære" Matt. 7, 28. Det samme siges om hans Tale i Kapernaums Synagoge Mark. 1, 22; Luk. 4, 32. Paa Løvsalernes Fest sendte Synedriet, det jødiske Raad, Tjenere hen for at gribe ham, medens han talte i Templets Forgaard; men de kom tilbage uden at have ham med. Paa Yperstepresternes og Farisæernes Spørgsmaal: „Hvorfor førte I ham ikke hid?" svarede de: „Aldrig har et Menneske talt saaledes som dette Menneske." Hans Ord, som de hørte ham tale, gjorde et saadant Indtryk paa dem, at de ikke formaaede at lægge Haand paa ham Joh. 7, 32. 45. 46.

Den vældige Indflydelse, som hans Ord øvede paa Tilhørerne, skrev sig heredsagelig fra hans Bevidsthed om, hvem han var. „Han lærte dem som den, der havde Myndighed, og ikke som de skriftlærde" Matt. 7, 29. „Hans Tale var med Myndighed", Authoritet, (eksusia i Grundteksten) Luk. 4, 32. Paa Grund af sin Bevidsthed om at være, hvad han var, Guds Søn og Messias, kunde han tale med en Myndighed som intet blot Menneske.

Profeterne kunde tale med Authoritet, fordi de havde Fuldmagt fra Gud til at tale. Men med en Authoritet som den, hvormed Jesus talte, kunde de ikke tale. Der er Forskjel paa en Herres Myndighed og hans Tjeneres. Hin eier den,

disse faar den. Den samme Forskjel er der paa Jesu Myndighed og Profeternes. En Profet tør ikke tale sine Ord og tør ikke sige: „Jeg siger eder", han tør kun tale Herrens Ord og sige: „Saa siger Herren". Moses taler f. Eks. i 2 Moseb. 35, 4 saaledes til Folket: „Dette er, hvad Herren har befalet og sagt" og Esaias f. Eks. i 50, 1: „Saa siger Herren". Jesus derimod siger i Matt. 7, 24: „Derfor, hver den, som hører disse mine Ord og gjør efter dem osv.", i 7, 26: „Og hver den, som hører disse mine Ord og ikke gjør efter dem osv." og i Joh. 8, 37: „I søger at slaa mig ihjel, fordi mit Ord ikke finder Rum hos eder."

Paa mangfoldige Steder finder vi Jesus sige: „Jeg siger eder". I Bjergprædikenen udtrykker han sig saaledes atter og atter. Myndighed til at tale saaledes havde han, fordi han var Guds Søn og Messias. Han var en ualmindelig Personlighed, og denne aabenbarede sig i hans Ord. Hvilken varm Kjærlighed, hvilken dyb Inderlighed, hvilket helligt Alvor, hvilket moralsk Mod, hvilken klar Forstaaelse vidner ikke hans Ord om, at han havde.

Hans Læremaade er i høieste Grad original eller eiendommelig. Hans aandelige Udvikling havde foregaaet uafhængigt af nogen Skole eller Retning, og hans Læremaade er ganske forskjellig fra andres. Og den er et Mønster for alle Tider med Hensyn til Simpelhed og Forstaaelighed, Skjønhed og Værdighed, Anvendelighed og Kraft. Han taler særdeles konkret, det vil sige, han udtaler sine Tanker ved Hjælp af Gjenstande, der kan fornemmes af de menneskelige Sanser, han giver dem derved Legemer. Sine Disciple kalder han Jordens Salt i Matt. 5, 13 for derved at betegne, at de ved at forkynde Guds Ord bevarer Menneskene fra moralsk Forraadnelse, Undergang i Synden.

Han kalder dem ogsaa Verdens Lys i Matt 5, 14. Ogsaa sig selv benævner han Verdens Lys Joh. 8, 12. Han og hans Disciple er Verdens Lys, fordi de oplyser de i sig selv uoplyste og for Gud fremmede Mennesker om Frelsens Sandheder. I særegen Forstand er han Verdens Lys. Disciplene er det, forsaavidt som de er Sandhedens Budbærere. Til fuldstændig Selvfornægtelse med Hensyn til, hvad Gud forbyder i det sjette Bud, formaner han saaledes i Matt. 5, 29. 30: „Men dersom dit høire Øie forarger dig, da riv det ud

og kast det fra dig! Thi det er dig gavnligt, at et af dine Lemmer tabes, og ikke dit hele Legeme kastes i Helvede. Og dersom din høire Haand forarger dig, da hug den af og kast den fra dig! Thi det er dig gavnligt, at et af dine Lemmer tabes, og ikke dit hele Legeme kastes i Helvede."

Jesus mener naturligvis ikke, at vi skal rive ud vort naturlige Øie eller hugge af vor naturlige Haand. Det er billedlig Tale, hvorved han formaner os til at dræbe vor onde Begjærlighed. I Matt. 7, 13. 14 opfordrer han Menneskene til at leve et helligt Liv paa følgende Maade: „Gaa ind gjennem den snævre Port! Thi den Port er vid, og den Vei er bred, som fører til Fordærvelsen, og de er mange, som gaar ind gjennem den. Thi den Port er snæver, og den Vei er trang, som fører hen til Livet, og de er faa, som finder den."

De falske Lærere benævner han glubende Ulve, der har Faareklæder paa sig, og anser dem for raadne Træer, der ikke kan bære gode Frugter Matt. 7, 15 følg. At Gud elsker ikke blot de fromme, men ogsaa de ugudelige, fremholder han saaledes i Matt. 5, 45: „Thi han lader sin Sol opgaa over onde og gode og lader regne over retfærdige og uretfærdige". Den hele Bjergprædiken er et Eksempel paa, hvor konkret han taler. For at anskueliggjøre sin Lære ledsager han nu og da sine Ord ved visse Handlinger, der fremstiller de i hans Ord fremsatte Tanker. Han tog engang et lidet Barn og stillede det hos sig og formanede sine Disciple til at være ydmyge som det lille Barn, der jo ikke kunde siges at være stolt Matt. 18, 2 følg. Ved Nadverden tvættede han sine Disciples Fødder Joh. 13, 4 følg. Det var Slavernes Gjærning at vaske andres Fødder ved Maaltiderne. Jesus, der var Disciplenes Herre og Lærer, vilde vise dem ved dette Eksempel, hvorledes de i Kjærlighed og Ydmyghed skulde tjene hverandre til hverandres aandelige Vel.

I sin Undervisning benyttede han ofte Lignelser. Denne hyppige Brug af Lignelser er en af Eiendommelighederne ved hans Læremaade. Kun nogle faa Lignelser findes i det gamle Testamente. Profeten Nathans Fortælling, som han fortalte Kong David, Fortællingen om den rige Mand, som havde stort Kvæg og smaat Kvæg i Mængde, og om den fattige, hvis lille Lam den rige tog og tillavede for sin Gjæst, er en Lig-

nelse 2 Sam. 12, 1 følg. Omtrent 50 af Jesu Lignelser er os overleveret. Han fremsatte mange flere. I Mark. 4, 33 heder det: „Og han talte Ordet til dem ved mange saadanne Lignelser." De Lignelser, Markus har meddelt i Kap. 4 er kun Eksempler. Matthæus meddeler to til, som Jesus fremsatte for Folket samme Gang, nemlig Lignelserne om Klinten blandt Hveden og om Surdeigen. Han fremsatte visselig mange flere hin Gang end dem, Matthæus og Markus har nedtegnet. Begge Evangelisterne fortæller, at han hin Gang ikke talte til Folket uden i Lignelser Matt. 13, 34; Mark. 4, 34.

At Jesus talte i Lignelser til Folket, var en Overraskelse for hans Disciple. Grunden kjendte de ikke og ønskede at vide den. Ifølge Matt. 13, 10 spurgte de derfor Jesus: „Hvorfor taler du til dem i Lignelser?" Disse Disciple var ikke bare de tolv Apostle. Markus oplyser os derom; thi han siger i 4, 10: „Men da han var blevet alene, spurgte de, som var omkring ham, tilligemed de tolv ham om denne Lignelse." Jesu Tilhørere udgjorde to Hovedklasser. Den ene Klasse var hans Disciple. I videste Betydning menes med hans Disciple alle de, der troede paa ham som Messias, i snævreste Betydning kun de tolv Apostle. Den anden Klasse bestod af dem, som ikke troede, ihvorvel mange af dem henvendte sig til ham i sin legemlige Nød og fik Hjælp. Denne Klasse deles i Folket (i den græske Grundtekst ochlos) og i dets Lærere og Ledere, der kaldes Farisæere, Sadducæere, skriftlærde.

Hvad svarede Jesus paa Disciplenes Spørgsmaal? Han svarede: „Fordi eder er det givet at kjende Himmeriges Riges Hemmeligheder; men dem er det ikke givet. Derfor taler jeg til dem i Lignelser, for at de seende skal skal se og ikke vide og hørende høre og ikke forstaa, for at de ikke skal omvende sig og Synderne forlades dem. Og paa dem fuldkommes Esaias's Spaadom, som siger: Med Hørelsen skal I høre og ingenlunde forstaa, og seende skal I se og ingenlunde kjende. Thi dettte Folks Hjerte er blevet forhærdet, og de hører besværlig med Ørene og tillukker sine Øine, for at de ikke skal se med Øinene og høre med Ørene og forstaa med Hjertet og omvende sig, og jeg helbrede dem" Matt. 13; Mark. 4; Luk. 8.

Det var givet dem, der var hans Disciple, at kjende

Guds Riges Hemmeligheder, baade derved, at Gud havde givet dem et saadant Sind, at de kunde fatte Guds Riges Hemmeligheder, og derved, at de fik Forklaring af Lignelserne af Jesus. Dette deres Sind viser sig deri, at de beder ham forklare dem Matt. 13, 36; Mark. 4, 10. Med Guds Riges Hemmeligheder menes de Lærdomme angaaende Guds Rige, der maa blive Menneskene ubekjendte uden en guddommelig Aabenbaring. De er skjult i Gud, indtil de aabenbares. De var blevet aabenbaret i det gamle Testamentes Spaadomme om Messias og hans Gjærning, og de aabenbares i Spaadommenes Opfyldelse ved og efter Messias's Komme.

Jøderne havde mange falske Lærdomme med Hensyn til Messias og hans Gjærning. De mente jo f. Eks., at han skulde oprette et herligt jordisk Rige. At Guds Rige skulde være et aandeligt Rige, var for dem en Hemmelighed, skjønt Gud havde aabenbaret det i det gamle Testamente. Da nu Jesus forkyndte Guds Riges Lære, syntes Jøderne, at der var meget i den, som var nyt og falskt, skjønt den stemte ganske overens med, hvad Gud havde lært i det gamle Testamente.

En Del af Jøderne antog Jesu Lære og blev hans Disciple, en anden forkastede den og forhærdede sig mod den. Folket, til hvilket Jesus talte kun i Lignelser havde forkastet hans Lære og forhærdet sig. Det sees af hans Ord: „for at de seende skal se og ikke vide og hørende høre og ikke forstaa. Og paa dem fuldkommes Esaias's Spaadom, som siger: Med Hørelsen skal I høre og ingenlunde forstaa osv." Ogsaa tidligere under sin Lærevirksomhed havde han benyttet Lignelser; thi Slutningen af Bjergprædikenen f. Eks. udgjør Lignelserne om den forstandige Mand, som byggede sit Hus paa en Klippe, og den uforstandige, som byggede sit Hus paa Sand. Disse kunde imidlertid fattes i Lys af Sammenhængen, hvori de staar. Aldrig før hin Gang ved Søen havde han talt bare i Lignelser uden nogen Udlæggelse. Dette var noget nyt og saa overraskende for Disciplene, at de spurgte om Grunden.

I en Lignelse ligger den dybere Betydning skjult. Derfor forstod Folket ikke. Det vidste ikke, hvad Jesus lærte i sine Lignelser med Hensyn til Himmeriges Rige. At han brugte blot Lignelser i sin Tale til dem, var, for at det ikke skulde faa Indsigt i Sandheden om Messias's Rige, og for at det ikke

skulde omvende sig og faa Syndernes Forladelse. Det var en Straf for Folkets Vantro, at han talte paa denne Maade til det. Disciplene forstod vistnok heller ikke Lignelserne; men de bad om de nødvendige Oplysninger i Enrum og fik dem. De kunde fatte, tilegne sig, Udlæggelsen.

Naar Jesus siger, at han taler saaledes til Folket, for at det ikke skal opnaa Indsigt i Sandheden, omvende sig og faa Syndernes Forladelse, da mener han ikke, at han taler saaledes, for at det aldrig skal opnaa hin Indsigt, aldrig omvende sig og aldrig faa Syndernes Forladelse. Det var kun hin Gang ved Søen, at han talte bare i Lignelser til Folket. Omend han senere i sin Undervisning af Folket benyttede dem, talte han dog ogsaa uden dem til det. Hin Straf for Folkets aandelige Sløvhed, dets Vantro og Forhærdelse bar i sit Skjød en Velsignelse for Folket; thi Lignelserne var særdeles skikket til at vække Interesse hos det, bringe det til at tænke over, hvad han kunde mene med dem, og det havde fuld Anledning til at henvende sig til ham og bede om en Forklaring af dem i Lighed med Disciplene. Jesu endelige Hensigt var den, at de skulde faa Indsigt i Sandheden, omvende sig og faa Syndernes Forladelse. Lignelserne brugte han som et Middel til at opnaa denne Hensigt. Gud vil alles Frelse, og Folket var ikke i den Grad forhærdet endda, at dets Erkjendelse af Sandheden var en Umulighed.

Som Lignelserne var særdeles skikket til at bringe det sløve Folk til Eftertanke, saa var de ogsaa særdeles skikket til at tjene som et Middel, hvorved den i dem indeholdte Sandhed lettere kunde fattes og bevares af Jesu Disciple, efter at de havde faaet Udlæggelsen. I en Lignelse kunde han ogsaa faa sagt meget i faa Ord. Hans Lignelser er ualmindelig rige i Indhold og skjønne i Form.

Oftere bruger han i sin Undervisning Tankesprog. F. Eks. dette Udsagn i Bjergprædikenen er et Tankesprog: „Salige er de fattige i Aanden; thi Himmeriges Rige er deres."

Den Maade, hvorpaa han lærte ifølge de synoptiske Evangelier er noget forskjellig fra den, hvorpaa han lærte ifølge Johannes's Fremstilling. Hine indeholder dog delvis ogsaa den, som findes hos Johannes, og viser altsaa, at han ogsaa talte til visse Tider saaledes, som Johannes fremstiller det. I Matt. 11, 25—27 og Luk. 10, 21. 22 har vi Udsagn af Je-

sus, hvilke ganske klinger som hans Tale i Johannes's Evangelium: Paa den samme Tid udbrød Jesus og sagde: Jeg priser dig Fader, Himmelens og Jordens Herre, at du har skjult dette (Guds Raad til Menneskets Frelse ved Troen paa Jesus som Messias) for vise og forstandige (dem, der bruger sin egen Visdom og Indsigt som Veileder i Salighedssagen) og aabenbaret det for umyndige (dem, der ikke bruger sin egen Visdom og Indsigt som Veileder i sin Salighedssag, men tror paa Jesus som Messias). Ja, Fader, thi saaledes var det behageligt for dig. Alle Ting er mig overgivet af min Fader, og ingen kjender Sønnen uden Faderen, og ingen kjender Faderen uden Sønnen og den, hvem Sønnen vil aabenbare det". Sammenl. f. Eks. Joh. 17, 2.

Ogsaa i Matt. 10, 40 finder vi den samme Maade at tale paa, som vi har i Johannes: „Hvem der annammer eder, annammer mig, og hvem der annammer mig, annammer den, som har udsendt mig." Ligeledes Mark. 9, 37 og Luk. 10, 16. Sammenl. Joh. 13, 20. Den kommer frem ogsaa paa mange andre Steder i de tre første Evangelier. I Johannes er denne Læremaade gjennemgaaende.

Ofte kom han i Strid med sine Fiender med Hensyn til Læren, men altid overvandt han dem. Farisæerne beskyldte ham for at uddrive Djævle ved Be'elzebul, Djævelens Øverste. Jesus efterviste da, at deres Beskyldning var taabelig; thi uddrev han Djævle ved Be'elzebul, da vilde Djævelen være imod sig selv, være splidagtig med sig selv, være imod sin egen Magt over Mennesket, noget, der visselig ikke kan være Tilfældet. Uddrev han da ikke Djævle ved Djævelen, saa uddrev han dem ved Guds Aand; thi nogen tredie Magt, hvorved Djævelen kunde uddrives, gaves der ikke Matt. 12, 24 flg.

Medens han lærte i Templet, kom Yppersteprésterne, de skriftlærde og Folkets ældste (disse tre Slags Personer var Medlemmer af Synedriet) og spurgte ham: „Sig os, af hvad Magt gjør du dette (de messianske Gjerninger, nemlig hans Indtog i Jerusalem, hans Renselse af Templet, hans Undergjerninger, hans Prædiken i Templet), eller hvem er den, som har givet dig denne Magt." Jesus rettede et Modspørgsmaal til det høie Raads Medlemmer, som han vilde, de skulde svare paa først: „Johannes's Daab, var den af Himmelen eller af Mennesker?" Han bragte dem i en meget

stor Vanskelighed. De havde spurgt ham for at faa et Svar af ham, paa Grundlag af hvilket de kunde anklage ham. Jesus gjennemskuede deres Hjerter. Havde de svaret, at Johannes's Daab var af Himmelen, kunde Jesus have sagt til dem: „Hvorfor troede I ham da ikke." Og havde de sagt, at den var af Himmelen, havde de ogsaa maattet indrømme, at hvad Jesus gjorde, det gjorde han, fordi han var den lovede Messias; thi Johannes havde vidnet, at Jesus var Messias. Havde de svaret, at Johannes's Daab var af Mennesker, det er, uden guddommelig Oprindelse, da vilde Folket have stenet dem; thi det betragtede Døberen som en Profet og hans Daab som en Guds Indretning. De svarede derfor, at de ikke vidste, hvorfra den var. Dette var ikke noget Svar paa Jesu Modspørgsmaal, hvorfor han sagde til dem: „Saa siger heller ikke jeg eder, af hvad Magt jeg gjør dette" Luk. 20, 1 følg. Deres Opfatning var den, at Johannes's Daab var af Mennesker, og de sagde noget, som de ikke mente, naar de sagde, at de ikke vidste, hvorfra Johannes's Daab var.

Ofte lukkede han Munden paa sine Fiender ved at henvise til det gamle Testamentes Skrifter. I Luk. 20, 27 følg. har vi et Eksempel derpaa. Sadducæerne negtede Livet efter Døden og derfor ogsaa de dødes Opstandelse. Nogle Sadducæere henvendte sig til Jesus, og for at vise, at Moses ikke kan lære et Liv efter Døden og en Opstandelse, pegte de paa hans Bestemmelse om Leviratsegteskabet i 5 Moseb. 25, at nemlig Broderen skulde gifte sin afdøde Broders Enke, hvis Egteskabet havde været barnløst .De nævnte et Tilfælde, at en og samme Kvinde havde været gift med syv Brødre, og spurgte, hvis Hustru hun skulde blive i Opstandlsen. De gik ud fra, at de nuværende egteskabelige Forbindelser fortsættes hinsides, dersom der forestaar en Opstandelse fra de døde.

I sit Svar sagde Jesus til dem, at de, som faar Del i hin Verden og i Opstandelsen fra de døde, hverken tager tilegte eller bortgiftes. Derpaa bekjæmper han dem med deres egne Vaaben. De havde benyttet Moses, ogsaa han benyttede Moses. Stedet, han brugte, var 2 Moseb. 3, 6, hvor Gud siger til Moses fra den brændende Tornebusk: „Jeg er din Faders Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud." Abraham, Isak og Jakob havde været døde og begravne i lang Tid, da Gud talte saaledes til Moses. „Men han er ikke dødes Gud, men leven-

des; thi alle lever de for ham", fortsatte Jesus. Skjønt Abraham, Isak og Jakob var døde, var de ikke døde i den Forstand, at de ikke var til, fordi Gud siger, han er deres Gud, og han er ikke Gud for dem, som ikke er til, men for dem, som er til. Der vilde ingen Mening være deri, at han skulde være Gud for dem, som ikke eksisterer. De lever for Gud, skjønt de er døde for Menneskene.

Da de døde eksisterer efter sin Død, skal de opstaa fra de døde, det sidste følger af det første. Menneskets Sjæl og Legeme hører sammen. De to Dele udgjør et Menneske. Fuldstændigt bliver Livet kun da, naar den menneskelig Sjæl bliver forenet med sit Legeme i Opstandelsen.

Jesus kunde have brugt Steder hos Profeterne for at bevise Opstandelsen; men meget passende var det, at han benyttede Moses, da Sadducæerne havde anført ham. Lukas føier til, at nogle skriftlærde sagde til Jesus: „Mester, du talte vel." Stedet hos Moses var ikke benyttet af Jøderne som Skriftbevis for Opstandelsen; men senere Rabbinere har fulgt i Jesu Spor og brugt det som Bevis.

Af og til afvæbnede han sine Modstandere ved at gjøre et Under som f. Eks. Helbredelsen af den værkbrudne i Matt. 9, 2 følg. En værkbruden, der laa paa en Seng, blev bragt til ham. Til den værkbrudne sagde han: „Søn, vær frimodig Dine Synder er dig forladt." De tilstedeværende skriftlærde sagde ved sig selv: „Denne (Jesus) bespotter Gud" (fordi han nemlig gjør Fordring paa at have Magt til at forlade Synden, en Magt, alene Gud har). Jesus sagde til dem: „Hvorfor tænker I saa ondt i eders Hjerter?" De havde onde Tanker, naar de tænkte, at han bespottede Gud. „Thi hvad er lettest at sige: Dine Synder er dig forladt eller at sige: Staa op og gaa?" fortsatte han. Det sidste var lige saa let og lige saa vanskeligt at sige som det første. Der fordredes guddommelig Magt til begge Dele. Derpaa sagde han til den værkbrudne: „Staa op, tag din Seng og gaa til dit Hus!" Den værkbrudne stod op og gik til sit Hus. Han var blevet sund, og Jesus havde bevist, at han havde Magt til at forlade Synden. Hermed menes ikke blot Magt til at forkynde Tilgivelse paa Jorden, men ogsaa Magt til at skjænke den paa Jorden, som Faderen skjænker den i Himmelen. Vore Evangelier anfører mange Eksempler paa saadanne Sammenstød med Jøderne.

Noget egentlig nyt med Hensyn til Lære forkyndte Jesus ikke. Hans Lære var ikke original i den Forstand, at den var ny i noget Stykke. Hvad han lærte, var lært i det gamle Testamente. Vel kom han tidt i Strid med Jøderne angaaende Læren. Men den havde sin Grund deri, at de førte en i mange Henseender falsk, en fra den gammelteftamentlige Lære afvigende Lære, medens han førte den Lære, som indeholdes i det gamle Testamente. Skjønt han ikke i Grunden forkyndte noget nyt, saa bragte han dog frem i Dagen paa en forbausende Maade den Lære, som var udtalt direkte og indirekte i det gamle Testamente. Han kastede et forunderlig klart Lys over den; thi han forstaar den i dens hele Udstrækning. Han forkynder, hvad han har seet og hørt hos Faderen. Derfor kan han undervise som ingen anden.

Læren er i hans Øine af største Betydning. Han vil, at den skal være ren, og at den falske Lære skal forkastes og modarbeides. Allerede i sin Bjergprædiken siger han: „Men vogt eder for de falske Profeter, som kommer til eder i Faareklæder, men er indvortes glubende Ulve" Matt. 7, 15 En anden Gang siger han til sine Disciple: „Se til og tag eder ivare for Farisæernes og Sadducæernes Surdeig!" Matt. 16, 6. Med deres Surdeig mener han deres falske Lære. Vel formaner han i Matt. 23, 3 Folket til at holde og gjøre alt det, som de skriftlærde og Farisæerne, der sidder paa Moses's Lærestol, siger det; men dermed mener han ikke, at det skal holde og gjøre alt, hvad de maatte lære; men han formaner det til at holde og gjøre alt, som de fremholder, og som staar i Moseloven. Han vil, at det skal rette sig indtil videre efter dens Bestemmelser i alle Stykker. At han kun taler om Moselovens Bestemmelser, fremgaar af hans Ord: „Paa Moses's Stol sidder de skriftlærde og Farisæerne." I disse Ord betegner han dem som Lærere i Moseloven. I V. 16 følg. angriber han deres falske Lære om Eden. Naar han vil, at Folket skal holde Moselovens Bud i alle Stykker, saa mener han ikke, at dette skal gjælde for stedse. For det første kun skal dette gjælde.

I sin Bjergprædiken taler han om sit Forhold til Loven. Han siger i 5, 17: „I skal ikke mene, at jeg er kommet for at opløse Loven eller Profeterne; jeg er ikke kommet for at opløse, men for at opfylde." Han er ikke kommet for at opløse

eller afskaffe (i den græske Grundtekst katalysai ødelægge, afskaffe) Loven eller Profeterne. Han mener de moralske Fordringer i Moseloven og Profeterne. Han er kommet meget mere for at opfylde (i den græske Grundtekst plerosai, fylde op, gjøre fuld) dem. Han gjør Loven og Profeterne fulde ved at bringe frem i Lyset den i dem indeholdte Morallære i dens fulde Udstrækning. Frem i Lyset bringer han den ved sit eget ideale, det er, syndeløse Liv og dernæst ved sin ideale, det er, fuldkomne Morallære. Ingen skal derfor tænke, at fordi han er kommet, saa skal de hidtil gjældende moralske Krav afskaffes eller indskrænkes. Nei, han vil fremstille dem i hele deres Fylde og hævde deres evige Gyldighed.

At han taler om de moralske Fordringer, det er noget, som hele Bjergprædikenen beviser. Bjergprædikenen er en Prædiken om Moralen, Summen af hvilken findes i de ti Bud. Moralloven skal gjælde ogsaa for det nytestamentlige Guds Folk; thi han siger i 5, 18. 19: „Thi sandelig siger jeg eder: Indtil Himmelen og Jorden forgaar, skal end ikke en den mindste Bogstav eller en Tøddel forgaa af Loven, førend alt er skeet. Derfor, hvem der bryder et af disse mindste Bud og lærer Menneskene saaledes, han skal kaldes den mindste i Himmeriges Rige; men hvem der holder og lærer dem, han skal kaldes stor i Himmeriges Rige." „Førend alt er skeet" betyder: førend alle moralske Fordringer er efterkommet. Fuldkommen efterkommes de først da, naar det messianske Rige kommer i sin Herlighed ved Verdens Ende. Men skjønt Jesus saa stærkt hævder de moralske Kravs Gyldighed i det nye Testamente, saa lærer han paa ingen Maade, at Frelsen opnaaes paa Grundlag af deres Opfyldelse. Det skal efterviſes paa et andet Sted.

Et Eksempel paa hans Udlæggelse af den moralske Lov er hans Udtalelser med Hensyn til Egteskabsskilsmisser og Indtrædelse i nyt Egteskab. I Matt. 5, 31. 32 heder det: „Men der er sagt (af eders Lærere), at hvem der skiller sig fra sin Hustru, skal give hende Skilsmissebrev. Men jeg siger eder, at hvem der skiller sig fra sin Hustru uden for Hors Skyld, gjør, at hun bedriver Hor (dersom hun indtræder i et andet Egteskab), og hvem der tager en fraskilt (Hustru), bedriver Hor."

Ogsaa i Matt. 19, Mark. 10 og Luk. 16 taler han om

det samme. Ifølge Matthæus 19 henvendte Farisæerne sig til ham med følgende Spørgsmaal: „Er det en Mand tilladt at stille sig fra sin Hustru for hvilkensomhelst Sag?" De fristede ham ved at fremsætte dette Spørgsmaal. Der var nemlig Tvist blandt Jøderne om, af hvilken Aarsag man kunde skille sig fra sin Hustru. Der var to Skoler eller Retninger, Hillels og Schammais. Baade Hillel og Schammai var store Lærere, som døde kort før Kristi Fødsel.

Moses havde i 5 Moseb. 24, 1 tilladt en Mand at skille sig fra sin Hustru, naar hun ikke fandt Yndest hos ham, fordi han fandt „noget uterligt" hos hende. Hillels Skole lærte, at der med „noget uterligt", for hvilket Manden kunde skille sig fra sin Hustru, mentes hvilkensomhelst Feil, han fandt hos hende, f. Eks. endogsaa den, at hun brændte Maden. Schammai derimod forstod det kun om Hor og anden ukysk Opførsel og lærte, at alene dette var gyldig Grund til Egteskabsskilsmisse.

Jesus antyder, at der hos Moses ikke menes Hor; thi han siger i Matt. 19, 8. 9: „Moses tillod eder at skille eder fra eders Hustruer formedelst eders Hjerters Haardhed; men fra Begyndelsen har det ikke været saaledes. Men jeg siger eder, at hvem der skiller sig fra sin Hustru uden for Hors Skyld og tager en anden tilegte, han bedriver Hor, og hvem der tager en fraskilt (Hustru) tilegte, han bedriver Hor."

Moses tillod, taalte, at Mændene skilte sig fra sine Hustruer. Men vissfelig vilde han ikke have taalt det af saa ringe Grunde, som mange af dem var, der opgaves af Hillel som gyldige. Ordene noget uterligt har ikke en saa vid Betydning som den, han gav dem. De staar ogsaa i 5 Moseb. 23, 14 og bruges der saaledes, at de betegner noget moralsk urigtigt. Udtrykket betegner noget umoralsk, hvortil ogsaa ukysk Opførsel hører, dog ikke Hor, Hor i Gjærning. - Jesus erklærer sig uenig med Hillel, naar denne finder udtalt i 5 Moseb. 24, 1, at Manden kan skille sig fra sin Hustru for hvilkensomhelst Feil, han finder hos hende. Han erklærer sig enig med Schammai, naar denne negter, at Moses mener med noget uterligt enhver Feil hos Hustruen. Men han er strengere end den strenge Schammai; thi denne fandt, at enhver ukysk Opførsel var gyldig Grund til Skilsmisse, medens Jesus ansaa kun Egteskabsbrud for gyldig Grund. For Egteskabsbrud

havde Moses i 3 Moseb. 20, 10 bestemt, at baade Hustruen og den Mand, med hvem hun havde bedrevet Hor, skulde dødes. Rimeligvis blev de stenet. Denne Bestemmelse blev senere ofte ikke overholdt, idet Manden skilte sig fra sin Hustru, og Jesus kræver ikke, at den skal iagttages.

Farisæerne fremstiller ikke Sagen rigtigt, naar de spørger Jesus saaledes i Matt. 19, 7: „Hvorfor bød da Moses at give Skilsmissebrev og skille sig fra hende?" Moses havde ikke befalet nogen Mand at give sin Hustru Skilsmissebrev og at skille sig fra hende.

Egteskabsskilsmisser af andre Aarsager end Hor var hyppige, og især var de det paa Jesu Tid paa Grund af Hillels slappe Fortolkning af 5 Moseb. 24, 1. Profeten Malakias formaner i 2, 15: „I skal tage Vare paa eders Aand, og mod din Ungdoms Hustru være du ikke troløs", og i V. 16 siger han: „Thi jeg hader Skilsmisse, siger Herren, Israels Gud."

Jesus vil, at det ikke længere skal tillades, at nogen skiller sig fra sin Hustru af andre Grunde end Egteskabsbrud. Han henviste Farisæerne til Skabelsen af Manden og Kvinden: „Har I ikke læst, at den, som skabte dem fra Begyndelsen, skabte dem og Kvinde" og anførte, hvad Gud havde sagt ved Adam i 1 Moseb. 2, 24: „Derfor skal Manden forlade sin Fader og Moder og blive fast hos sin Hustru, og de to skal være et Kjød." Gud skabte Manden og Kvinden, for at de skulde indtræde i Egtestanden, og hans Vilje var den, at de ved at indtræde deri skulde være et Kjød. Egtestanden er en guddommelig Indstiftelse. Jesus fortsatte: „Saa er de (Manden og Hustruen) ikke længere to, men et Kjød. Hvad altsaa Gud har sammenføiet, skal et Menneske ikke adskille." Har Gud sammenføiet dem, har alene han Ret til at adskille dem. Efter Guds Orden er Egteskabet en livslang Forbindelse.

Hvis nu en Mand skiller sig fra sin Hustru af andre Grunde end Hor og tager en anden Kvinde tilegte, bedriver han Hor, fordi han er bundet til sin Hustru, og ogsaa den anden Kvinde gjør sig skyldig i den samme Synd, fordi hun egter en Mand, som har en Hustru før. Og den, som tager en fraskilt Hustru, bedriver Hor. Det gjælder, enten hun er uskyldig eller ikke. Dersom Manden har skilt sig fra hende uden for Hors Skyld, saa har han jo skilt sig fra hende uden

gyldig Grund, og hun er fremdeles hans Hustru. Dersom Manden har skilt sig fra hende paa Grund af Hor, kan hun ikke uden at gjøre sig skyldig i den samme Slags Synd træde ind i et nyt Egteskab. Gud har ikke opløst Egteskabet derved, at hun har gjort sig skyldig i Egteskabsbrud. Det staar fremdeles ved Magt for Gud. Han opløser det kun ved Døden. Hendes Indtrædelse i Egteskab med en anden er fortsat Hor, og den Mand, som gifter sig med hende, gjør sig skyldig i Hor sammen med hende.

Dersom en Hustru gjør sig skyldig i Hor, kan Manden skille sig fra hende og gifte sig med en Kvinde, som efter Guds Orden har Ret til at indtræde i Egtestanden. Det er klart Jesu Lære. Dog Egteskabet opløser ikke Gud ved Hustruens Utroskab. Hvis han opløste det, da maatte Manden befales at skille sig fra hende; thi de vilde ikke have Lov til at leve sammen som Mand og Hustru, som Gud har adskilt.

Men Jesus tillader kun og befaler ikke Manden at skille sig fra sin Hustru for Hors Skyld. Han giver Manden Frihed til at gjøre, hvad han ønsker. Manden kan altsaa fortsætte Samlivet med sin skyldige Hustru og især, dersom hun lover Bedring og holder sit Løfte. Men dersom Gud opløste Egteskabet ved hendes Synd, kunde Manden ikke tillades at fortsætte det egteskabelige Liv med hende. Dette viser, at Egteskabet ikke er opløst for Gud. Skjønt Egteskabet ikke er opløst for Gud, tillades Manden at skille sig fra sin Hustru og indtræde i et nyt Egteskab, uden at Gud betragter det som Hor, fordi hendes Synd saaledes strider mod Egteskabets Væsen, at hans Forpligtelse mod hende ved den ophører. At Manden ikke alene kan skille sig fra sin Hustru, men ogsaa indtræde i Egteskab med en anden, som har Ret til at gifte sig, dersom hans Hustru har gjort sig skyldig i Hor, det fremlyser af Jesu Ord i Matt. 19, 9: „Men jeg siger eder, at hvem der skiller sig fra sin Hustru uden for Hors Skyld og tager en anden tilegte, han bedriver Hor.“ Ordene uden for Hors Skyld hører nemlig baade til skiller sig fra sin Hustru og til tager en anden tilegte. Hor er altsaa gyldig Grund til begge Dele ifølge Matthæus. Hverken hos Markus eller Lukas nævnes Hor som gyldig Grund.

Jesus taler i Matt. 5, 32; 19, 9; Luk. 16, 18 kun om Manden, som skiller sig fra sin Hustru; men i Mar. 10, 11.

12 tales der ikke blot om Manden, men ogsaa om Hustruen: „Hvem der skiller sig fra sin Hustru og tager en anden tilegte, bedriver Hor med hende. Og dersom en Kvinde skiller sig fra sin Mand og egtes af en anden, bedriver hun Hor." Hvad Jesus siger om Manden gjælder ogsaa Kvinden. Hvad der tillades Manden, tillades ogsaa Hustruen, hvad der forbydes ham, forbydes ogsaa hende. Intetsteds hos Moses tillades det Hustruen at skille sig fra sin Mand.

I de hedenske Folkeslag har Kvinden ikke nydt og nyder hun ikke de Rettigheder, som Gud i Skabelsen har givet hende. Af de hedenske Grækere og Romere og desuden af de forskjellige teutoniske Folk, hvortil ogsaa vore Forfædre hørte, agtedes hun mere end af andre Hedninger; men hun nød heller ikke blandt dem alle de Rettigheder, som tilkommer hende. I somme hedenske Religioner læres der, at hun ikke har nogen Sjæl. Endogsaa Muhammedanismen betragter Kvinden som en lavere Skabning end Manden. Moses satte Kvinden meget høit; men ikke engang blandt Jøderne i det gamle Testamente var hende givet alle de Rettigheder, som tilhører hende. Kristus løftede hende op, han stillede hende i det væsentlige lige med Manden. Hvor meget han tager sig af hende, viser f. Eks. hans Lære om Skilsmisse; thi han tillader ikke Manden at skille sig fra hende uden for Hors Skyld, og dernæst giver han hende den samme Ret, som han giver Manden med Hensyn til Skilsmisse og Stiftelse af nyt Egteskab.

Hvad Jesus har lært i sin Bjergprædiken om Menneskenes sædelige Forhold til hverandre sammenfatter han i Matt. 7, 12 i disse Ord: „Derfor alt det, I vil, at Menneskene skal gjøre mod eder, det gjør I ogsaa mod dem! Thi saadan er Loven og Profeterne." Hvad han siger i disse faa Ord er Summen af de moralske Krav, som Gud stiller til Menneskene i Loven og Profeterne med Hensyn til Menneskenes indbyrdes moralske Forhold. Den hedenske Morallærer Kineseren Konfucius, som levede omtrent Aar 500 f. Kr., skal have sagt, at vi ikke skal gjøre det mod andre, som vi ikke vil, at andre skal gjøre mod os. Den store Hillel skal have sagt: „Hvad der er ubehageligt i dine Øine, skal du ikke gjøre mod din Nabo. Dette er hele Loven og Resten er Udlæggelse af den." „Gjør ikke det, som du hader, mod noget Menneske" heder det i 4.

15 af Tobias's Bog, der hører til de apokryfiske Bøger af Bibelen.

Hvilken stor Forskjel er der dog ikke mellem Jesu Udsagn og disse andres. Disse udtaler kun den halve Sandhed; thi de fremholder Morallovens Fordringer om Menneskenes Forhold til hverandre kun med Hensyn til den negative Side, det er, de fremholder kun, hvad Moralloven forbyder. Jesus derimod fremsætter dens Krav fra den positive Side, det vil sige, han fremsætter, hvad Moralloven befaler.

I Jesu Fremstilling af de moralske Krav ligger ogsaa de negative og ikke blot de positive. I de andres paa den anden Side ligger kun den negative og ikke ogsaa den positive. Lad os benytte et Eksempel til Belysning. En vil, at andre skal mene, tænke og tale vel om ham. Jesus lærer da, at i Overensstemmelse hermed, skal han mene, tænke og tale vel om andre. Det er let at se, at i dette ligger ogsaa, at han ikke skal mene, tænke og tale ondt om andre. Dersom nogen mener, tænker og taler ondt om andre, da mener, tænker og taler han jo ikke vel om andre. Paa den anden Side er der en, som ikke vil, at andre skal mene, tænke og tale noget ondt om ham. De andre lærer da, at i Overensstemmelse hermed, skal han ikke mene, tænke og tale ondt om andre. Men heri ligger ikke ogsaa dette, at han skal mene, tænke og tale vel om andre. Det gaar visselig an, at en ikke mener, tænker og taler ondt om andre, uden at han paa samme Tid mener, tænker og taler vel om andre.

Morallovens Fordringer er baade positive og negative. Vel er de fleste af de 10 Bud fremsat i negativ Form, men Gud har ellers ogsaa fremholdt de tilsvarende positive Krav. Positivt og i faa Ord har Gud udtalt sine sædelige Fordringer til Menneskene med Hensyn til disses Forhold til hverandre i 3 Mosebog 19, 18 saaledes: „Du skal elske din Næste som dig selv.“ Positivt og i faa Ord har han ogsaa fremholdt de moralske Krav, han stiller til Menneskene med Hensyn til disses Forhold til sig paa følgende Maade 5 Moseb. 6, 5: „Og du skal elske Herren, din Gud, af hele dit Hjerte og af hele din Sjæl og af hele din Styrke.“ Disse to Bud kalder Jesus i Matt. 22, 37—40 de to store Bud og siger: „I disse to Bud hænger al Loven og Profeterne,“ det er, alle Guds

sædelige Fordringer i Loven og hos Profeterne gaar ud paa dette, at vi skal saaledes elske Gud og vor Næste.

Naar da Jesus siger, at vi skal gjøre det mod andre, som vi vil at andre skal gjøre mod os, da mener han ogsaa dette, at vi skal have Kjærlighed til andre. Han lærer dette, at vi skal elske andre som os selv. Hans Morallære fordømmer Egoismen eller Egenkjærligheden. Denne strider mod Næstekjærligheden og mod Kjærligheden til Gud. Egenkjærligheden strider mod Kjærlighed til Gud, fordi han kræver, at vi skal elske Næsten som os selv. Staar Egenkjærligheden i Strid baade med Kjærligheden til Gud og Næsten paa den ene Side, saa er den rette Kjærlighed til os selv overensstemmende baade med Kjærligheden til Gud og Næsten paa den anden Side.

Kjærlighed til os selv er nedlagt i os af Gud i Skabelsen. Budet: „Du skal elske din Næste som dig selv" og Jesu Ord: „Derfor, alt det, I vil, at Menneskene skal gjøre mod eder" forudsætter den. Af Naturen er Menneskene egenkjærlige paa Grund af Faldet, saa at de hverken elsker Gud eller sin Næste. Hvad det da gjælder om, er at føre Kjærligheden til os selv ind paa de rette Spor, saa at Egenkjærligheden fjernes, og der er i os kun den rette elvSkjærlighed. Ved Budene om at elske Gud og Næsten skal Kjærligheden til os selv ledes ind paa de rette Spor. Den, der elsker Gud af hele sit Hjerte og af hele sin Sjæl og af hele sin Styrke og sin Næste som sig selv, har den rette Kjærlighed til sig selv. Derved, at han elsker Gud og sin Næste saaledes, øver han den rette Kjærlighed til sig selv; thi den bringer ham sandt og varigt Gavn. Egenkjærligheden derimod bringer ham Skade, stor og varig Skade.

Naar Jesus siger, at vi skal gjøre mod andre, hvad vi vil, at andre skal gjøre mod os, da mener han visselig ikke blot de gode Handlinger, men ogsaa Sindelaget, det indre Forhold. Det fremgaar af, hvad han har udtalt i Bjergprædikenen før dette Udsagn i Matt. 7, 12; thi i sin Udlæggelse af det femte Bud f. Eks. siger han, at Vrede uden retfærdig Grund er Synd mod dette Bud, og i sin Udlæggelse af det sjette Bud, at den er en Horkarl, som ser paa en Kvinde for at begjære hende. Det fremgaar dernæst deraf, at han betragter Kjærligheden til Gud og Næsten som de to store Bud i Loven og hos Profeterne. „Hvorfor tænker I saa ondt i

eders Hjerter, sagde han til nogle skriftlærde Matt. 9, 4, og til sine Disciple udtalte han engang: „Thi af Hjertet udkommer onde Tanker, Mord, Hor, Skjørlevnet, Tyverier, falske Vidnesbyrd, Bespottelser" Matt. 15, 19.

De moralske Fordringer angaar altsaa ogsaa det indre i Mennesket, dets Hjerte. Det ydre moralske Forhold, om det synes godt, er uden ethisk eller sædelig Værdi, dersom Hjertet ikke er godt. Derfor revser han ofte Farisæerne for deres Hykleri. I Matt. 15, 8. 9 anvender han paa dem Esaias's Ord: „Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund og ærer mig med Læberne; men deres Hjerte er langt borte fra mig. Men de dyrker mig forgjæves, idet de lærer saadanne Lærdomme, som er Menneskers Bud." Hvor straffer han ikke de skriftlærde og Farisæerne i Matt. 23, hvor han f. Eks. i V. 27 og 28 siger: „Ve eder, I skriftlærde og Farisæere, I Hyklere! Thi I ligner kalkede Grave, som indvendigt synes deilige, men indeni er fulde af døde Ben og al Urenhed. Ligesaa synes ogsaa I udvortes retfærdige for Menneskene; men indvortes er I fulde af Hykleri og Uret". Jesu Morallære er fuldkommen og den Maade, hvorpaa han fremsætter den, er fuldkommen.

Men hvorledes stiller han sig til den øvrige mosaiske Lov? Vi finder, at han ingen Respekt har for Traditionerne eller de mundtlige Overleveringer som Regler for Livet. De skriftlærde og Farisæerne satte disse meget høit. Jesus betragtede dem kun som Menneskebud. Derom læser vi f. Eks. hos Markus: „Hvorfor vandrer ikke dine Disciple efter de gamles Anordning, men æder Brød med utvættede Hænder?" Saaledes spurgte Farisæerne og de skriftlærde Jesus. I sit Svar siger han blandt andet: „I forlader Guds Bud og holder Menneskenes Anordning med at tvætte Kruse og Bægere, og mange andre saadanne Ting gjør I" Mark. 7, 5 følg. De skriftlærde og Farisæerne mente, at det at æde uden tvættede Hænder gjorde Mennesket urent. Jesus derimod sagde, at det at æde med utvættede Hænder gjør ikke Mennesket urent Matt. 15, 20.

Den Lov derimod, som skriver sig fra Moses, stiller han sig ganske anderledes til. Vi finder intetsteds at han overtraadte denne Lovs Bestemmelser eller lod sine Disciple gjøre det. Vistnok ser vi af Døberens Disciples Spørgsmaal til

ham: „Hvorfor faster vi og Farisæerne meget; men dine Disciple faster ikke?“ i Matt. 9, 14, at hans Disciple ikke fastede; men her er Tale om kun privat Faste. Moses havde anordnet kun en Faste, nemlig Fasten paa den store Forsoningsdag. Sabbaten holdt han og hans Disciple, og paa den prædikede han regelmæssigt. Vel helbredede han ofte paa Sabbaten; men at helbrede paa den var ikke forbudt i Moseloven. Farisæerne paa den anden Side ansaa det for Synd Matt. 12, 10; Joh. 9, 16. Vel paalagde han den Person, som han havde helbredet ved Bethesda Dam paa en Sabbat, at tage Sengen og gaa; men der forelaa intet Forbud mod dette i Moseloven. Jøderne derimod saa paa det som Overtrædelse Joh. 5.

En Sabbat gik hans Disciple gjennem Sæden, plukkede Aks og spiste; thi de var hungrige. Moses havde tilladt at plukke Aks i en anden Mands Kornager, indtil man blev mæt. Det er baade brugeligt og tilladeligt den Dag idag der øst at plukke Aks i en anden Mands Ager, indtil man bliver mæt. Farisæerne angreb da heller ikke Jesus, fordi hans Disciple plukkede Aks paa en anden Mands Ager for at stille sin Hunger, men fordi de gjorde det paa en Sabbat. De mente det var Synd, men Jesus ikke, da han betragtede Disciplenes Handling som en Nødvendighed, fordi de var hungrige, og henviste til, hvad David havde gjort, da han hungrede, at han nemlig havde spist de hellige Brød, som kun Presterne havde Ret til at spise Mark. 2, 23 følg. Han holdt Paaske Matt. 26, 18 og betalte Tempelskatten Matt. 17, 27.

Skjønt han ofte besøgte Jerusalem og opholdt sig i Templet, hvor Offerne bragtes, fortælles der dog aldrig, at han ofrede. Umulig kunde han bringe f. Eks. Syndoffer for sig, hvilket man jo bragte for sine Synder ifølge Moseloven. Det var unødvendigt for ham, da han var uden Synd.

Sabbatsbudet forudsætter han, at hans Disciple i Jerusalem holder ved dets Ødelæggelse; thi i sin Profeti om Jerusalems Ødelæggelse i Matt. 24 siger han i V. 20: „Men bed, at eders Flugt ikke maa ske om Vinteren, ikke heller paa Sabbaten.“

Han forudsagde, at de mosaiske Love, der ikke angik Moralen, skulde træde ud af Kraft. Dette udtalte han ved to Lignelser i Matt. 9, 16. 17: „Men ingen sætter en Klud af

nyt Klæde paa et gammelt Klædebon; thi Kluden river noget fra Klædebonnet, og Hullet bliver værre." Det Ord (agnafos i Grundtekſten), ſom er gjengivet nyt betyder egentlig uſtampet, ukrympet. Sættes en Lap af uſtampet Tøi paa et gammelt, raaddent, Klædebon, river Lappen ſig løs og river med ſig noget af det raadne Klædebon, naar den f. Eks. bliver vaad og krymper. Hullet bliver ſtørre. Det vilde være ſkadeligt at ſætte en ukrympet Lap paa et gammelt Klædebon.

„Man lader ikke heller ny Vin i gamle Læderflaſker; ellers briſter Læderflaſkerne, og Vinen ſpildes, og Læderflaſkerne fordærves; men man lader ny Vin i nye Læderflaſker, ſaa bliver de begge tilſammen bevaret." Gamle Skindſække, Læderflaſker, udvider ſig ikke mere. Ny Vin udvider ſig under Gjæringen. Man bør helde ny Vin paa nye Læderflaſker, fordi disſe lader ſig udvide. Det vilde være ſkadeligt at helde ny Vin paa gamle Læderflaſker, fordi disſe vilde briſte og hin ſpildes. Det gamle Klædebon betegner de gamle Former for Gudsdyrkelſen, de ceremonielle Beſtemmelſer, i det gamle Teſtamente. Med det nye Stykke Tøi menes nye Former for den nyteſtamentlige Gudsdyrkelſe. Det vilde være ſkadeligt, at disſe forſøgtes at forenes med hine. De passer ikke for hverandre og lader ſig ikke forene. Det vilde være ſkadeligt at ſøge at iſtandſætte de gamle ved nogle nye. Den nye Vin betegner Gudsdyrkelſen i det nye Teſtamente og de nye Læderflaſker de nye Former for den. Det vilde være ſkadeligt, at den nyteſtamentlige Gudsdyrkelſe iførtes de gamle Former. Disſe er for ſnævre. Gudsdyrkelſen vilde ødelægges. Nye Former maa haves og kun nye Former.

Jeſus fremholder den ſamme Lære om de ceremonielle Love i ſin Samtale med den ſamaritanſke Kvinde i Joh. 4. Samaritanerne og Jøderne tviſtede om den rette Plads for Templet. De førſte mente, Bjerget Garizim var den rette Plads, de ſidſte Jeruſalem. Hun gjør opmærkſom paa denne Strid. Han ſagde til hende: „Kvinde! Tro mig, at den Time kommer, da I hverken paa dette Bjerg eller i Jeruſalem ſkal tilbede Faderen" V. 21. Der kommer en Tid, da ikke Gudsdyrkelſen ſkal være knyttet til et Midtpunkt ſom Garizim eller Jeruſalem. Gud ſkal man dyrke overalt. Hvad det kommer an paa, er det at dyrke ham i Aand og Sandhed, „Gud er en Aand, og de, ham tilbeder, bør tilbede i Aand og

Sandhed" V. 24. Om dette havde Esaias profeteret, naar han have sagt, at Ægypterne og Assyrerne skulde hver paa sit Sted dyrke den sande Gud Es. 19, og om dette havde Malakias spaaet, naar han havde sagt: „Thi fra Solens Opgang og indtil dens Nedgang skal mit Navn vorde stort blandt Hedningefolkene, og paa ethvert Sted skal der brændes Røgelse og fremhæres Offergave for mit Navn, ren Offergave; thi stort skal mit Navn vorde blandt Folkene, siger Herren, Hærskarernes Gud" Mal. 1, 11. Jesus forudsagde Templets fuldstændig Ødelæggelse, og ved dettes Ødelæggelse maatte jo de mosaiske Ceremonier, der stod i Forbindelse med Tempelgudstjenesten, ophøre.

Det var ganske i Overensstemmelse med Jesu Lære, naar Paulus ikke paabød Omskjærelsen og de andre ceremonielle Bud. I Gal. 4, 10. 11 skriver han: „I tager Vare paa Dage og Maaneder og Tider og Aar. Jeg frygter for eder, at jeg maaske har arbeidet forgjæves paa eder" og i Kol. 2. 16: „Derfor dømmer ingen eder i Mad eller i Drikke eller i Henseende til Høitid eller Nymaane eller Sabbat."

De kristne i Jerusalem iagttog delvis for en Tid de jødiske religiøse Skikke. Ved Jerusalems Ødelæggelse ophørte de dermed. De jødekristne holdt tidlig Søndag til en vis Grad som en Helligdag. Den kaldtes Herrens Dag, fordi paa den Dag havde Kristi Opstandelse fundet Sted. Paa den Dag kom de sammen for at bryde Brødet, det er, for at gaa til Herrens Nadverd Apostl. Gjær. 20, 7; 1 Kor. 16, 2. Ved Siden af Søndag holdt de ogsaa Lørdag; men efter Templets Ødelæggelse ophørte de dermed undtagen en Part af dem, der fortsatte med at holde Lørdagen, iagttage de ceremonielle Forskrifter og udartede til Sekter,. De kjendtes under Navnet Ebioniter og Nazarenere. De første lærte, at Moselovens Holdelse var nødvendig til Salighed for alle, og de forkastede Paulus; de sidste holdt paa Paulus og mente ikke, at de hedningekristne var forpligtet til at holde den, skjønt de selv holdt den.

Men meget tidlig havde der været nogle blandt de jødekristne, som havde lært, at Holdelsen af Moseloven var nødvendig til Salighed for alle. Det var jødekristne af denne Anskuelse, der voldte Splid i de af Paulus stiftede Menigheder og bestred hans Apostolat, fordi han ikke paabød Om-

skjærelsen og de andre ceremonielle Love. De hedningekristne helligholdt ikke den jødiske Sabbat og iagttog ikke de jødiske religiøse Skikke.

Paa Grund af Striden om Moselovens ydre Forskrifter blev der holdt et stort Møde i Jerusalem af Apostlene, de ældste og Menigheden, hvorom der tales i Apostl. Gjær. 15 og Gal. 2. Til dette Møde kom Paulus og Barnabas fra Antiokia. Det heder i Apostl. Gjær. 15, 5: „Men nogle af Farisæernes Sekt, som var blevet troende (troede paa Jesus som Messias), stod op og sagde: Man bør omskjære dem (hedningekristne) og befale dem at holde Moseloven." Disse hørte til dem, der voldte Splid i Paulus's Menigheder.

Mødet besluttede at skrive til de hedningekristne og sende Judas Barsabas og Silas sammen med Paulus og Barnabas, for at de skulde bringe dem Brevet. Dette lød saaledes: „Apostlene og de ældste og Brødrene (Menigheden) hilser Brødrene af Hedningerne i Antiokia og Syrien og Cilicien. Efterdi vi har hørt, at nogle, som er udgaaet fra os, har forvirret eder med Ord og foruroliget eder Sjæle, idet de siger, at man skal omskjæres og holde Loven, hvad vi ikke har befalet dem, har vi endrægtigt besluttet at udvælge nogle Mænd og sende dem til eder med vore elskelige, Barnabas og Paulus, som er Mennesker, der har vovet sit Liv for vor Herres Jesu Kristi Navn. Vi sender derfor Judas og Silas, som ogsaa mundtlig skal forkynde det samme. Thi det er den Helligaands og vor Beslutning ikke at paalægge eder nogen videre Byrde uden disse nødvendige Ting: at I skal afholde eder fra Afgudsoffere og fra Blod og fra det kvalte og fra Horeri. Dersom I vogter eder for disse Ting, gjør I vel. Lev vel."

I 2 Moseb. 34, 15 havde Moses befalet Jøderne at vogte sig for Afgudsoffere, at afholde sig fra at deltage med Hedningerne i at æde Afgudsoffere, fordi deri laa en Fristelse til Afguderi. Hvad der maatte blive tilbage af Offerdyret, efterat der var ofret og Presterne havde faaet sin Del af det, pleiede Hedningerne at fortære selv i sine Templer eller i sine Huse eller ogsaa sælge i Slagterbodene. De skulde vogte sig for begge Dele baade at æde det sammen med Hedningerne og at kjøbe det. At æde Blod havde Moses forbudt f. Eks. i 3 Moseb. 7, 26. De ofrende Hedninger spiste Blod og drak det, blandet i Vin. De hedningekristne skal ikke æde Blod og

heller ikke det kvalte. I det kvalte er nemlig Blodet, og i Blodet er Sjælen, og Sjælen maa ikke ædes tilligemed Kjødet 5 Moseb. 12, 23.

Paa Grund af den Strid, som der da var, paalagdes de hedningekristne at afholde sig fra disse tre Ting. Apostlene. de ældste og Menigheden ansaa naturligvis ikke disse mosaiske Bestemmelser for moralske Forordninger; thi hvorledes kunde de det, naar de ikke betragtede f. Eks. Omskjærelsen som et moralsk Bud? De saa paa dem som kun Middelting. Men de fandt det viseligt, at de hedningekristne afholdt sig fra disse Ting for ikke at vække Forargelse blandt jødekristne, der ansaa dem for syndige. At Afholdelsen fra Hor, som er et moralsk Bud, fremholdtes i denne Forbindelse, havde vel sin Grund deri, at Hedningerne, hvis Moral paa den Tid var overmaade slet, ansaa Hor for at være en ligegyldig Ting. Mødet i Jerusalem afholdtes omtrent Aar 50 efter Kristi Fødsel eller 17 Aar efter hans Død.

Skjønt Mødet i Jerusalem havde fattet den ovenfor nævnte Beslutning, var der alligevel dem blandt de jødekristne, som fortsatte med at forkynde Nødvendigheden af Lovens Holdelse til Salighed og at modarbeide Paulus. De blev senere, som før sagt til en Sekt, der benævntes Ebioniter.

De hedningekristne holdt ikke Lørdag og Kirkemødet i Jerusalem befalede dem intet med Hensyn til den. De havde begyndt tidlig at betragte og holde Søndag paa samme Maade som de jødekristne. Da nu de jødekristne ophøldt sig med at holde Lørdag efter Jerusalems Ødelæggelse, havde baade disse og de hedningekristne kun en ugentlig Helligdag, nemlig Søndag. I det andet Aarhundrede var den overalt helligholdt. Det ser vi af flere Forfattere fra den Tid.

Det romerske Riges Religion var Hedenskab. Staten ansaa den indtrængende Kristendom for farlig. De kristne foragtedes og forfulgtes. Skylden for Ulykker, der rammede Riget, lagdes paa de kristne, da hine betragtedes som Udtryk for Gudernes Vrede over, at de foragtedes af de kristne. „Non pluit Deus, duc ad Christianos," det er, det regner ikke, læg Skylden paa de kristne sagde Hedningerne. Under saadanne Forhold kunde de kristne ikke holde Søndag som de ønskede det. Aar 323 ef. Kr. blev Konstantin den store, den første kristne romerske Keiser, Enekeiser i det romerske Rige.

Kristendommen blev Statens Religion, og Søndagen paabødes som Rigets Hviledag. Det ceremonielle i Moseloven var afskaffet. Det havde Gyldighed kun til den Tid, Kristendommen kom. De gamle Læderflasker var ubrugelige for den nye Vin. Nye Læderflasker maatte benyttes; Kristendommen maatte have og skabte sig nye passende Former. De moralske Bud i Loven og Profeterne derimod skulde staa ved Magt ogsaa i den Tid, som oprandt ved Messias's Komme.

Skjønt Jesus lærer, at de moralske Krav i Loven og Profeterne skal gjælde ogsaa det nytestamentlige Guds Folk, saa lærer han dog ikke, at nogen kan blive retfærdig og salig ved deres Opfyldelse.

Han lærer, at alle Mennesker er Syndere, skjønt han ikke taler saa meget lige frem derom, da han forudsætter denne Ting som en Kjendsgjærning. „Uden at nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige" siger han til Nikodemus, og han begrunder dette Udsagn ved dette: „Hvad der er født af Kjødet, er Kjød" Joh. 3, 3. 6. Enhver maa fødes paany, skal han se Guds Rige og hvorfor? Fordi enhver, som er født af Kjødet, er Kjød. Kjødet betegner den syndige menneskelige Natur. Den syndige Fordærvelse arves. Var den menneskelige Natur ikke syndig, vilde en Gjenfødelse ikke være nødvendig. Det gjælder alle, hvad han her siger. I Matt. 18, 3 udtaler han: „Sandelig siger jeg eder: Uden at I omvender eder og bliver som Børn, kommer I ingenlunde ind i Himmeriges Rige" og i Mark. 1, 15: „Tiden er fuldkommet. og Guds Rige er kommet nær; omvend eder og tro paa Evangeliet!" Hans Formaning gjælder alle. Han deler Menneskene i udvortes moralsk Henseende i to Klasser, nemlig i retfærdige og uretfærdige. Vi finder den første Klasse i Farisæerne og de skriftlærde og den anden i Toldere og Syndere. Begge Klasser fremstilles f. Eks. i Lignelsen om den hjemmeværende Søn og den bortreiste i Luk. 15. Den ydre Foranledning til Fremsættelsen af Lignelsen angives i Begyndelsen af Kapitlet: „Men alle Toldere og Syndere holdt sig nær til ham for at høre ham. Og Farisæerne og de skriftlærde knurrede og sagde: Denne annammer Syndere og æder med dem." I den hjemmeværende Søn skildres de udvortes retfærdige, Farisæerne og de skriftlærde, i den fortabte Søn fremstilles de grove Syndere. At Jesus mener Farisæerne og

de skriftlærde med den hjemmeværende Søn, sees af, hvad Jesus siger om ham i V. 28: „Men han blev vred og vilde ikke gaa ind." Han er vred over, at Faderen har gjort Gjæstebud for sin fortabte Søn, og vil ikke deltage i Gjæstebudet. Det fremgaar ogsaa af, hvad han siger til sin Fader i Anledning af denne Indbydelse til ham om at komme ind i V. 29 og 30: „Men han svarede og sagde til Faderen: Se, saa mange Aar tjener jeg dig, og aldrig har jeg overtraadt dit Bud, og mig har du aldrig givet et Kid, for at jeg kunde være glad med mine Venner. Men da denne din Søn er kommet, som har fortæret dit Gods blandt Skjøger, har du slagtet den fedede Kalv til ham".

Hans Opførsel passer jo ganske paa Farisæerne og de skriftlærde, der knurrede over, at Jesus annammede Toldere og Syndere og aad med dem. Forsaavidt som de levede et udvortes gudeligt Liv, var de hjemme hos Gud og holdt hans Bud. Men med al sin udvortes Hellighed var de Lovovertrædere; thi da de var vrede over, at Toldere og Syndere annammedes, overtraadte de det andet og store Bud: „Du skal elske din Næste som dig selv" og dermed ogsaa det første og store Bud om Kjærlighed til Gud, fordi det ikke at elske Næsten som sig selv er Ulydighed mod ham.

Naar Jesus siger i Lignelsen om det bortkomne Faar i Luk. 15: „Saaledes skal der være Glæde i Himmelen over en Synder, som omvender sig, mere end over 99, som ikke har Omvendelsen behov," da mener han ikke, at der er dem blandt Menneskene, som ikke har Omvendelse behov. Naar han i Matt. 9, 12 siger: „De karske ikke har Læge behov, men de, som har ondt," da udtaler han ikke, at der er sunde, som ikke har Læge behov. Farisæerne og de skriftlærde ansaa sig vistnok for saadanne, der ikke havde Omvendelse behov, og for sunde. Men de kjendte ikke sig selv. Nikodemus forstod ikke, hvad Gjenfødelsen var.

Menneskene er Lovovertrædere. De kan ikke engang opfylde Loven, om de forsøgte det. Det sees allerede deraf, at Jesus lærer sine Disciple stadigt at bede i Herrens Bøn: „Forlad os vor Skyld."

En lovkyndig spurgte Jesus: „Mester! Hvad skal jeg gjøre, for at jeg kan arve et evigt Liv?" Jesus henviste ham til Loven, for at han der skulde selv finde Svar paa sit

Spørgsmaal, da han jo var en lovkyndig: „Hvad er skrevet i Loven? Hvorledes læser du?“ Den lovkyndige svarede ved at anføre fra Moses de to store Bud: „Du skal elske Herren, din Gud, af hele dit Hjerte og af hele din Sjæl og af hele din Styrke og af hele dit Sind og din Næste som dig selv.“ Til dette Svar sagde Jesus: „Du svarede ret; gjør dette, saa skal du leve!“ Luk. 10, 25 følg. Det kunde synes, som Jesus her udtalte Muligheden af, at den lovkyndige kunde opfylde Loven. Det er dog ikke Tilfældet. Opfyldte nogen Loven, da vilde han blive salig ved Lovens Holdelse; men skulde han blive salig ved dens Holdelse, maatte han opfylde den fra det første til det sidste Øieblik i sin jordiske Tilværelse.

Den lovkyndige ansaa sig for retfærdig og arveberettiget til det evige Liv. Jesus lader ham tydelig forstaa, at han ikke var det, fordi han ikke havde opfyldt Loven. Det fremgaar af hans Ord: „Gjør dette“. Han havde ikke gjort det. Det fremlyser ogsaa af det Ord, som han retter til ham efterat have fremsat Lignelsen om den barmhjertige Samaritan: „Gaa bort og gjør du ligesaa!“ Luk 10, 37.

I Matt. 19 læser vi om en rig Yngling, som henvendte sig til Jesus i sin Salighedssag. Ifølge Mark. 10, 17 kom han springende hen til Jesus og faldt paa Knæ for ham. Han spurgte: „Gode Mester! Hvad godt skal jeg gjøre, for at jeg maa have et evigt Liv.“ Jesus sagde til ham: „Hvorfor kalder du mig god? Ingen er god uden en, nemlig Gud. Men vil du indgaa til Livet, da hold Budene“. Ynglingen spurgte: „Hvilke?“ Jesus sagde: „Dette: Du skal ikke slaa ihjel, du skal ikke bedrive Hor, du skal ikke stjæle, du skal ikke sige falskt Vidnesbyrd, ær din Fader og Moder! og: Du skal elske din Næste som dig selv.“ Til dette svarede den unge Mand: „Alt dette har jeg holdt fra min Ungdom af; hvad fattes mig endnu?“

Den rige Yngling havde nok levet et fromt Liv, havde stræbt efter at føre en hellig Vandel efter Loven. Paa hans Spørgsmaal svarer Jesus, at han skal holde Budene. Ynglingen mente, at han havde holdt dem. Jesus viste ham, at han ikke havde holdt dem. Han sagde til ham: „Vil du være fuldkommen, da gaa hen, sælg, hvad du har og giv fattige det, og du skal have en Skat i Himmelen; kom saa og følg mig!“ „Men da den unge Mand hørte det Ord, gik han bedrøvet bort;

thi han havde meget Gods." Jesus satte ham paa Prøve for at aabenbare ham, at han ikke havde holdt Budene; thi han elskede ikke sin Næste som sig selv, og hans Hjerte hang ved det jordiske, saa at han ikke elskede Gud. Hans Gods var hans Gud. Han var altsaa ikke fuldkommen, opfyldte ikke Loven og kunde altsaa ikke ad Lovens Vei, som han var, faa det evige Liv.

Jesus henviser den lovkyndige og den rige Yngling til Loven, fordi de troede, at de havde opfyldt den, og fordi han vilde overbevise dem om, at de var Syndere, som havde Omvendelse behov, syge, som trængte til Læge.

Hvad Befalingen til den rige Yngling angaar, da er ikke Jesu Mening den, at andre skal bogstavelig gjøre, hvad han paalægger ham. Men der er den almengjældende Sandhed i den, at den, der har faaet Gods af Gud, skal gjøre godt dermed og ikke elske det. Den, der elsker det, elsker ikke Gud. Jesus siger i sin Bjergprædiken Matt. 6, 24: „Ingen kan tjene to Herrer; thi han vil enten have den ene og elske den anden eller holde sig til den ene og foragte den anden; I kan ikke tjene Gud og Mammon." Mammon betyder Rigdom. Mammon og Gud danner saadanne Modsætninger til hinanden, at ingen kan elske begge samtidigt. Den, der elsker Gud, elsker ikke sin Rigdom, den, der elsker sin Rigdom, elsker ikke Gud.

Jesus rettede ikke den samme Opfordring til den rige Sakkæus som den, han rettede til den rige Yngling. Og hvorfor ikke? Fordi Sakkæus stillede sig rigtigt til sit Gods og vilde bruge det rettelig: „Men Sakkæus stod frem og sagde til Herren: Se, Herre! Halvdelen af mit Gods giver jeg til de fattige, og dersom jeg har gjort nogen Uret med Underfundighed, da giver jeg det firedobbelt igjen". „Idag er Frelse vederfaret dette Hus" sagde Jesus Luk. 19, 8. 9.

Synden paafører Skyld. Synderen bliver paa Grund af sin Synd en Guds Skyldner. Det kommer deraf, at han er pligtig til at opfylde Guds Retfærdigheds Krav; thi Menneskene er ikke sine egne Herrer; men Gud er deres Herre. Kan de betale Syndegjælden? De har intet at betale med. Jo længere de lever, desto større bliver Skylden, fordi de daglig synder. Dets Stilling er just den samme som den kongelige

Tjeners i Matt. 18 og de to Skyldneres i Luk. 7, hvilke ikke havde noget at betale sin Gjæld med.

Skylden bringer Straf. Jesus skildrer dette paa mange Steder. Der er Straf her og Straf i Evigheden. Straffen her skildres f. Eks. i Lignelsen om den fortabte Søn; thi hvor ondt led han ikke i det fremmede Land! Han maatte røgte Svin, han fik ikke engang Svineføde.: „Og han begjærede at fylde sin Bug med den Mask, som Svinene aad, og ingen gav ham noget“ Luk. 15, 15. 16. Det var skrækkelig beskjæmmende for en Jøde at vogte Svin. Ikke engang Svineføde gav man ham for at stille Hungeren. Her viser Jesus frem de skrækkelige Følger af et lastefuldt Liv, hvilke rammer den lastefulde allerede her.

Den hjemmeværende Søn havde visse Fordele af, at han var hjemme, det er af, at han levede et ærbart Liv. Men da hans Retfærdighed kun var en udvortes, og hans Hjerte var fyldt af Synd, led ogsaa han. Lykkelig kunde han jo ikke være i sin Ukjærlighed. Ulykkelig var han visselig; thi han blev vred og vilde ikke gaa ind for at deltage i Gjæstebudet. Uden Kjærlighed til Gud og Næsten er Mennesket ulykkeligt.

Straffen efter dette Liv taler Jesus om i Lignelsen om den rige Mand og Lazarus i Luk. 16; thi den rige Mand var i Pine; han taler om den i Mark. 9, 43 følg. hvor han fremstiller den under Billedet af en Henkastelse i den uslukkelige Ild, og desuden paa mange andre Steder.

Da nu alle er skyldige og intet har at betale med, er de alle skyldige til denne Straf. Men Naade kan faaes, Synden kan forlades, Skylden eftergives. Den fortabte Søn modtoges med aabne Arme. Guds Vilje er at bringe det bortkomne Faar tilbage til sig. Kongen i Matt. 18 ynkedes over sin gjældbundne Tjener, gav ham løs og eftergav ham Gjælden, Pengelaaneren i Luk. 7 eftergav sine to Skyldnere deres Skyld. Saa handler Gud mod Menneskene. Det fremholder Jesus.

Der er dog en Synd, for hvilken der ikke er nogen Forladelse at faa. Om den taler Jesus i Matt. 12, 31. 32 saaledes: “Derfor siger jeg eder: Al Synd og Bespottelse skal forlades Menneskene; men Bespottelse mod Aanden skal ikke forlades Menneskene. Og hvem der taler et Ord mod Menneskets Søn, ham skal det forlades; men hvem der taler mod den

Helligaand, ham skal det ikke forlades hverken i denne Verden, ikke heller i den tilkommende."

Hvori bestaar denne Synd? Der kan ikke menes enhver Synd mod den Helligaand; thi mange synder mod den Helligaand, som kommer til Omvendelse og bliver salige. Enhver Modstand og al Tale mod ham er Synd mod ham, Jesus taler ikke om al Synd mod ham, men om Bespottelse mod ham, bespottelig Tale mod ham. Det er en Synd, som er begaaet mod Aanden ikke i Uvidenhed, men med Vidende og Vilje og Velbehag. Dog er den ikke det samme som bevidst Modstand mod den Helligaand. Den begaaes kun af saadanne, som har forhærdet sig. Bespottelsen er en Aabenbarelse af Hjertets Forhærdelse; men ikke enhver, som bevidst modstaar Aandens Arbeide, er forhærdet. Dog fører den bevidste Modstand til Forhærdelse, dersom en Omvendelse ikke indtræder.

Jesus taler ikke om Forhærdelse i dette Sted, men om Bespottelse mod den Helligaand. Bespottelsen bestemmer han nærmere i V. 32, naar han der siger, at den bestaar i: at tale mod den Helligaand. Denne Tale mod ham forudsætter Forhærdelse.

Bespottelsen mod den Helligaand synes at kunne begaaes under visse Omstændigheder ogsaa af dem, der ikke har været omvendt til Kristus. Fariseerne havde beskyldt Jesus for at uddrive Djævle ved Beelzebul, Djævlenes øverste. Jesus eftervisite da, at han gjorde det ved Guds Aand. Hans Uddrivelse af Djævle var en Aabenbarelse og Gjærning af Aanden. Jesus siger ikke, at Fariseerne allerede havde bespottet den Helligaand ved at paastaa, at det, som var Aandens Gjærning, var Djævelens; men i ethvert Fald stod de i Fare for det. Havde de ikke allerede begaaet denne Synd, saa var hans Ord en Advarsel til dem om at vogte sig for at begaa den. Der har i vor Kirke været Uenighed med Hensyn til, om en, der ikke har været omvendt til Kristus, kan gjøre sig skyldig i Bespottelse mod Aanden. F. Eks. Quenstedt, død som Professor i Wittenberg, Tyskland, Aar 1688, benegter det, medens f. Eks. Baier, død som Professor i Halle, Tyskland, Aar 1695, mener, at en saadan kan. At Jesus uddrev Djævle ved Guds Aand laa klart i Dagen.

Denne Synd kan begaaes af en, der i Troen har er-

kjendt Sandheden; thi han kan falde ud af Kristi Samfund og forhærde sig og derfor ogsaa i Forhærdelse tale mod Aanden. Hebræerbrevet taler i 6, 4 følg. om et Frafald fra Kristus, hvorefter en Fornyelse til Omvendelse er umulig. Der menes vist et Frafald, der er ensbetydende med Forhærdelse, og som gjerne aabenbarer sig ogsaa i Bespottelse mod den Helligaand. I 1 Joh. 5, 16 siges der, at der er en Synd til Døden, med Hensyn til hvilken Johannes ikke siger, at man skal bede, nemlig om Tilgivelse for den. Denne Synd bestaar i den Tale mod den Helligaand, der aabenbarer Hjertets Forhærdelse.

Grunden til, at Bespottelsen mod den Helligaand ikke skal forlades, er ikke den, at Gud ikke skulde være villig til at forlade den, men den, at Hjertet er forhærdet. Mennesket er i en saadan Tilstand, at der ikke længere er Tilknytningspunkter i det for Aandens Virksomhed. I denne Tilstand bryder de sig ikke om noget aandeligt, er ganske ligegyldigt med Hensyn sin Frelse. Aanden har forladt det og overgivet det til dets Skjæbne. Er et Menneske ængsteligt med Hensyn til sin Sjæls Frelse, er det bange for at have begaaet denne Synd mod den Helligaand, da har det ikke begaaet den; thi da er det endnu ikke kommet ind i Forhærdelsens ligegyldige Tilstand.

Naar Jesus siger, at Bespottelsen mod den Helligaand ikke skal forlades hverken i denne Verden, ikke heller i den tilkommende, da ligger deri, at Synd forlades i den tilkommende Verden De romersk katholske finder heri en Antydning til Skjærsilden. Gibbons, Erkebiskop til Baltimore og Kardinal, siger i sin Bog „The Faith of Our Fathers" i Afhandlingen om Skjærsilden, at her antydes Skjærsilden.

Papisterne lærer, at der er en Mellemtilstand mellem Døden og Dommedag, og denne Mellemtilstand kalder de Skjærsilden. De paastaar, at visse troende kristne, nemlig saadanne, der ikke er saa fuldkomne, at de faar med en Gang komme til Himmelen, maa gaa til Skjærsilden. Efter kortere eller længere Tid faar de der Tilgivelse for sine Synder og befries. De kan ikke hjælpe sig selv, men kan hjælpes ved, at troende paa Jorden gaar i Forbøn for dem, ofrer Messeofferet, giver Almisser og gjør andre fromme Gjerninger til bedste for dem.

Der findes imidlertid ikke den ringeste Antydning til nogen Mellemtilstand, hvori Synd tilgives, i Jesu Udsagn. Hvad betegner denne Verden og den tilkommende (Verden)? I den græske Grundtekst heder denne Verden ho aion hutos, hvilket svarer til det hebraiske olam hasseh, den tilkommende heder i den græske Grundtekst ho aion ho mellon, hvilket svarer til det hebraiske olam habba. I det gamle Testamente betegner denne Verden, olam hasseh, Tiden før Messias's Komme, og den tilkommende, olam habba, Tiden efter hans Komme. Efter hans Aabenbarelse i Kjød kaldes i det nye Testamente Tiden før hans Komme i Herlighed paa Dommedag denne Verden, ho aion hutos, Tiden, som oprinder ved hans andet Komme, den tilkommende, ho aion ho mellon. Den tilkommende Verden begynder altsaa ved Jesu andet Komme.

Jesus antyder altsaa ikke Skjærsilden, der efter Papisternes Lære er en Mellemtilstand mellem Menneskenes Død og Jesu andet Komme; men vel antyder han som sagt, at Synd forlades i den tilkommende Verden, altsaa i Tiden, som begynder ved hans Aabenbarelse til Dom. Men hvorledes skal det forstaaes? Giver Jesus nogen noget Haab om at faa Tilgivelse i den tilkommende Verden, som ikke har faaet den her? Kan nogen efter Dommen faa Forladelse? Hvis nogen faar Forladelse da, maa han ogsaa blive salig; thi Salighed følger nødvendigvis af Syndernes Forladelse.

Jesus lærer, at Straffen i Helvede er evig. I Matt. 25, 31 følg. skildrer han, hvorledes det skal gaa til paa Dommedag. I V. 41 fortæller han, hvad han skal sige til dem ved sin venstre Side: „Gaa bort fra mig, I forbandede, i den evige (i den græske Grundtekst aionion) Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle!" Det græske Ord er et Beskaffenhedsord, som er dannet af aion, der ovenfor var oversat Verden. Vi havde denne Verden og den tilkommende, denne aion og den tilkommende aion. Ilden, som er aionion, varer, saa længe som den tilkommende aion; men den tilkommende aion varer i al Evighed. Derfor varer Ilden, som er aionion, ogsaa i al Evighed.

Ordet aion kan ogsaa betegne et Tidsrum, som har Ende; thi vi saa ovenfor, at denne Verden, ho aion hutos, betegner Tidsrummet før Kristi andet Komme; men ingen vil

vel paastaa, at den tilkommende Verden, ho aion mellon, ophører.

I V. 46 siger Jesus: „Og de skal gaa hen disse til evig Pine, men de retfærdige til evigt Liv." Aionion bruges paa begge Steder i Grundteksten. Ingen vil negte, at aionion paa disse Steder betyder evigt. Men det maa betyde det samme ogsaa paa det første Sted, da disse to Udtryk aionion Pine og aionion Liv stilles lige overfor hinanden. Paa den ene Side er Livet evigt, og paa den anden Side er Pinen evig. Der er intet evigt Liv, dersom ingen lever evigt, der er ingen evig Pine, dersom ingen pines evigt. Naar Jesus siger, at de retfærdige skal gaa til evigt Liv, saa er det det samme, som om han havde sagt, at de retfærdige skal leve evigt, og naar han siger, at de andre skal gaa til evig Pine, saa er det det samme, som om han havde sagt, at de andre skal pines evigt.

I Mark. 9, 43 følg. tales der om den uslukkelige Ild, om Ormen, som ikke dør, og Ilden, som ikke udslukkes. Her negtes, at Ilden nogensinde ophører, og at Ormen dør. Orm, Ild og andre lignende Ord er Billeder paa Straffen i Helvede. Der staar ikke blot Orm, som ikke dør, og Ild, som ikke udslukkes, men deres Orm, som ikke dør, og deres Ild, som ikke udslukkes. Deres Straf ophører altsaa ikke.

I Matt. 25, 1 følg. har vi Lignelsen om de fem kloge og de fem daarlige Jomfruer. De skulde efter jødisk Skik møde og ledsage en Brudgom til Bryllupshuset. Da han ikke kom, saa snart som de havde tænkt, sovnede de alle ind. Ved Midnatstid lød Anskrig af Folk, som saa ham komme, ledsaget af Personer, der bar brændende Lamper og Fakler: „Se, Brudgommen kommer, gaa ham imøde!" „Da vaagnede alle disse Jomfruer og gjorde sine Lamper tilrette". De daarlige Jomfruer havde ikke Olje og maatte gaa hen for at kjøbe. Imidlertid ledsagede de kloge Jomfruer Brudgommen til Bryllupshuset og kom ind. Da de daarlige Jomfruer ankom, var Døren lukket. De bad indtrængende om at faa komme ind: „Herre, Herre, luk op for os!" Men Brudgommen svarede: „Sandelig siger jeg eder: Jeg kjender eder ikke." Døren var og forblev lukket for dem. Brudgommen er Jesus; hans Komme er hans andet Komme. Bryllupshuset er hans Rige,

Herlighedens Rige. De kloge Jomfruer er de, der holder sig beredt til at modtage ham, de kommer ind, de daarlige er de, som ikke holder sig beredt til at modtage ham, de kommer ikke ind, aldrig kommer de ind.

Intetsteds antyder Jesus, at noget Menneske kommer ud af Helvede. I Luk. 12, 47. 48 staar der: „Men den Tjener, som ved sin Herres Vilje og ikke bereder sig og ikke gjør efter hans Vilje, skal faa mange Hug (Slag). Men den Tjener, som ikke ved den, men gjør, hvad der er Hug værdt, skal faa lidet (i Grundteksten oligas faa) Hug. Men enhver, som meget er givet, hos ham skal man søge meget, og hvem meget er betroet, af ham skal man kræve mere." Jesus lærer her, at der er en Forskjel med Hensyn til Straffen. Den, der ved Guds Vilje og ikke gjør den, skal faa større Straf end den, der ikke ved den, men gjør, hvad der er Straf værdt. Med den, som ved Guds Vilje, menes den, der ved Guds Vilje, aabenbaret i Ordet, og med den, der ikke ved Guds Vilje, menes den, der ikke ved den, fordi den ikke er aabenbaret ham i Ordet.

Hedningerne, der jo ikke kjender den i Ordet aabenbarede Guds Vilje, straffes vistnok; men de straffes ikke saa haardt som de andre. De straffes, fordi de gjør, hvad der strider mod deres Samvittigheds Lov. Det er Straf værdt, at de ikke vandrer ifølge det naturlige Lys, de har. Jesus siger i Matt. 11, 22, at det skal gaa Tyrus og Sidon taaleligere paa Dommens Dag end Korasin og Bethsaida. Tyrus og Sidon var ugudelige hedenske Steder. I Korasin og Bethsaida havde Lyset skinnet; thi der havde Jesus prædiket og gjort Mirakler; men de havde ikke agtet derpaa og omvendt sig. I V. 24 siger han, at det skal gaa Sodomas Land taaleligere paa Dommens Dag end Kapernaum. Kapernaum havde han gjort til sit Hjem, der havde han helbredet mange og prædiket meget; men det havde ikke omvendt sig.

Skjønt Hedningerne straffes mildere end de, der har Guds aabenbarede Vilje i Ordet og ikke gjør den, saa kan ikke den mildere Straf bestaa deri, at Hedningerne kommer ud af Helvede; men deri bestaar den, at den ikke er saa haard. Jesus antyder intetsteds, at Hedningernes Straf ophører nogensinde. Paulus siger i Rom. 2, 12 om Hedningerne og Jøderne: „Thi hvilkesomhelst (Hedningerne) der har syndet uden Loven (den mosaiske Lov), de fortabes ogsaa uden Loven, og

hvilkesomhelst (Jøderne) der har syndet under Loven, de skal dømmes ved Loven."

Da nu Straffen varer for stedse, kan der ikke være Tale om, at nogen faar Syndernes Forladelse, hvem Straffen har rammet. Men Jesus antyder dog, at Synd tilgives i den tilkommende Tid. Synd tilgives paa Dommedag. Jesus tilgiver Synd paa Dommedag. Men dette kan ikke forstaaes saaledes, at han tilgiver dem Synd, som ikke har faaet Forladelse her i Livet. Jesus lærer intetsteds, at nogen Forandring kan foregaa i Menneskets aandelige Tilstand, nogen Omvendelse, mellem Døden og hans Domsafsigelse paa Dommedag. Meget mere lærer han f. Eks. i Lignelsen om den rige Mand og den fattige Lazarus i Luk. 16, 19 følg., at som Menneskene lever og dør, saa er deres Tilværelse efter Døden.

Dommedag, paa hvilken Menneskenes Søn kommer i sin Herlighed og alle hellige Engle med ham, hører til den tilkommende Verden. Privat udtaltes Tilgivelse her, paa Dommedag udtales den offentlig i alle Menneskers Paahør til dem, som her har faaet den.

Vi har før seet, at alle Mennesker er Syndere og Skyldnere for Gud, og at de har intet at betale sin Syndeskyld med, hvorfor de er hjemfalden til Straf. Men vi har ogsaa seet, at Gud er villig til at forlade Synden, udslette Skylden og eftergive Straffen her i Tiden. Men er han villig til at gjøre dette uden videre? Ifølge Jesu Lære er Gud ikke villig til det. Ifølge hans Lære er Gud villig til at gjøre det kun for Jesu Skyld. Ifølge Jesu Lære faaes Frelsens Goder paa Grund af hans Gjærning for os og istedetfor os. I Luk. 19, 10 siger han om sig selv, at han er kommet for at søge og frelse det fortabte. I Joh. 10, 16 siger han, at han vil gjøre Hedninger til sine Faar. I Matt. 20, 28 siger han: „Menneskets Søn er ikke kommet for at lade sig tjene, men for at tjene og give sit Liv til en Gjenløsning for mange." Han er kommet for at være andres Tjener. Ved sin Prædiken, sine Undergjærninger, ved sit hellige Eksempel og ved sin Lidelse og Død for andre er han kommet for at tjene. Hans Tjeneste for andre naar sit Toppunkt i hans Lidelse og Død. Han er kommet for at give sit Liv til en Gjenløsning i Lidelse og i Korsdøden. Det Ord (lytron), som er oversat Gjenløsning, betyder Løsepenge og svarer til det hebraiske kofer. Det Ord (anti), som er over=

sat for, betyder istedetfor. Det fremhæver stærkt Istedtrædelsen. Jesus skal give sit Liv som en Løsepenge istedetfor mange. Det Ord (psyche), som er oversat Liv, oversættes ogsaa ofte Sjæl. Det betyder ikke her den udødelige Sjæl, men Liv og svarer til det hebraiske Ord (nefesch), der er oversat Sjæl i Es. 53, 10: „naar hans Sjæl har bragt Skyldofferet" o. s. v. og i 53, 11: „Fordi hans Sjæl har havt Møie" o. s. v. og i 53, 12: „fordi han udtømte sin Sjæl (i og med sit Blod) til Døden" o. s. v. Ved at hengive sit Liv i Døden istedetfor mange skaffer han Løsepengen for dem, for at de skal gaa fri for Straf. Han udstaar Straffen, Døden, for og istedetfor dem. Hvad Jesus siger her om sig selv, udtaler Essaias om Messias i 53.

Under Nadverden sagde han ifølge Matt. 26, 28: „Thi dette er mit Blod, det nye Testamentes, som udgydes for mange til Syndernes Forladelse." Derved, at han skal udgyde sit Blod paa Korset, skal Forligelse, Forsoning, ske, saa at de kan faa Syndernes Forladelse. En Type, et Forbillede, derpaa var Udgydelsen af Dyrets Blod til Forligelse, Forsoning, i det gamle Testamente. Udgydelsen af Jesu Blod er Antitypen, det større. Jesu Blod er det nye Testamentes Blod. Testamente betyder her Pagt (i den græske Grundtekst diatheke). Den gamle Pagt blev sluttet under Udgydelse af Dyreblod til Forsoning 2 Moseb. 24. Dyreblod maatte atter og atter udgydes under den gamle Pagt til Forsoning, til Syndernes Forladelse. Ved Jesu Blods Udgydelse paa Korset stiftes en nye Pagt og bringes Forsoning istand, for at Syndernes Forladelse kan faaes. Derfor kaldes Jesu Blod det nye Testamentes, den nye Pagts, Blod. Dyreblod var den gamle Pagts Blod. Udgydelsen af Jesu Blod kan ikke gjentages; han korsfæstes og dør kun en Gang. Det behøves heller ikke. Den gjælder for stedse. I Jesu Blods Udgydelse er der virkelig Forligelse til Syndernes Forladelse, Dyreblods Udgydelse derimod skaffede ikke i Virkeligheden Forligelse til Syndernes Forladelse. Den var kun et Forbillede paa Udgydelsen af Messias's Blod til Syndernes Forladelse. Profeten Esaias taler om Messias's Udgydelse af dennes Blod til Forsoning i 53, 12: „fordi han udtømte sin Sjæl (i og ved sit Blod) til Døden." Jesus giver sit Blod som en Løsepenge for mange, han udgyder sit Blod til Syndernes Forladelse for

mange. Med mange menes her kun de, der faar Del i Frelsens Goder. Af andre Steder ser vi, at han har skaffet tilveie Løsepengen for alle, og at han har udgydt sit Blod for alle.

I Joh. 3, 14 siger han til Nikodemus: „Og ligesom Moses ophøiede Slangen i Ørkenen, saa bør det Menneskets Søn at ophøies (paa Korset), for at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.“ Frelsen fra Fortabelsen og Opnaaelsen af det evige Liv har altsaa sin Grund i Jesu Korsdød. „Jeg er den gode Hyrde; den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene“ udtaler han i Joh. 10, 11. At han giver sit Liv som en Løsepenge, at han udgyder sit Blod til Syndernes Forladelse, at han sætter sit Liv til paa Korset ikke blot for dem, der nyder Frugten deraf, men ogsaa for de andre, det lærer han f. Eks. i Lignelsen om Kongesønnens Bryllup i Matt. 22, 1 følg. Ifølge denne indbydes mange til Bryllupet eller Frelsen, som foragter Indbydelsen, og han siger i Overensstemmelse hermed: „Mange er kaldt, men faa er udvalgt.“ Udvalgte kalder han dem, der adlyder Kaldet og bliver frelst. Dem har Faderen givet ham, og de er Guds, tilhører Gud Joh. 17, 9.

For at faa Syndernes Forladelse maa Mennesket gjenfødes. „Uden at nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige“ siger han til Nikodemus. I denne Fødsel forandres Hjertet. I Markus 1, 15 forkynder han ved Begyndelsen af sin offentlige Virksomhed: „Omvend eder (metanoeite forandre eders Sind) og tro paa Evangeliet!“ Ved at tro paa Evangeliet tror vi paa ham; thi han er dets Indhold. Troen paa sig fremholder han atter og atter. I Matt. 18, 6 taler han om at forarge dem, som tror paa ham. „Tro paa Gud og tro paa mig“, siger han i Joh. 14, 1.

Troen er i hans Øine noget overordentlig stort og mægtigt. Hvor Troen ikke er, der kan han ikke gjøre Undergjerninger; men hvor den er, gjør han dem. En Fader bad ham helbrede sin maanesyge Søn. Til Faderen sagde han: „Dersom du kan tro; alle Ting er mulige for den, som tror“ Mark. 9, 23. Denne syge havde hans Disciple ikke været istand til at helbrede, medens Jesus lægte ham. Derfor spurgte de ham i Enrum: „Hvorfor kunde ikke vi uddrive ham?“ Jesus sagde til dem: „For eders Vantros Skyld. Thi sandelig

siger jeg eder. Dersom I har Tro som et Sennepskorn, da skal I sige til dette Bjerg: Flyt dig herfra derhen! og det skal flytte sig, og intet skal være eder umuligt" Matt. 17, 19. 20. Senepskornet er meget lidet. Han bruger det som et Billede paa meget liden Tro. Jesu Udsagn om at flytte Bjerget udtaler, at de skal være istand til at udrette overordentlige Ting. Dersom de skal formaa at gjøre overordentlige Ting ved meget liden Tro, hvor store Ting skal de ikke være istand til at gjøre ved en meget stor Tro!

Ved Troen paa Jesus frelses vi, ved ikke at tro paa ham fortabes vi; thi han siger i Joh. 3, 16. 17. 18: „Thi saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn, den enbaarne, for at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Thi Gud har ikke sendt sin Søn til Verden, for at han skal dømme Verden, men for at Verden skal blive frelst ved ham. Hvem der tror paa ham dømmes ikke; men hvem der ikke tror, er allerede dømt, fordi han ikke har troet paa Guds enbaarne Søns Navn." I Mark. 16, 16 fremholder han det samme: „Hvem der tror og bliver døbt, skal blive salig; men hvem der ikke tror, skal blive fordømt."

Intetsteds udtaler eller antyder han, at Mennesket frelses baade ved Tro og Gjærninger; men overalt taler han saaledes om dets Frelse, at det maa være klart, han lærer, den opnaaes alene ved Troen og ikke ogsaa ved Gjærningr. Han lærer med andre Ord, at Mennesket bliver frelst alene af den Naade, som han har skaffet tilveie. Alligevel lover han dem, der i Troen gjør gode Gjærninger, Løn eller Gjengjældelse. De moralske Krav i Loven og Profeterne skal gjælde ogsaa i det nye Testamente. Mennesket skal beflitte sig paa at leve efter dem. Men kun den omvendte, den troende, kan siges at beflitte sig paa at rette sig efter dem. Livet efter dem tager sin Begyndelse i Hjertet og Sindet, og derfra aabenbarer det sig i det ydre.

I Gjenfødelsen forandres Menneskets indre først og derpaa dets ydre i moralsk Henseende. Gjenfødelsen sker ved den Helligaand, og fra Gjenfødelsens Øieblik er Livet et Liv i og efter den Helligaand, et helligt Liv. „Hvad der er født af Aanden, er Aand" siger han til Nikodemus i Joh. 3, 6. I V. 5 af samme Kapitel udtaler han, at Gjenfødelsen sker ved Vand og Aand: „Sandelig, sandelig siger jeg dig: „Uden

at nogen bliver født paany af Vand og Aand, kan han ikke komme ind i Guds Rige." I Lignelsen om Sædemanden i Matt. 13, 1 følg. taler han om Guds Ord, som saaes paa Menneskehjertets Ager, for at det skal bære Frugt, og om Hindringerne, hvorfor det ikke faar bære Frugt. I Luk. 11, 28 siger han: „Ja, salige er de, som hører Guds Ord og bevarer det."

Fra Gjenfødelsens Øieblik begynder Mennesket at opfylde Loven; thi „hvad der er født af Aanden (den Helligaand), er Aand", lever et Liv i den Helligaand. Jesus stiller sig selv frem som et Mønster og forlanger, at man skal vandre i hans Fodspor. Atter og atter stiller han sig selv frem som et Eksempel til Efterfølgelse. I Matt. 11, 29 f. Eks. siger han: „Tag mit Aag paa eder og lær af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet." I ham har de troende Idealet, det fuldkomne Mønster for sit Liv. Sit Eksempel betragter han som fuldkommen svarende til Morallovens ideale Krav. „Hvem af eder kan overbevise mig om nogen Synd?" siger han til Jøderne i Joh. 8, 46.

Ofte peger han paa den Løn, de skal faa, som har gjort det gode og lidt for hans Skyld. To Steder skal anføres. I Matt. 25, 31 følg. skildrer han Dommen. Han skal være Dommeren. Han skal skille Menneskene fra hverandre, som en Hyrde skiller Faarene fra Gjederne (i Grundtekstien erifos Gjed). Faarene stiller han paa den høire Side og Gjederne paa den venstre. Han kalder de troende Faar, fordi de er sagtmodige og taalmodige som Faarene, de vantroe Gjeder, fordi de er gjenstridige og angribende som Gjederne. Kristus har alle Folk foran sin Herligheds Throne, baade de døde, der nu er opstaaet, og dem, der da lever. De døde og opstandne har den samme Beskaffenhed paa Dommedag som den, de havde før Døden eller dengang, de døde. De, som var som Faarene her, er som Faarene paa Dommedag, de, der var som Gjederne her, er som Gjederne paa Dommedag.

Til dem ved sin høire Side skal Jesus sige: „Kom hid, I min Faders velsignede! Arv det Rige, som eder er beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt! Thi jeg var hungrig, og I gav mig at æde; jeg var tørstig, og I gav mig at drikke; jeg var fremmed, og I tog mig til eder; jeg var nøgen, og I klædte mig; jeg var syg og I besøgte mig; jeg var i Fængsel, og I

kom til mig. Da skal de retfærdige svare ham og sige: Herre! Naar saa vi dig hungrig og gav dig Mad eller tørstig og gav dig at drikke? Naar saa vi dig fremmed og tog dig til os eller nøgen og klædte dig? Naar saa vi dig syg eller i Fængsel og kom til dig? Og Kongen (Jesus) skal svare og sige til dem: Sandelig siger jeg eder: Hvad I har gjort for en af disse mine mindste Brødre, har I gjort for mig." Den rige Yngling vilde ikke opofre sit Gods for at faa det evige Liv. Apostlene opofrede alt for at følge Jesus. Peter spurgte derfor Jesus: „Se, vi har forladt alt og fulgt dig; hvad skal da vi have?" Paa dette svarede han: „Sandelig siger jeg eder, at I, som har fulgt mig, I skal i Gjenfødelsen (Verdens Fornyelse paa Dommedag, hvorved den bliver, hvad den var før Faldet), naar Menneskets Søn skal sidde paa sin Herligheds Throne, ogsaa sidde paa tolv Throner og dømme de tolv Israels Stammer. Og hver den, som har forladt Hus eller Brødre eller Søstre eller Fader eller Moder eller Hustru eller Børn eller Agre for mit Navns Skyd, skal faa hundrede Fold igjen og arve et evigt Liv" Matt. 19, 27 følg.

Apostlene skal faa den Ære sammen med Jesus at dømme Jøderne paa Dommedag, og dernæst skal de sammen med de andre, der har ofret sine jordiske Interesser for hans Skyld, faa hundrede Fold igjen og arve det evige Liv.

Ikke blot, naar Jesus kommer igjen, men ogsaa her i Livet, faar den troende Løn. Markus gjengiver Jesu Svar til Peter saaledes i 10, 29. 30: „Sandelig siger jeg eder: Der er ingen, som har forladt Hus eller Brødre eller Søstre eller Fader eller Moder eller Hustru eller Børn eller Agre for min og Evangeliets Skyld, uden at han skal faa hundrede Fold igjen, nu i denne Tid Huse og Brødre og Søstre og Mødre og Børn og Agre under Forfølgelser og i den tilkommende Verden et evigt Liv" og Lukas i 18, 29. 30: „Der er ingen, som har forladt Hus eller Forældre eller Brødre eller Hustru eller Børn for Guds Riges Skyld, som jo skal faa mange Fold igjen i denne Tid og i den tilkommende Verden et evigt Liv." De troende faar i andre troende, sammen med hvem de nyder saa meget godt, aandelige Slægtninge.

I sin Bjergprædiken siger han: „Salige er de sagtmodige; thi de skal arve Jorden" Matt. 5, 5. Sagtmodig er den, som ikke omgaaes med Tanker om Hævn, naar andre gjør ham

ondt. De sagtmodige skal opnaa Heredømme over Jorden, siger Jesus. Dette er ogsaa en Løn, han lover de troende. Det gjælder ogsaa Jesus selv, at han skal opnaa som Messias Herredømme over Jorden; men han skal opnaa det i særegen Fylde. Han var sagtmodig i særegen Grad. I og ved ham skal de andre sagtmodige beherske Verden. Ikke de onde, de ukjærlige, de hævngjerrige og haarde, skal faa Herredømmet over Jorden. De kristne Nationer behersker nu Verden. Ikke alle Personer i de kristne Folk er sagtmodige. Dog er ogsaa de, der ikke er sagtmodige, mere eller mindre paavirket af Kristendommen i Retning af Sagtmodighed. Men en kristen Nations og Kristenhedens Kraft er de sagtmodige.

Jesus peger paa Lønnen for at opmuntre de troende under deres Arbeide og Trængsler. De skal ikke virke og lide forgjæves. De skal glæde og fryde sig ved Tanken om Løn; thi han siger i Bjergprædikenen: „Glæd og fryd eder! Thi eders Løn skal være megen i Himlene" Matt 5, 12. Men skjønt han holder frem Lønnen til Opmuntring for dem, saa vil han dog ikke, at de skal arbeide for den personlige Løns Skyld som Daglønnere, der arbeider kun for Betalingens Skyld. Han forkaster ganske Egenkjærligheden som en Drivkraft i deres Liv. Han vil, at Bevæggrunden til, hvad de gjør og lider, skal være Kjærlighed til Gud og Næsten.

Holder Jesus frem Lønnen til Opmuntring for de troende, saa holder han ogsaa frem til Ydmygelse for dem, at den er ufortjent. I Matt. 20, 1 følg. har vi Lignelsen om Arbeiderne i Vingaarden. En Husbonde gik ud tidlig om Morgenen for at leie Arbeidere i sin Vingaard. Han leiede somme ved Begyndelsen af Dagen, nemlig Kl. 6 om Morgenen, andre ved den tredie Time eller Kl. 9, atter andre ved den sjette, somme ved den niende og somme ved den ellevte. De, der blev leiet tidlig om Morgenen, skulde faa en Penning (i Grundteksten denarion omtrent 17 Cents) om Dagen. De andre skulde faa, hvad der var ret. Da Arbeidsdagen var omme Kl. 6 Efterm., gav Husholderen enhver en Penning. De, der havde arbeidet i kortere Tid end de første, fik ligesaa meget som disse. Ja, de sidste, som havde arbeidet kun en Time, fik ligesaa meget som de, der havde arbeidet den hele Dag.

Husbonden er Gud, Husholderen er Kristus, Arbeidet er

Arbeidet for Guds Rige, Arbeidsdagen er Menneskets Levetid paa Jorden, Timerne er de forskjellige Tidspunkter i Menneskets jordiske Levetid, paa hvilke Mennesket indtræder i Arbeidet, Penningen er Saligheden. Jesus lærer i denne Lignelse, at de, der arbeider for Guds Rige, skal faa Løn for sit Arbeide, og Lønnen skal være det evige Liv. Paa samme Tid fremholder han ogsaa i den, at denne Løn er ufortjent. Regelen, hvorefter Lønnen uddeles til Arbeiderne, er tydeligvis ikke Fortjeneste, men Godhed; thi de, der har arbeidet kun en Tid af Arbeidsdagen, faar den samme Løn som den, de faar, der har arbeidet den hele Dag. Lige foran denne Lignelse har vi Peters Spørgsmaal: „Se, vi har forladt alt og fulgt dig; hvad skal vi da have?" og Jesu Svar, hvori han siger, at de troende skal belønnes, for hvad de gjør. I Lignelsen gaar han nærmere ind paa Sagen og viser, at de vistnok skal faa Løn, men en ufortjent Løn, og saaledes advarer han sine Apostle og de troende overhovedet for den Tanke, at Lønnen ikke er af Naade, men efter Skyldighed. I Matt. 19, 28. 29 og Luk. 19. 15 følg. synes Jesus at lære, at der er Grader i Herligheden. Den ene skal ikke blive saligere, lykkeligere, end den anden. At være salig er et absolut Begreb. Enhver er lige salig, lige lykkelig. Saligheden faar alle troende; men den samme Grad i Herlighed faar de ikke alle. Luther siger etsteds, at Gud ikke vil lade det ubelønnet, som de troende her har lidt for Kristi Skyld, men at han vil paa den yderste Dag smykke dem mere og herligere, som har lidt og arbeidet meget i Guds Rige, end andre, som har lidt og arbeidet mindre. Som Saligheden er en Løn af Naade, saa er ogsaa Herligheden det.

Et meget vigtigt Sted om Lønnen er Luk. 17, 10: „Ligesaa skal ogsaa I, naar I har gjort alt, hvad eder er befalet, sige: Vi er unyttige Tjenere; thi vi har gjort det, som vi var skyldige at gjøre." Lige foran har Jesus talt om en Tjener, en Slave, som pløier eller vogter Kvæg og derpaa bereder Aftensmaaltid og opvarter sin Herre ved Bordet, indtil denne har spist. Hans Herre takker ham ikke for, hvad han har gjort, fordi hvad han har gjort, var han befalet at gjøre, var det hans Pligt at gjøre. Hvis han havde gjort mere end, hvad der var ham befalet, mere end, hvad der var hans Pligt, kunde der have været Tale om Tak, kunde der have været Tale

om, at han havde fortjent noget, fortjent Tak. Havde han ikke gjort alt, som var befalet ham, vilde han have været skyldig til Straf, til Tugt. Men som Slaven ikke fortjener Tak, saa fortjener heller ikke Apostlene Tak, Løn, og fortjener ikke engang de store Apostle noget, saa fortjener endnu mindre de andre troende noget.

Om vi efterkom alle Guds Bud, saa skulde vi alligevel se paa os selv som unyttige Tjenere, fordi vi gjorde, hvad der var vor Pligt at gjøre. Vi er pligtige til at gjøre alt, hvad Gud befaler i Loven, da han er vor Herre og vi hans Tjenere, hans Trælle. Hvis vi gjør kun, hvad han kræver af os i sine Bud, gjør vi bare vor Pligt, og der kan ikke være Tale om, at vi skaffer os nogen Tak, Fortjeneste. Vi er unyttige, uduelige (i Grundteksten achreioi). Nyttge, duelige, vilde vi blive kun derved, at vi gjorde mere end det, vi var skyldige at gjøre. Naar vi gjorde mere end det, vi var skyldige at gjøre, da vilde vi fortjene noget hos Gud. Men nu er det saa langt fra, at de troende gjør mere end Gud paabyder dem, at de ikke engang gjør alt, hvad han paabyder dem, hvorfor de fortjener Straf og behøver Syndernes Forladelse.

Intetsteds lærer Jesus, at der er Gjærninger, som Gud ikke befaler, og som er fortjenstlige. Den moralske Fuldkommenhed finder han udtalt i de to store Bud om Kjærligheden til Gud og Kjærligheden til Næsten. Men om der var saadanne Gjærninger, saa vilde vi være udelukket fra at skaffe os nogen Fortjeneste hos Gud ved dem; thi da vi ikke kan gjøre alt, hvad Gud befaler os, hvorledes skulde vi være istand til at gjøre det, som ligger høiere end Befalingerne! At de troende ikke kan fuldkommen opfylde Guds Bud, det lærer Jesus klart. De troende begynder vel fra Gjenfødelsens Øieblik af at leve efter hans Befalinger; men Jesus fremholder, hvor ufuldkomne de er, naar han lærer endogsaa sine Apostle stadigt at bede: „Forlad os vor Skyld". Med denne Skyld menes der visselig ikke bare den Skyld, de har paadraget sig før sin Omvendelse, men ogsaa Skyld, som de daglig paadrager sig.

Der er ogsaa en anden meget vigtig Ting, som viser, at de troende ikke kan gjøre Krav paa fortjent Løn. Jesus lærer, at det Liv, som kun i det udvortes er retfærdigt, er ikke nogen Opfyldelse af Guds Befalinger. Mennesker, som kun i det ud-

vortes lever efter Lovens Fordringer, er i hans Line som „kalkede Grave, som udvendigt synes deilige, men indeni er fulde af døde Ben og al Urenhed" Matt. 23, 27. Farisæerne kunde ved naturlig Kraft opnaa en saadan udvortes Retfærdighed. Med denne Retfærdighed kunde de ikke komme ind i Guds Rige. Derfor siger han i Bjergprædikenen: „Thi jeg siger eder: Uden at eders Retfærdighed overgaar de skriftlærdes og Farisæernes, kommer I ingenlunde ind i Himmeriges Rige" Matt. 5, 20. Lovopfyldelsen tager sin Begyndelse i Hjertet, naar dette er født paany, siger Jesus, som vi før har seet.

I Gjenfødelsen sættes Mennesket af Gud istand til at leve efter Guds Befalinger. Og ligesom Istandsættelsen er Guds Gjærning, saa er ogsaa Opholdelsen hans Gjærning. Derfor siger Jesus i Joh. 15, 1 følg., at de troendes moralske Liv har sin Grund i ham: „Jeg er det sande Vintræ, og min Fader er Vingaardsmanden. Hver Gren paa mig, som ikke bærer Frugt, den borttager han; og hver den, som bærer Frugt, den renser han, for at den skal bære mere Frugt. I er allerede rene formedelst det Ord, jeg har talt til eder. Bliv i mig og jeg i eder! Ligesom Grenen ikke kan bære Frugt af sig selv, uden den bliver i Vintræet, saa heller ikke I, uden I bliver i mig. Jeg er Vintræet, I er Grenene. Hvem der bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen Frugt; thi uden mig kan I slet intet gjøre. Dersom nogen ikke bliver i mig, han bliver udkastet som en Gren og visner, og man sanker dem og kaster dem i Ilden, og de brænder."

Vintræet er Jesus, Grenene de kristne, de ufrugtbare Grene de, der kun i Navnet er kristne, de frugtbare Grene de sande kristne. Frugten er det moralske Liv, Troens Liv, Livet i Kjærlighed til Gud og Næsten. Dem, som lever dette Liv, renser Gud ved Ordet og andre Midler f. Eks. Trængsler, for at de skal gjøre Fremgang i Hellighed, i Lovens Opfyldelse. Det at de troende kan leve og lever dette Liv, kommer deraf, at de er i Jesus, staar i levende Forbindelse med ham ved Troen. Uden ham kunde de slet intet gjøre. Var de ikke forenet med ham ved Troen, vilde de ikke kunne leve dette Liv, som Grenen ikke kan bære Frugt af sig selv, uden at den bliver i Vintræet.

Hvad det derfor gjælder om, er dette at være forenet med ham i Troen. De, der er saaledes forenet med ham, kan ophøre med at være saaledes forenet med ham. Det antyder han derved, at han formaner sine Disciple til at blive i sig. Dersom de ophører med at være forenet med ham, er de selv Skyld deri og hjemfalder til Straf, til Fortabelse.

Efter Jesu Lære kan Mennesket ikke i ringeste Maade opfylder Guds moralske Krav før Gjenfødelsen. En Gjenfødelse maa Mennesket gjennemgaa, før der kan være Tale om nogen Efterlevelse af Guds Befalinger. Gjenfødelsen er ikke en Handling, der gjøres ved menneskelig, men ved Guds Kraft, og de Kræfter, hvorved den troende gjør gode Gjærninger, faar han i Jesu Samfund. Om han opfyldte Loven fuldkommen, vilde han intet fortjene, fordi han gjorde kun, hvad han var skyldig at gjøre. Imidlertid opfylder han ikke Guds Bud fuldkommen, men synder, hvorfor han trænger til daglig Syndernes Forladelse. Troen sætter Jesus i saa nøie Forbindelse med Omvendelsen og Gjenfødelsen ,at han tydelig indbefatter den i disse to Guds Handlinger med Mennesket. Dersom nu ikke de troende fortjener noget, hvor meget mindre fortjener de vantroe noget, som ikke har begyndt at leve efter Loven!

Det er derfor uimodsigelig Jesu Lære, at alt er af Naade, Retfærdiggjørelsen sker alene af Naade, og Lønnen gives alene af Naade, er kun Naadeløn. Men denne Naade har sin Grund i Jesu Gjærning for og istedetfor Menneskene. Alt er af Naade for Jesu Skyld. Alt hvad han gjorde og led var fortjenstlig. Hans Ord til Apostlene i Luk. 17, 10 er ikke anvendelige paa ham. Det var ikke hans Pligt at gjøre det, Gud befalede; thi frivilligt tog han paa sig at gjøre og lide, hvad han gjorde og led under sin jordiske Tilværelse. Derfor siger han i Joh. 10, 18: „Ingen tager det (Livet) fra mig; men jeg sætter det til af mig selv.“ Den Fortjeneste, han har skaffet tilveie, har han skaffet tilveie for Menneskene. For hans Skyld eller hos ham faaes da alt, hvad Menneskene behøver i aandelig Henseende. Derfor opfordrer han os til at komme til sig, naar han f. Eks. siger i Matt. 11, 28: „Kom hid til mig, alle, som arbeider og er besværet, og jeg vil give eder Hvile!“ Det Ord (i Grundteksten kopiontes), som er oversat arbeider, betyder arbeider, til man bliver

træt, og det Ord, (pefortismenoi), som er oversat besværet, betyder nedbøiet som af en tung Byrde. Jesus taler til trætte og nedbøiede Mand og Kvinder, til dem, der har arbeidet, indtil de er trætte, og som gaar nedbøiede under Lovens tunge Fordringer uden at blive kvit Skyldbevidstheden, hvorfor de mangler Fred i sine Hjerter. Hos ham skal de finde Hvile. Han vil give dem den. Hos ham skal de blive kvit Skyldbevidstheden ved Syndernes Forladelse og friet fra Lovens Opfyldelse som Betingelse for Opnaaelsen af Saligheden. At komme til ham er det samme som at tro paa ham. Enhver, der tror paa ham, faar Forladelse for al Synd, som han har begaaet før sin Omvendelse, og for al Synd, som han daglig begaar mod sin Vilje og sit Vidende. Faaes da Syndernes Forladelse hos ham, saa faaes hos ham det evige Liv, den evige Salighed; thi Liv og Salighed følger nødvendigvis af Syndernes Forladelse. Med stor Smerte siger Jesus til de vantroe Jøder i Joh. 5, 40: „Og I vil ikke komme til mig, for at I kan have Livet."

Den, der har faaet Del i Jesu Frelse, er kommet ind i Guds Rige. Paa mange Steder taler Jesus om dette Rige. Han kalder det Guds Rige, Faderens Rige, Menneskets Søns Rige, sit Rige. Meget hyppigt benævner han det Himmeriges Rige (i Grundteksten he basileia ton uranon Himlenes Rige). Himmeriges Rige eller Himlenes Rige kaldes det, fordi det skal være i Himmelen, omend det er allerede her paa Jorden i sin Begyndelse. Om Riget i Himmelen taler han, naar han i Luk. 12, 32 siger: „Frygt ikke, du lille Hjord! Thi det er eders Fader behageligt at give eder Riget." At det er ogsaa her paa Jorden fremgaar f. Eks. af Ligelsen om Senepskornet, hvori han lærer, at Guds Rige udbreder sig fra en ringe Begyndelse henover Jorden Matt. 13, 31 følg. Her er det i sin Begyndelse, i Himmelen i sin Fuldendelse, her er det som Naadens Rige, i Himmelen som Herlighedens Rige.

Det er kommet med Jesus som Messias. Det er det Rige, hvorom Profeterne har spaaet, det messianske Rige. Mange Profeter og Konger ønskede at være Vidner til, hvad Disciplene er Vidner til: „Salige er de Øine, som ser det, I ser. Thi jeg siger eder, at mange Profeter og Konger vilde seet det, I ser, og har ikke seet det, og hørt det, I hører, og har ikke hørt det" Luk. 10, 23. 24.

Det er bestemt til at udbrede sig over hele Jorden, omfatte alle Folk. Det læres i Lignelsen om Senepskornet: „Himmeriges Rige ligner et Senepskorn, som et Menneske tog og saaede i sin Ager. Det er vel mindre end al anden Sæd; men naar det vokser op, er det større end Madurterne og bliver et Træ, saa Himmelens Fugle kommer og bygger Reder i dets Grene" Matt. 13, 31 følg. Han befaler derfor sine Apostle ved sin Himmelfart at gaa ud i Verden for at gjøre alle Folk til sine Disciple ved at døbe og lære dem Matt. 28, 19. 20; og han forudsiger i Matt. 24, 14, at Evangeliet om hans Rige skal forkyndes i hele Verden til et Vidnesbyrd for alle Folk om Frelsen i ham for enhver, som tror.

Det er et evigt, uforgjængeligt, Rige; thi det er bestemt for Himmelen, hvor det aabenbarer sig i sin fulde Glans. Det er ikke noget jordisk Rige. „Mit Rige er ikke af denne Verden", sagde Jesus til Pilatus Joh. 18, 36. Det er ikke jordisk, verdsligt, men aandeligt. Det er ikke den troende Menighed og endnu mindre den synlige, hvori baade sande kristne og navnkristne er. Men de sande kristne tilhører Guds Rige. Det er noget, som først og fremst er i Mennesket. Fariseerne mente, det var noget udvortes og jordisk, hvorfor man maatte kunne pege paa det, se det, naar det kommer. Jesus siger derfor til dem: „Guds Rige kommer ikke saaledes, at man kan pege derpaa. De skal ikke heller sige: Se her (er det), eller se der (er det)! Thi se, Guds Rige er inden i der" Luk. 17, 20. 21. Det kommer i Hjerterne først og fremst.

Hvad det er kommer ogsaa tilsyne i Jesu Svar til hin Mand, der bad ham om Hjælp til at bevæge sin Broder til at dele Arven med sig: „Mester! Sig min Broder, at han skal dele Arven med mig!" Jesus svarede: „Menneske! Hvem har sat mig til Dommer eller Deler over eder?" Luk. 12. 13. 14. Hvad hint Menneske bad om, dreiede sig kun om en jordisk Sag. Havde Jesu Rige været af jordisk Art, vilde han have taget fat paa den; men han afviser bestemt hint Menneskes Forlangende, fordi hans Rige ikke var et jordisk. Hans Gjærning var ikke at afgjøre jordiske Sager. Vel griber han ind ogsaa i jordiske Sager, dog det gjør han kun indirekte, idet han nemlig tager fat paa det, som angaar Moralen. Det gjorde han ogsaa i foreliggende Tilfælde; thi efter

at have sparet hint Menneske, advarede han det tilstedeværende Folk i hin Persons Nærværelse mod Gjerrighed: „Se til og vogt eder for Gjerrighed!“ Hint Menneske var gjerrigt.

Guds Rige betegner det rette Forhold mellem Gud og Menneskene og mellem Menneskene indbyrdes og den lykkelige Tilstand, som følger af dette Forhold for Menneskenes Vedkommende. Det betegner alt det gode, som Menneskene faar for Jesu Skyld. Saadan er hans Lære om Guds Rige. Det bestaar i Syndernes Forladelse, Fred og Glæde i den Helligaand, Kundskab om Gud, den Helligaands Kraft og Kjærlighed til Gud og Næsten, en Kjærlighed, der ytrer sig i gode Gjærninger. Paulus siger i Rom. 14, 17: „Guds Rige er ikke Mad og Drikke, men Retfærdighed og Fred og Glæde i den Helligaand“ og i 1 Kor. 4, 20: „Guds Rige bestaar ikke i Ord, men i Kraft.“ Som før sagt vokser Guds Rige paa den Maade, at det udbreder sig henover Jorden, altsaa ekstensivt. Det vokser ogsaa intensivt, det er, i Styrke. Syndsforladelsen er vistnok altid fuldkommen. Den, der faar Forladelse for sine Synder, faar fuldkommen Forladelse for alle. Men Helligheden, Erkjendelsen af Sandheden og Kjærligheden til Gud og Næsten f. Eks. vokser. I mange Henseender er det sandt, at den troendes moralske Forhold til Gud og Medmenneskene bliver bedre og bedre under hans jordiske Livsløb. Maalet er et fuldkommen moralsk Forhold og en af dette Forhold flydende fuldkommen lykkelig Tilstand.

Det moralske Forhold, der først oprettes i Hjertet, aabenbarer sig i det ydre, i Ord og Handling eller med andre Ord i den troendes hellige og forstandige og kjærlige Færd. Om denne Guds Riges Vækst taler Jesus i Lignelsen om Surdeigen i Matt. 13, 33: „Himmeriges Rige ligner en Surdeig, som en Kvinde tog og skjulte i tre Maader Mel, indtil det blev syret altsammen.“ Melet er det troende Menneske, og Surdeigen er Guds Rige.

I dette Rige er Jesus Konge. Han siger til Pilatus, at han er en Konge Joh. 18, 37. For at grundlægge det har han udgydt sit Blod paa Korsets Træ til Forsoning, og hans Gjærning gaar ud paa at udbrede det baade ekstensivt og intensivt i Menneskeverdenen. Hans Virksomhed gaar ud paa at vinde flere og flere Undersaatter, at sætte flere og flere i

det rette moralske Forhold til Gud og til andre Mennesker, og dernæst gaar den ud paa at fuldkommengjøre dette Forhold.

Dette Forhold omspænder alle de Ting, som har noget moralsk ved sig. Overalt, hvor der er noget umoralsk, arbeider han paa at fjerne dette og at sætte det moralske istedet. Han arbeider paa at fjerne Uretfærdighed, Uvidenhed om hans Sandhed, Ukjærlighed, Egenkjærlighed og Ufred og at sætte istedet Retfærdighed, Kundskab om hans Sandhed, Kjærlighed og Fred. Derfor stammer fra ham den sociale, politiske og religiøse Frihed, skjønt han skaffer Menneskene først og fremst Sjælens Frelse. Social, politisk og religiøs Ufrihed er umoralsk. Den strider mod det store Bud: „Du skal elske din Næste som dig selv". Vi har før seet, at Presten Sakarias sagde om Messias, at denne ikke blot skulde skaffe Kundskab om Frelse, Syndernes Forladelse og Saliggjørelse, men ogsaa Frelse fra Undertrykkerne, der hindrede de gudfrygtige fra at dyrke og tjene Gud i Overensstemmelse med deres Samvittighed, og en saadan Frelser er Jesus, og Frelse i social, politisk og religiøs Retning bringer han paa denne Maade, at han sætter Menneskene i det rette moralske Forhold til hverandre. Han arbeider paa at sætte ikke blot de enkelte Personer i et Folk i det rette Forhold til hverandre; men han arbeider paa at sætte ogsaa de forskjellige Folkeslag i ret Forhold til hverandre. Alle de, der hører til hans Rige, udgjør et Folk, skjønt de hører til forskjellige Folkeslag, taler forskjellige Sprog og er af forskjellige Folkeracer.

Da Kristi Rige udbredes her paa Jorden baade ekstensivt og intensivt, saa befinder det sig her i en Udviklingens, en Dannelsens Tilstand. Det holder paa at komme. Jesus lærte derfor sine Disciple at bede: „Komme dit Rige" Matt. 6, 10. Jesus vil, at vi ogsaa skal bede den samme Bøn, og enhver troende kristen beder den. Jesus opfordrede sine Disciple til ogsaa at bede om Arbeidere for det: „Høsten er vel stor, men Arbeiderne er faa. Bed derfor Høstens Herre, at han uddriver Arbeidere i sin Høst!" Matt. 9, 37. 38.

Vi skal bede om dets Komme. Det er af største Betydning, at vi gjør det. Jesus lægger stor Vægt paa Bønnen overhovedet. Selv bad han flittigt, medens han befandt sig i Fornedrelsesstanden. Atter og atter formanede han til Bøn og lover, at den skal blive opfyldt. „Bed, saa skal eder gives! Led,

saa skal I finde! Bank paa, saa skal der lukkes op for eder!" siger han i Matt. 7, 7. Han meddeler Undervisning om, hvorledes vi skal bede. Blandt andet fremholder han, at vi skal bede i hans Navn, det er, i Troen paa ham; thi han siger f. Eks. i Joh. 16, 23: „Sandelig, sandelig siger jeg eder, at hvad somhelst i beder Faderen om i mit Navn, skal han give eder." Sine Disciple lærte han en Bøn, der staar i Matt. 6, 9 følg. og er et Mønster paa en Bøn. Naar vi da beder om Guds Riges Komme, saa skal vi vide, at vi ikke beder forgjæves. Dog er vor Bøn om dets Komme ikke nok. Vi skal ogsaa arbeide for dets Komme. Der maa Arbeiderne til. En skal arbeide paa en Maade og en anden paa en anden. Enhver skal arbeide i den Stand og Stilling, hvori han er sat af Gud. Og han forlanger, at man skal være villig til at udstaa Lidelser for det. Det kommer da derved, at det vokser bade ekstensivt og intensivt. Naar det bliver til Ærens Rige ved Verdens Ende, da er det kommet. Som Ærens Rige er det det ideale eller fuldkomne Guds Rige.

Ikke alle bliver Undersaatter i det. „Gaa ind ad den snævre Port! Thi den Port er vid, og den Vei er bred, som fører hen til Fordærvelsen, og de er mange, som gaar ind gjennem den. Thi den Port er snæver, og den Vei er trang, som fører hen til Livet, og de er faa, som finder den" Matt. 7. 13, 14. Saa mange foragter det. Det fremholder Jesus f. Eks. i Lignelsen om Kongesønnens Bryllup i Matt. 22, 1 følg. Indbydelsen udgaar til dem om at komme til Brylupet; men de vil ikke. Den ene gaar til sin Ager, den anden til sit Kjøbmandskab. De foretrækker det jordiske for Guds Rige. Somme gaar saa vidt, at de forhaaner og ihjelslaar dem, der paa Guds Vegne indbyder. En har ikke Bryllupsklædningen paa. I ham finder vi dem, der mener, at de hører til Guds Rige paa Grund af sine Gjærninger, sin udvortes Retfærdighed. De vil ikke omvende sig og frelses ved den Naade, som er at faa i Jesus Kristus. Det er kun faa, som kommer ind i Guds Rige. Det er kun Levningen af Menneskeheden, en Levning af Jøderne og en Levning af Hedningerne, som frelses, som kommer ind i Guds Rige, noget, Profeterne havde forudsagt. Udenfor Guds Rige er alle, som blot i Navnet hører til det. De er Klinte, ikke Hvede, de er den ondes Børn, ikke Rigets Børn. De er døde og raadne Fiske, og derfor ubrug=

bare og forkastelige, der fanges ved Naademidlernes Trækgarn, der kastes ud paa Folkehavet, sammen med levende og derfor brugbare og antagelige Fiske. Jesus taler om dette i Lignelserne om Klinten blandt Hveden og om Trækgarnet i Matt. 13.

Den, som finder Guds Rige finder noget overmaade værdifuldt, hvorover han glæder sig meget. Dette udtaler Jesus i følgende to Lignelser: „Atter ligner Himmeriges Rige en Skat, skjult i en Ager, som et Menneske fandt og skjulte, og han gik af Glæde derover hen og solgte alt det, han havde, og kjøbte den Ager. Atter ligner Himmeriges Rige en Kjøbmand, som søgte efter gode Perler, og da han fandt en meget kostelig Perle, gik han bort og solgte alt det, han havde, og kjøbte den" Matt. 13. Han er altsaa glad og lykkelig i Guds Rige. Jesus sammenligner det derfor med et Bryllup i Matt. 22. Naar vi nu sammenligner det messianske Rige, som Profeterne beskriver, med det, som Jesus skildrer, saa finder vi, at det, som Jesus skildrer svarer ganske til det, som Profeterne beskriver. Jesus lærer, at det udbredes ved Naadens Midler. Profeterne havde forudforkyndt, at det skulde udbredes ved Ordet.

I den skarpeste Modsætning til Kristi Rige staar der et andet Rige, Djævelens Rige. Jesu Rige er her for at ødelægge Djævelens Rige, og hvad der er igjen af dette ved Jesu andet Komme, kastes i den evige Ild Matt. 25, 41. Jesus fremholder paa mange Steder, at der er en Djævel. I Lignelsen om Klinten blandt Hveden er Klinten de onde, og han kalder dem den ondes Børn Matt. 13, 38 I sin Udlæggelse af Lignelsen om Sædemanden siger han: „De ved Veien er de, som hører det (Ordet); derefter kommer Djævelen og tager Ordet bort af deres Hjerte" Luk. 8, 12. Til Simon Peter siger han: „Simon! Simon! Se, Satan begjærede at sigte eder som Hvede (at friste haardt til Frafald fra ham)."

Syndefaldet foraarsagede Satan. Det lærer Jesus i Joh. 8, 44, hvor han siger til sine Fiender: „Den Fader, af hvem I er, er Djævelen, og I vil gjøre eders Faders Begjæringer. Han var en Manddraber fra Begyndelsen af, og i Sandheden staar han ikke; thi Sandhed er ikke i ham. Naar han taler Løgnen, taler han af sit eget; thi han er en Løgner og Løgnens Fader." Han er en Manddraber fra Begyndelsen

af, fordi han bragte Mennesket til at synde, paa Grund af hvilket det hjemfaldt til Døden. Han er Løgnens Fader, da han var den første som løi, og han løi for Eva, da han sagde, hun skulde ikke dø, om hun spiste af den forbudne Frugt.

Jesus holder fast paa de gammeltestamentlige kanoniske Skrifter. Han anser dem for Guds Ord. Derfor henviser han hyppigt til dem. Af dem beviser han, at han er den, som skulde komme. I Joh. 5, 39 siger han til sine Fiender: „I ransager Skrifterne; thi I mener i dem at have et evigt Liv; og disse re det, som vidner om mig" og derpaa i V. 45 følg.: „Tænk ikke, at jeg vil anklage eder for Faderen! Der er den, som aklager eder, Moses, paa hvem I haaber. Dersom I troede Moses, troede I mig; thi han har skrevet om mig. Men tror I ikke hans Skrifter, hvorledes skal I tro mine Ord?" I Joh. 6, 45 heder det: „Der er skrevet i Profeterne: Og de skal alle blive undervist af Gud. Hver den derfor, som hører af Faderen og lærer, kommer til mig." Salm. 110 betegner han som en Salme af David og som messiansk Matt. 22, 43 følg. I sin Samtale med de to Disciple, der efter hans Opstandelse vandrede til Emmaus, udlagde han for dem Profeterne om Messias for at vise, at det burde Messias ifølge dem at lide, hvad han havde lidt, og derpaa at indgaa i sin Herlighed, og under en Aabenbarelse for Apostlene og andre erindrede han dem om, hvad han havde sagt dem før sin Død, at nemlig alt det, som var skrevet om ham i Moseloven og Profeterne og Salmerne, skulde fuldkommes Luk. 24, 26. 27. 44.

Moses og Profeterne bruges ofte som en Betegnelse paa de kanoniske Skrifter i det gamle Testamente. Nu siger Abraham til den rige Mand, som bad ham om at sende Lazarus til sin Faders Hus: „De har Moses og Profeterne; lad dem høre dem". Jesus udtaler i Abrahams Ord sin Anskuelse om Moses og Profeterne. Vi skal adlyde dem; thi de er Guds Ord. Jesus benyttede Ord hos Moses som Vaaben mod Djævelen, da denne fristede ham. Aldrig henviser han til de apokryfiske Bøger.

Jesus benyttede de gammeltestamentlige Skrifter som en Autoritet. Han stillede sig i et Afhængighedsforhold til dem og brugte dem som Bevis for, at han var Messias. Som før bemærket vidste han, da han var tolv Aar, at han var Mes-

sias. Johannes den Døber vidnede om ham, at han var Messias, straks efter hans Daab. Andreas sagde til sin Broder Simon Peter, medens Jesus endnu opholdt sig i Nærheden af Døberen: „Vi har fundet Messias" Joh. 1, 42. Filip udtalte til Nathanael den Mening, at Jesus var Messias 1, 46. Straks derpaa bekjendte Nathanael for Jesus, at denne var Guds Søn og Israels Konge 1, 50. Jesus gjorde ikke nogen Indvending mod denne Bekjendelse, men meget mere antyder han i sit Svar, at han var, hvad Nathanael havde bekjendt, at han var 1, 51. 52.

Til sin Moder sagde han i Bryllupet i Kana i Galilæa: „Min Time er endnu ikke kommet" 2,4. Han mente: Min Time til at aabenbare min Magt som Messias ved at gjøre Mirakler er endnu ikke kommet. I sin Samtale med Nikodemus under den første Paaskefest efter sin offentlige Fremtræden sagde han vel ikke lige frem, at han var Messias, men sagde dog indirekte, at han var det. Under denne Paaskefest rensede han første Gang Templet. Ved denne Handling erklærede han offentlig, at han var den, som skulde komme 2, 14 følg. Nogen Tid efter traf han den samaritanske Kvinde ved Jakobs Brønd. Til hende sagde han lige frem: „Jeg er Messias, jeg, som taler med dig" 4, 26. For den blindfødte, som han havde helbredet, tilkjendegav han lige frem, at han var Guds Søn eller Messias 9, 35 følg., og ligeledes for sine Disciple; thi i Matt. 16, 15 følg. læser vi: „Han siger til dem (Disciplene): Men I, hvem siger I mig at være? Da svarede Simon Peter og sagde: Du er Kristus (Messias), den levende Guds Søn. Og Jesus svarede og sagde til ham: Salig er du Simon, Jonas's Søn; thi Kjød og Blod har ikke aabenbaret dig det, men min Fader, som er i Himlene." Det var privat og for saadanne, hvem det vilde gjøre godt at høre det, at han ligefrem sagde, at han var Messias. Dog bekjendte han det for Ypperstepresten Kaifas Matt. 26, 64 og for Jøderne under Løvsalernes Fest Joh. 8, 24.

Da Peter havde aflagt sin herlige Bekjendelse om ham, forbød han sine Disciple at sige, at han var Messias: „Da bød han sine Disciple, at de ikke skulde sige nogen, at han var Kristus (Messias)" Matt. 16, 20. Han forbød Djævlene, som han havde uddrevet af somme Mennesker „at tale; thi de

kjendte ham" Mark. 1, 34. De vidste, at han var Messias, og han tillod dem ikke at forkynde det. Da han havde opvakt Jairus's Datter fra de døde, forbød han hende, hendes Forældre samt de tre Disciple, nemlig Peter, Jakob og Johannes, som havde været Vidner til Miraklet, at lade nogen faa vide om det. I Matt. 12, 15 følg. hører vi, at han helbredede alle de syge, som bragtes til ham, at han bød dem strengelig ikke at aabenbare ham, det er, tale om hans Undergjærninger, fordi disse vidste, at han var Messias, og at derved opfyldtes en Spaadom i Es. 42, 2, hvori der forudsiges, at Messias ikke skal „trætte, ikke heller raabe, ikke heller skal nogen høre hans Røst paa Gaderne, det vil sige, Messias skal ikke lægge an paa at vække Opsigt, men arbeide i Stilhed og Ydmyghed og Sagtmodighed.

Havde Jesus lagt an paa a vække Opsigt, vilde det have skadet hans Virksomhed. Jøderne, der med stor Længsel ventede paa Messias, havde jo falske Forestillinger om ham. Hvis han havde offentlig og lige frem sagt, at han var det, og udraabt sine Undergjærninger som Bevis for, at han var det, vilde det have fremkaldt uhyre Bevægelse i Folket, som vilde have forlangt af ham straks at gaa til Jerusalem, opkaste sig til Konge, fordrive Romerne og oprette et jordisk Rige; thi en Messias vilde det have, som grundede et jordisk Rige, og ikke en Messias, som Jesus var. Folket var ikke modent for det Budskab, at han var Messias. Den Bevægelse det ligefremme Budskab vilde have foraarsaget, vilde have været en Hindring i hans Virksomhed som Messias paa Grund af Folkets falske Begreber om Messias. Disse maatte først berigtiges. Derfor lagde Jesus an paa først at bibringe Folket ved Undervisning de rigtige Forestillinger. Hvorledes Folket søgte at gribe forstyrrende ind i hans Gjærning, kan vi se f. Eks. af, hvad det vilde gjøre, efter at han havde bespist 5000 Mand. Ifølge Joh. 6, 15 vilde det komme og gribe ham med Magt, føre ham til Jerusalem og gjøre ham til jordisk Konge, som skulde jage Landets Herrer, Romerne, ud af Landet. Det gjorde den Slutning, at han maatte være Messias, fordi han havde bespist 5000 Mand med fem Bygbrød og to smaa Fisk. Jesus saa sig nødt til at skjule sig. Paa et Bjerg blev Jesus forklaret. Peter, Jakob og Johannes var med ham. De saa sammen med ham Moses og Elias

og hørte dem tale til ham om hans Bortgang, om hans Død, Opstandelse og Himmelfart. Jesus forbød de tre Disciple at tale derom, førend han var opstanden: „I skal ikke sige nogen dette Syn, førend Menneskets Søn er opstanden fra de døde" Matt. 17, 9, og Luk. siger, at „de taug og forkyndte ikke nogen i de Dage noget af det, de havde seet" Luk. 9, 36. Han viste sig tydelig at være Messias ved Forklarelsen paa Bjerget. Havde de tre Disciple forkyndt, hvad de var Vidner til, vilde det have fremkaldt uhyre Bevægelse blandt Folket, der vilde have skadet hans Virksomhed.

At han havde undgaaet saa meget som mulig offentlig at forkynde, at han var Messias, fremgaar ogsaa af Joh. 10, 24. Under Tempelvielsens Fest, som holdtes om Vinteren, vandrede han om i Salomos Buegang, en Buegang, der kaldtes Salomos Buegang, fordi den stod igjen af Salomos Tempel, som ødelagdes af Nebukadnezar. Jøderne omringede Jesus i denne Buegang og sagde til ham: „Hvor længe holder du vor Sjæl i Forventning? Dersom du er Kristus (Messias), da sig os det frit."

Skjønt han undgik saa meget som mulig at at sige det lige frem og offentlig, at han var Messias, saa gav han det dog tilkjende indirekte. Istedetfor at sige, hvem han var, pegte han ofte paa sine Gjærninger. Til de to Disciple, som Døberen havde sendt til ham fra Fængslet, udtalte han som Svar: „Gaa hen og forkynd Johannes, hvad I hører og ser: Blinde ser, og halte gaar, spedalske renses, og døve hører, døde staar op og Evangeliet prædikes for fattige. Og salig er den som ikke forarges paa mig" Matt. 11, 4 følg. Hine Jøder, der omringede ham i Salomos Buegang henviste han ogsaa til sine Gjærninger: „Jeg har sagt eder det, og I tror ikke; de Gjærninger, som jeg gjør i min Faders Navn, disse vidner om mig" Joh. 10, 25.

Han kaldte sig Sønnen i Lignelsen om Vingaardsmændene i Matt. 21, 33 følg. En Husbonde plantede en Vingaard, som han leiede ud til Vingaardsmænd, og drog udenlands. Da Frugtens Tid kom, sendte han sine Tjenere for at modtage dens Frugter. Men Vingaardsmændene slog en af dem, en anden slog de ihjel, en tredie stenede de. Han sendte atter andre Tjenere flere end de første; men Vingaardsmændene behandlede disse ligedan. Tilsidst sendte han sin Søn og sagde: De vil dog undse sig for min Søn. Men da

de saa ham, sagde de til hverandre: „Denne er Arvingen; kom, lad os slaa ham ihjel og tilvende os hans Arv!" De slog ham ihjel. Disse Vingaardsmænd skal faa sin Straf, og Vingaarden skal leies ud til andre Vingaardsmænd, som giver ham Frugterne i rette Tid. Husbonden og Vingaardens Herre er Gud. Vingaardsmændene er Jødernes aandelige Ledere. De havde forfulgt somme Profeter, andre havde de dræbt. Guds Søn kom tilsidst, og ham vil de slaa ihjel, Jesus nemlig. De jødiske Ledere, som kommer til at slaa Jesus ihjel, hjemfalder til forskrækkelig Straf; thi Jerusalem skal ødelægges og dermed ogsaa Templet. De skal ikke have nogen Vingaard eller noget Guds Rige. Det skal gives til andre, Hedningerne nemlig.

Jesus er Kongesønnen, for hvem der gjøres Bryllup Matt. 22, 1 følg. Han kalder sig Brudgommen i Matt. 9, 15. Han er Kongen, som paa Dommedag afgjør Menneskenes evige Skjæbne Matt. 25, 34. Davids Søn var et Navn, hvormed han oftere tiltales. Dette Navn er et Navn paa Messias; men vi finder ikke, at han nogensinde gjorde nogen Indvending mod at bære dette Navn. De to blinde i Matt. 9, 27 benævner ham Davids Søn, den kananæiske Kvinde ligeledes Matt. 15, 22. At Navnet Davids Søn var en Betegnelse af Messias, ser vi af Matt. 12, 23. Da Jesus havde helbredet en Person, der havde været baade blind og stum, forfærdedes alt Folket og sagde: „Mon denne ikke er Davids Søn (Messias)?" „Mon denne ikke er Kristus (Messias)?" sagde den samaritanske Kvinde til Folket i Byen, og hun grundede sin Tro derom paa det, som han havde sagt hende Joh. 4, 29.

Et Udtryk, som Jesus meget ofte bruger, er Menneskets Søn. Det bruges ellers ikke i det nye Testamente undtagen i Apostl. Gjær. 7, 56, hvor Stefanus benytter det om Jesus: „Se, jeg ser Himlene aabnet og Menneskets Søn staaende ved Guds høire Haand." I Aabenb. 1, 13; 14, 14 bruges Udtrykket „lig et Menneskes Søn". I Dan. 7, 13 staar dettte Udtryk.

Hvad mener Jesus med Menneskets Søn? I Salm. 8, 4. 5 heder det: „Naar jeg ser din Himmel, dine Fingres Gjærning, Maanen og Stjernerne som du har beredt, hvad er da et Menneske, at du kommer det ihu, og et Menneskes Søn, at du besøger ham." Menneskets Søn er det samme som

Menneske. Oftere kalder Gud Profeten Ezekiel Menneskes Søn. „Du Menneskes Søn" kalder han ham f. Eks. 2, 1. Ogsaa Daniel tiltaler han med dette Udtryk i 8, 17. Ordene et Menneskes Søn bruges i Es. 51, 12; Job. 16, 21 og paa andre Steder. I det nye Testamente har vi to Steder, hvor Ordet Sønner er føiet til Menneskene. Det heder nemlig i Mark. 3, 28: „Sandelig siger jeg eder: Alle Synder skal forlades Menneskenes Sønner (Børn) osv." og i Ef. 3, 5, hvor Paulus taler om den Hemmelighed, som i de forrige Tider ikke var saaledes som nu kundgjort Menneskenes Sønner (Børn). Paa begge disse Steder staar Menneskenes Sønner istedetfr Menneskene. I Matt. 12, 31 gjengives da ogsaa Jesu Ord saaledes: „Al Synd og Bespottelse skal forlades Mennenskene osv."

Som nu et Menneskes Søn i Salm. 8, 5 og paa de andre Steder, hvor dette Udtryk benyttes, betyder det samme som et Menneske, du Menneskes Søn i Ezekiel og Daniel det samme som du Menneske og Menneskenes Sønner i Markus og Efeserbrevet det samme som Menneskene, saa betyder Menneskets Søn det samme som Mennesket. Jesu Udtryk Menneskets Søn betyder altsaa det samme som Mennesket. Vi kalder denne Sprogbrug Hebraisme, fordi den er hebraisk.

Paa hvem anvender Jesus Udtrykket Menneskets Søn? Artikelen (den bestemte, hverken det hebraiske eller det græske Sprog har ubestemt Artikel) føies ofte til Ord for derved at udtrykke, at de indbefatter den hele Klasse af ligeartede Gjenstande. Artikelen siges da at staa generisk. Ogsaa i vort Sprog bruges den bestemte Artikel saaledes. Vi siger f. Eks.: Menneskene adskiller sig blandt andet deri fra Dyrene, at de er moralske Væsener. Den bestemte Artikel ved Ordene Menneskene og Dyrene er her generisk, og Ordene Menneskene og Dyrene staar for Menneskeslægten og Dyreslægten.

Vi saa ovenfor, at i Mark. 3, 28 og i Ef. 3, 5 staar der Menneskenes Sønner. Det er en Hebraisme, en hebraisk Talebrug, og betyder det samme som Menneskene. Artikelen bruges baade ved Ordet Sønner og ved Ordet Menneskene i Grundtekskten og staar generisk og i Flertal, fordi Mennesker og Sønner er Flertal.

Men Artikelen kan staa generisk ogsaa ved et Ord, der staar i Enkeltttal. Ordet i Enkelttal med den generiske Ar-

tikel omfatter da alle ligeartede Gjenstande ligesom det samme Ord i Flertal med den generiske Artikel i Flertal. Ogsaa vi sætter den bestemte Artikel til et Ord i Enkelttal generisk. Vi siger: Mennesket adskiller sig fra Dyret blandt andet deri, at det er et moralsk Væsen. Ordene Mennesket og Dyret bruges her akkurat i samme Betydning som Ordene Menneskene og Dyrene. Vi bruger Ord ogsaa med den ubestemte Artikel i samme Betydning. Vi siger: Et Menneske adskiller sig fra et Dyr blandt andet deri, at det er et moralsk Væsen. Et Eksempel paa den generiske Brug af Artikelen har vi i Mark. 2, 27: „Sabbaten blev til for Menneskets Skyld, ikke Mennesket for Sabbatens Skyld." Mennesket er her Menneskene.

Vi har seet, at Menneskets Søn er en Hebraisme, og at Udtrykket er ensbetydende med Mennesket. Artikelen staar ved baade Menneskets og Søn ligesom ved Menneskenes Sønner i Mark. 3, 28 og Ef. 3, 5. Vi havde ovenfor, nemlig i Mark. 2, 27 et Eksempel paa, at Ordet Menneske med Artikelen betegner Menneskene, fordi Artikelen bruges generisk, idet den udsiger, at Ordet Menneske staar for Menneskene. Fornuftkristne gjør da den Paastand, at Artikelen i Udtrykket Menneskets Søn bruges generisk. De siger: „Menneskets Søn betyder Mennesket og staar for Menneskene som i Mark. 2, 27."

Dersom Jesus benytter Udtrykket Menneskets Søn om Menneskene, saa maa det passe paa disse. Han bruger det ofte. Lad os da se, om det passer paa Menneskene. Vi støder paa det første Gang i Matt. 8, 20: „Rævene har Huler og Himmelens Fugle Reder; men Menneskets Søn har ikke noget, hvortil han kan helde sit Hoved." Senere finder vi det ofte brugt. Menneskets Søn er Herre over Sabbaten 12, 8; Menneskets Søn har Magt til at forlade Synden 9, 6; Menneskets Søn er kommet ned af Himmelen Joh. 3, 13; Guds Engle skal stige op og ned over Menneskets Søn 1, 52; Menneskets Søn skal ophøies paa Korset som Moses ophøiede Kobberslangen paa en Stang i Ørkenen 3, 14; Menneskets Søn er kommet for at give sit Liv som en Løsepenge for mange Matt. 20, 28; Menneskets Søn skal overgives i Menneskers Hænder, overgives til Yppersteprestene og de skriftlærde, som skal fordømme ham til Døden, og til Hedningerne

til at spotte og hudstryge og korsfæste ham; og paa den tredie Dag skal han opstaa 17, 22; 20, 18. 19; han skal forraades til at korsfæstes 26, 2; han skal komme igjen i sin Faders Herlighed med sine Engle, og da skal han betale enhver efter hans Gjærninger 16, 27, han skal sidde paa sin Herligheds Throne og dømme alle Folk 25, 31. 32. Dette er nogle af de Steder, hvor Jesus bruger Udtrykket Menneskets Søn.

Passer nu disse Udsagn paa Menneskene? Skal Menneskene f. Eks. ophøies paa Korset, give sit Liv som en Løsepeneg for mange, i Jerusalem overgives Ypperstepresterne og de skriftlærde, som skal dømme dem til Døden, overgives Hedningerne til Spot og Hudstrygelse og Korsfæstelse, opstaa paa den tredie Dag, komme igjen i Faderens Herlighed og sidde paa sin Herligheds Throne og dømme alle Mennesker? Det er jo meningsløst at sige saadant noget om Menneskene. Saa Stefanus Menneskene ved Guds høire Haand? Han mener aabenbart Jesus med Menneskets Søn; men mener Jesus med Menneskets Søn Menneskene, saa havde Stefanus ganske misforstaaet Jesu Udtryk.

Men de, der paastaar at Jesu Udtryk betyder Mennesket eller Menneskene, søger at redde sig ud af Vanskeligheden paa den Maade, at de bortforklarer disse Udsagn og kaster andre ud af Evangelierne som saadanne, der aldrig skal være blevet udtalt af Jesus. Naar Jesus siger: „Menneskets Søn har ikke noget, hvortil han kan helde sit Hoved", saa skal dette Udsagn udtale omtrent dette, a Menneskenes Lod i Verden er tung; naar Jesus siger: „Menneskets Søn er Herre over Sabbaten", saa skal dette Udsagn betyde, at Menneskene er Herrer over Sabbaten, fordi han siger i Mark. 2, 27: „Sabbaten blev til for Menneskets Skyld, ikke Mennesket for Sabbatens Skyld"; nar han siger: „Menneskets Søn har Magt til at forlade Synder paa Jorden", saa skal dette betyde, at Menneskene har Magt til at forlade hverandres Synder paa Jorden; og naar han siger: „Og hvem der taler et Ord mod Menenskets Søn, ham skal det forlades", saa skal Meningen være den, at om vi taler, synder mod hverandre, saa skal det forlades os. Dette er Eksempler paa de fornuftkristnes Skriftfortolkning.

Et af de Udsagn, som de kaster ud af Evangelierne, er dette, at Menneskets Søn skal opstaa paa den tredie Dag.

Det skal Jesus aldrig have udtalt. Men hvoraf ved de, at visse Udsagn har han udtalt og andre ikke? Dersom Evangelierne fortæller noget usandt, naar de fortæller, Jesus sagde, at Menneskets Søn skulde opstaa paa den tredie Dag, hvorfor fortæller de ikke noget usandt, naar de fortæller f. Eks., at han sagde: „Menneskets Søn har ikke noget, hvortil han kan helde sit Hoved." Der foreligger jo ikke Beviser for, at han sagde det sidste, som ikke foreligger for, at han sagde det første. Hvorfor paastaar de ikke, at Jesus aldrig brugte Udtrykket Menneskets Søn. Naar de kaster det ud paa somme Steder, skulde vi have ventet, at de kastede det ud paa alle Steder.

Det er visselig aldeles urigtigt at gaa til Skriften med forudfattede Meninger og derpaa antage det i Skriften, som stemmer overens med disse forudfattede Meninger, eller som kan ved en falsk Udlæggelse bringes i Samklang med dem, og forkaste, hvad der ikke stemmer overens med eller lader sig ved en falsk Udlæggelse bringe i Samklang med dem. Men det er det, somme gjør. Den Maade, hvorpaa de behandler de Udsagn, hvori Udtrykket Menneskets Søn forekommer, er et Eksempel paa, hvorledes somme behandler den hellige Skrift.

Jesus bruger Udtrykket om sig selv og udelukkende om sig selv, og han bruger det udelukkende om sig selv paa alle Steder. I Matt. 16, 13 læser vi: „Men da Jesus var kommet til Egnen om Cæsarea Filippi (en By i den nordøstlige Del af Palæstina), spurgte han sine Disciple og sagde: „Hvem siger Menneskene mig, Menneskets Søn, at være?" Her bruger han det jo udelukkende om sig selv. Han gjør Forskjel paa sig selv og Menneskene og kalder sig selv Menneskets Søn; thi Menneskets Søn er Apposition eller beskrivende Tillæg til mig. Artikelen ved det Ord, som er oversat Søn, staar ikke generisk, men individualiserende, det er, den udhæver denne Menneskes Søn fremfor andre Menneskers Sønner. Ved den fremholdes, at Jesus er Menneskes Søn, et Menneske, i en særegen Betydning, i en Betydning, hvori de andre Menneskers Sønner eller Mennesker ikke er Menneskers Sønner eller Mennesker. Da Artikelen bruges kan han ikke ville udtale, at han er et sandt og virkeligt Menneske som andre Mennesker, skjønt ogsaa hans Manddom udtales i Udtrykket. Vore Evangelier fremholder den paa mang-

foldige Steder. Han var lig os i alle Ting undtagen i Synd. Paa mange Steder bruges Udtrykket Guds Søn om ham. Hvor Artikelen er føiet til det Ord, som betyder Søn, udtrykker den, at han er Guds Søn i en særegen Betydning, i en Betydning, hvori ingen anden er det. Det samme gjælder Udtrykket Menneskets Søn.

I hvilken særegen Betydning bruger han da Udtrykket Menneskets Søn? Mange har ment, at han derved vil udtrykke, at han er det sande Menneske, det vil sige, det ideale eller fuldkomne Menneske i moralsk Henseende. Efter sin Lære er han det fuldkomne hellige Menneske. Han er som Adam var før Faldet. Artikelen udtrykker imidlertid ikke Begrebet ideal eller fuldkommen. Den udtrykker kun, at han er i en eller anden Retning Menneskets Søn i en særegen Forstand. Sammenhængen, hvori Udtrykket staar, maa afgjøre, i hvilken Betydning han er Menneskes Søn fremfor andre. Nu finder vi intetsteds noget som tyder paa, at han med dette Udtryk betegner sig selv som det ideale Menneske. Ser vi paa de mange Steder i det gamle Testamente, hvor Udtrykket Mennneskes Søn bruges, har det oftest en Betydning af, at Menneskes Søn er ringe, svag. Se 4 Moseb. 23. 19; Salm. 8, 5; Job, 16, 21; Es. 56, 2; Ezek. 2, 3. 6. 8; Dan. 8, 17. Vi maatte da snarere antage, at Jesus vil udtale ved hint Udtryk, at han er et svagere, et ringere Menneske end andre, et Menneske, der mere end andre behøver Hjælp fra det høie i den Tilstand, hvori han befinder sig, nemlig i Fornedrelse. Hvor svag, hvor nedbøiet var han ikke f. Eks i Gethsemane Have! Hvor trængte han ikke til Hjælp da fremfor Disciplene paa Grund af den Sjælenød og legemlige Svaghed, hvori han var stedt! Han kom for at være alle Menneskers Tjener. Til sine Disciple sagde han ved Nadverdbordet: „Thi hvem er størst, den, som sidder tilbords, eller den, som tjener? Mon ikke den, som sidder tilbords? Men jeg er midt iblandt eder som den, der tjener" Luk. 22, 27. En anden Gang sagde han: „Menneskets Søn er ikke kommet for at lade sig tjene, men for at tjene", og hans Tjeneste gik saa vidt, at han gav sit Liv som en Løsepenge for mange. Og hvor trængte han ikke til Hjælp fra det høie som Menneske, for at han kunde udføre sin tjenende Gjærning.

Der er imidlertid det, som taler for, at han kalder sig

Menneskets Søn paa Grundlag af Daniel 7, 13: „Jeg skuede i Nattens Syner, og se, med Himmelens Skyer kom der en som et Menneskes Søn, og til den gamle af Dage kom han hen, og man førte ham frem for ham." I det følgende V. siges der, at et evigt Herredømme blev givet ham over alle Folk. Dette Sted taler om Messias; det var Messias, Daniel saa som et Menneskes Søn, saa i en menneskelig Skikkelse komme med Himmelens Skyer. Jøderne lærte, at der her menes Messias. Nu siger Jesus om sig selv i Matt. 24, 30 til sine Disciple: „Og da skal Menneskets Søns Tegn aabenbares i Himmelen, og da skal alle Jordens Slægter hyle, og de skal se Menneskets Søn komme i Himmelens Skyer med megen Kraft og Herlighed" og i Matt. 26, 64 til Ypperstepresten: „Nu herefter skal I se Menneskets Søn sidde hos Kraftens høire Haand og komme i Himmelens Skyer." Disse Udsagn af ham om, at han, Menneskets Søn, skal komme i Himmelens Skyer tyder paa, at han har taget Benævnelsen Menneskets Søn fra Daniel.

I Joh. 12, 32 antyder han, at han skal dø: „Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage alle til mig." Til dette svarede Folket: „Vi har hørt af Loven, at Kristus bliver evindelig; hvorledes siger da du, at det bør Menneskets Søn at ophøies? Hvem er denne Menneskets Søn?" V. 34. De er bekjendte med, at han har givet sig Navnet Menneskets Søn. Skjønt han i V. 32 ikke har sagt, at Menneskets Søn skal ophøies fra Jorden, men har brugt Ordet jeg, saa benytter de derfor Udtrykket Menneskets Søn. De mener, at Kristus, Messias, ikke skal dø, men blive evindelig. De spørger da: „Hvem er denne Menneskets Søn?" De mener Jesus. Hvem er da Jesus, der kalder sig Menneskets Søn? Han er ikke den Menneskes Søn, som er Messias; thi den Menneskes Søn, som er Messias, skal blive evindelig. Denne Menneskets Søn, Jesus nemlig, er en anden Menneskets Søn. Dette er, hvad de vil udtale. Naar Jesus har kaldt sig Menneskets Søn, maa de derfor have opfattet ham saaledes, at han rimeligvis derved har tilkjendegivet, han er den Menneskes Søn som omtales i Daniel 7, 13.

Der er ingen anden Forklaring, der er saa tilfredsstillende som denne, at han betegner sig som den Menneskes

Søn, hvilken Daniel saa i Nattens Syner. Artikelen, der staar ved det Ord (hyos i Grundtekſten), ſom er overſat Søn, udhæver det, udhæver Sønnen fremfor andre Sønner. Jeſus er den Menneſkes Søn, det Menneſke, ſom omtales i Dan. 7, 13, og da Menneſkes Søn i Daniel er Meſſias, ſaa er Jeſu Udtryk Menneſkets Søn en Benævnelſe, hvormed han betegner ſig ſelv ſom Meſſias. Dermed betegner han ſig imidlertid ikke direkte ſom Meſſias, men kun indirekte. Naar han kalder ſig Menneſkets Søn, tilkjendegiver han ikke ſaa lige frem, at han er Meſſias, ſom han gjør, naar han ſiger til den ſamaritanſke Kvinde: „Jeg er Meſſias." Naar Jøderne hørte ham bruge hint Udtryk om ſig ſelv, maatte de tænke: „Mon han ikke dermed betegner ſig ſom hin Menneſkes Søn i Daniel, altſaa Meſſias?" Det hele Udtryk i Grundtekſten lyder ſaaledes: „Ho hyos tu anthropu". Ho er Artikelen, hyos betyder Søn, ho hyos altſaa Sønnen, tu er Eieformen af Artikelen ho, anthropu er Eieformen af anthropos, ſom betyder Menneſke, tu anthropu betyder altſaa af Menneſket eller Menneſkets, og det hele Udtryk betyder derfor Sønnen af Menneſket eller Menneſkets Søn, Menneſkeſønnen. Med Menneſket, hvis Søn han er, maa vi ikke forſtaa Adam, ikke Abraham, ikke David og heller ikke Jomfru Maria, men Menneſket i generiſk Betydning, Menneſkene. Menneſkeſlægten. Han er altſaa Menneſket i Dan. 7, 13, det meſſianſke Menneſke.

Dog ikke blot dette tilkjendegiver han ved at kalde ſig Menneſkets Søn, men ogſaa dette; at han, der vandrer paa Jorden ſom hint Menneſke er mere end et blot Menneſke, er af overnaturlig Værdighed; thi Menneſket i Dan. 7, 13 er mere end et blot Menneſke, er af guddommelig Værdighed. Han kommer nemlig med Himmelens Skyer, noget, der kun ſiges om Gud, ſom vi før har ſeet. Ved at kalde ſig Menneſkets Søn paa Grundlag af Dan. 7, 13 udtaler Jeſus, at han er den guddommelige Meſſias, ſom var lovet. I Joh. 10, 30 ſiger han til Jøderne: „Jeg og Faderen, vi er et." Her udtaler han, at han og Faderen er et i Væſen, Natur. Han beder i ſin ypperſtepreſtelige Bøn i Joh. 17, 11, at hans Diſciple maa være et, ligeſom han og Faderen er et, og i V. 21, at de, der bliver troende ved Diſciplenes Ord maa være et, ligeſom han og Faderen er et. Enheden mellem hans Di=

sciple og mellem de troende er en Enhed i Vilje, i Handling, i Lære, en sædelig Enhed. Enheden mellem ham og Faderen er det fuldkomne Forbillede paa den. Den Enhed mellem ham og Faderen, som han omtaler i Joh. 17, 11. 21 er en sædelig Enhed.

Den Enhed derimod, som han taler om i Joh. 10, 30 er ikke en sædelig Enhed. Det ser vi af Sammenhængen. Han siger lige foran i V. 27, 28. 29: „Mine Faar hører min Røst, og jeg kjender dem, og de følger mig, og jeg giver dem et evigt Liv, og de skal slet ikke fortabes evindelig, og ingen skal rive dem ud af min Haand. Min Fader, som har givet mig dem, er større end alle, og ingen kan rive dem ud af min Faders Haand." Jesus giver sine Faar et evigt Liv, og de skal slet ikke fortabes evindelig, fordi ingen kan rive dem ud af hans Haand, og ingen skal kunne rive dem ud af hans Haand, fordi ingen skal formaa at rive dem ud af hans Faders Haand. Da ingen skal formaa at rive dem ud af Faderens Haand, saa skal heller ingen formaa, at rive dem ud af hans Haand, fordi han og Faderen er et. Hvori er de et? I Magt og altsaa i Væsen, og ikke kun i Handling, det er, i at bevare Faarene. Er han da et med Faderen i Væsen, saa har han guddommelig Værdighed.

Jøderne forstod rigtigt hans Ord: „Jeg og Faderen, vi er et", som en Erklæring om, at han var Gud. Derfor tog de Stene op for at stene ham V. 31. De ansaa nemlig, hvad han sagde, for Gudsbespottelse, og i 3 Mosebe. 24, 16 er der en Befaling om at Gudsbespottere skal stenes. Jesus sagd da til dem i V. 32: „Mange gode Gjærninger viste jeg eder fra min Fader; for hvilken af disse Gjærninger stener I mig?" De svarede ham i V. 33: „For nogen god Gjærning stener vi dig ikke, men for Gudsbespottelse, og fordi du, som er et Menneske, gjør dig selv til Gud."

I Joh. 12, 45 udtaler han: „og hvem der ser mig, ser den,som har udsendt mig", og i 14, 9 siger han til Filip, som har opfordret ham til at vise Disciplene Faderen: „Saa lang en Tid har jeg været hos eder, og du har ikke kjendt mig, Filip? Hvem der har seet mig, har seet Faderen; og hvorledes siger du da: Vis os Faderen?" Hans Ord, Færd og Gjærninger er saadanne, at naar man ser dem, ser man Faderen. Jesus er med andre Ord en fuldkommen Aaben-

baring af Faderen, men da kan han ikke være et blot Menneske. Denne fuldkomne Aabenbaring af Faderen har sin Grund deri, at han og Faderen er et.

I Joh. 17, 10 henvender han sig til sin Fader i disse Ord: „Og alt, hvad mit er, det er dit, og hvad dit er, det er mit." Alt det gode, som et Menneske har, og som det derfor kan kalde sit, er egentlig Guds, fra hvem det kommer. „Alt, hvad mit er, det er dit", kan, ja, bør det sige til Gud, hvis det mener det, som er godt. Hvis det mener ogsaa det onde, som det har, kan det ikke sige det; thi det onde kommer ikke fra Gud. Men ikke noget blot Menneske, ja ikke engang nogen Engel, kan sige som Jesus til Gud: „og hvad dit er, det er mit". Mellem ham og Faderen er der et Fællesskab med Hensyn til Eiendom; men et saadant Fællelsskab kan kun bestaa paa Grundlag af, at Faderen og han er et i Natur. Med alt, som Faderen og han har fælles, menes her nærmest det, som angaar hans Virksomhed som Messias f. Eks. Magt til at tage Livet igjen i Opstandelsen, at opvække døde som Lazarus, at opreise alle døde paa Dommedag, at give de troende et evigt Liv.

I Joh. 3, 13 siger han til Nikodemus: „Og ingen er faret op til Himmelen uden den, som for ned fra Himmelen, Menneskets Søn, som er i Himmelen." Her erklærer han at han er kommet fra Himmelen. Ved sin Menneskeblivelse kom han fra Himmelen, og han havde altsaa været til, før han blev Menneske. Da Abraham blev til, var han til: „Sandelig, sandelig siger jeg eder: „Førend Abraham blev, er jeg" 8, 58. Vi lægger Mærke til, at han ikke siger: Førend Abraham blev, blev jeg, men: „Førend Abraham blev, er jeg." Havde han sagt det første, vilde han derved have udtalt, at der var en Tid før Abraham, da han ikke var til, fordi han blev før Abraham. Han var til, da Abraham blev født. Derved at han siger: „Førend Abraham blev, er jeg" og ikke: Førend Abraham blev, blev jeg, fremholder han, at han aldrig blev til, men var stedse. Sammenhængen viser, at Jesus taler om en virkelig Tilværelse. Jøderne betragtede hans Udtalelse som Gudsbespottelse, hvorfor de tog Stene op for at kaste paa ham V. 59.

Før Verden var skabt, havde han Herlighed hos sin Fader: „Og nu — herliggjør mig du, Fader, hos dig selv med

den Herlighed, jeg havde hos dig, før Verden var!" 17, 5. Han fik ikke Herlighed før Verden var, men havde den. Hans Tilværelse før hans Kjødspaatagelse var en evig Tilværelse.

Han forlanger guddommelig Ære: „Thi Faderen dømmer ikke heller nogen, men har givet Sønnen al Dom, for at alle skal ære Sønnen, ligesom de ærer Faderen. Hvem der ikke ærer Sønnen, ærer ikke Faderen, som har udsendt ham" 5, 22. 23. Apostelen Thomas tiltaler ham saaledes efter hans Opstandelse: „Min Herre og min Gud!" Det er vissselig Jesus, Thomas kalder sin Herre og sin Gud; thi der staar: „Thomas svarede og sagde til ham (Jesus): Min Herre og min Gud!" Jesus gjør ingen Indvending mod denne Bekjendelse af Thomas, men siger meget mere til ham: „Efterdi du har seet mig, Thomas, har du troet; salige er de, som ikke har seet og dog troet" 20, 28. 29. Den blindfødte, som han havde helbredet paa en Sabbat, tilbad ham og Jesus gjorde ingen Indvending mod det: „Og han tilbad ham" 9, 38. Det Ord (prosekynesen i Grundteksten), som er oversat tilbad, betyder at falde ned for f. Eks. en Fyrste; men det betyder ogsaa at tilbede og i Johannes's Evangelium bruges det altid i den sidste Betydning 4, 20 følg.; 12, 20.

Dog ikke blot i Johannes's Evangelium, men ogsaa i de tre første Evangelier lærer han, at han er mere end en Skabning. Johannes har vistnok gjengivet mere af Jesu Ord om denne Sag end de andre Evangelister. Dog er saa meget nedtegnet ogsaa af de sidste derom, at vi bare af disse kan se, han lærte, at han besad guddommelig Værdighed.

Han er Herre over Sabbaten, kan gjøre med Sabbaten, som han vil: „Menneskets Søn er Herre ogsaa over Sabbaten" Matt. 12, 8. Han har Magt til at forlade Synden. Til den værkbrudne sagde han: „Søn! Dine Synder er dig forladt." Han mener ikke dette kun: Søn! Jeg forkynder dig paa Guds Vegne dine Synders Forladelse, men han tilgiver ham Synderne. Nogle skriftlærde, som var tilstede, tænkte da i sine Hjerter: „Hvorfor taler denne saadanne Gudsbespottelser? Hvem kan forlade Synder uden en, nemlig Gud?" Han beviste, at han kunde forlade Synder ved at helbrede den værkbrudne Mark. 2, 5 følg.

Han er Hjertekjender. Det heder i Joh. 2, 23 følg.: „Men da han var i Jerusalem i Paasken paa Høitiden (den

første Paaskefest under hans offentlige Virksomhed), troede mange paa hans Navn, da de saa hans Tegn, som han gjorde. Men Jesus betroede sig ikke til dem, fordi han kjendte alle, og fordi han ikke havde behov, at nogen skulde vidne om et Menneske; thi han vidste selv, hvad der var i Mennesket." Disse Jøder antog, at han var Messias paa Grund af hans Mirakler, som de havde været Vidner til; men de var ikke overbevist derom i sine Hjerter. Jesus vidste det, han kjendte deres Hjerter, han kjendte alle, hine, sine Disciple og sine Fiender, det, som var skjult for andre, kjendte han. Til hine Halvvenner betroede han sig ikke, det vil sige, han omgikkes dem ikke fortrolig, men holdt sig paa Afstand fra dem med Hensyn til Omgang. Kun med dem, der var overbevist om hans Messianitet, havde han fortrolig Omgang.

Denne Jesu Viden fremholder ogsaa de øvrige Evangelister. De fortæller f. Eks., at han saa Menneskers Tro. Han saa den værkbrudnes og hans Bæreres Tro; de fortæller, at han saa andres Tanker. At han besad en ualmindelig Viden udtaler han selv indirekte, naar han i Joh. 1, 49 siger til Nathanael: „Førend Filip kaldte dig, da du var under Figentræet, saa jeg dig" og i 4, 17. 18: „Du (den samaritanske Kvinde) sagde rigtigt: Jeg har ikke Mand. Thi du har havt fem Mænd, og den, du har, er ikke din Mand; det sagde du sandt." Denne Jesu Kundskab viser, at han er mere end et blot Menneske.

Ofte taler han om sit Komme: „I skal ikke mene, at jeg er kommet for at opløse Loven osv." Matt 5, 17; „Thi jeg er ikke kommet for at kalde retfærdige, men Syndere til Omvendelse" 9, 13; „Menneskets Søn er kammet for at søge og frelse det fortabte" Luk. 19, 10. I disse Sætninger antyder han uden Tvil, at han er kommet til Jorden fra Himmelen. Han siger, han er større en Templet: „Men jeg siger eder, at her er den, som er større end Templet" Matt. 12, 6, og han erklærer sig for at være Davids Herre 22, 45. Han lover, at der, hvor man forsamles i hans Navn, der vil han være tilstede: „Thi hvor to eller tre er forsamlet i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem" 18, 20, og at han vil vær med sine til Verdens Ende: „Og se, jeg er med eder alle Dage indtil Verdens Ende" 28, 20. Kunde en, der var kun et Menneske, med Rette tale saaledes?

I Matt. 10, 32 siger han, at ham, som bekjender ham for Menneskene, vil han bekjende for sin Fader og ham, som fornegter ham for Menneskene, vil han fornegte for sin Fader, og at den, som elsker Fader eller Moder, Søn eller Datter mere end ham, er ham ikke værd. Han stiller sig over Kongerne og Profeterne, fordi i ham er det aabenbaret, som de begjærede at se og høre: „Thi jeg siger eder, at mange Profeter og Konger vilde seet det, I se, og har ikke seet det, og hørt det, I hører, og har ikke hørt det" Luk. 10, 24. De gammeltestamentlige Lærere tør ikke sige: „Jeg siger eder", men maa sige: „Saa siger Herren"; Jesus derimod siger: „Jeg siger eder." Han stiller sig ikke blot over Menneskene, men ogsaa over Englene. Han kalder dem sine Engle og antyder, at han benytter dem som Tjenere til at gjøre sin Vilje: „Menneskets Søn skal udsende sine Engle, og de skal sanke af hans Rige alle Forargelser og dem, som gjør Uret" Matt. 13, 41. I Mark. 13, 32 siger han til sine Disciple: „Men om den Dag eller Time (naar han kommer igjen til Dom) ved ingen, hverken Englene, som er i Himelen, ikke heller Sønnen, uden Faderen alene." Her er en Stigning, en Klimaks, i Talen. Han stiller sig over Englene i Himmelen.

Hine Kvinder, som han paa sin Opstandelses Dag mødte, omfavnede hans Fødder og tilbad ham Matt. 28, 9. De fleste af de elleve Apostle tilbad ham, da de saa ham paa et Bjerg i Galilæa V. 17. Det Ord, som er oversat tilbad paa begge disse Steder, er det samme Ord som det, vi havde i Johannes's Evangelium og var oversat tilbad. Det har samme Betydning paa disse to Steder i Matthæus som i Johannes. I den samme Betydning forekommer det i Matt. 4, 9. 10: „Alt dette vil jeg give dig, om du vil falde ned og tilbede mig. Da sagde Jesus til ham: Vig bort, Satan! Thi der er skrevet: Du skal tilbede Herren din Gud, og tjene ham alene." Lukas fortæller i 24, 52, at Apostlene tilbad ham, da han for op til Himmelen, og han bruger det samme Ord som det, Matthæus og Johannes bruger.

Et Udtryk, hvormed Jesus ofte benævnes, og hvori hans Forhold til Faderen udtales, er Guds Søn. Han bruger det ofte selv om sig selv, og ogsaa andre bruger det om ham. Udtrykket Guds Søn bruges i Skriften ogsaa om andre. I 1 Moseb. 6 læser vi, at Guds Sønner giftede sig med Men=

neskenes Døtre. Der menes vel her fromme Mænd, Seths fromme Efterkommere. I 5 Mosebog 14 benævner Gud Israels Folk Guds Sønner. I 2 Sam. 7, 13 kalder han Salomo sin Søn. I Hos. 11, 1 benævner han Israels Folk sin Søn, i Salm. 82, 6 kaldes Dommerne den høiestes Sønner. I Luk. 3 kaldes Adam Guds Søn. I sin Bergprædiken siger Jesus: „Salige er de fredsommelige; thi de skal kaldes Guds Sønner (Børn), og han formaner sine Tilhørere til, at de skal elske sine Fiender, for at de maa vorde sin Faders Sønnner (Børn) Matt. 5, 9. 44. 45. I Luk. 6, 35 kalder han de kjærlige den høiestes Sønner (Børn). Paulus siger i Rom 8, 14: „Thi saa mange, som drives af Guds Aand, disse er Guds Sønner (Børn)." De gode Engle benævnes Guds Sønner Job 1, 6; 2, 1; Salm. 29, 1; 89, 7.

Det at en Person er Guds Søn, har sin Grund i Gud. Gud gjør en Person til sin Søn. Adam var Guds Søn, fordi Gud var Aarsagen til hans Tilværelse. Israels Folk var Guds Sønner og Guds Søn, fordi Gud havde helliget og udvalgte det. De fredsommelige og kjærlige er Guds Sønner, fordi Gud har gjort dem fredsommelige og kjærlige. Ved den Handling, hvorved Gud gjør en Person til sin Søn, bliver han dennes Fader.

Den Handling af Gud, hvorved en troende er blevet en Guds Søn, et Guds Barn, fremstilles som en Fødsel af Gud, af Aanden Joh. 3, 6. Johannes siger i sit Evangelium: „Men saa mange som ham (Jesus) annammede, dem har han givet Magt til at blive Guds Børn, dem, som tror paa hans Navn, hvilke ikke er født af Blod, ikke heller af Kjøds Vilje, ikke heller af Mands Vilje, men af Gud" 1, 12 .13.

Peter skriver: „I, som er gjenfødt ikke af forkrænkelig, men uforkrænkelig Sæd,ve d Guds Ord, som lever og bliver evindelig" 1 Petr. 1, 23. Jakob skriver: „Efter sin Beslutning har han født os ved Sandheds Ord" Jakob 1, 18. I Tit. 3, 5 taler Paulus om, at Gud har frelst os ved Gjenfødelsens Bad og Fornyelsen ved den Helligaand. Han fremstiller den Handling af Gud, som svarer til Gjenfødelsen eller Fødselen af Gud, som en ny Skabelse 2 Kor. 5, 17, som en aandelig Opstandelse Ef. 2, 1. 5, som Hjertets Omskjærelse Kol. 2, 11. Forresten ser han paa den Handling af Gud, hvorved han gjør et Menneske til sin Søn, til sit Barn, som

en Adoption, en Antagelse, Udkaarelse til Søn, Barn af Naade for Kristi Skyld. Det Ord (hyothesia), som han bruger, betyder Adoption og er oversat sønlig Udkaarelse Rom. 8, 15; Gal. 4, 5; Ef. 1, 5. Menneskene, der jo ikke er hans Børn, fordi de er Syndere, erklærer han for Børn, naar de tror paa Jesus, da han tilgiver dem Synden, eftergiver dem Straffen for denne og anser dem i Kristus, som de aldrig havde syndet.

Den Fødsel, hvorved et Menneske bliver en Guds Søn, er en aandelig Fødsel, en Fødsel i ethisk eller sædelig Henseende. Det tabte Gudsbillede bliver atter indpræget i det. Der bliver Lighed med Gud i moralsk Henseende. Peter kalder det at delagtiggjøres i den guddommelige Natur 2 Petr. 1, 4. Naar Adam kaldes i Luk. 3 Guds Søn, menes der ikke, at han var Guds Søn, fordi han skulde være født af Gud, og heller ikke menes der, at han var Guds Søn, som Seth var Adams Søn eller med andre Ord, at Gud havde avlet Adam. Han kaldes Guds Søn, fordi han skyldte Gud sin Tilværelse. Dog maa den, der kaldes Guds Søn, have Guds Billede. En, der har tabt Guds Billede, kunde ikke kaldes Guds Søn længere. De onde Engle kaldes ikke Guds Sønner. Guds Sønner var de før sit Fald; men efter sit Fald er de det ikke. Adam var god, da han blev skabt. De gode Engle benævnes Guds Sønner, fordi Gud er deres Ophav. De skabtes af ham gode og er fremdeles gode. Dommerne kaldes Guds Sønner, fordi Gud har gjort dem til Dommere, gjennem hvilke han vil øve Ret og Retfærdighed. Det er værdt at lægge Mærke til, at de kaldes i Salm. 82 den høiestes Sønner, skjønt de dømmer uretfærdigt. Guds Sønner kaldes de alligevel paa Grund af det hellige Embede, som de har, og gjennem hvilket de er Guds Repræsentanter paa Jorden.

Vi ser da, at visse Personer kaldes Guds Sønner, fordi Gud har ved en vis Handling gjort dem til det. Adam og de gode Engle er Guds Sønner, fordi Gud er Ophavet til deres Tilværelse, Israels Folk, fordi Gud har helliget og udvalgt det, Dommerne, fordi Gud har indsat dem til Dommere, der paa hans Vegne skal dømme, og de troende, fordi Gud har født dem paa ny eller adopteret dem for Jesu Skyld. Af hvilken Grund kaldes Jesus Guds Søn? Guds Søn kan

han ikke kaldes, fordi han skulde have sit Ophav i Gud i Lighed med Englene og Adam, da hans Tilværelse er fra Evighed af, han kan ikke kaldes Guds Søn, fordi han skulde være født paany i Lighed med de troende, da han var uden Synd fra Undfangelsen af, heller ikke kan han kaldes Guds Søn, fordi Gud i Daaben gav ham Aanden og indviede ham i Daaben til hans Gjærning; thi han var Guds Søn, da han var tolv Aar gammel, ifølge sit eget Udsagn i Luk. 2. 49, hvor han kalder Gud sin Fader: „Vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Hus?"

Men kaldes han ikke Guds Søn, fordi Faderen helligede ham til at være Messias. Jesus siger i Joh. 10, 36, at han er den, som Faderen har helliget og sendt til Verden. Denne Helligelse fandt Sted i Himmelen til den Tid, da han skulde forlade Himmelen og træde ind i en menneskelig Tilværelse. Han blev da helliget til at være Messias. Vi har tidligere seet, at Jøderne lærte, Messias skulde være Guds Søn, at Guds Søn var et Navn paa Messias, at han skulde være Guds Søn fremfor andre Mennesker, den messianske Guds Søn. Vi ved ogsaa, at Gud efter deres Mening skulde hellige ham til at være Messias, og at han af den Grund skulde bære Navnet Guds Søn. Efter de fleste Jøders Opfatning skulde denne Helligelse ikke finde Sted, medens han endnu var i Himmelen; thi efter deres Mening skulde Messias kun være et Menneske og altsaa ikke have nogen Forudtilværelse i Himmelen. Vi finder intetsteds noget Udsagn, som viser, at Jesus kaldes Guds Søn, fordi han blev helliget og sendt til Verden, medens han endnu var i Himmelen.

Hvis han ikke kaldes Guds Søn, fordi han blev helliget til Messias, da han sendtes til Verden, kaldes han da ikke saaledes, fordi han som Menneske blev undfanget ved den Helligaand? I Luk. 1, 35 staar der: „Og Engelen svarede og sagde til hende (Maria): Den Helligaand skal komme over dig, og den høieste Kraft skal overskygge dig; derfor skal ogsaa det hellige, som fødes af dig, kaldes Guds Søn." Jesus skal undfanges ved den Helligaands Kraft, saa at han ikke skal have nogen jordisk Fader. Den Helligaands Kraft er den høiestes Kraft, Guds Kraft. Det Ord (dio), som er oversat derfor, betyder paa Grund af hvilket. „Den Helligaand skal komme over dig, og den høiestes Kraft skal over-

skygge dig, paa Grund af hvilket ogsaa det hellige, som fødes af dig skal kaldes Guds Søn." Her udtaler ogsaa Engelen, at han skal kaldes Guds Søn, fordi hans Tilværelse som Menneske skyldes den Handling, at han bliver undfanget ved den Helligaand.

Guds Søn skal han kaldes. Dermed menes, at han skal benævnes og være Guds Søn. Skjønt han skal kaldes Guds Søn, fordi han undfanges ved den Helligaand, saa følger dog ikke deraf, at han blev Guds Søn først ved denne Guds Handling. Dersom han ikke havde været til før sin Menneskevorden, vilde Sagen have været en anden. Hvis han ikke var Guds Søn før sin Menneskevorden, hvad var han, før denne fandt Sted? Evangelisten Johannes giver ham i Indledningen til sit Evangelium Navnene Ordet (ho logos) og Gud (theos): „I Begyndelsen (før noget var skabt) var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud" Joh. 1, 1. Men den samme Evangelist udtaler ogsaa, at han var Guds Søn før Kjødspaatagelsen. Han siger i 1, 14: „Og Ordet blev Kjød og boede blandt os, og vi saa hans Herlighed, en Herlighed, som den enbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed." Det menneskeblevne Ords Herlighed var saadan, at den viste, det var Guds enbaarne Søn. Ordet aabenbarede ved sin Herlighed i Tiden, at det var i Tiden og i Begyndelsen (før noget var skabt) Guds enbaarne Søn. Jesus siger om sig selv i Joh. 3, 16: „Saa har Gud elsket Verden, at han har givet sin Søn, den enbaarne." Da Gud sendte og gav ham, var han Guds enbaarne Søn. Gud har mange Sønner; men Jesus er hans enbaarne Søn. Han har ikke flere Sønner i den Forstand, hvori Jesus er hans Søn. Han er ikke skabt, er ikke Guds Søn paa Grund af en Skabelse i Lighed med de gode Engle og Adam, han er ikke Guds Søn som Dommerne, der var Guds Sønner, fordi Gud havde sat dem til at dømme, han er ikke Guds Søn, fordi han er indsat til Messias, han er ikke Guds Søn paa Grund af en moralsk Fødsel eller Adoption som de troende. Han er født af Faderen. Da han blev Menneske, blev han ikke født af Faderen, men af sin Moder Maria. Hans Udgang er fra fordum, fra Evigheds Dage, hans Fødsel er fra Evighed af; thi da han var Guds Søn i Begyndelsen (før noget var skabt), saa var han Guds Søn bestandigt, da intet blev til,

før noget var skabt. Hans Fødsel af Faderen er en metafysisk, en overnaturlig Fødsel. Det er en menneskelig Udtryksmaade, naar han siges at være født af Faderen. Derved udtrykkes, at hans Tilværelse har sin Grund i Faderen, og dernæst, at han er af samme Natur som Faderen. Vor Børnelærdom siger: „Faderen er af ingen, Sønnen er af Faderen."

Jesus er altsaa ikke en Søn blandt andre Guds Sønner; men han er Guds Søn i en særegen og oversanselig Betydning, og Faderen er hans Fader i en særegen og oversanselig Betydning. Hyppigt bruger Jesus Udtrykket min Fader. Allerede, da han var tolv Aar gammel kaldte han Gud sin Fader. Han siger aldrig vor Fader, men altid min Fader. Efter sin Opstandelse sagde han til Maria Magdalena: „Men gaa til mine Brødre og sig dem: Jeg farer op til min Fader og eders Fader" Joh. 20, 17. Han siger ikke: Jeg farer op til vor Fader. Han stiller sig aldrig lige med de andre i sit Forhold til Faderen. Naar han taler om sig selv som Guds Søn og om Faderen som sin Fader, udtaler han, at der bestaar et overnaturligt Forhold mellem ham og Faderen, ifølge hvilket han er af samme Væsen som Faderen, og altsaa Gud. Saaledes blev ogsaa hans Ord forstaaet af Jøderne. Et Eksempel herpaa har vi i Joh. 5. Jesus havde helbredet paa en Sabbat en syg ved Bethesda Dam. Fordi han havde gjort dette paa en Sabbat, forfulgte Jøderne ham og søgte at slaa ham ihjel. Han sagde da til dem i V. 17: „Min Fader arbeider indtil nu, og jeg arbeider." I V. 18 heder det videre: „Derfor søgte da Jøderne end mere at slaa ham ihjel, fordi han ikke alene brød Sabbaten, men ogsaa kaldte Gud sin egen Fader og gjorde sig selv Gud lig." Hans Ord min Fader forstod de saaledes, at han derved udtalte, at Gud var hans egen Fader, var hans Fader i overnaturlig Betydning og han selv Guds Søn i overnaturlig Betydning, saa at han gjorde sig lig Gud. Deres Forstaaelse var ganske rigtig. Jesus retter ikke paa deres Forstaaelse, men forklarer nærmere i de følgende Vers det Forhold, som bestaar mellem ham og Faderen. Han gjorde Gud til sin egen Fader og gjorde sig Gud lig. Det Ord (idion), som er oversat egen, betyder egen, privat, personlig. Ved Udtrykket min Fader udtalte

han, at Gud var hans private, hans Fader i en særegen, overnaturlig Forstand. Det Ord (ison), som er oversat lig, betyder ikke lignende,men lige, engelsk equal. Han gjorde sig til Guds lige, Ligemand, ved at sige min Fader. Vi erindrer, at Gud kalder Messias den Mand, som er min Næste i Sak. 13, 7, og at det Ord (i den hebraiske Grundtext amiti), som er oversat min Næste, kan ogsaa gjengives min Ligemand. Jøderne ansaa Jesus for en Gudsbespotter, naar han gjorde Krav paa at være Guds Ligemand.

Men ikke blot i Johannes's Evangelium læres dette Det betegner visselig det samme her som i Johannes. Det læres ogsaa i de andre Evangelier. I Luk. 2, 49 siger jo Jesus til Maria og Josef: „Vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Hus?" Her har vi Udtrykket min Fader. Det betegner visselig det samme her som i Johannes. Det var en af Grundene for, at de ikke forstod hans Ord.

I Luk. 10, 21. 22 henvender han sig til Faderen saaledes: „Jeg priser dig Fader, Himmelens og Jordens Herre, at du har skjult dette for vise og forstandige og aabenbaret det for umyndige. Ja, Fader! Thi saaledes var det behageligt for dig. Alle Ting er mig overgivet af min Fader og ingen kjender, hvem Sønnen er, uden Faderen og hvem Faderen er, uden Sønnen og den, hvem Sønnen vil aabenbare det." Ordene Fader, min Fader, Faderen og Sønnen bruges ogsaa her ganske som i Johannes's Evangelium. Jesus lærer da her, at Faderen er hans Fader og han Faderens Søn i overnaturlig Betydning. Derfor har de et fuldkommen, et udtømmende, Kjendskab til hinandens Væsen og Gjerninger. Andre, ikke engang Englene, har et saadant Kjendskab til Sønnen og Faderen som det, Faderen og Sønnen har til hinanden. I Matt. 11, 25. 26. 27 staar de samme Ord som i Luk. 10, 21. 22.

I en Lignelse, som vi har i Luk. 19, 12 følg. fortæller Jesus, at en høibaaren Mand drog til et Land langt borte for at tage i Besiddelse et Rige. Naar han havde taget Riget i Besiddelse, vilde han vende tilbage. Ved sin Bortreise gav han ti af sine Tjenere et Pund (en Sum Penge) hver og paalagde dem at kjøbslaa med det, medens han var borte. Denne Lignelse fremsatte han under sin sidste Reise til Jerusalem. Han taler om sin Bortgang til Himmelen, hvor-

fra han skal komme igjen. Han er den høibaarne Mand. Det Ord (eugenes i Grundtekſten), som er overſat høibaaren, betyder høibaaren, af ædel, af høi Byrd. Uden Tvil betegner han ſig dermed ſom den, der er født af Faderen. I Lignelſen om Vingaardsmændene i Matt. 21, 33 følg. er Jeſus den Søn, ſom blev ſendt, og hvem Vingaardsmændene ſlog ihjel. Hin Søn i Lignelſen blev ikke Søn ved at blive ſendt til Vingaardsmændene, men var Søn til Vingaardens Herre fra Fødſelen af. Jeſus blev ikke Guds Søn ved at blive ſendt til Jorden, men var Søn fra ſin overnaturlige Fødſel af. I ſin Befaling til ſine Apoſtle om at gaa ud i Verden for at gjøre alle Folk til Diſciple ved at døbe og lære dem, ſtiller han ſig ſom Søn lige med Faderen; thi de paalægges at døbe i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn.

Naar da Engelen ſiger til Maria, at hendes Søn ſkal kaldes Guds Søn paa Grund af hans Undfangelſe ved den Helligaand, ſaa kan Meningen ikke være den, at han derved blev Guds Søn, ſom om han ikke havde været det før; men Meningen er den, at han blev det blandt Mennesker og benævnes ſaaledes blandt disſe. Han aabenbarede ſig med andre Ord ved ſin underfulde Fødſel til Verden ſom Guds Søn, ſaa at han af den Grund ſees at være og benævnes Guds Søn af Mennesker. Paulus taler i Apoſtl. Gjær. 13, 32. 33 om hans Opſtandelſe ſom en Handling af Gud, hvorved han blev Guds Søn; thi han ſer i hans Opſtandelſe en Opfyldelſe af Salm. 2, 7: „Du er min Søn; jeg har født dig idag.“ Efter Paulus's Ord blev altſaa Jeſus født ſom Guds Søn derved, at Gud opreiſte ham fra de døde. Men Apoſtelen vil ikke dermed negte, at Jeſus var Guds Søn før, han vil ſige, at han blev født ſom Guds Søn blandt Menneſker, med andre Ord, at han blev aabenbaret blandt Menneſkene ſom Guds Søn. Af Rom. 1, 4 ſer vi da ogſaa, at dette er hans Mening: „ſom kraftigt blev beviſt at være Guds Søn efter Helligheds Aand ved Opſtandelſen fra de døde, Jeſus Kriſtus, vor Herre.“

Vi har da altſaa ſeet, Jeſus lærer ikke blot ifølge Johannes's Evangelium, men ogſaa ifølge de ſynoptiſke Evangelier, at han er en Perſon, ſom beſidder guddommelig Værdighed. Ingen vilde blive kvit hans Guddom ved at for-

kaste Johannes's Evangelium som nægte, det er, som et Skrift, der ikke har Apostelen Johannes som sin Forfatter, men en eller anden os ubekjendt Forfatter, som levede efter Johannes. Man maatte forkaste en hel Del af de øvrige og bortforklare, hvad der paa nogen Maade lod sig bortforklare. Paa denne Vis kunde det nok gaa. Ved at behandle Evangelierne paa en saadan Maade med Hensyn til de Steder, hvoraf det fremgar, at han var et virkeligt Menneske, kan man blive kvit den Lære, at han var et virkeligt Menneske. Der har da ogsaa været dem, der har lært, at Jesus ikke var et sandt Menneske. Han havde et Skinlegeme, hans Fødsel og Død var kun Visioner eller tilsyneladende, har de sagt. En af dem, der lærte saaledes, var Basilides, død Aar 127 ef. Kr. Han paastad, at Simon af Kyrene, der jo efter Mattæus, Markus og Lukas bar Jesu Kors et Stykke af Veien, blev korsfæstet i Jesu tilsyneladende Skikkelse, medens Jesus stod ved Korset i Simons tilsyneladende Skikkelse og lo ad sine Fiender, Jøderne, fordi de troede, at han hang paa Korset.

De negtede, at Jesus havde et virkeligt Legeme, fordi de lærte, at Materien er syndig. Den syndeløse Jesus havde derfor ikke noget materielt Legeme, mente de. Disse Lærere bærer i Historien Navnet Doketer. De var gnostiske kristne. Vi har omtalt disse før. I 1 Joh. 4 og 2 Joh. 7 skrives der mod dem. Vi ser af disse Steder, at de negtede, at Jesus var kommet i Kjød, det er, at han havde havt et virkeligt Legeme.

Der er ikke faa i vore Dage, som negter Jesu Guddom. De lærer, at han var kun et Menneske. De er dog villige til at sige, at han var det bedste og største Menneske, som har vandret paa Jorden, større end nogen anden Lærer blandt Menneskene. De fortæller, at han blev gjort til Gud paa Kirkemødet i Nikæa Aar 325 ef. Kr. Der var tidlig, som vi har seet, to Sekter, Ebioniterne og Doketerne. De første, der bestod af en Del jødekristne, lærte, at Jesus var kun et Menneske, de sidste, der bestod af en Del hedningekristne, lærte, at han ikke var et virkeligt Menneske. Omtrent Aar 200 ef. Kr. opstod en liden Sekt i Lilleasien. Stifteren var en Theodotus. Han lærte, at Kristus var et blot og bart Menneske. Han kom til Rom og blev banlyst af den romerske Biskop Viktor. Sabellius fra Ægypten lærte, at Kristus ikke

var en fra Faderen forskjellig Person, men at Guddommen i Mennesket Kristus var Faderen. Mod ham optraadte Biskoperne i Rom og Aleksandria.

I Modsætning til disse Vranglærere lærte Kirken Kristi fulde Guddom og hans Forskjel fra Faderen med Hensyn til Person paa den ene Side og hans fulde Manddom paa den anden i Overensstemmelse med vore Evangelier og de øvrige nytestamentlige Skrifter.

Stefanus ansaa Jesus for en guddommelig Person; thi han henvendte sig i Bøn til ham. I Apostl. Gjær. 7, 59. 60 læser vi nemlig: „Og de stenede Stefanus, som bad og sagde: Herre Jesus, annam min Aand! Men han faldt paa Knæ og raabte med høi Røst: Herre, tilregn dem ikke denne Synd! Og som han sagde dette, sov han hen." Vi ser af Apostl Gjær. 9, at det var almindeligt blandt de første kristne, at Jesus blev paakaldt. Da Ananias i Damaskus fik af Jesus Paalæg om at gaa hen og lægge Haanden paa Saulus (Paulus), frygtede han for at gaa, fordi han havde hørt af mange om Saulus, hvor meget ondt han havde gjort de hellige i Jerusalem, og fordi han vidste, at denne Mand havde Bemyndigelse af Ypperstepresterne til at binde alle dem, som paakaldte Jesu Navn. Det samme ser vi af 1 Kor. 1, 2: „til den Guds Menighed, som er i Korinth, de i Kristus Jesus helligede, de kaldte hellige, tilligemed alle dem, som paakalder vor Herres Jesu Kristi Navn paa hvert Sted, baade deres og vort." At paakalde Jesu Navn er at paakalde Jesus, fordi hans Navn er Jesus selv.

Hebræerbrevets Forfatter skriver i 1, 6: „Og alle Guds Engle skal tilbede ham (Jesus)." Han kalder ham i V. 8 Gud. I Filip. 2, 6 heder det om Kristus: „han, som, da han var i Guds Skikkelse, ikke holdt det for et Rov at være Gud lig." Før sin Kjødspaatagelse var han i Guds Skikkelse og Gud lig. Han eksisterede som Gud og var Guds, Faderens, lige. Det Ord, som er oversat lig, er det samme som det, vi havde i Joh. 5, 18, og betyder lig, lige, Ligemand. Han var Faderens Ligemand før sin Menneskevorden.

Ignatius af Antiokien benævner Jesus Gud og sætter Artikelen til Ordet Gud (ho theos). Polykarp kalder ham Guds evige Søn. Disse to Mænd var Disciple af Apostelen Johannes. I den østlige Kirke sang de kristne hver Morgen

Gloria in Excelsis eller Doksologien i det andet Aarhundrede. Den lød saaledes: „Ære være Faderen og Sønnen og den Helligaand i Evighed". Klemens af Aleksandria, født omtrent Aar 150 ef. Kr., skrev en Salme, hvori han priser det guddommelige Ord, som blev Kjød og boede blandt os. Den store Lærer Origenes, født Aar 185, fortæller, at de kristne dyrkede Jesus som Gud. Irenæus, Polykarps Discipel, lærte Kristi Guddom. Tertullian, født Aar 150 i Karthago, Nordafrika, og Kyprian, født omtrent Aar 200 og Biskop i Karthago, lærte Kristi Guddom. Dionysius, Biskop i Rom Aar 260, og Dionysius den store, Biskop i Aleksandria og en Discipel of Origenes, lærte den ogsaa. Mange flere kristne Lærere kunde anføres som Vidner. Af ikkekristne Vidner kan anføres den før omtalte Plinius den yngre, som skriver, at de kristne paakaldte Kristus som Gud.

Skjønt Kirken lærte Kristi fulde Guddom og dernæst hans Forskjel fra Faderen med Hensyn til Person, saa talte ikke alle Lærere ganske ligedan om hans Væsen og om hans Forhold til Faderen. Nogle lærte f. Eks., at han, skjønt evig Gud, dog var til en vis Grad Faderen underordnet. Saadan var Kirkens Lærestilling, da Arius fremtraadte med sin Lære om Kristus.

Arius, født Aar 256, var Presbyter i Aleksandria. Hans Biskop Aleksander lærte Sønnens evige Fødsel af Faderen. Mod denne Lære optraadte Arius og lærte, at Sønnen vistnok var et høiere Væsen end endogsaa Englene, men at han dog var en Guds Skabning. Der var en Tid i Evigheden, da han ikke var. Gud havde skabt ham af intet, for at han kunde ved ham skabe Verden. Han var Gud og Ordet, fordi han var Faderens fulde skabte Billede, men han var ikke fuld Gud, fordi han var engang i Evigheden skabt af Faderen. Arius argumenterede saaledes: Dersom Faderen føder Sønnen, saa maa Faderen være ældre end Sønnen, og der var en Tid, da Sønnen ikke var; af dette følger videre, at han har sit Væsen af intet.

Striden brød ud Aar 318 i Aleksandria. Arius's Biskop sammenkaldte et Møde til Behandling af denne Lære. Omtrent 100 Biskoper fra Ægypten og Libyen var tilstede. Mødet banlyste Arius og fratog ham hans Embede, fordi han negtede Kristi Guddom. Arius arbeidede ihærdigt for at

udbrede sin Lære og forfattede et Skrift, hvori han fremholdt den. Han vandt Tilhængere, som enhver Kjætter gjør, og om kort Tid var den hele Kirke i Østen i Fyr og Flamme. Paa Forslag af nogle Biskoper samenkaldte Keiser Konstantin den store det første almindelige Kirkemøde i Nikæa for at afgjøre dette Spørgsmaal og etpar andre Aar 325. 318 Biskoper indfandt sig af de 1800 Biskoper, som der var i det romerske Rige. Athanasius, født i Aleksandria Aar 298, var en af de mest fremtrædende Modstandere af Arius paa Mødet i Nikæa. Han bærer i Historien Tilnavnet Rettroenhedens Fader.

De fleste af Mødets Medlemmer var enige i Origenes's Lære. Origenes havde lært, at Sønnen er født af Faderen fra Evighed af og er fra Evighed af en fra Faderen forskjellig Person; men han havde ikke fremholdt, at han var af samme Væsen som Faderen. Origenes's Efterfølgere ønskede at undgaa at sige, Sønnen er af samme Væsen som Faderen, fordi de var bange for, at det vilde føre til Sabellius's Kjætteri, at Kristus nemlig ikke er en fra Faderen forskjellig Person. Det var dem om at gjøre ikke blot at fastholde, at Kristus er Guds evige Søn, men ogsaa, at han som saadan er en fra Faderen forskjellig guddommelig Person.

En anden Part af Mødets Medlemmer holdt ogsaa fast paa, at Sønnen er af samme Væsen som Faderen, og vilde have dette fastslaaet paa Mødet. De mente, at det ikke førte til Sabellianisme, men at det kunde godt forenes med Læren om Kristi Forskjel fra Faderen med Hensyn til Person. Til denne Del hørte Athanasius. Den tredie Part var Arianere. Saadan var Stillingen ved Mødets Begyndelse. Efter længere Diskussion blev de allerfleste enige om en Bekjendelse, som de underskrev, og hvori de bekjender ikke alene, at Kristus er Gud fra Evighed af og en fra Faderen forskjellig Person, men ogsaa, at han er af sammen Væsen som Faderen.

Af det foregaaende sees med hvor liden Ret der paastaaes, at Kristus blev gjort eller ophøiet til Gud paa Kirkemødet i Nikæa Aar 325. Hans fulde Guddom og hans Forskjel fra Faderen med Hensyn til Person havde Kirken stedse lært. Kirkemødet i Nikæa bestemte nærmere hans Væsen og Forhold til Faderen. Det var det hele. Arius dømtes som

Kjætter og forvistes til Illyrien. Kristus satte han dog saa høit, at han paa ingen Maade vilde have slaaet Følge med dem, der i vor Tid betragter ham kun som et blot og bart Menneske.

Der er en Del Udsagn af Jesus, der kunde synes at udtale, at han ikke er fuldkommen Gud, og derfor kunde synes at staa i Strid med dem, der fremholder hans fulde Guddom. I Matt. 20, 20. 21 læser vi, at Moder til Johannes og Jakob bad Jesus om at give disse en særskilt Æresstilling i hans Rige, nemlig denne, at den ene maatte faa sidde paa hans høire Side og den anden paa hans venstre i hans Rige, naar dette oprettedes i sin Herlighed. Han henvendte sig til de to Brødre og sagde blandt andet til dem: „at sidde ved min høire og ved min venstre Side hører det ikke mig til at give nogen uden dem, som det er beredt af min Fader." De troendes Stilling i Guds Rige er beredt af Faderen, og Kristus anviser dem deres Stilling deri overensstemmende med Beredelsen. Dette staar dog ikke i Strid med Læren om Kristi fulde Guddom. Der er Tale kun om en Deling af Gjærninger, som angaar Menneskene. Naar der siges at Faderen har sendt sin Søn f. Eks., saa ligger ikke deri, at Sønnen er ringere end Faderen. De blev enige om, at Sønnen skulde sendes. I Matt. 28, 18 siger han til sine Apostle: „Mig er givet al Magt i Himmelen og paa Jorden." Han har faaet al Magt, som er nødvendig for ham til at udføre sin frelsende Gjærning som Messias. Det samme udtaler han i Matt. 11, 27: „Alle Ting er mig overgivet af min Fader." Over alle Ting, som er tjenlige til hans Gjærning som Messias, har han faaet Magt i Egenskab af Messias. Det at han har faaet denne Magt, strider dog ikke mod det, at han selv har guddommelig Magt. Faderen og han er blevet enige om, at han som Messias skal have denne Magt. Faderen har afstaaet sin Andel i Magten til ham som den menneskeblevne Søn, som Messias, i de Ting, som angaar hans Gjærning som Messias.

Saa ofte taler Jesus især i Johannes's Evangelium om, at dette og hint har Faderen givet ham. I Joh. 5, 22 f. Eks. siger han: „Thi Faderen dømmer ikke heller nogen, men har givet Sønnen al Dom." Faderen har villet, at al

Dom skal tilhøre Sønnen. Oprindelig tilkom det nemlig baade Faderen og Sønnen at dømme.

I Joh. 10, 29 udtaler han: „Min Fader, som har givet mig dem (Faarene) er større end alle." Faderen er større i Magt end alle. Han er større i Magt end Faarenes Fiender. Maaske Jesus vil sige ogsaa dette, at Faderen er størrer i Magt til at beskytte Faarene, end han selv er. I ethvert Fald udtaler han i Joh. 14, 28, at Faderen er større end han: „I har hørt, at jeg sagde til eder: Jeg gaar bort og kommer til eder. Dersom I havde mig kjær, da glædede I eder over, at jeg sagde: Jeg gaar til Faderen; thi min Fader er større end jeg." Hvori er Faderen større end han? Af Sammenhængen sees det, at ikke nogen enkelt Ting fremholdes, hvori Faderen er større end han. Faderens himmelske Tilværelsesform og den Tilværelsesform, hvori Kristus befinder sig, stilles i Modsætning til hinanden; thi Jesus taler om sin Hjemgang til Faderen. Fra Himmelen, fra Faderen, er han kommet, til Himmelen, til Faderen, staar han i Begreb med at vende tilbage. Den Tilværelsesform, hvori han har været siden sit Komme til Verden, og hvori han endnu er, indtil han er vendt tilbage til Faderen, er en Tilværelsesform i Fornedrelse. Ved sin Tilbagekomst til Faderen bliver hans Tilværelsesform den samme som den, han havde før sin Menneskeblivelse, og den samme som den, Faderen altid har havt. Han beder da ogsaa i Joh. 17, 5 om at faa tilbage den Herlighed, han havde før sin Aabenbarelse som Menneske: „Og nu, herliggjør mig du, Fader, hos dig selv med den Herlighed, jeg havde hos dig, før Verden var!"

I sin Fornedrelse havde han vel de guddommelige Egenskaber; men Brugen af dem havde han som Regel nedlagt. Kun nu og da lod han sin Guddom straale frem, skjønt det ogsaa kan siges, at den til en vis Grad stedse lyste frem gjennem Fornedrelsens Dække. I denne Tid var Faderen større end han, større i Magt, større i Viden osv. I sin Fornedrelse er det da ogsaa, at han ikke ved Dagen og Timen, naar han kommer igjen Mark. 13, 32. Da han er Faderens Ligemand, maa han før sit Komme til Verden have været saa stor som Faderen, og maa han blive saa stor som Faderen ved sin Ophøielse til at sidde ved Faderens høire Haand som Gudmennesket. I sin Fornedrelse var han lydig mod sin Fa-

der, lydig til Døden, ja, Korsets Død. Om hans jordiske Tilværelsesform taler Paulus i Fil. 2, 7. 8. Kristus forringede og fornedrede sig selv, siger han. Det Ord (i Grundteksten ekenose), som er oversat forringede, betyder egentlig udtømte. Han udtømte sig selv. Hvorfra? Ikke fra at eie de guddommemlige Egenskaber saasom Almagt og Alvidenhed. De guddommelige Egenskaber hører saaledes til hans Væsen, at dersom han ikke havde besiddet dem, vilde han ikke have været Gud. En Gud uden guddommelige Egenskaber er ikke Gud. Kristus udtømte sig kun fra den regelmæssige Brug af sine guddommelige Egenskaber ved sin Kjødspaatagelse.

Al Magt i Himmelen og paa Jorden er ham givet som Messias, og den bruger han efter sin Hjemgang til Faderen for at frelse Menneskene. Udrustet med denne Magt regjerer han som Konge. Han ophører ikke at regjere i Herlighedens Rige ;thi han skal være en Konge over Jakobs Hus evindelig, og der skal ikke være Ende paa hans Kongerige ifølge Engelens Ord til Maria. Men i Herlighedens Rige regjerer han sammen med sin Fader. Naar Herlighedens Rige oprettes, giver han tilbage til Faderen den Del af Magten, som tilhører Faderen, og som denne havde afstaaet til Sønnen. Det er dette, Paulus taler om i 1 Kor. 15, 28.

Førend Fremstillingen af Jesu Lære afsluttes, skal hans Lære om Menneskets Tilstand mellem Døden og Opstandelsen i Korthed fremholdes. I Luk. 8, 52 siger han om Jairus's Datter: „Hun er ikke død; men hun sover." Pigen var død; men Jesus siger dog, at hun sov. I Joh. 11, 11 udtaler han om Lazarus: „Lazarus, vor Ven, er sovet ind; men jeg gaar hen for at opvække ham af Søvne." Da Disciplene forstod hans Ord om den naturlige Søvn, sagde han ligefrem til dem i V. 14: „Lazarus er død." Derved at han sammenligner Døden med en Søvn, vil han ikke lære, at Menneskets Sjæl i Døden er i en sovende Tilstand. Det er en deilig Betegnelse af Døden, naar han kalder den en Søvn. Dødens Farlhed tages bort i vor Forestilling ved dette Navn. En Søvn kalder han den for at antyde, at det døde Legeme skal blive levende engang, som den, der sover, vaagner. Det er kun med Hensyn til Legemet, at den døde sover. Sjælen sover ikke. . De dødes Sjæle er vaagne, har Bevidsthed. De onde lider, de gode trøstes. Abrahams, den rige Mands

og Lazarus's Sjæle sover ikke. Jesus siger, at den rige og fattige døde, og lader os klart forstaa, at lige efter deres Død indtraadte den Tilstand, hvori de befinder sig. Den fattige blev henbaaren af Englene i Abrahams Skjød, den rige opløftede sine Øine i Helvede, hvor han var i Pine. Det fremgaar ogsaa af den Samtale, den rige Mand og Abraham har. Den rige Mand har fem Brødre paa Jorden og beder Abraham sende Lazarus til dem. Abraham udtaler, at de bør høre, rette sig efter, Moses og Profeterne. Den rige Mand mener, at de vilde omvende sig, dersom nogen af de døde gik til dem; men Abraham siger, at, dersom de ikke vil adlyde Moses og Profeerne, saa vilde de heller ikke tro, om nogen af de døde opstod og talte til dem.

Vi kan sammenligne hermed, hvad der staar i 1 Petr. 3, 19. 20. Der heder det, at Kristus prædikede for de Aander, der var i Forvaring, og hvilke havde været gjenstridige i Noahs Dage, da Arken byggdes. Hine Aander led Straf, fordi de ikke havde omvendt sig i Noahs Dage. De kaldes Aander, fordi de ikke havde sine Legemer med sig. De havde naturligvis sin Bevidsthed, eftersom Jesus prædikede for dem. I Aabenb. 6, 9; 20, 4 kaldes den Del af Mennesket, som lever efter Døden, Sjæl (psyche). Der bruges her i Grundteksten det samme Ord som i Matt. 20, 28: „og give sit Liv til en Gjenløsning for mange." I Matt. 20, 28 betyder det kun Liv. I Aabenb. 6, 9 staar der, at Sjælen raabte.

De omvendte gaar i Døden til et Sted, hvor de er salige, de uomvendte til et Sted, hvor de straffes. I Lignelsen om den rige Mand og Lazarus siges der om den sidste, at han blev henbaaret af Englene til Abrahams Skjød. Stedet, hvor de fromme kommer hen lige efter Døden, benævnes ogsaa Paradiset; thi Jesus sagde til den omvendte Røver: „Sandelig siger jeg dig: Idag skal du være med mig i Paradis" Luk. 23, 43. I Luk. 16, 9 kalder han det de evige Boliger: „Og jeg siger eder: Gjør eder Venner ved den urette Mammon, for at de, naar I skilles herfra, skal annamme eder i de evige Boliger." Den urette Mammon er det jordiske Gods. Det skal vi benytte saaledes, at vi derved skaffer os Venner. Det benyttes saaledes, naar de troende bruger det til Guds Ære og Næstens legemlige og aandelige Vel. Med Venner menes Guds Engle. Lazarus blev henbaaret af Englene i

Abrahams Skjød. De, der i Troen har benyttet sit jordiske Gods ret, modtages af Guds Engle i de evige Boliger, naar de dør. Englene er Kristi Tjenere, som han ogsaa paa Dommedag udsender for at forsamle de udvalgte Matt. 24, 31; Mark. 13, 27. Med Venner kan ikke de menes, som man har gjort vel imod med sit jordiske Gods. Det kan vel siges, at de skal være Vidner om, at Godset har været brugt ret. Men Vidner derom er de først paa Dommedag, medens Jesus taler i Luk. 16, 9 om den Tid, da man dør. Desuden er det at modtage og det at være Vidne til ikke det samme. Guds hellige Engle er meget interesseret i vort Vel. Jesus siger i Luk. 15, 10: „Saaledes siger jeg eder skal der være Glæde for Guds Engle over en Synder, som omvender sig" og i Matt. 18, 10: „Se til, at I ikke foragter en af disse smaa! Thi jeg siger eder: Deres Engle i Himlene ser altid min Faders Aasyn, som er i Himlene." De troende har sine Engle, der befinder sig i Guds Nærhed og er interesseret i de paa Jorden værende troendes Velfærd, til hvem Gud sender dem for at staa dem bi.

Den rige Mand kom efter Døden til et Sted, som kaldes Hades. Ordet Hades er et græsk Ord og betyder Dødsriget. Blandt de græske Hedninger betegnede det Stedet, hvor de døde opholdt sig. De delte Hades i Elysion og Tartaros. Til Elysion kom de gode, til Tartaros de onde. Peter bruger i 2 Petr. 2, 4 det sidste Ord eller rettere et Gjærningsord dannet af dette Ord, hvilket Gjærningsord betyder at nedstyrte til Tartaros, det er, til Helvede: „Thi naar Gud ikke sparede Engle, som syndede, men nedstyrtede dem til Helvede og overgav dem i Mørkets Lænker til at forvares til Dommen." Det græske Ord Tartaros forekommer ikke paa noget andet Sted i det nye Testamente, og i Septuaginta forkommer det ikke.

Hades svarer til det hebraiske Ord Scheol i det gamle Testamente. Septuaginta oversætter dette Hades. Hades og Scheol svarer ikke til det oldnorske Ord Helvite; thi til Helvite, hvor Gudinden Hel herskede ifølge vore hedenske Forfædres Tro, kom ikke alle døde, men kun de, der døde af Sygdom eller Alderdom; medens alle de, der faldt i Kamp, kom efter Døden til Valhal, Odens Bolig. Helvite, der ogsaa kaldtes Helheim, var et fælt Sted, et Straffested kun. De

hedenske Romere benævnte Hades Orkus og delte Orkus i to Opholdssteder, Elysium, der betragtedes som de godes Opholdssted, og Tartarus, der var de ondes Opholdssted. I Grækernes Tartaros og Romernes Tartarus straffedes de onde. Dette Sted svarer til det gammelnorske Helvite og det norske Helvede. Men heller ikke i Grækernes Elysion og Romernes Elysium var der nogen Salighed for de gode; thi ogsaa denne Del af Hades og Orkus var et mørkt, trist og glædeløst Sted, hvor de vandrede om som Skygger. Det svarede forsaavidt ikke til de gamle Nordmænds Valhal; thi i Valhal var der stor Glæde. Skriften kaster Lys over Tilstanden efter Døden, et Lys Hedningerne har manglet, fordi de ikke har havt Guds Ord. Især kaster Jesus og hans Apostle Lys over denne Tilstand. Jøderne delte Scheol, der som sagt svarer til Hades, i to Opholdssteder, Gehenna og Abrahams Skjød, hvilket de ogsaa kaldte Paradiset. Gehenna var de ondes Opholdssted, Paradiset, Abrahams Skjød, de godes Opholdssted.

Jesus kalder de saliges Opholdssted Abrahams Skjød i Lignelsen om den rige Mand og Lazarus, Paradiset i Luk. 23, 43 og de evige Boliger i 16, 9, som vi saa ovenfor. I Joh. 14, 2. 3 benævner han Stedet Faderens Hus: „I min Faders Hus er der mange Værelser. Men dersom det ikke var saa, havde jeg sagt eder det. Jeg gaar bort at berede eder Sted, og naar jeg er gaaet bort og faar beredt eder Sted, kommer jeg igjen og vil tage eder til mig, for at, hvor jeg er, skal ogsaa I være.“ Jesus taler ikke her om sit Komme paa Dommedag, men om sit Komme, naar hans Apostle dør. De troende er lykkelige, salige, efter Døden. Lazarus trøstes. Paa Jorden havde han det ondt, efter Døden har han det godt. Han er sammen med Abraham. De gammeltestamentlige troende er i en salig Tilstand. Ind i denne samme Tilstand kommer de nytestamentlige troende efter Døden. De troende er efter Døden, hvor Jesus er, i Himmelen, efter hans Lære. I 2 Kor. 5, 8 skriver Paulus: „Men vi er frimodige og har mere Behag i at vandre bort fra Legemet og være hjemme hos Herren (Jesus)“ og i Fil. 1, 23: „Thi jeg trænges fra begge Sider, idet jeg har Lyst til at vandre herfra og være med Kristus; thi dette var saare meget bedre.“ Stefanus bad Jesus om at faa komme derhen, hvor

denne var: „Herre Jesus, annam min Aand!" Apostl. Gjær. 7, 59.

De troende kommer ikke efter Døden til et Sted, som svarer til Grækernes Hades. Hvis Ordet Hades bruges som Betegnelse af deres Opholdssted, maa vi forbinde dermed Forestillingen om et saligt Sted. Bruges det om de vantroes Opholdssted, maa vi forbinde dermed Forestillingen om et Straffested. Det benyttes paa fire Steder i vore Evangelier, nemlig Matt. 11, 23; 16, 18; Luk. 10, 15; 16, 23. Jesus brugte det hebraiske Scheol, og dette Ord er gjengivet i den græske Grundtekst Hades. Vore ældre norske Oversættelser har gjengivet det Helvede, skjønt baade Scheol og Hades betegner det fælles Opholdssted for de døde. Oversættelsen Helvede træffer Meningen paa disse Steder. Den rige Mand kom til Hades. Sammenhængen viser, at han kom til Helvede. I Matt. 11, 23 og Luk. 10, 15 siger Jesus, at Kapernaum skal nedstødes til Hades, til Scheol, og mener, at det skal nedstødes til Helvede. I Matt. 16, 18 lover han, at Hades's, Scheols, Porte, det vil sige, Magt ikke skal faa Overhaand over hans Menighed. Han mener, at Helvedes Magt ikke skal faa Overhaand over den.

I Apostl. Gjær. 2, 27. 31 bruges Ordet Hades om Jesu Opholdssted mellem hans Død og Opstandelse. Det er Peter, som taler, og han brugte Ordet Scheol, hvilket Ord Forfatteren af Apostl. Gjær., Lukas nemlig oversætter til græsk med Septuaginta Hades. Peter henviser i sin Tale til Profetien om Jesu Opstandelse i Salm. 16, 10, hvor Ordet Scheol benyttes i den hebraiske Grundtekst. Jesus gik ved sin Død efter sit eget Udsagn i Luk. 23, 43 til Paradis sammen med den omvendte Røver, som vi har seet før. Og i Paradis er man salig. Ordet Hades bruges ogsaa i 1 Kor. 15, 55; Aab. 1,1 8; 6, 8; 20, 13. 14.

Der er et Ord, der nøiagtigt svarer til vort Ord Helvede, og som Jesus ofte bruger, nemlig Gehenna eller Ge'enna. Dette hebraiske Ord bruges i den græske Grundtekst. Ordet findes ikke i det gamle Testamentes Skrifter som en Betegnelse af de ondes Straffested efter Døden; men, som vi før har lagt Mærke til, var det almindelig benyttet om de ondes Opholdssted og Tilstand efter Døden paa Jesu Tid. Jesus bruger det f. Eks. i Matt. 5, 29 og Luk.

12, 5. Jakob benytter det i 3, 6, hvor han siger, at Tungen er optændt af Ge'enna.

Vakte Jesus almindelig Opsigt ved sin Lære og Læremaade, saa vakte han ualmindelig Opsigt ogsaa ved sine Mirakler. I Matt. 4, 23 heder det, at han „helbredede al Sygdom og Skrøbelighed blandt Folket". Det var især saadanne syge, han lægte, der ikke kunde læges af Mennesker saasom spedalske, maanesyge, døvstumme, lamme, besatte, blinde. Af en maanesyg har vi en Skildring i Matt. 17, 15. Sygdommen ytrede sig som Epilepsi eller faldende Syge. Den havde sin Grund i Djævlebesættelse. De besatte var legemlig besat af Satan. Besættelsen aabenbarede sig i Sygdomme som Maanesyge og Sindssygdom. De besatte, som skildres i Matt 8, 28 følg. var gale. De var besat af flere onde Aander. At de var virkelig besat legemlig, sees deraf, at de urene Aander farer ind i Svinehjorden. De giver sig ogsaa tilkjende derved, at de kalder Jesus Guds Søn og spørger ham, om han er kommet for at pine dem før Tiden, det vil sige, straffe dem før Dommedag, saa at de ikke mere skal faa Anledning til at plage Menneskene.

Han ikke blot helbredede de syge, men opvakte ogsaa døde. Disse var ikke Mennesker, der var faldet i Afmagt, ikke skindøde, men virkelig døde. Lazarus havde ligget fire Dage i Graven og havde begyndt at stinke, noget, der er et sikkert Tegn paa Død. Selv henviser Jesus de to Johannesdisciple til den Kjendsgjærning, at han opreiste døde. Underfuldt bespiste han hungrige, han stillede Stormen og vandrede paa Vandet.

For det meste gjorde han sine Undergjærninger uden noget Middel. Han talte, og det skede, som han talte. Men han berørte ofte dem, paa hvem han vilde gjøre et Mirakel. Den spedalske i Matt. 8 rørte han ved. Peters Svigermoders Haand rørte han ved Matt. 8. Jairus's Datter tog han fat ved Haanden Matt. 9. Han lagde Hænderne paa hin Kvinde, der i atten Aar havde paa Grund af en Skrøbeligheds Aand været sammenkrumpen Luk. 13, 11 følg.

Den blodsottige Kvinde blev helbredet ved at berøre ikke ham selv, men blot Sømmen af hans Klædebon Matt. 9, 20 følg. Markus fortæller i 5, 30, at Jesus, saa snart Kvinden havde berørt hans Klæder, mærkede, at en Kraft udgik

fra ham. I Matt. 14, 36 læser vi: „Og de bad ham, at de kun maatte røre ved Sømmen af hans Klædebon, og alle de, som rørte derved, blev helbredet."

Sommetider berørte han den Del af Legemet, som var syg. Han berørte Øinene paa de to blinde i Matt. 9, 27 følg., og ligeledes paa de to blinde i 20, 30 følg. Nu og da benyttede han Spyt som Middel. Han lagde sine Fingre i Ørene paa den døvstumme i Mark. 7, 32 følg. og berørte hans Tunge med sit Spyt. Han spyttede i Øinene paa den blinde i 8, 22 følg. Han spyttede paa Jorden og gjorde Dynd af Spyttet og smurte det paa den blindfødtes Øine i Joh. 9, 1 følg. Der siges intetsteds, at han brugte Olje. Der fortælles derimod, at Apostlene, som han havde sendt ud to og to for at prædike og helbrede, benyttede Olje: „Og de drev mange Djævle ud og salvede mange syge med Olje og helbredede dem" Mark. 6, 13. Jesus havde sandsynligvis paalagde dem at bruge Olje.

Spyttet benyttede han ikke, som om det skulde have været en lægende Medicin i sig selv. Det havde jo ikke nogen lægende Kraft i sig selv. Oljen havde heller ikke nogen lægende Kraft i sig selv, skjønt den var i hine Dage af mange betragtet som et Lægemiddel. Den helbredende Kraft var ikke i hans Spyt, i hans Klæder eller i hans Legeme. Den laa i hans Vilje, i hans Personlighed. Ved sit Legeme, sine Klæder og Spyttet førte han den helbredende Kraft, der stammede fra Viljen, over paa de syge.

Han helbredede da ogsaa hyppigt uden Spyt og uden at berøre de syge. „Jeg vil, bliv ren!" sagde han til den spedalske i Matt. 8, 2 følg. I disse Ord tilkjendegiver han, at Helbredelsen har sin Kilde i hans Vilje. Der meldes intet om, at han berørte den værkbrudne, og intet om, at han berørte den, som havde den visne Haand i Matt. 12, 10 følg. De ti spedalske berørte han ikke Luk. 17, 12 følg. Han berørte ikke den døde Yngling af Nain; men vel tog han paa Baaren. Dog hans Berørelse af Baaren skede kun for at bringe Bærerne til at staa stille. Hans Berørelse af Baaren førte over paa Bærerne en saadan Kraft fra hans Vilje, at de maatte stanse Luk. 7, 12 følg. Lazarus tog han ikke paa Joh. 11.

Han behøvede ikke engang at være i Nærheden af de

syge. Paa Afstand lægte han Høvedsmandens Dreng Matt. 8, 5 følg. Den kananæiske Kvindes Datter lægte han paa Afstand 15, 22 følg. Den kongelige Mands Søn, som døde i Kapernaum, opvakte han fra de døde, medens han selv var i Kana Joh. 4, 46 følg.

I Regelen udførte han sine Helbredelser i andres Nærværelse. Den døvstumme i Mark. 7, 32 følg. tog han dog af en eller andn Grund i Enrum fra Folket, for at han i Enrum kunde udføre Miraklet paa ham. Den blinde, som blev ført til ham i Byen Bethsaida ledede han af en eller anden Grund udenfor Byen fra Folket for der at læge ham 8, 22 følg.

Oftest indtraadte fuldkommen Helbredelse straks. Den blinde i Mark. 8, 22 følg. gav han dog ikke det fuldstændige Syn med en Gang af en eller anden Grund. Efter den første Behandling saa den blinde uklart; thi Menneskene saa han som Træer. Efter at Jesus havde lagt sine Hænder anden Gang paa ham, saa han klart. Den blindfødte fik ikke sit Syn, førend han havde vasket af sine Øine i Siloahs Dam det Dynd, Jesus havde smurt paa dem Joh. 9, 1 følg.

Som Betingelse for Helbredelse fordrede han Tro. „Datter din Tro har frelst dig; gaa bort i Fred, og vær helbredet fra din Plage!" sagde han til den blodfottige Kvinde. I Matt. 13, 58 heder det: „Og han gjorde ikke der (i sin Fædreneby Nazaret) mange kraftige Gjærninger for deres Vantros Skyld." Markus siger i 6, 5: „Og han kunde der slet ingen kraftig Gjærning gjøre undtagen, at han lagde Hænderne paa nogle faa syge og helbredede dem. Og han forundrede sig over deres Vantro." Naar det heder, at han ikke kunde, saa er Meningen ikke den, at han manglede Kraft til at læge de vantroe. Hvis han havde villet, havde han helbredet ogsaa dem; men han vilde ikke. Han havde en Plan, som han fulgte.

Jesus vilde ikke helbrede de vantroe. Det var en Straf over dem for deres Vantro. Efter den Plan, som han fulgte, kunde han ikke læge dem. Han som formaaede ved det blotte Ord at bringe Figentræet til at visne og Stormen til at lægge sig, havde vissélig Kraft til at helbrede ogsaa vantroe, hvis han havde villet.

Det er forresten vist, at han lægte saadanne, der ikke

havde Tro paa ham. Da Jesus toges tilfange, huggede Peter det høire Øre af paa Ypperstepræstens Tjener. Jesus rørte ved dennes Øre og lægte det. Det er usikkert, om denne Tjener havde Tro Luk. 22, 50. 51. Den syge, som laa ved Bethesda Dam, havde ikke Tro paa Jesu Magt til at helbrede. Han kjendte ikke Jesus, som talte med ham; han bad ikke om Helbredelse. Havde han kjendt ham og troet, havde han bedt ham. Troen ytrer sig i Bøn. Han ønskede dog at blive lægt ved at blive kastet i Dammen, Joh. 5, 5 følg. De sindssvage havde ingen Tro paa ham. Skjønt de ovenfor nævnte Personer ikke kan siges at have havt Tro, saa kan de heller ikke siges at have været vantroe i Lighed med f. Eks. Folket i Nazaret. De manglede Tro, fordi de ikke kjendte ham. Folket i Nazaret kjendte ham til en vis Grad og forkastede ham i Vantro. Om de første kan vi derfor ikke sige, at de var vantroe som Folket i Nazaret.

Den Tro, der var en Betingelse for Helbredelse, var ikke netop den saliggjørende Tro, men en Tro paa Jesu Magt til at læge. Det sees af det, han siger til de to blinde i Matt. 9, 28: „Tror I, at jeg kan gjøre dette (helbrede eder)?" Dertil svarede de: „Ja, Herre!" Af de ti spedalske, han rensede, vendte de ni ikke tilbage for at takke ham. Disse kan ikke have havt den saliggjørende Tro, da de ikke takkede ham. Den saliggjørende Tro ytrer sig blandt andet i Tak for modtagne Velgjærninger.

Andres Tro og Forbøn hjalp de syge med Hensyn til Helbredelse. Til den kananæiske Kvinde, som bad for sin Datter, sagde han: „O, Kvinde! Din Tro er stor; dig ske, som du vil!" Til Høvedsmanden, der bad ham for sin døende Tjener, sagde han: „Gaa bort, og dig ske, som du troede."

Der fortælles ikke nogetsteds, at de helbredede igjen blev syge af den samme Sygdom. Der siges ikke nogetsteds, at han atter helbrede nogen, som han havde helbredet før. Helbredelsen var vedvarende. Gik han ivei med at helbrede en Person, fandt Helbredelse bestandigt Sted.

Sine Undergjærninger udførte han ikke for at vække Opsigt. Han forbød gjentagne Gange, at man talte om dem. Han ansaa dem for at være af underordnet Betydning i sin Virksomhed som Messias. De var et Middel, hvorved han

aabenbarede, hvem han var, og hvorved han vilde drage Menneskene til sig, for at de i ham kunde finde Helbredelse for sin Sjæl, en Helbredelse, der i hans Øine var af overmaade større Betydning end Legemets Helbredelse. Naar vi betragter den Magtfuldkommenhed, hvormed han gjorde sine Undere, da ser vi, at de er Vidnesbyrd ikke blot om hans Sendelse af Gud og om hans Messianitet, men ogsaa om hans guddommelige Majestæt. Disciplene saa hans guddommelige Herlighed aabenbare sig i hin Undergjærning i Brylupet i Kana, hvor han gjorde Vand til Vin Joh. 2, 1 følg. Derfor skriver Joh. i V. 11: „Denne Begyndelse paa sine Tegn gjorde Jesus i Kana i Galilæa og aabenbarede sin Herlighed; og hans Disciple troede paa ham." Det Ord (doksa), som er oversat Herlighed, betegner hans guddommelige Herlighed.

Flere Guds Mænd i det gamle Testamente gjorde Mirakler; men de fik Magt dertil af Gud. Apostlene gjorde Mirakler; men de fik Magt dertil af Jesus. Han gjorde sine Undere i sin egen og Faderens Kraft. Apostlene i hans Kraft. Derfor heder det i Matt. 10, 1: „Og han kaldte sine tolv Disciple til sig og gav dem Magt over de urene Aander at uddrive dem og til at helbrede al Sygdom og al Skrøbelighed."

At negte Miraklernes Mulighed vilde være taabeligt. Vi kan ikke forklare dem af naturlige Aarsager. Af den Grund kaldes de Mirakler eller Undere. Vi kalder ikke det et Under, som vi ser ske ved Naturens Kræfter og efter Naturens Love. At negte Miraklernes Mulighed fører logisk Atheisme eller Gudsfornegtelse. Gud kan ikke være afhængig af Naturen. Hvis han var afhængig af den, var han ikke Gud. Gud maa være uafhængig af den Natur, af de Naturens Kræfter og Love, hvis Ophavsmand han er. Han maa være Herre over Naturens Kræfter og Love, saa at han kan overvinde dens Kræfter og gjøre Ting, som, saavidt vi ser, ikke sker efter Naturens Love. Undere er mulige.

Engang i Tiden var der intet Liv paa vor Jord. Der var ingen Plante, intet Dyr, intet Menneske. Det lærer Gud i sit Ord. I 1 Moseb. 1, 2 heder det: „Og Jorden var øde og tom." Videnskaben lærer det samme. Til dette Resultat er den kommet ved Undersøgelser. Senere blev der Liv, der

blev Planter, Dyr og Mennesker. Hvorledes opstaar det nu? Der var blandt Videnskabsmændene to noget forskjellige Opfatninger med Hensyn til, hvorledes Livet opstaar. Somme mente, at, skjønt de høiere levende Skabninger kun kan komme af forudgaaende Liv, af Sæd, hvori Livsprincipet er, saa kan de lavere levende Skabninger opstaa af noget, hvori der intet Liv er, det er, uden Sæd. Denne Slags Oprindelse har man med et latinsk Udtryk kaldt generatio spontanea. Andre mente, at ogsaa de lavere levende Skabninger kan kun fremkomme af noget, hvori der er Liv, af Sæd. I nyere Tider har Naturforskerne foretaget indgaaende Undersøgelser med Hensyn til, hvorledes Livet opstaar. Den franske Naturforsker Pouchet offentliggjorde i 1858 Resultatet af sine Undersøgelser, og dette var, at Liv kan opstaa uden forudgaaende Liv. Offentliggjørelsen af Resultatet af Pouchets Undersøgelser bragte Verdens store Naturforskere til at underkaste Spørgsmaalet en grundig Undersøgelse. Blandt disse Videnskabsmænd var Englænderen John Tyndall, død 1893, og Franskmanden Pasteur, død 1895. Resultatet af deres Forskninger blev dette, at intet Liv kan opstaa efter de nuværende Naturlove uden forudgaaende Liv. Spørgsmaalet er afgjort for stedse.

Englænderen Darwin, død 1882, Udviklingslærens Fader, holdt paa, at Liv ikke kan opstaa uden forudgaaende Liv. Han lærte, at der oprindelig var kun en levende Skabning eller i det høieste kun nogle faa, og paastod, at af denne første Skabning eller disse faa første Skabninger har alle andre levende Skabninger, hvortil ogsaa Menneskene hører, udviklet sig. Darwin lærte, at den første Skabning eller de faa første Skabninger havde Gud frembragt og givet Livet ved en Skabelses-handling. Før Darwin havde Franskmanden Lamarck paastaaet, at Dyrene opstod af to Urformer, og at disse to opstod ved en generatio spontanea, det er, af sig selv eller uden Sæd.

Videnskabsmændenes enstemmige Lære nu er altsaa den, at Liv ikke kan opstaa uden forudgaaende Liv efter de nuværende Naturlove. Tyndall udtaler Naturforskernes Lære, naar han siger, at der ikke findes det ringeste Bevis for, at Livet opstaar i vore Dage uden forudgaaende Liv. Som før sagt fastholder de ogsaa, at der var en Tid, da der intet

Liv var paa vor Jord. Hvorledes opstod det da i Begyndelsen? Videnskaben er stum; som Videnskab ved den det ikke. Flere Aar tilbage havde mange store Videnskabsmænd et Møde i London, England. Mødets Formand sagde: „Det er en Kjendsgjærning saa vis som Tyngdekraftens Lov, at Liv kun kan komme af Liv" og antydede, at det første Liv paa Jorden bragtes af en Sten, som faldt ned fra Himmelrummet. Naturligvis mener ikke nogen Naturforsker alvorlig, at det første Liv paa vor Jord opstod paa denne Maade. For Videnskaben er Livets Oprindelse noget uforklarligt. Her har vi Skabelsens Mirakel. Gud lærer i sit Ord, at han skabte Livet.

Naar Gud gjør et Mirakel, overvinder hans Kraft, der er større end Naturens Kraft, Naturens Kraft. Vi ved af Erfaring, at en Kraft i Naturen kan overvinde en anden i den. Vi kan kaste en Sten, som ifølge Tyngdekraften ligger paa Jorden, og Tyngdekraften overvindes for en Tid af en anden Kraft. Fuglen flyver, og Tyngdekraften beseires. Nogle Aar siden kjendte man intet Middel mod Vandskræk og Diftheria, nu kjender man Lægemidler, som helbreder disse Sygdomme. Miraklerne er mulige, dog, de er ikke blot mulige, de er endogsaa sandsynlige. Det er aabenbart, at Menneskene ikke har rettet sig efter de moralsk Love, men har overtraadt dem, noget, der har bragt megen Elendighed over dem. Det er sandsynligt, at Gud har fundet det nødvendigt at gjøre noget ualmindeligt, det er, underfuldt for at bringe dem ud af det moralske Misforhold og redde dem ud af den deraf følgende Elendighed.

At Jesus gjorde Mirakler er ligesaa vist som overhovedet noget, der fortælles i vore Evangelier. Beviserne for Jesu Mirakler er ligesaa stærke som Beviserne for nogen anden Ting, som er gjort i Fortiden. De første, som blev Jesu Disciple, blev det, fordi de var Vidner til hans Undere. Apostlene forkyndte, at han gjorde dem. De forkyndte, hvilke de var. De forkyndte det for mangfoldige, som havde været Jesu samtidige. Det indrømmer alle. De var ærlige Folk, der forkyndte kun, hvad de havde været Vidner til. De fleste af Jøderne var deres og Jesu Fiender; men Jøderne negtede ikke Jesu Undergjærninger. De indrømmede, at han gjorde dem; men de paastod, at han gjorde dem ved Djæve-

lens Magt De har aldrig negtet dem. De negter dem ikke nu. Apostlene gjorde Mirakler i Jesu Navn baade før og efter Jesu Død. Paulus siger i et Brev, som alle indrømmer er skrevet af ham, om sine Mirakler i Korinth: „En Apostels Tegn er blevet gjort blandt eder med al Taalmodighed ved Tegn og Undere og kraftige Gjærninger" 2 Kor. 12, 12.

I Kristendommens Grundlæggelsestid var Miraklerne af stor Betydning. De var Kreditiver eller Beviser for, at Jesus var Messias og Guds Søn og Apostlene hans udsendte og saaledes for Kristendommens Guddommelighed. Derfor var de saa hyppige dengang. Virkelige Undere er imidlertid nu og da vitterlig blevet gjort lige ned til vore Dage. Flere Undere er i Tidens Løb skeet end de, vi har Rede paa. Ofte finder Begivenheder Sted, om hvilke man siger, at de er tilfældige, fordi man ikke kan forklare dem. Intet sker tilfældigt i Tilværelsen. Enhver Virkning har en Aarsag. Ofte sker Ting, som man tilskriver naturlige Aarsager, skjønt de er Mirakler. Havde man skarpere Syn end det, man har, vilde man se, at Ting, som man mener sker efter Naturens Love, ikke sker efter dem, men er Mirakler. Flere Mirakler end de, der finder Sted, vilde ske, dersom der ikke var saa megen Vantro blandt os. Vi ligner altfor meget Folket i Nazaret i Vantro. At Ting urgives for Mirakler, som ikke er det, er ligesaalidt noget Bevis for, at ikke Mirakler har fundet Sted og ikke finder Sted som Løgn er noget Bevis for, at der ikke gives nogen Sandhed.

Usædvanlig Opsigt gjorde Jesus ved sine Undere og sine øvrige Gjærninger, og skjønt der burde have været kun en Mening om ham paa Grund af hans Virksomhed, blev han en saare omstridt Person. En omstridt Person har han været ned gjennem Tiden, er det idag og vil blive det indtil Dagenes Ende. Jesus spurgte sine Disciple i Matt. 16, 13, hvem Menneskene ansaa ham for at være, og de svarede i V. 14: „Nogle siger, at du er Johannes den Døber, men andre Elias, men andre Jeremias eller en af Profeterne." De, der troede, at Jesus var Johannes den Døber, mente, at denne va ropreist fra de døde. Herodes Antipas, som havde ladet ham halshuggge, var en af dem, som troede, Jesus var Døberen, opreist fra de døde, og han frygtede. Der var et Sagn blandt Jøderne, at Jeremias, der levede, da Salo-

mos Tempel ødelagdes af Nebukadnezar, havde før dets Ødelæggelse taget Pagtens Ark ud af det og gjemt det i en Hule paa Moses's Bjerg, og at han skulde opstaa fra de døde og bringe den tilbage, naar Messias kom. Da mange Jøder mente, at Elias skulde komme tilbage fra Himmelen som Messias's Forløber, saa mente altsaa de, der ansaa Jesus for Elias, at Jesus var Messias's Forløber. Ingen af de ovenfor nævnte Klasser betragtede Jesus som Messias. Hans Brødre troede ikke, han var Messias Joh. 7, 5, skjønt de vel som mange andre betragtede ham som en Lærer, en Profet.

Der var en anden Klasse, der i Jesus saa Messias: „Du er Kristus, den levende Guds Søn", dette var Apostlenes Bekjendelse. Der var mange andre end Apostlene, som havde den Mening, at han var Messias, der var ogsaa mange, som ikke var visse paa, om han var Messias. De syntes, han maatte være det paa Grund af sine Gjærninger; men de var ikke ganske overbevist. „Mon denne ikke er den Davids Søn?" sagde de. Der var ogsaa det, der talte imod, at han var Messias efter deres Mening; thi de ventede, at Messias skulde oprette et jordisk Rige, noget, Jesus ikke vilde gjøre.

Saa har vi hans Fiender. Disse tilhørte fornemlig Presteskabet. Blandt det almindelige Folk havde han en Masse Venner, skjønt mange ansaa ham for kun en Profet og ikke for Messias. Blandt Lærerne og Presteskabet havde han ogsaa Venner f. Eks. Nikodemus; men de udgjorde Mindretallet. Det store Flertal stillede sig i fiendtlig Forhold til ham straks efter hans offentlige Virksomheds Begyndelse. De gjorde den Paastand ,at sine Undere udførte han ved Djævelens Magt. De kaldte ham en Fraadser og Vindranker Matt. 11, 19, de ansaa ham for en Synder, fordi han omgikkes Toldere og Syndere, sad tilbords med dem og tog sig af dem, helbredede paa Sabbaten og ikke iagttog Fædrenes Skikke. De anklagede ham for Gudsbespottelse og paastod, han var en Folkeopvigler og Folkeforfører. De benævnte ham en Samaritan, det vil sige, en falsk Lærer og Modstander af Jøderne som Guds Folk; thi de betragtede Samaritanerne som falsklærende og Fiender af Jøderne Joh. 8, 48. De beskyldte ham for at være besat af Djævelen og at være gal: „Han har Djævelen og er gal; hvorfor hører I ham?" 10, 20.

Den indbyrdes Uenighed blandt Lærerne og Præsteskabet med Hensyn til Jesus kom ofte frem. Et Mindretal tog ham i Forsvar, naar Flertallet udkastede sine Beskyldninger mod ham. I Anledning af Helbredelsen af den blindfødte paa en Sabbat læser vi i 9, 16: „Da sagde nogle af Farisæerne: Dette Menneske (Jesus) er ikke af Gud, efterdi han ikke holder Sabbaten. Andre sagde: Hvorledes kan et syndigt Menneske gjøre saadanne Tegn? Og der var Strid blandt dem." Vi ser af 10, 19, at der blev Splid blandt dem paa Grund af hans Tale, hvori han blandt andet havde sagt, at han var den gode Hyrde. Da mange sagde, at han var besat af Djævelen og var gal, forsvarede andre ham og sagde: „Dette er ikke en besat Mands Ord; mon en Djævel kan aabne blindes Øine?"

Stor Strid var der ogsaa blandt Folkt om ham. Somme af det holdt med den fiendtligsindede Del af Lærerne og Præsteskabet, andre med den venligsindede Del af dem. „Og der var megen Mumlen om ham blandt Folket. Nogle sagde: Han er god. Men andre sagde: Nei, han forfører Folket", det er, bringer det paa Afveie ved sin falske Lære 7, 12. De, der var hans Venner blandt Folket, vovede ikke aabent at udtale sig til hans Fordel af Frygt for den fiendtligsindede Del af Lærerne og Presteskabet V. 13.

I Galilæa havde han sine fleste Venner, i Judæa og især i Jerusalem sine fleste Fiender; thi Jerusalem, hvor Templet stod, var det jødiske Presteskabs Midtpunkt og Fæstning. Naar Jesus paa Høitiderne talte til de store Skarer af Prester, Lærere og Lægfolk i Templets Forgaarde, opstod der straks heftig og almindelig Strid om ham.

Mod de jødiske Lærere og Prester traadte Jesus op og derved paadrog han sig deres Fiendskab. De var falske Lærere. Sadducæere, hvoraf der ikke var faa Lærere og Prester, negtede Opstandelsen, Livet efter dette og Englenes Tilværelse. Farisæerne, der udgjorde Flertallet af Lærerne og Presterne, lærte, at et Menneske bliver retfærdigt og saligt ved at holde Moseloven. Især med Farisæerne kom han i Strid. Baade indirekte og direkte angreb han især dem. I Lignelsen om den barmhjertige Samaritan anklager han Presterne og Leviterne for Ubarmhjertighed; thi han siger, at en Prest og en Levit saa Mennesket, som laa halvdød ved

Veien, men at de lod det ligge der i en døende Tilstand. En Samaritan derimod tog sig af den halvdøde, skjønt denne var en Jøde og altsaa hørte til det Folk, der var Samaritanernes Fiender. Presten og Leviten vilde ikke engang øve Barmhjertighed mod en af sit eget Folk. Jesus stiller de jødiske Prester og Leviter langt under Samaritanerne Luk. 10, 30 følg. I Lignelsen om Farisæerne og Tolderen i Luk. 18, 9 følg. straffer han Farisæerne for deres Egenretfærdighed, Hovmod og Ukjærlighed og stiller Tolderne langt over dem.

Da Jesus havde fremsat Lignelsen om Vingaardsmændene, forstod Farisæerne og Ypperstepresterne, at han havde talt om dem. Han sagde lige frem til dem i Matt. 21, 31: „Sandelig siger jeg eder, at Toldere og Skjøger gaar før eder ind i Himmeriges Rige." Han sagde til Folket, at Farisæerne var Hyklere, og formanede det til at vogte sig for deres Hykleri Luk. 12, 1. Han taler til Farisæerne saaledes i Matt. 12, 34: „I Øgleunger! Hvorledes kan I tale godt, I, som er onde? Thi af Hjertets Overflødighed taler Munden." Han pegte paa deres Ærgjerrighed: „Ve eder, I Farisæere, at I gjerne vil sidde paa de første Pladse i Synagogerne og hilses paa Torvene!" Luk. 11, 43. Farisæerne var pengegjerrige Luk. 16, 14. Jesus sagde lige til dem, at de opaad Enkers Huse og for et Syns Skyld bad længe Mark. 12, 40. Det jødiske Presteskab var misundeligt paa ham paa Grund af den store Indflydelse, han havde paa Folket, og paa Grund af den aandelige Overlegenhed, han besad Matt. 27, 18. Desuden svarede han som Messias ikke til dets Messiasforestillinger. En saadan Messias vilde det ikke have. Det vilde ikke, at han skulde være den, der regjerede: „Vi vil ikke, at denne skal regjere over os" Luk. 19, 14. Det var herskesygt og var bange for at miste sin Magt.

Ikke blot de vantroe Prester straffede han, men ogsaa den vantroe Del af Folket, ja, sine Venner straffede han, naar han saa noget urigtigt hos dem; men han straffede alle i den inderligste Kjærlighed til dem; thi han vilde frelse alle, enten de var hans Fiender eller Venner. Da han under sin sidste Reise til Jerusalem var kommet nær til Byen, græd han høit (i den græske Grundtekst eklause, græd høit, saa at de, der var rundt ham, hørte ham græde) over den. Han forudsaa, at Jerusalem vilde forkaste ham som Messias og

korsfæste ham under den forestaaende Paaskefest. Ikke over sig selv, sine forestaaende Lidelser, græd han; men over Byens Indbaanere, over Presterne og de andre Fiender, fordi de vilde stille sig saaledes til ham og derved føre over sig selv og sine Efterkommere en forskrækkelig Straf. Hvor elskede han dem ikke! Hvor gjerne vilde han ikke, at de skulde have omvendt sig! Det kommer ogsaa tilsyne i de Ord, han udtaler: „Dersom du dog vidste, endog paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred! Men nu er et skjult for dine Øine. Thi de Dage skal komme over dig, da dine Fiender skal kaste en Vold op omkring dig og beleire dig rundt omkring og trænge dig allevegne, og de skal aldeles ødelægge dig og dine Børn i dig og ikke lade Sten paa Sten i dig, fordi du ikke kjendte din Besøgelses Tid" Luk. 19, 41 følg.

Striden mellem Jesus paa den ene Side og de vantro Prester med disses Tilhængere paa den anden, en Strid, der begyndte straks efter hans første offentlige Fremtræden, øgedes stadigt. Presterne tog tidlig den Beslutning at slaa ham ihjel Joh. 5, 16. Det var navnlig Modstanderne i Judæa og især i Jerusalem der fattede denne Beslutning. Vi læser i Joh. 7, 1 følgende: „Og derefter drog Jesus omkring i Galilæa; thi han vilde ikke drage om i Judæa, fordi Jøderne søgte at slaa ham ihjel." Han vilde ikke drage om i Judæa for ikke at udsætte sig for sine derværende Fienders Efterstræbelser og derved lade sig hindre i sin Virksomhed. Han foretrak at virke blandt Befolkningen i Galilæa, blandt hvilken hans Virksomhed bar Frugt, fordi den ikke stillede sig i et saadant fiendtlig Forhold til ham som det, hvori Jøderne i Judæa stillede sig til ham. Kun naar hans Time kom, vilde han overgive sig i sine Fienders Hænder.

Atter og atter kom han alligevel til Judæa og Jerusalem, uagtet han vidste, at Jøderne vilde gjøre, hvad de kunde kunde for at gribe ham og slaa ham ihjel. Til Løvsalernes Fest reiste han ikke sammen med Folket, men som i Løndom sammen med sine Disciple Joh. 7, 10. Da han ikke kom i Følge med Galilæerne til Jerusalem, ledte Fienderne efter ham paa Høitiden og spurgte: „Hvor er han?" Midt i Høitiden gik han op i Templet og lærte. Jøderne søgte at gribe ham. Fariseerne og Ypperstepresterne sendte Retstjenere for at gribe ham, og somme af Folket vilde gribe ham,

ingen vovede det; thi hans Time var endnu ikke kommet. Og i Synedriet tog Nikodemus Mod til sig og gjorde det opmærksom paa, at det ikke handlede efter Moseloven, naar det uden Undersøgelse, om Jesus var skyldig eller ikke, stillede sig fiendtlig til ham, som om han var skyldig. Farisæerne i Synederiet kaldte dem af det almindelige Folk, der holdt med Jesus, en uvidende Hob, Pøbel, over hvilken Guds Vrede hvilede: „Men denne Hob, som ikke kjender Loven, er forbandet." Farisæerne udmærkede sig ved Nidkjærhed Joh. 7.

Den følgende Dag lærte han atter i Templet. Han talte ved Templets Kiste en Tid. Der var egentlig tretten Kister. De stod i den af Templets Forgaarde, hvor Kvinderne kom sammen. I dem lagdes Gaver til Templet. Jesus talte i de forskjellige Forgaarde. Han sagde til Jøderne, at de søgte at slaa ham ihjel, ham, der havde sagt dem Sandheden, som han havde hørt af Gud. Ingen lagde Haanden paa ham. De tog rigtignok Stene op for at stene ham; men han skjulte sig og gik ud af Templet. Maaske skjulte han sig i Folkehoben Joh. 8.

Under Tempelvielsens Fest vilde Jøderne atter stene ham; men han hindrede dem derfra ved sin Tale. Derpaa søgte de at gribe ham, og han undkom af deres Hænder Joh. 10. Tempelvielsens Fest holdtes om Vinteren, i December. Næste Vaar under Paaskefesten blev han korsfæstet.

Fra Jerusalem drog han efter Tempelvielsens Fest til Landet hinsides Jordan, til Provinsen Peræa, nemlig til det Sted i Peræa, hvor Johannes den Døber først døbte. Der knyttede sig skjønne Minder til dette Sted for Jesu Vedkommende. Der var han blevet døbt af sin Forløber, der havde han seet Aanden, som udrustede ham til det messianske Kald, dale ned over sig, og der havde han hørt Faderens Røst fra den aabne Himmel: „Denne er min Søn, den elskelige, i hvem jeg har Velbehag." Der ønskede han at dvæle en liden Tid før sin Lidelse i Jerusalem. Der kunde han i Ro berede sig paa, hvad der forestod ham, fordi han der ikke var udsat for sine Fienders Efterstræbelser, som Tilfældet vilde have været, hvis han var forblevet i Judæa og Jerusalem. Galilæa havde han forladt. Dertil vendte han ikke tilbage før efter sin Opstandelse. Han havde forladt Galilæa om Høsten og indfundet sig i Jerusalem under Løvsalernes Fest, som holdtes i Oktober, og havde virket i Jerusalem og Judæa til

Tempelvielsens Fest i December. Det var en vigtig Begivenhed, at han forlod Galilæa. De tre første Evangelier siger, at han begyndte at vende sit Ansigt mod Jerusalem. Mange af hans Venner i Galilæa havde forladt ham efter hans Tale i Kapernaum. Derom heder det i Joh. 6, 66: „Fra den Tid gik mange af hans Disciple tilbage og vandrede ikke mere med ham." Hvorfor? Paa Grund af hans Lære; thi han havde fremholdt, at han skulde give sit Kjød i Døden for Verdens Liv; men en Messias, der skulde lide Døden, vilde de ikke have. De havde forarget sig over hans Tale V. 51 følg. Desuden var Farisæerne blevet bitrere og bitrere og havde holdt Raad om at slaa ham ihjel Matt. 12, 14.

Hinsides Jordan troede mange paa ham. Hans Virksomhed der blev afbrudt ved Budskabet om hans Vens, Lazarus's, Sygdom. Dennes Søstre Martha og Maria sendte Bud efter ham. Han forlod da Stedet, drog til Bethania og opreiste Lazarus fra de døde. Bethania laa tæt ved Jerusalem. Mange af Jøderne troede paa ham paa Grund af dette Under. Presterne i Jerusalem fik Underretning derom. Synedriet kom sammen for at raadslaa. Et afgjørende Skridt maatte tages. Yppersteпresterne og Farisæerne sagde: „Hvad gjør vi? Thi dette Menneske (saaledes benævner de Jesus foragtelig) gjør mange Tegn. Dersom vi lader ham blive saaledes ved, vil alle tro paa ham, og Romerne vil komme og tage baade vort Land og Folk." De udtaler, at dersom alle tror paa Jesus, det vil sige, antager ham som Messias, da vil der blive Oprør mod Romerne, Landets Overherrer, fordi hine vil have Jesus til sin jordiske Konge, og vil ikke længere finde sig i romersk Overherredømme, hvoraf Følgen vil blive,, at Romerne vil tage fra dem den Magt og Frihed, Jøderne endnu havde under det romerske Overherredømme.

De vidste bedre, de vidste, at Jesus ikke gjorde Fordring paa at være Messias i politisk Betydning. En politisk Messias var det just, de vilde have. De var Hyklere, de var skinsyge paa Jesus, de var magtsyge, de ønskede at beholde den Magt over Folket, de havde under Romerne indtil deres Messias kom, af hvem de ventede at faa endnu mere Magt. De vidste, at troede alle paa Jesus, da var deres Magt tilintetgjort. Ypperstepresten Kaifas fremholdt, at det var gavnligt, at et Menneske, Jesus nemlig, døde for Folket, for at ikke det hele Folk skulde ødelægges af Romerne. Jesus maatte

dræbes, det var hans Mening. Flertallet i Synedriet var enigt med Ypperstepresten. Saa raadslog da Farisæerne og Ypperstepresterne fra den Dag af om at myrde ham. Fra den Tid vandrede han ikke mere aabenlyst blandt sine Modstandere, men drog med sine Disciple til en By ved Navn Efraim, som laa nær Ørkenen, flere Mil i nordøstlig Retning fra Jerusalem. Paaskefesten var nær; mange var allerede ankommet til Jerusalem for at rense sig før Paaske. I Templets Forgaard ledte de efter Jesus og sagde til hverandre: „Hvad tykkes eder om, at han ikke kommer til Høitiden?" De havde sine Tvil, om han vilde komme, eftersom han ikke var ankommet, og tænkte, at han kanske ikke vovede at komme; thi „Ypperstepresterne og Farisæerne havde givet Befaling til, at dersom nogen vidste, hvor han var, skulde han give det tilkjende, for at de kunde gribe ham" Joh. 11.

Straks før Høitiden forlod han Efraim og drog til Jeriko, hvor han traf sammen med Galilæere, der var paa Reise til Jerusalem, og med dem slog han Følge. Der var to blinde i Nærheden af Jeriko, hvilke han helbredede. Den enes Navn var Bartimæus. Timæus's Søn Mark. 10, 46. I Jeriko boede Overtolderen Sakkæus. Da han fik høre, at Jesus var i Følget, søgte han at faa se ham, men kunde ikke for Folket, da han var liden af Vækst. Han havde vel Rede paa, hvordan Jesus saa ud, saa at han kunde skjelne ham fra andre. Han gik foran Toget og steg op i et Morbærtræ. Da Jesus under sin Gang kom til Stedet, sagde han til ham: „Sakkæus, skynd dig og stig ned! Thi idag bør det mig at blive i dit Hus. Og han skyndte sig og steg ned og tog imod ham med Glæde." Ved denne Anledning fremsatte Jesus Lignelsen om de ti Pund. Fra Jeriko fortsatte han Reisen til Jerusalem og meget Folk fulgte med Luk. 19.

Seks Dage før Paaske kom han til Bethania, det vil sige, Fredags Aften; thi hint Aar begyndte Paaske Torsdag Aften den følgende Uge. I Bethania beredtes ham et Maaltid i Simon den spedalskes Hus. Denne Simon havde været spedalsk, men var blevet helbredet af Jesus. Maria og Lazarus var der. Martha opvartede ved Bordet, Lazarus sad tilbords med Jesus, og Maria salvede Jesu Fødder med uforfalsket meget kostbar Nardussalve og tørrede dem med sit Haar. Ifølge Matt. 26, 7 og Mark. 14, 3 salvede hun ogsaa hans

Hoved. Salvelsen af Gjæsternes Hoved var Skik; men Salvelsen af Føddderne var noget usædvanligt. Naar Maria salvede hans Fødder og tilmed tørrede dem med sit Haar, saa var det noget ualmindeligt, hvorved hun uden at tage Hensyn til Folkemeningen om denne sin Handling, gav tilkjende sin store Kjærlighed til ham, i hvem hun havde fundet den lovede Messias, og som havde opreist hendes Broder fra de døde. Om denne Handling af Maria sagde han ifølge Matthæus og Markus: „Sandelg siger jeg eder: Hvorsomhelst dette Evangelium bliver prædiket i den hele Verden, skal ogsa det, hun har gjort, omtales til hendes Ihukommelse."

En stor Mængde af Jøderne i Jerusalem fik vide, at han var Bethania, og de gik derud baade for Jesu Skyld og for Lazarus's Skyld, det levende Bevis for Jesu Magt til endogsaa at opvække døde. Mange af de vantroe Jøder troede paa Jesus, da de fandt, at han havde opreist Lazarus. Derfor raadslog Ypperstepresterne om at slaa ogsaa Lazarus ihjel.

Bethania laa paa den østlige Side af Oljebjerget paa høire Side af Veien fra Jeriko til Jerusalem og omtrent to Mil fra sidstnævnte By. Paa Grund af Jesu Opvækkelse af Lazarus kaldes det el Azarieh (Lazarus's Sted). Det beboes nu af Muhammedanere og er en ussel By paa omtrent 40 Huse.

Den følgende Dag holdt han sit Indtog i Jerusalem. Denne Dag var Palmesøndag. Han kom Fredags Aften, som før sagt, til Bethania. Der beredtes ham hint Maaltid, som blev holdt paa Sabbaten, og Dagen derefter reiste han til Jerusalem. Fra Fredags Aften til Lørdags Aften hvilede han. Den følgende Dag er Dagen efter Sabbaten, altsaa Søndag, Palmesøndag. Han paalagde to af sine Disciple at gaa til Bethfage, en liden By, som laa nærmere Jerusalem, og bringe sig en Aseninde og dennes Føl. De lagde sine Klæder, sine Overklæder paa dem, og han satte sig paa Aseninden̄s Føl. Mange fulgte ham, og da den store Mængde ,der var kommet til Høitiden, hørte, at han var paa Veien til Jerusalem, gik de ham imøde for at ledsage ham til Byen. De fleste af Folket bredte deres Overklæder paa Veien foran ham som Tæpper ,andre huggede Grene af Træerne og strøede dem foran ham. Baade de, der gik foran, og de, der gik bagefter, raabte: „Hosanna

(frels dog) Davids Søn (Jesus Messias)! Hosanna i det høieste!" De ansaa ham altsaa for Davids Søn, den ventede Messias, og bad til Gud i den høieste Himmel, at han maatte staa ham bi som Messias. Profetien i Sak. 9, 9 opfyldtes ved Jesu Indtog i Jerusalem.

Hele Byen blev sat i Bevægelse. Han rensede Templet anden Gang, helbredede syge og hyldedes ogsaa af Børnene, som raabte: „Hosanna Davids Søn!" Ved sit Indtog i Jerusalem og sin Renselse af Templet tilkjendegav han, at han var Messias . Skjønt hele Byen sattes i Bevægelse, blev der dog intet Opløb blandt de store Folkemasser. Farisæerne var raadvilde og sagde til hverandre: „I ser, at I ikke udretter noget; se, al Verden løber efter ham" Joh. 12, 19.

Søndag, Mandag og Tirsdag talte han i Templet, og om Aftenerne gik han til Bethania eller til Oljebjerget. I Matt. 21, 17 læser vi, at han den første Aften overnattede i Bethania, og Lukas siger i 21, 37. 38: „Men han lærte om Dagene i Templet; men om Nætterne gik han ud og blev Natten over paa det Bjerg, som kaldes Oljebjerget. Og alt Folket kom aarle til ham i Templet for at høre ham". Skjønt det vantroe Presteskab søgte at gribe ham, lagde ingen Haanden paa ham. Folket holdt med Jesus. Hans Taler gjorde saa vældigt Indtryk paa det, at det ansaa ham for en Profet. Det forundrede sig saare over hans Lære.

De tre første Evangelier eller Synoptikerne gjengiver en hel Del af, hvad han talte i disse Dage. Han forsvarede Børnene, som raabte: „Hosanna Davids Søn!" Han fremsatte Lignelserne om de to Sønner, Vingaardsmændene, Kongesønnens Bryllup, talte om Enkens Gave til Templet, svarer paa Farisæernes Spørgsmaal, om Jøderne bør betale Skat til den romerske Keiser, disputerede med Sadducæerne om Opstandelsen og med Farisæerne om Messias Matt. 21—22; Mark. 12, 41—44.

I Matt. 23 henvender han sig til Farisæerne og de skriftlærde i Folkets Paahør og skildrer dem. Han gjør et stærkt Angreb paa disse Hyklere. Han raaber otte Gange ve over dem. Han kalder dem Hyklere, blinde Veiledere, Daarer, Hugorme og Øgleunger. Han siger, de tillukker Himmeriges Rige for Menneskene, at de selv ikke gaar ind og tillader heller ikke andre at gaa ind, at de drager om til-

lands og tilvands for at gjøre en Tilhænger, og at naar han er blevet det, gjør de et Helvedes (Gehennas) Barn af ham (et Barn, som hjemfalder til Gehenna) dobbelt mere, end de selv er, det er, Børn, som hjemfalder til Gehenna. De er udvortes retfærdige, siger han, men indvortes fulde af Rov og Uretfærdighed, som ikke skal kunne undfly Dommen, men ved hvilken de skal henvises til Gehenna. Derpaa henvender han sig til Jerusalems Indbyggere i Bedrøvelse over, at de sammen med sine Ledere har forhærdet sig mod Sandheden, forudforkynder Jerusalems Ødelæggelse og fremholder, at engang skal de maatte erkjende ham for Messias: „Jerusalem, Jerusalem, som ihjelslaar Profeterne og stener dem, er sendt til dig! Hvor ofte vilde jeg forsamlet dine Børn, ligervis som en Høne forsamler sine Kyllinger under sine Vinger! Og vilde ikke. Se, eders Hus skal lades eder øde. Thi jeg siger eder: I skal fra nu af ikke se mig, indtil I siger: Velsignet være den, som kommer i Herrens Navn!" Fra nu af skal de ikke mere se ham i Templet; han afslutter nu sin Virksomhed blandt dem. De har ikke villet omvende sig og antage ham som Messias; men naar han kommer igjen til Dom i al sin Herlighed, skal de være nødt til at bekjende, han er Messias. Hermed kan vi sammenligne, hvad Paulus siger i Filip. 2, 10, at nemlig i Jesu Navn skal hvert Knæ bøie sig, og hver Tunge skal bekjende, at han er en Herre til Gud Faders Ære. Efter at have afsluttet sin Tale i 23 tager han Afsked med dem. Denne Tale var den sidste, han holdt i Templet. Dette forlader han for bestandigt. Denne Tale holdt han Tirsdag, altsaa to Dage før Paaske 24, 1; 26, 1. 2.

Evangelisten Johannes meddeler lidet af, hvad Jesus sagde i Templet de sidste Dage. Hvad han meddeler, staar i Kap. 12. Han talte om sin snarlige Herliggjørelse, om at han som Hvedekornet maa dø for at bringe Menneskene megen Frelse, om at man maa fornegte sig selv og følge ham, hvis man vil blive salig og æret af Faderen, om sin forestaaende Korsfæstelse og om Nødvendigheden af, at de troede ham, medens han som Lyset var blandt dem V. 23—36. Men Johannes skriver i V. 37: „Men uagtet han havde gjort saa mange Tegn for deres Øine, troede de dog ikke paa ham." De troede ikke, at han var Messias.. De saa ikke i

sin Forhærdelse, at hans Undere godtgjorde hans Messianitet. Johannes siger, at Esaias's Ord opfyldtes paa dem: „Hvem har troet det, han hørte af os, og for hvem er Herrens Arm aabenbaret" (53, 1) og: „Han (Gud) har forblindet deres Øine og forhærdet deres Hjerte, for at de ikke skal se med Øinene og forstaa med Hjertet og omvende sig, og jeg helbrede dem" (6, 9. 10). I V. 44 fortæller Johannes ,at Jesus raabte under sin Tale, hvis Hovedindhold Evangelisten meddeler i V. 44—50. I denne Tale fremholder Jesus sin overnaturlige Værdighed, at Frelsen faaes af ham, og at hans Ord skal dømme dem paa den yderste Dag, fordi de er Guds Ord. Han raabte i Templet; thi han vilde, at alle skulde høre, hvad han sagde, og vilde lade dem forstaa, hvor vigtigt det var for dem, som han udtalte i Templet for sidste Gang. Dog, han havde ogsaa tidligere f. Eks. under Løvsalernes Fest raabt i Templet Joh. 7, 28. 37.

En betydelig Del af Jøderne var gunstigt stemt for Jesus. De saa i ham en stor Profet. De betragtede ham ogsaa som den ventede Messias. Det Folk f. Eks., som ledsagede ham under hans Indtog i Jerusalem, ansaa ham for Messias. Dog vaklede saa mange i sin Mening om ham, Snart ansaa de ham for kun en Profet, snart for Messias, der forresten skulde være efter deres Lære ikke blot Konge, men ogsaa Profet og Yppersteprest. Men naar de mente, han var Messias, da saa de i ham den Messias, de ventede paa, en jordisk, politisk Messias, en Messias, der skulde blive evindelig. En Messias, der skulde lide Døden, vilde de ikke have. Atter og atter fremholdt han i disse sidste Dage, at han skulde lide Døden. Af den Grund vilde de ikke erkjende ham for Messias; de vilde ikke tro, de forhærdede sit Hjerte. Hver Gang Jesus havde siden sin offentlige Fremtræden ladet Jøderne forstaa, at han skulde lide Døden, havde de forarget sig over denne hans Tale. En Profet derimod kunde han være, selv om han skulde lide Døden ;thi saa mangen Profet var blevet slaaet ihjel. Naar Johannes siger, at de ikke troede, da mener han, de ikke troede, han var Messias.

Der var dog en Del af Folket, der trods hans Udsagn om, at han skulde lide Døden, betragtede ham som Messias, og der var ogsaa en Del Prester, som havde samme Anskuelse om ham. Johannes beretter i V. 42. 43, at der var

mange endogsaa i Synedriet, som troede paa ham: „Alligevel troede endog mange af de øverste paa ham; men for Farisæernes Skyld bekjendte de det ikke, for at de ikke skulde blive udelukket af Synagogen; thi de elskede Menneskenes Ære mere end Guds Ære." Med de øverste menes Medlemmer af Synedriet. Nikodemus og Josef af Arimathæa var to af Jesu Venner i dette Jødernes høieste Raad. Der nævnes ikke flere. Saa var der Prester og Lærere udenfor Synedriet, som troede. Jesus havde altsaa mange hemmelige Venner. Hans Modstandere var dog det store Flertal, og det farisæiske Parti var hans bitreste Fiender. Saadan var Stillingen, da han forlod Templet, saadan var Stillingen, efter hans næsten treaarige Virksomhed blandt dem.

Johannes beretter i V. 36, at da Jesus havde endt sin Tale i Templet, gik han bort og skjulte sig for dem. Hvor han skjulte sig, fortæller han ikke. Heller ikke Synoptikerne siger noget derom. Det antages i Almindelighed, at han opholdt sig i Bethania, dog, vi ved det ikke. Hans Moder var kommet til Høitiden og ligeledes mange, der stadigt havde været med ham. Vi ser af Matt. 24, 1 følg., at han Tirsdag ikke blot forlod Templet, men ogsaa Jerusalem; thi han gik til Oljebjerget. Af Luk. 22, 7 følg. ser vi, at han Torsdag var udenfor Byen; thi han paalagde Peter og Johannes at gaa ind i Byen og berede Paaskelammet. Han ønskede at tilbringe i Stilhed blandt sine nærmeste, sine Disciple og andre, de to sidste Dage, Onsdag og Torsdag, før han overgav sig i Synderes Hænder. Desuden fik derved de mange, der havde lyttet til hans Ord de tre sidste Dage i Templet, god Tid til for sig selv at overveie dem nærmere til Belærelse, dersom de vilde lade sig belære. Og det at han var borte, var skikket til at vise alle dem, der havde været venligsindet mod ham og lyttet til hans Taler, end tydeligere, hvilken stor Lærer de i ham havde havt, saa at hans Fraværelse maatte føles som et stort Savn.

Med sine Disciple gik Jesus ud til Oljebjerget Tirsdag. Der satte han sig ned. Derfra havdes en god Udsigt over Jerusalem. Der skildrer han profetisk for sine Disciple Templets og Jerusalems Ødelæggelse og de forudgaaende Tegn, sit andet Komme og Verdens Ende samt forudgaaende Tegn. Dernæst formaner han dem til Aarvaagenhed og fremsætter i Anledning heraf Lignelsen om de fem kloge og

de fem daarlige Jomfruer. Til Slutning opfordrer han dem i Lignelsen om de forskjellige Talenter til med Troskab at bruge de Gaver, hvormed han har udrustet dem ved sin Undervisning, og hvormed han vil udruste dem ved Pinseaanden, for at hans Rige kan udbredes efter hans Bortgang, og peger paa Regnskabet, de skal aflægge. Endelig skildrer han, hvorledes det skal gaa til paa Dommedag Matt. 24—25. Da han havde endt denne Tale til sine Disciple, sagde han: „I ved, at om to Dage bliver det Paaske, og Menneskets Søn skal forraades til at korsfæstes" 26, 2. Samtidigt forsamlede Synedriet sig hos Ypperstepresten Kaifas og raadslog om, hvorledes det kunde gribe ham med List og ihjelslaa ham. Men det ønskede ikke at gribe ham under Festen, da det var bange for Opløb V. 3. 4. 5. Jesus havde jo talrige Venner og især blandt de galilæiske Pilegrime. Omend mange ikke vilde tro paa ham som Messias, ansaa de ham dog for en stor Profet. Der var desuden mange, der, skjønt de ikke var egentlig venligsindet, dog ikke ønskede, at han skulde lide nogen Overlast, og allermindst ønskede de, at han skulde dræbes. Det var kun et betydeligt Mindretal, der forlangte dette. Det var kun hans bitre Fiender, det vantroe Presteskab i og udenfor Synedriet og dets Tilhængere. Presteskabet havde imidlertid stor Magt. Folket stod under et Hierarki eller Prestevælde, der sikkert var saa mægtigt som det, der er i den katholske Kirke. De Medlemmer af Synedriet, der kom sammen i Ypeprstepresten's Palads, blev da enige om ikke at gribe og slaa ham ihjel før efter Høitiden, naar de af hans Venner, der ikke boede i Jerusalem, vilde være afreist. De tænkte maaske, at han vilde efter Paaskefesten opholde sig paa et eller andet Sted enten i Jerusalem eller i dets Nærhed, ligesom han havde gjort efter Løvsalernes Fest i Oktober forleden Høst.

Planen om ikke at arrestere og dræbe ham uder Festen opgav de, fordi en af JesuDisciple, Judas Iskariotes, der hørte til hans fortroligste Kreds, Apostelkredsen, blev enig med Ypperstepresterne om at forraade ham, det vil sige, holde dem underrettet om, hvor han opholdt sig, og udpege ham for dem, der skulde paa deres Vegne gribe ham. Han gik til Ypperstepresterne og spurgte dem, hvor meget de vilde betale ham for Forræderiet. De tilbød ham treti Sølvpenge, og han antog dette Tilbud V. 14. 15. Det var rimeligvis Tirs-

dag Aften, at Forræderen henvendte sig til Ypperstepresterne. Ypperstepresterne blev glade over, hvad Judas vilde gjøre, siger Lukas i 22, 5, og han fortæller ogsaa i V. 6, at Judas søgte en beleilig Tid til at forraade Jesus uden Folkeopløb.

Torsdag beredte Peter og Johannes Paaskelammet, Paaskefesten var en stor Fest blandt Jøderne, som de feirede til Minde om Israels Folks Frelse fra Ægyptens Trældom ved Herrens Magt. Den varede i syv Dage og begyndte, da man spiste Paaskelammet Torsdag Aften den fjortende i Maaneden Nisan, der ogsaa kaldtes Abib, og var den første Maaned i Aaret 2 Moseb. 12,2. Jøderne brugte Maanemaaneder, og hver Maaned begyndte med Nymaane. Paaskelammet slagtedes i Templets Forgaard Torsdag Eftermiddag. Enhver Israelit kunde selv slagte det. Man tog det derefter hjem, hvor det spistes samen med usyret Brød og bitre Urter. Man spiste det i fuld Reisedragt. Deltagerne maatte have Belte om sine Lænder, Sko paa Fødderne og Stav i Haanden. Til Paaskefesten indfandt der sig saa mange Mennesker, at de ikke alle kunde finde Husrum i Jerusalem. Mange boede derfor i Telte i Byens Nærhed. De havde Tilladelse til at stege og spise Paaskelammet i sine Telte. Intet Ben maatte brydes paa det.

Jesus spiste ikke Paaskelammet i noget Telt, men i et Hus i Jerusalem. Da han befalede Peter og Johannes at berede Paaskelammet, opgav han ikke Navnet paa Husets Eiermand; men han fortalte dem, at, naar de kom ind i Byen, skulde et Menneske møde dem, som bar en Vandkrukke, og paalagde dem at følge ham ind i det Hus, ind i hvilket han gik. Til Husbonden i Huset skulde de sige: „Mesteren (ho didaskalos i Grundtekſten, den bekjendte Lærer) lader dig sige: Hvor er det Herberge, hvor jeg kan æde Paaskelammet med mine Disciple?" Han fortalte dem ogsaa, at Husbonden skulde vise dem en stor Sal, som var møbleret (estromenon i Grundtekſten). Der skulde de berede det Luk. 22, 8 følg. Matthæus anfører de Ord, Disciplene skulde sige til Husets Herre saaledes: „Mesteren siger: Min Tid (Tiden til at lide og dø) er nær; jeg vil holde Paaske (spise Paaskelammet) hos dig med mine Disciple." Hvem den Mand var, i hvis Hus han spiste Paaskelammet, vides ikke. Han

var en, der ansaa Jesus for Messias, skjønt denne skulde lide og dø. Det sees af Ordene i Matthæus: „Min Tid er nær.“

Om Aftenen satte han sig tilbords med de tolv. Under Maaltidet gav han tilkjende, hvem af dem skulde forraade ham. Skjønt Jesus tidligere havde talt om, at en af hans Disciple skulde forraade ham, udpegede han ham først nu. Ifølge Luk. 22, 17 følg. synes Forræderen at have været tilstede under Nadverdens Indstiftelse; thi Jesu Ord i V. 21 og V. 22 kommer i Lukas efter Indstiftelsen: „Dog se, hans Haand, som forraader mig, er over Bordet med mig. Og Menneskets Søn gaar vel hen, som det er bestikket; dog ve det Menneske, ved hvem han bliver forraaadt!“ I Matthæus og Markus kommer Jesu Ord om Forræderiet og den Handling, hvorved Forræderen tilkjendegives foran. Det er værdt at erindre, at Lukas ikke lægger an paa at skrive kronologisk, det er, fremstille Begivenhederne i deres Tidsfølge. For ham er Skildringen af Begivenhederne Hovedsagen. Matthæus især derimod fremstiller dem i sit Evangelium for det meste i kronologisk Orden. Skjønt Beretningen om Jesu Tilkjendegivelse af Forræderen staar i Matthæus og Markus foran Beretningen om Nadverdens Indstiftelse, og Jesus saaledes synes ifølge dem at have tilkjendegivet ham før den, saa siger de ligesaalidt som Lukas, naar han forlod Jesus og Disciplene, efter at han var blevet udpeget som Forræder. De fortæller ikke engang, at han forlod dem. De fortæller imidlertid, at han var dem, der kom for at fange Jesus i Gethsemane.

Nu er der al Rimelighed for, at Judas ikke vilde opholde sig længere i Jesu og de øvrige Disciples Selskab, efter at Jesus havde tilkjendegivet ham som Forræderen. I Joh. 13, 30 heder det da ogsaa, at han gik straks ud. Men Johannes siger intet om, naar Jesus tilkjendegav Judas som Forræder hin Aften. Han omtaler ikke engang Nadverdens Indstiftelse. Dog er den Nadverd, det Aftensmaaltid, (deipnon, Aftensmaaltid), som han omtaler intet andet end Paaskemaaltidet, under hvilket Maaltid den hellige Nadverd indstiftedes. Det synes at være det rigtige at opfatte Matthæus og Markus saaledes, at de fortæller, hvad der skede under hint Maaltid i kronologisk Orden, og da Judas straks efter Til-

kjendegivelsen forlod Jesus og de øvrige Disciple, saa var han altsaa ikke tilstede under Nadverdens Indstiftelse. Forresten er Spørgsmaalet, om han var tilstede, et gammelt Stridsspørgsmaal. Men i ethvert Fald var han tilstede under Fodvaskningen, som fandt Sted under Maaltidet, saa at Jesus altsaa vaskede og tørrede ogsaa hans Fødder.

Hin Aften i Salen benyttede Jesus Tiden saare flittigt. Han twættede og tørrede Disciplenes Fødder Joh. 13, 2 følg., en Handling, hvorved han gav dem et Eksempel paa, hvorledes de i Ydmyghed og selvfornegtende Kjærlighed skulde tjene hverandre til hverandres aandelige Vel. Desuden talte han meget. Han fremholdt, at han havde hjertelig længtet efter at spise dette Paaskelam med dem, før han led, og han sagde, dette var det sidste Luk. 22, 15. 16. Der opstod en Trætte blandt Disciplene om, hvem af dem skulde holdes for at være den største. I Anledning deraf foreholdt han dem, at deres Trætte om Forrang var urigtig. Deres Forhold til hverandre skulde ikke ligne det Forhold, hvori de regjerende staar til sine Undersaatter. Den, der var større blandt dem, som skulde være som den, der var yngre end han, og den øverste, den styrende, som den, der tjener. De skulde være hvrandres Tjenere. Og han peger paa sit Eksempel: „Men jeg er iblandt eder som den, der tjener.“ Dernæst lovede han dem, at de engang skulde regjere og dele Glæde med ham som Løn for, at de ikke som mange havde forladt ham, men var blevet bestandige hos ham i hans Fristelser V. 24 følg.

Den ydre Foranledning til denne Strid om Rangen kjender vi ikke til. Ifølge Joh. 13, 23 var Johannes den, der laa op til Jesu Skjød og som altsaa havde Hæderspladsen ved Bordet. Johannes nævner ikke sig selv ved Navn. Men vi ved, der menes ikke nogen anden. Han var den, som Herren elskede. Se Joh. 21, 20. Man har troet, at Peter, der jo saa ofte viser sig at have været en Leder blandt Apostlene, havde under Maaltiderne havt Æresspladsen, og at Jesus under dette Maaltid gav den til Johannes. Denne Forandring skulde da have været den ydre Grund til hin Trætte. Dette er imidlertid noget, som ikke kan bevises. Men sikkert er det, at hin Strid foranledigede Jesus til at foretage Fodvaskningen.

Han talte ved Bordet om, hvilken skrækkeleg Synd Judas

Iskariotes stod i Begreb med at begaa. „Det var det samme Menneske godt, om han ikke var født", sagde han, medens Forræderen endnu sad ved Bordet Matt. 26, 24. Han sagde til Peter, at denne skulde sættes paa en haard Prøve og falde; thi han skulde fornegte ham tre Gange. Han spurgte dem, om de havde manglet noget med Hensyn til Livsophold, da han tidligere havde sendt dem ud paa Missionsreiser, hvortil de svarede: „Intet". Han havde sendt dem ud uden Penge, uden Taske og uden et ekstra Skopar. Men de havde dengang havt ham i sin Nærhed som den, der stod i ualmindelig stor Anseelse hos Folket. Dette havde været en stor Hjælp for dem. Men deres Stilling med Hensyn til Livsophold vilde blive en anden i Fremtiden. Det skulde fuldkommes paa ham, som var skrevet: „Han er regnet blandt Overtrædere." Han skulde lide en skjændig Død og regnes blandt Overtrædere. Han skulde blive Gjenstand for Fiendskab. De fleste vilde ikke have en Messias, der havde lidt en skjændig Død paa Korset og var blevet regnet blandt Overtrædere. Verden vilde stille sig i fiendtlig Forhold ogsaa til dem, da de var hans Disciple. Derfor skulde de fra nu af udruste sig med de nødvendigeTing og forberede sig paa Kamp: „Han sagde da til dem: Men nu, hvem der har en Pung, tage den, ligeledes ogsaa en Taske, og hvem der intet har, sælge sit Klædebon (himation i Grundteksten, Overkjortel) og kjøbe et Sværd." Han vilde, de skulde udruste sig med Penge og Forraad under sit Arbeide for hans Rige; thi med Pung mente han Penge og med Taske Forraad. Havde de ikke disse Ting, skulde de forskaffe sig et Sværd, selv om de maatte sælge sit Klædebon for at kjøbe det. Han mente ikke Sværd bogstavelig; men han mente de skulde bruge Myndighed og paa den Maade tiltvinge sig baade Husrum og Livsophold i den mod Jesus og dem fiendtligsindede Verden.

Disciplene forstod hans Tale om Sværd bogstavelig, hvorfor de sagde: „Herre! Her er to Sværd." Peter havde det ene og brugte det paa Malkus i Gethsemane. Peter og en anden af Disciplene havde forskaffet sig dem af en eller anden Grund. Jesus svarede dem: „Det er nok." Derved antydede han, at han ikke havde talt om Sværd i bogstavelig Forstand; thi ellers vilde han have forlangt, at enhver af dem skulde forsyne sig med et Luk. 22, 35 følg.

En saare gribende Handling var den, hvorved han indstiftede den hellige Nadverd: „Og han tog Brødet, takkede og brød det og gav dem og sagde: Dette er mit Legeme, som gives for eder i (Døden paa Korset); gjør dette til min Ihukommelse! Ligesaa tog han ogsaa Kalken og takkede, gav dem og sagde: Drik alle deraf! Thi dette er mit Blod, det nye Testamentes, som udgydes (paa Korset) for eder til Syndernes Forladelse."

Johannes meddeler ret meget af, hvad han sagde hin Aften i Salen. Vi finder det i Kap. 13—17. Han formaner Disciplene til indbyrdes Kjærlighed. „Derpaa skal alle kjende, at I er mine Disciple, om I har indbyrdes Kjærlighed", siger han i 13, 35. Han formaner dem til at blive hos sig: „Bliv i mig!" 15, 4. Han formaner dem til, at de skal bede i hans Navn og lover Bønhørelse: „Hidtil har I ikke bedet om noget i mit Navn; bed og I skal faa" 16, 24. Han lover dem en anden Talsmand efter sin Bortgang, den Helligaand, som skal staa dem bi i den onde Verden: „Og jeg vil bede Faderen, og han skal give eder en anden Talsmand" 14, 16. Selv gaar han til Himmelen for at berede dem et Sted i sin Faders Hus, hvorhen han engang vil hente dem 14, 2. 3.

Da han havde sagt, hvad der staar i Kap. 14, opfordrde han dem til at reise sig fra Bordet og med ham forlade Salen. Før de reiste sig fra Bordet, sang de Lovsangen Matt. 26, 30. Denne Lovsang var rimeligvis Salm. 136. Ogsaa Jesus sang. Skjønt de reiste sig fra Bordet gik de dog ikke straks ud. Jesus havde saa meget at sige dem endnu. Medens de stod ved Bordet, fortsatte han med at tale det, som staar i Kap. 15—16, og sluttede med den Bøn, som vi har i Kap. 17. Han havde endda mere at sige dem end, hvad han sagde dem: „Jeg har endnu meget at sige eder; men I kan ikke bære det nu" 16, 12. I 16, 33 formaner han dem til at være frimodige: „Dette har jeg talt til eder, for at I skal have Fred i mig. I Verden skal I have Trængsel; men vær frimodige! Jeg har overvundet Verden." Dette var hans sidste Ord i hans Tale til dem i Salen. I ham skal de have Hjertefred, og frimodige skal de være, fordi han har overvundet Verden (kosmos, den mod Faderen, ham og Apostlene fiendtlige Menneskeverden). Han taler profetisk; thi han

siger ikke: Jeg skal overvinde Verden, men: „Jeg har overvundet Verden." Han har ikke endnu overvundet den, han skal overvinde den. Han ser paa det fremtidige som forbiganget; thi han er vis paa sin Seier over Verden. Fienderne mener at kunne tilintetgjøre ham og hans Sag ved at slaa ham ihjel; men netop ved Hjælp af Døden vinder han Seier over dem, fordi gjennem Døden gaar han til himmelsk Herlighed. Dette sker til bedste for Apostlene. Paa Grund af hans Seier skal ogsaa de overvinde Verden: hvor han gaar hen, derhen skal de komme, og som de skal overvinde den, saa skal ogsaa de overvinde den, som ved Apostlenes Ord tror paa ham. Jesu Seier over Verden aabenbarer sig derfor paa alle dem, der er hans Disciple.

Jesu Bøn i Kap. 17 har man benævnt hans ypperstepræstelige Bøn. Han beder for sig selv, han beder om, at Faderen skal herliggjøre ham, det er, give ham den Herlighed, han havde før Verden var V. 1—5. Dernæst beder han for sine Disciple, som staar og lytter, medens han beder høit V. 6—19. Han beder, at Faderen maa bevare dem i sit Navn, det er, i sig selv som den, der er aabenbaret ved Sønnen, for at de maa være et, et i Tænkemaade, i Kjærlighed osv. Han beder nemlig saaledes i V. 11: „Hellige Fader! Bevar dem, du har givet mig, i dit Navn, for at de maa være et." I V. 15 beder han om, at Faderen skal bevare dem fra det onde, Synden, og derfor ogsaa fra Satan: „Jeg beder ikke, at du skal tage dem ud af Verden (den fiendske Menneskeverden, fordi han vil, at de skal prædike Evangeliet for den efter hans Død), men at du skal bevare dem fra det onde." Han beder i V. 17, at Faderen skal hellige dem ved sin Sandhed, det er, udruste dem med alt det, som er nødvendigt i deres Gjærning som Apostle. Endelig beder han for dem, der ved Apostlenes Ord bliver i Fremtiden hans Disciple i V. 20 følg. I V. 21 beder han om, at de maa være et, et i Tænkemaade, i Kjærlighed osv., og i V. 24, at de maa være der, hvorhen han gaar, og der se hans Herlighed, som Faderen vilde give ham som Messias. Efter Bønnen forlod de Salen og Jerusalem og gik til Gethsemane. Underveis lovede Peter, at han ikke vilde fornegte ham, om han endogsaa maatte dø med ham. Det samme udtalte ogsaa de øvrige Disciple Matt. 26, 35.

Ved Indgangen til Gethsemane Have blev han arresteret. Han havde efterladt otte af sine Disciple ved Indgangen. Selv var han gaaet længere ind i Haven sammen med Peter, Jakob og Johannes. Derinde havde han havt sin mærkværdige Sjælekamp. Da de, der skulde arrestere ham, var kommet i Nærheden, sagde han til de tre Disciple: „Se, Timen (Lidelsens Time) er nær, og Menneskets Søn skal forraades i Synderes Hænder. Staa op, lad os gaa! Se, han er nær, som forraader mig." Saa gik han mod Indgangen, hvor de otte Disciple var, og hvor de var ankommet, der skulde fange ham. Judas tilkjendegav, hvem Jesus var ved at kysse ham. Derpaa sagde Jesus til dem, der skulde gribe ham: „Hvem leder I efter?" De svarede: „Jesus af Nazaret." Jesus sagde: „Det er mig". Da de hørte disse Ord, veg de tilbage og faldt til Jorden. Jesus aabenbarede sin Magt. Han lagde den i sine Ord: „Det er mig." Den slog dem til Jorden. Det var den samme Magt som den, han havde aabenbaret, naar han havde helbredet.

Han spurgte dem atter: „Hvem leder I efter?" Men de svarede: „Jesus af Nazaret." Jesus sagde: „Jeg sagde eder, at det er mig; dersom I da leder efter mig, saa lad disse (Disciplene) gaa." Han vilde, at Disciplene skulde gaa fri. Peter drog sit Sværd og huggede det høire Øre af en af Yppersteprestens Tjenere. Denne var ikke en af dem, der skulde arrestere Jesus. Han var Yppersteprestens Slave, som havde fulgt med og trængt sig frem til det Sted, hvor Disciplene og Jesus var, da Jesus blev grebet. Jesus oprettede Skaden ved at læge hans Øre. Han befalede Peter at stikke Sværdet i Balgen og sagde, at dersom han bad Faderen derom, vilde han sende ham mere end tolv Legioner (en Legion var omtrent 5000) Engle til Beskyttelse, og gjorde ham opmærksom paa, at han burde lide ifølge Profetierne.

De, som fangede Jesus var romerske Soldater og Ypperstepresternes og Folkets Ældstes, altsaa Synedriets Retsbetjente. Synedriet havde faaet en Del romerske Soldater med sig for sikkert at kunne arrestere ham, da de tænkte, at hans Disciple vilde gjøre Modstand. De havde Lamper og Blus med sig, skjønt der var Fuldmaane. Med Lamper menes Lygter. Der var mørke Steder, hvor de tænkte, at Jesus maaske vilde søge at skjule sig. Deres Forsigtighedsregler var

imidlertid unødvendige. Jesus overgav sig i deres Hænder aldeles frivillig. Han gik dem imøde. Han viste dem ved at slaa dem til Jorden ved sit mægtige Ord, at han havde større Magt end de.

Jesus blev da grebet og bundet, og hans Disciple forlod ham og flygtede. Til dem, som havde fanget ham, sagde han: „I er udgaaet som til en Røver med Sværd og Klubber for at tage fat paa mig. Daglig sad jeg hos eder og lærte i Templet, og I greb mig ikke. Men dette er altsammen skeet, for at Profeternes Skrifter skal fuldkommes." Markus fortæller i 14, 51 følg., at en ung Mand fulgte Jesus, da han førtes bort. Den unge Mand havde kastet paa det blotte Legeme et fint Linklæde. Nogle tog fat paa ham, han slap det, efterlod det i deres Hænder og flyede nøgen fra dem. Han var ikke ganske nøgen. Han havde ikke sine Overklæder paa. Istedetfor disse havde han kastet om sig dette fine Linklæde. Oftere siges en Person at være nøgen, naar han er uden Overklæder og har kun Underklæderne paa. Hvem denne unge Mand var, vides ikke. Han var ikke en af Apostlene, da han kaldes en ung Mand. Man har tænkt paa flere og deriblandt paa Markus, Forfatteren af Markusevangeliet. De, der har antaget, at det var Markus, har da ogsaa antaget, at det var i hans Faders Hus, at Jesus samme Aften havde spist Paaskelammet. Af Apostl. Gjær. 12, 12 ser vi, at Markus's Moder havde et Hus i Jerusalem, hvor de troende forsamledes og bad.

Jesus blev først ført til Ypperstepresten Annas. Denne havde været Yppersteprest. De, der havde været Ypperstepreſter, var Medlemmer af Synedriet og bar fremdeles Titelen Yppersteprest. Hint mindeværdige Aars Yppersteprest, da Jesus blev korsfæstet, var Kaifas. Peter og Johannes vendte om fra sin Flugt og fulgte Jesus. Johannes var kjendt med Ypperstepresten og gik ind med Jesus i Ypperstepreſtens Palads. Peter stod udenfor ved Døren. Han kunde ikke komme ind. Johannes henvendte sig da til Dørvogtersken med Anmodning om at lade Peter komme ind, og Peter fik Tilladelse. Johannes og Peter blev saaledes Vidner til Forhøret baade for Annas og for Kaifas. Annas og Kaifas boede i det samme Palads. Annas var Kaifas's Svigerfader. Annas spurgte Jesus om hans Lære og Disciple, hvortil Jesus svarede,

at han ikke havde talt i Løndom, men offentlig f. Ex. i Synagogerne og i Templet, og han henviste ham til dem, der havde hørt ham tale. Paa Grund af dette Jesu Svar slog en af Retstjenerne ham paa Munden. Jesus sagde til denne Person, der i Nidkjærhed for Ypperstepræstens Ære slog ham: „Har jeg talt ilde, da bevis, at det er ondt! Men har jeg talt vel, hvorfor slaar du mig." Ypperstepræstens Fremgangsmaade var urigtig, var lovstridig. Det paalaa ham at spørge Vidner først. Af dem var der utallige, fordi Jesus havde lært offentlig. Han peger da ogsaa paa denne Annas's lovstridige Fremgangsmaade. Paa Ypperstepræstens Spørgsmaal om hans Disciple svarer han intet. Han vil ikke drage dem med ind i Forhøret Joh. 18, 13 følg.

Forhøret fortsattes under den virkelige Ypperstepræst Kaifas. Forhøret under Annas var kun et forberedende Forhør. Synedriet søgte at skaffe Vidner, paa hvis Vidnesbyrd det kunde fordømme Jesus Livet. De vantroe Medlemmer deraf havde vistnok før besluttet at slaa ham ihjel; men de ønskede at rette sig efter Moseloven, som paabyder i 5 Mosebog. 17, 6, at ingen skal aflives uden efter to eller tre Vidners Udsagn, for at det ikke skulde se ud, som om de brød den.. De afhørte mange Vidner. Men de fandt ikke noget, hvorpaa de kunde fælde ham, fordi der ikke var saa mange som to Vidner, der stemte overens i sit Vidnesbyrd, og Moseloven fordrede, at i det mindste to Vidner maatte stemme overens. De var alle falske Vidner, det vil sige, hvad de vidnede om Jesus, var falskt.

Til Slutning traadte to Vidner frem, der vidnede, at han havde sagt: „Jeg kan nedbryde dette Guds Tempel og bygge det i tre Dage." I Mark. 14, 58 gjengives deres Vidnesbyrd saaledes: „Jeg vil nedbryde dette Tempel, som er gjort med Hænder, og i tre Dage bygge et andet, som ikke er gjort med Hænder." Men heller ikke disse to Vidners Vidnesbyrd stemte overens. Hvori Uoverensstemmelsen bestod, er ikke angivet. Deres Vidnesbyrd var falskt. Hvad Jesus havde sagt, staar i Joh. 2, 19: „Nedbryd dette Tempel, og inden tre Dage vil jeg opreise det." Han havde talt om sit Legems Tempel. Om Jøderne dræbte ham, saa vilde han opstaa om tre Dage. De vidnede, at han havde sagt, han vilde nedbryde Templet i Jerusalem og opbygge et andet inden tre

Dage. Kaifas ventede, at Jesus vilde svare paa den Beskyldning mod ham, som laa i de to Vidners Vidnesbyrd. Hvis han havde sagt, hvad de vidnede, laa deri, at han gjorde Krav paa at være noget ualmindeligt, en Antydning om, at han gjorde Krav paa at eie guddommelig Magt. Da han ikke svarede, stod Kaifas op og spurgte: „Svarer du intet? Hvad vidner disse mod dig?“ Han mener: Siger du ikke noget til dit Forsvar mod dette for dig skrækkelige Vidnesbyrd? Jesus værdigede ikke Ypperstepresten Svar. Det havde ikke nyttet noget, om han havde sagt noget, da Synedriet var bestemt paa at fælde ham. Det var ikke en upartisk Domstol. Som Annas havde gaaet frem paa en lovstridig Maade, saa gjorde ogsaa Kaifas det; thi som Vidner kaldte han frem kun saadanne, der var det vantroe Presteskabs Tilhængere og Jesu Fiender, og som var uvidende om Jesu Lære, eller som vilde fremstille den falskt, om de kjendte den.

Jesus sagde intet til Yppersteprestens Spørgsmaal. Han taug. Det paalaa ikke Jesus at tale. Det paalaa ikke ham at forsvare sig mod de falske Vidner. Det paalaa ikke ham at svare Ypperstepresten. Det paalaa Ypperstepresten og de øvrige Medlemmer af Synedriet at bevise ved idetmindste to Vidner, der stemte overens, at han havde gjort sig skyldig i noget, som fortjente Døden. Det havde ikke lykkets Synedriet at skaffe disse to Vidner. Det paalaa derfor Synedriet at give ham hans Frihed. Kaifas, som Synedriets Formand spurgte ham da paa dets Vegne, om han ansaa sig for Messias og Guds Søn: „Jeg besværger dig ved den levende Gud, at du siger os, om du er Kristus (Messias), Guds Søn“ Matt. 26, 63.

Da Ypperstepresten ikke saa sig istand til at bevise noget, hvorpaa Jesus kunde dømmes til Døden, søgte han ved Spørgsmaal at faa Jesus til at sige noget, der efter hans Mening kunde betragtes som Dødsskyld. Ypperstepresten tog Jesus i Ed: „Jeg besværger dig ved den levende Gud.“ Jesus kunde have tiet ogsaa i dette Tilfælde. Det var ikke hans Pligt at sige noget. Dersom han talte, vilde han sige Sandheden. Ved at sige Sandheden, vilde han sige det, hvorved han i Synedriets Øine inkriminerede eller anklagede sig selv. Retslig betragtet havde han Ret til at tie for ikke at inkriminere sig selv. Men af Lydighed mod sin Fader og paa Grund

af Troskab i sit messianske Kald svarede han Kaifas. Han vidste jo, at svarede han, fik Synedriet høre det af hans egen Mund, som det saa gjerne vilde høre, nemlig det, paa Grund af hvilket det vilde fradømme ham Livet. Han svarede: „Du har sagt det," det er, ja, jeg er. Han bekjendte under Edsaflæggelse, at han var Messias og Guds Søn, og for at gjøre det rigtigt klart for Ypperstepresten og de øvrige Medlemmer af Raadet, i hvilket Forhold han stod til Faderen som Messias og Guds Søn, føiede han til: „Dog siger jeg eder: „Nu herefter skal I se Menneskets Søn sidde hos Kraftens Høire Haand og komme i Himmelens Skyer." Han stod der blandt sine Dommere som et svagt Menneske, et Menneske, som de kunde dømme til Døden og slaa ihjel efter Guds Raad, dog var han den Menneskets Søn, som Daniel havde skuet komme med Himmelens Skyer. Han besad guddommelig Værdighed, og de skulde se, at han var den høie Person, hvorom Profeten havde talt.

De skulde se ham sidde ved Kraftens høire Haand og komme med Himmelens Skyer. At se betyder her at erfare og Kraften den almægtige Gud. At sidde ved den almægtige Guds høire Haand betegner at have Del i Guds Almagt og at komme med Himmelens Skyer at komme fra Himmelen. Kun den, der er af guddommelig Værdighed, kommer med Himmelens Skyer ifølge Skriftens Sprogbrug, noget, vi før har seet. Synedriets Medlemmer og andre skulde erfare hans guddommelige Magt i de Begivenheder, der skulde ske paa Jorden efter hans Død, og hvilke skulde være Virkninger af hans Kraft fra Himmelen af.

Jesu Ord er en Profeti. Meget af den opfyldtes allerede, medens den Slægt levede, blandt hvilken han havde virket. Det store Mørke som indtraadte, medens han hang paa Korset, Jordskjælvet, der skede, da han døde, hans Opstandelse og Jordskjælvet, der ledsagede den, var Forbud paa de Ting, der skulde ske som Følger af hans Sidden ved Faderens høire Haand. Hvad andet var Aandens Udgydelse paa Pinsedag end hans Gjerning? Saaes ikke hans Sidden ved Guds høire Haand, da Jerusalem ifølge hans Spaadom ganske ødelagdes? Allerede paa denne Tid havde store Skarer baade af Jøder og Hedninger antaget Troen paa Jesus. Alt dette saa mange af hin Slægt. Hedenskabet i det store Romerrige

maatte senere vige Pladsen for Kristendommen trods mange store og blodige Forfølgelser. Siden har Kristendommen gaaet sin Seiersgang gjennem Verden. Hvor har han ikke bragt Verden fremad i Kultur! Hvor har han ikke løftet og forædlet Menneskene! Tag Kristendommen bort, og Menneskene vil synke tilbage til det mørke Hedenskab. Hvor mange har ikke i ham fundet de sande Livsværdier, nemlig Frelsens uforgjængelige Goder! Hvor mange Seire har ikke Kristendommen vundet bare i vore Dage baade i Kristenheden og blandt Hedningerne! Saaledes har han aabenbaret, og aabenbarer han sin messianske Magt fra Himmelen af. Og ved Verdens Ende kommer han synlig i guddommelig Kraft med Himmelens Skyer for at holde Dom.

Da Jesus havde udtalt hin Bekjendelse, sønderrev Kaifas sine Klæder. Ved denne Handling vilde Ypperstepresten tilkjendegive sin dybe Bedrøvelse over Jesu Bekjendelse; thi han betragtede Jesus i Lys af hans Bekjendelse som en Gudsbespotter, fordi han havde sagt, at han var Messias og en Person af guddommelig Værdighed. Ypperstepresten var en stor Hykler; thi han vilde gjerne høre hin Bekjendelse, for at han kunde have noget, hvorpaa han kunde grunde sin Dødsdom. Han henvendte sig til Synedriets Medlemmer og sagde: „Han har bespottet Gud; hvad har vi længere Vidner behov? Se, nu har I hørt hans Gudsbespottelse. Hvad tykkes eder?" De svarede: „Han er skyldig til Døden."

Saa havde Synedriet afgjort, at Jesus skulde miste sit Liv for Gudsbespottelse. Det handlede forsaavidt efter Moseloven, som denne foreskriver Dødsstraf for Gudsbespottelse i 3 Moseb. 24, 16, Dødsstraf ved Stening. Men havde det bevist, at han var en Gudsbespotter? Paa ingen Maade. Synedriets Medlemmer indlod sig ikke det ringeste paa Spørgsmaalet, om ikke maaske Jesus havde Ret til at tale om sig, som han havde gjort. Men saa snart han havde udtalt sin Bekjendelse, dømte de ham til Døden for Gudsbespottelse. De ventede en Messias. De lærte, han skulde gjøre Undergjerninger. Jesus havde givet Jøderne sine Kreditiver eller Beviser for, at han var Messias. Hans Gjerninger, hans Undere, hans mægtige Ord, hans rene Liv var hans Kreditiver. Dersom Synedriet ikke havde hav't Kundskab om hans

Gjærninger, burde de have foretaget Undersøgelser. Men de kjendte dem. Han havde ikke gjort dem i en Vraa. Det var almindelig indrømmet, at han havde gjort Mirakler, som de er, der beskrives i vore Evangelier. Deres Paastand om, at han havde gjort dem ved Djævelens Magt, var visselig urimelig. Jesu Domfældelse var ganske uden gyldig Grund, og hans Aflivelse var et officielt Mord, det er, den jødiske Øvrighed aflivede en aldeles uskyldig Mand.

Efter at Jesus var blevet dømt til Døden, begyndte man at mishandle ham. Prester spyttede i hans Ansigt, slog ham i Ansigtet med sine Næver, lagde et Klæde over hans Ansigt, slog ham og opfordrede ham til at fortælle, hvem der slog ham: „Spaa os Messias! Hvem er den, der slog dig?" De drev Spot med ham. Hvor de hadede ham! I sin Blindhed mente de at gjøre Gud en Dyrkelse. Ogsaa Retstjenerne slog ham.

Tidlig om Morgenen raadslog Synedriet om, hvorledes det kunde faa ham aflivet. Det kunde ikke selv udføre Dødsdommen; thi Retten over Liv og Død havde Romerne frataget det. Det maatte derfor henvende sig til Pontius Pilatus, der som romersk Landshøvding i Judæa, hvori Byen Jerusalem laa, havde Retten over Liv og Død. Han kunde stadfæste eller forkaste Synedriets Dom. Synedriet førte da Jesus bunden til Landshøvdingen. Det ilede med at faa alt afgjort, for at Jesus kunde være i Hænderne paa de mægtige Romere. Det var ikke uden Frygt for, at han kunde fratages det af hans talrige Venner, saa længe det havde ham i sine Hænder; men naar han var blevet overgivet i Romernes Magt, der havde mange Soldater i Byen, vilde det ikke længere nære nogen Frygt. De troende Medlemmer af Raadet som Nikodemus og Josef af Arimathæa havde naturligvis ikke stemt for hans Domfældelse. De havde formodentlig ikke været tilstede. Synedriets Møde var et ekstra Møde, et Natmøde.

Om Natten havde Peter fornegtet sin Lærer og Frelser; men han angrede sin Synd under bitter Graad til Frelse. I Luk. 22, 61 læser vi: „Og Herren vendte sig og saa paa Peter; og Peter kom Herrens Ord ihu, hvorledes han havde sagt til ham: Førend Hanen galer, skal du fornegte

mig tre Gange." Derpaa heder det i V. 62: „Og Peter gik udenfor og græd bitterlig." Af Frygt havde han fornegtet Jesus. Da Jesus saa paa ham, kom han til Erkjendelse af sin Synd. Jesu Blik virkede paa ham. Det var et forunderligt Blik, mægtigt, kjærligt og helligt. Hvor mægtig gjorde han ikke sin Stemme, da han sagde til dem, der skulde fange ham: „Det er mig!" Hvor mægtigt kunde han ikke gjøre ogsaa sit Blik! Ogsaa Judas Iskariotes angrede sin Synd, men ikke til Frelse. Da Jesus førtes bunden til Pontius Pilatus, skjønte han, at Jesus var blevet dømt til Døden, og han angrede; men hans Anger drev ham til Fortvilelse. De treti Sølvpenge (omtrent 17 Daler) gik han til Ypperstepresterne og de ældste med og sagde: „Jeg har syndet, at jeg forraadte uskyldigt Blod." Ukjærligt svarede de: „Hvad kommer det os ved? Se du dertil!" Han anklagede baade sig selv og dem; thi han erklærede, at Jesus var uskyldig. De skulde være Sjælesørgere, skulde tage Vare ogsaa paa Judas's Sjæl; men de var ligegyldige, søgte ikke at veilede og trøste ham paa sin Vis. Penge, Magt og Ære var for dem alt.

Judas slængte de 17Daler ind i selve Templet gjennem dets Dør. Ypperstepresterne tog Pengene, da de ikke vilde tillade, at de kom i Templets Kiste, fordi de var Blodpenge,Penge udbetalte, for at Blod kunde udgydes, nemlig Jesu Blod. Da de ikke vilde tillade, at Pengene forblev i Templet, indrømmede de, at Forræderen ikke havde erhvervet sig dem ved en Handling, som kunde forsvares for Gud. De var at betragte i Lighed med Skjøgepenge 5 Mosebog. 23, 18. Men havde Judas gjort sig skyldig i en syndig Handling, saa havde ogsaa Ypperstepresterne gjort sig skyldige sammen med ham. For Pengene kjøbte de en Ager, som en Pottemager havde havt, til Gravplads for fremmede Jøder og Proselyter, der døde under sit Ophold i Jerusalem. Stedet bar derefter i lange Tider Navnet Hakeldama, ved hvilket Navn man mindedes om Judas's Forræderi. Hakeldama betyder Blodager.

Judas havde aldrig staaet i et ret Forhold til Jesus. Han havde aldrig hengivet sig til ham som de øvrige Disciple. Det Forhold, hvori han havde staaet til ham, havde været et løst, et udvortes Forhold bare. Jesus havde fra Begyndelsen af vidst, at han vilde forraade ham. Judas havde været Kasserer for den fælles Reisekasse, som Jesus og hans Apostle

havde havt, og hvoraf de havde taget, hvad de havde givet fattige, og hvad de havde trængt til Indkjøb af dette og hint. Han havde ikke havt Omsorg for de fattige og havde nu og da stjaalet af Reisekassen Joh. 12, 4 følg.

Judas var pengegjerrig, og Pengegjerrighed er en Rod til alt ondt. Pengegjerrighed var en Bevæggrund til hans Forræderi. Treti Sølvpenge var ingen stor Sum for hans Forræderi; men mange har myrdet andre for mindre Summer. Der var vel ogsaa andre Bevæggrunde. Han havde nok antaget, at Jesus vilde have brugt sin Magt ligeoverfor sine Fiender, en Magt, som Jesus saa ofte havde aabenbaret i hans Nærværelse. Men da han saa blev var, at Jesus førtes til Landshøvdingen, angrede han sit Forræderi og vilde gjerne have seet det ugjort, som han havde gjort. Han var ikke uden bedre Følelser. Han var ikke forhærdet. Han kunde nok have faaet Tilgivelse; men han lod Fortvilelsen bemægtige sig. Matthæus fortæller, at han hængte sig. Peter siger i Apostl. Gjær. 1, 18, at han styrtede ned, brast itu og alle hans Indvolde udvæltede. Han hængte sig sandsynligvis i et Træ, som stod ved Kanten af en Skrænt, og faldt ned med den Følge, som Peter omtaler. Den lærde Amerikaner Dr. Hacket har fundet et Sted ved Jerusalem, som han anser for Stedet.

Tidlig om Morgenen Fredag stod Jesus foran den romerske Landshøvding i Prætoriet eller Domhuset Joh. 18, 28. Prætoriet var Pilatus's Palads. Der havde han sine Soldater. I Forbindelse med Paladset var der et Fængsel, hvor de Personer holdtes fangne, over hvilke han skulde fælde Dom. Synedriets Medlemmer gik ikke ind i Paladset, men stod udenfor. Romerske Soldater førte Jesus ind til Pilatus. Jøderne vilde ikke gaa ind i det hedenske Palads for ikke at blive urene og derved hindres fra at æde Paaske V. 28. Udtrykket at æde Paaske betegner her ikke det samme som det samme Udtryk (fagein to pascha) betegner hos de øvrige Evangelister. Hos dem betegner det at spise Paaskelammet, som Jesus og hans Apostle havde spist Aftenen før. For den Urenhed, som de vilde have paadraget sig ved at gaa ind i Pilatus's Bolig, kunde de have renset sig itide, saa at de kunde have spist Paaskelammet om Aftenen, fordi den vilde have varet kun Dagen igjennem i Lys af 3 Mosebog. 15, 5—10 f. Eks. Udtrykket at æde Paaske hos Johannes be-

tegner at spise det Paaskeoffer, som skulde spises den Dag. For den Urenhed, som de vilde have paadraget sig ved at gaa ind i Pilatus's Palads, kunde de ikke have renset sig først, saa at de kunde have spist det da det spistes før Aftenen. Ordet Paaske (i den hebraiske Grundtekst pesach, i den græske Grundtekst pascha) bruges i 5 Moseb. 16, 2 om Paaskeofferet, som spistes i de syv Dage, Paaskefesten varede. Et andet Ord (moed), som betyder det samme, har vi i 2 Krøn. 30, 22: „og man aad Høitidsofferet i syv Dage". Som Regel bruger Johannes Ordet Paaske om hele Paaskehøitiden f. Eks. i 2, 23. Ikke sjelden henrettedes Forbrydere paa Festdagene.

De kristusfiendtlige Prester vilde ikke gaa ind i en Hednings Hus for ikke at besmittes, medens de dog ikke havde undseet sig for at overtræde Moseloven under Retsforhandlingerne mod Jesus. Der findes ingen Bestemmelse i Moseloven, ifølge hvilken de blev urene ved at gaa ind i Pilatus's Palads. Presteskabet havde selv vedtaget en saadan Lov, der altsaa kun var Menneskebud. Det ansaa sine egne Lærdomme for vigtigere end Lovens. Det havde en Sætning, der lød saaledes: „Det er mere strafbart at tale mod de skriftlærdes Ord end mod Loven." Og de mindre vigtige Ting lagde det Vind paa at gjøre; men de vigtige Ting forsømte det. Derfor havde Jesus sagt til Farisæerne i Matt. 23, 24: „I blinde Veiledere, I, som afsiler Myggen, men nedsluger Kamelen!"

Pilatus gik ud til Synedriets Medlemmer og spurgte dem: „Hvad Klagemaal fører I mod dette Menneske?" Han forlangte, at de skulde udtale sin Beskyldning, for at han kunde have deres udtalte Beskyldning at handle efter. Men de angav ikke Anklagen, men svarede ham: „Var denne ikke en Misdæder, da havde vi ikke overgivet ham til dig." De var stolte og frække ligeoverfor denne hedenske Dommer, som de i sit Hjerte hadede og frygtede. De lod ham forstaa, at de havde fundet Jesus skyldig, og at han derfor burde uden deres Angivelse af nogen Beskyldning og uden sin Undersøgelse af den dømme og henrette ham. De forlangte altsaa, at Landshøvdingen skulde gjøre noget, som strider mod al ret Fremgangsmaade under Rettergang. Da de ikke angav Klagen mod Jesus, sagde Pilatus til dem: „Tag I ham og døm ham efter eders Lov!" Han mente ikke, at de skulde dømme i Jesu Sag, for at de kunde fremkomme med en Beskyldning

mod Jesus. Han vidste, at de forlangte Jesu Aflivelse, eftersom de havde bragt ham til ham. De havde endnu Myndighed til at straffe, dog ikke med Døden. Det Ord (krinate), som er oversat døm, har her den samme Betydning som i Joh. 3, 17; 12, 47. Det første Sted lyder saa: „Thi Gud har ikke sendt sin Søn til Verden for at dømme Verden, men for at Verden skal blive frelst," det andet Sted: „thi jeg er ikke kommet for at dømme Verden, men for at frelse Verden." Paa disse to Steder betyder at dømme ifølge Dom at straffe, og Sammenhængen viser, at der menes ifølge Dom at straffe med Fortabelsen, fordi at dømme danner Modsætningen til at frelse. Pilatus opfordrer Synedriet til at tage Jesus og dømme ham, det er, ifølge Dom at straffe ham, og Sammenhængen viser, at han mener ifølge Dom at straffe ham med Aflivelse. Han vilde ydmyge de stolte Prester. Ved hans Ord blev de gjort opmærksom paa deres Tab af Magten over Liv og Død. De svarede: „Vi tør ikke aflive nogen."

De maatte bringe frem en Beskyldning mod Jesus for ikke at opgive det hele: „Vi har fundet, at denne forvender Folket og forbyder at give Keiseren Skat og siger sig selv at være Kristus (Messias), en Konge." Paa Grundlag af dette havde de selv ikke dømt ham skyldig til Døden; thi de havde fradømt ham Livet for formentlig Gudsbespottelse. Hvorfor anklagede de ham ikke for Pilatus for Gudsbespottelse? Fordi Pilatus som romersk Embedsmand ikke kunde dømme i Jødernes religiøse Spørgsmaal. Raadet saa sig derfor nødt til at anklage Jesus for noget, der stod i Strid med Romernes Love i Landet. Deres Anklage var af politisk Art.

Der var to Punkter i deres Anklage. Det første var dette, at han forvendte det jødiske Folk i dets Forhold til den borgerlige Øvrighed, eftersom han forbød at betale den romerske Keiser Skat, det andet, at han forvendte det ved at paastaa, at han var Messias, en jordisk Konge. De opdigtede disse Anklagepunkter, de løi paa Jesus. De vidste, de ikke var sande. Aldrig havde han opviglet Folket mod Øvrigheden, aldrig havde han forbudt at give Keiseren Skat, men meget mere befalet at give ham Skat Luk. 20, 25, og aldrig havde han gjort Krav paa at være en politisk Messias, en jordisk Konge. Men hvor gjerne havde de ikke seet, at han havde jaget Pilatus og alle Romere væk fra Landet! Jesu hele Virksom-

hed og Lære viser, at han aldrig optraadte som Messias i politisk Betydning.

Pilatus gik ind i Paladset, kaldte Jesus frem for sig og spurgte ham. „Er du Jødernes Konge?" De havde beskyldt ham for, at han vilde være en jordisk Konge. Jesus gav ham ikke straks Svar paa hans Spørgsmaal, men rettede et Spørgsmaal til Pilatus, som han først vilde have besvaret: „Taler du dette af dig selv, eller har andre sagt dig det om mig?" I Spørgsmaalet: „Er du Jødernes Konge?" laa der en Beskyldning om, at han vilde være det. Nu vidste han, at Beskyldningen kom fra de vantroe Prester af Synedriet, hvilke befandt sig udenfor. Men han krævede, at Pilatus angav, hvorfra Anklagen skrev sig, om den nemlig skrev sig fra Pilatus eller fra hans Fiender. Jesus havde al Ret til at forlange, at Anklageren eller Anklagerne opgaves. Pilatus gjorde Jesus opmærksom paa, at han ikke var en Jøde og altsaa ikke hørte til Jesu jødiske Fiender, hvorfor Anklagen ikke kom fra ham, og fremholdt, at det var hans Folk og især Ypperstepresterne, der anklagede ham: „Er jeg en Jøde? Dit Folk og Ypperstepresterne har overgivet dig til mig; hvad har du gjort?" Pilatus var stolt af at være Romer og ikke Jøde.

Jesus aflagde da en Bekjendelse for Landshøvdingen; men han bekjendte ikke straks, at han var en Konge. Pilatus havde jo spurgt ham: „Er du Jødernes Konge?" Havde Jesus uden videre bekjendt, at han var en Konge, vilde Pilatus have forstaaet ham saaledes, at han gjorde Fordring paa at være en Konge i politisk Betydning. Jesus bekjendte derfor: „Mit Rige er ikke af denne Verden; var mit Rige af denne Verden, da havde mine Tjenere stridt for, at jeg ikke var blevet overgivet til Jøderne; men nu er mit Rige ikke af den." Han havde et Rige; men det var ikke af samme Beskaffenhed som den, de Riger har, der stammer fra denne Verden, de jordiske Riger. Et Vidnesbyrd om, at hans Rige ikke var et politisk Rige, var det, at hans Tjenere, det er, hans talrige Venner og Disciple ikke havde stridt mod de ham fiendtlige Jøder, for at han ikke skulde overgives i deres Hænder. Hvad Jesus her fremholdt, laa klart i Dagen og viste, hvor ugrundet Synedriets Beskyldning mod ham var. Havde hans Rige været af jordisk Natur, saa vilde de have stridt for ham.

Det laa i Jesu Ord, at han var en Konge, da han jo

talte om sit Rige. Derfor sagde Pilatus til ham: „Saa er du dog en Konge?" Dertil svarede Jesus: „Du siger det; jeg er en Konge". Han bekjendte, at han var en Konge, efter at han havde udtalt, hvad Slags Rige, han havde. Naar da hans Rige ikke var jordisk, politisk, saa var han ikke en jordisk, politisk Konge. „Du siger det", er hebraisk Udtryksmaade og svarer til ja paa vort Maal. Han skildrede derpaa sin kongelige Gjærnings og sit Riges aandelige Beskaffenhed: „Jeg er dertil født og dertil kommet til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden. Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst." Han var sendt af Gud for at forkynde den objektive eller guddommelige Sandhed, hvorved Menneskene frigjøres fra det onde, det moralske onde. Ved at frigjøres ved denne Sandhed, bliver man hans Undersaat, og de, der saaledes er blevet hans Undersaatter, adlyder hans Befalinger.

Saaledes talte Jesus til Pilatus, der var en Fritænker eller rettere en Tviler. Pilatus havde som utallige Romere i hine Dage opgivet Troen paa de romerske Guder. Nogen anden Tro havde han ikke tilegnet sig istedet. Han tvilede, om der gaves nogen objektiv eller virkelig religiøs Sandhed. Men nu stod han Ansigt til Ansigt med ham, der er Veien, Sandheden og Livet, med ham, der talte, hvad han havde hørt og seet hos Faderen. At han tvilede, om der var nogen objektiv Sandhed i religiøs Henseende, sees af hans Ord til Jesus: „Hvad er Sandhed?"

Pilatus skjønte, at Jesus slet ikke vilde være, hvad Synedriet anklagede ham for. Han gik derfor ud til Jøderne og sagde: „Jeg finder slet ingen Skyld hos ham."

Da anklagede Synedriets Prester Jesus for ham og sagde: „Han oprører Folket, idet han lærer over hele Judæa fra Galilæa af, hvor han begyndte og lige hertil". Jesus svarede intet paa denne Anklage, og da Pilatus havde sagt til ham: „Hører du ikke, hvor meget de vidner mod dig", svarede han ham end ikke paa et eneste Spørgsmaal, saa at han forundrede sig saare over hans Taushed. Ved sin Taushed aabenbarede Jesus en Ro, der forbausede Landshøvdingen. Han havde ventet, at Jesus vilde have svaret. Paa Pilatus gjorde Jesus et mægtigt Indtryk fra Begyndelsen af.

Da Pilatus havde hørt af dem, at Jesus havde begyndt at lære fra Galilæa af, spurgte han, om han var en Galilæer. I Galilæa regjerede Herodes Antipas. Det var denne, som havde ladet Døberen halshugge. Da Pilatus havde faaet at vide, at Jesus var fra Galilæa og derfor hørte ind under Herodes's Herredømme, sendte han ham til Herodes, som opholdt sig i Jerusalem under Paaskehøitiden.

Pilatus havde fundet Jesus at være uskyldig i det, Synedriet anklagede ham for. Han ønskede at give ham hans Frihed; men han vidste, at, dersom han ikke gav efter for det vantroe og fanatiske Presteskab, vilde han i dem faa vedvarende mægtige og farlige Fiender. Han greb med Begjærlighed Anledningen til at sende Jesus til Herodes og haabede paa denne Maade at slippe fra Sagen; men heri blev han skuffet.

Herodes havde hørt meget om Jesus, da han ikke var Romer, men hørte til Landets egne Børn og saaledes kjendte bedre til de aandelige Bevægelser blandt Jøderne end de fremmede Romere. Desuden havde Jesus udfoldet en stor Virksomhed i hans Lande, Peræa og især Galilæa. Herodes havde længe ønsket at se Jesus og havde haabet at faa se et Tegn af ham. Derfor blev han meget glad, da han fik se ham. Men hans Glæde havde sin Grund kun i Nysgjerrighed og ikke i Lyst til at lære Sandheden at kjende.

Han stillede mange Spørgsmaal til Jesus og Ypperstepresterne og de skriftlærde anklagede ham heftigt for ham; men han svarede ham intet. Der fortælles ikke, om hvad hans Spørgsmaal dreiede sig. I Luk. 23, 15 siger Pilatus, at Herodes ikke har fundet nogen Skyld hos Jesus. Han sluttede, at Herodes havde fundet ham uskyldig, eftersom han havde sendt ham tilbage. Dog er det muligt, at Herodes havde sendt Besked til Pilatus om, at Jesus maatte betragtes som en Person, for hvem man ikke behøvede at frygte. Jesus værdigede ikke den letsindige, verdslige og utugtige Herodes noget Svar, og endnu mindre lod han ham faa se et Tegn. Over denne hans Opførsel blev Herodes vred og haanede og spottede ham sammen med sine Krigsfolk; han kastede derpaa et skinnende Klædebon over ham og sendte ham med dette paa tilbage til Landshøvdingen. Ved at sende ham tilbage med dette Klædebon paa udtrykte han sin

Foragt for Jesus som Messias, nemlig som Messias i politisk Betydning. Med Sagen om Jesus vilde han ikke have noget at skaffe.

Pilatus blev saaledes skuffet i sit Haab om at slippe fra Sagen. Han henvendte sig da til Synedriet og de andre Jøder, der var tilstede. Han fremholdt, at han ikke havde fundet nogen Skyld hos Jesus i det, han anklagedes for, og heller ikke Herodes, og gjorde dem det Forslag, at han vilde revse ham og derpaa give ham hans Frihed. Dette var anden Gang, Pilatus erklærede Jesus at være uskyldig. Hans Forslag bifaldtes ikke som ventelig var.

Da det ikke lykkedes ham at redde Jesus paa denne Maade, søgte han at gjøre det paa en anden. Under Paaskefesten pleiede han at frigive en Fange, og Folket havde han givet Retten til at afgjøre, hvem han skulde frigive. Paa den Tid sad der en mærkelig Fange i Prætoriets Fængsel. Han var en Røver og Morder og havde været med i et Oprør. Pilatus havde allerede fældt Dom over ham, Dødsdom. Pilatus gjorde Folket det Forslag, at det skulde vælge mellem Barabbas og Jesus. Barabbas var den værste Forbryder, han havde, og han antog, at Folket dog vilde undse sig for at fordre hans Løsgivelse. Pilatus satte sig paa Domstolen, der stod udenfor Prætoriet under aaben Himmel. Derfra skulde han udtale sin Dom om, hvem skulde løsgives. Han gav Folket Tid til at overveie, hvem af de to, Jesus og Barabbas, det skulde forlange frigivet.

Medens han sad paa Domstolen sendte hans Hustru Bud til ham og sagde: „Befat dig ikke noget med denne retfærdige (Jesus)! Thi jeg har lidt meget idag i Drømme for hans Skyld.“ Landshøvdingen boede for det meste i Cæsarea. Især paa Høitiderne kom han til Jerusalem for at opretholde Orden blandt de store Folkemasser, der da kom til Byen. Han boede under sit Ophold i Jerusalem i Domhuset, Prætoriet, og havde gjerne med sig sin Hustru. Hun kan have hørt adskilligt om Jesus, hun kan end ogsaa have seet ham og hørt ham tale i Templet. Der var ikke faa Hedninger, som nu og da gik til Templet. Der var ikke faa Hedninger, som havde antaget Jødernes Tro. Pilatus's Hustru havde maaske faaet Underretning om, at Jesus var taget tilfange, og at hans Liv var i Fare. Nok er det, hun

sendte Bud til sin Mand og advarede ham for at foraarsage Jesu Død. Hun erklærede ham for retfærdig og altsaa uskyldig. Hendes Navn skal have været Procla eller Claudia Procula. Flere af Kirkefædrene paastaar, at hun blev en kristen. Den græske Kirke har ophøiet hende til Helgen og helligholder 27 Oktober til Minde om hende. Jøder har paastaaet, at Jesus foraarsagede hendes Morgendrøm for derved at fremtvinge sin Løsgivelse hos hendes Mand.

Medens Pilatus var sysselsat med dem, som hans Hustru havde sendt til ham, overtalte Presterne Folket til at begjære Barabbas's Frigivelse, men Jesu Død. I Mark. 15, 11 staar der, at Ypperstepresterne opeggede Folket. Det Folk, som var der forsamlet bestod i ethvert Fald fornemlig af Personer, der ikke havde været venligsindet mod Jesus. Det var alligevel tilbøieligt til at vælge hans Løsladelse. Presterne maatte derfor overtale og opegge det. Pilatus spurgte derpaa Folket anden Gang, hvem det ønskede, han skulde løslade. Det svarede: „Barabbas." Han spurgte derfor: „Hvad skal jeg gjøre med Jesus, som kaldes Kristus (Messias)?" Folket svarede: „Lad ham korsfæstes!" Presterne havde sagt til det, at det maatte forlange hans Korsfæstelse og ikke nogen anden Slags Dødsstraf. Pilatus sagde: „Hvad ondt har han da gjort?" Ifølge Luk. 23, 22 lagde han til: „Jeg finder ingen Dødsskyld hos ham; derfor vil jeg revse ham og lade ham løs." Dette var tredie Gang, at han fremholdt hans Uskyldighed. Han huskede nok ogsaa paa, hvad hans Hustrus Sendebud havde sagt til ham. Folket svarede ham ikke, men raabte end mere: „Lad ham korsfæstes!" Presterne istemte det samme Raab sammen med Folket. Presterne havde Folket med sig nu.

Pilatus saa, at Jøderne ikke vilde opgive sin Fordring. Han tog Vand og tvættede sine Hænder i Folkets Paasyn og udtalte for fjerde Gang Jesu Uskyldighed: „Jeg er uskyldig i denne retfærdiges Blod, se I dertil!" Ved at vaske sine Hænder vilde han tilkjendegive, at han fralagde sig Ansvaret for Jesu Død. Han udtalte da ogsaa, at han ikke vilde bære det, og at de skulde bære det. De tog det ogsaa paa sig og lovede, at ikke han skulde bære det. „Hans Blod komme over os og over vore Børn!" svarede de. Visselig havde de Ansvar for Jesu Død, og Straffen maatte de lide. Men fra Pi-

latus kunde de ikke tage det. De tog paa sig det hele Ansvar og Pilatus lagde det hele Ansvar paa dem. Men i Guds Øine havde begge Parter Ansvar og gjorde begge Parter sig skyldige i en skrækkelig Synd. Imidlertid gjorde Jøderne, og især Kaifas, sig skyldige i større Synd, noget, Jesus fremholder for Pilatus i Joh. 19, 11: „derfor han den, som overgav mig til dig større Synd (end du)." For Pilatus var han ukjendt nemlig; men for dem havde han godtgjort, at han var Messias.

Pilatus gav dem Barabbas løs og dømte, at Jesus skulde korsfæstes. Det var romersk Skik at hudstryge den, der skulde korsfæstes. Jesus blev da hudstrøget af Pilatus's Soldater. Hudstrygelsen udførtes paa følgende Maade: Den, som skulde hudstryges, blev afført sine Klæder, og blev derpaa bundet til en Søile og pisket med Læderremme, indtil Blodet strømmede frem. Jesus blev hudstrøget udenfor Prætoriet i Nærheden af Domstolen. Han havde paa sine Underklæder eller var ialfald i ethvert Fald ganske nøgen kun fra Hofterne og opover. Han blev efter Hudstrygelsen iført sine Klæder og bragt ind i Prætoriet af Soldater. Disse og de øvrige Soldater samlede sig om ham. De tog af ham hans Overklæder, kastede en Purpurkaabe om ham, satte en Tornekrone paa hans Hoved og gav ham et Rør i hans høire Haand. Ved disse Tegn paa kongelig Værdighed udtrykte de sin Foragt for ham som Jødernes Konge. De faldt paa Knæ for ham, spottede ham og sagde: „Hil være dig (chaire i Grundteksten, Goddag), du Jødernes Konge!" De spyttede paa ham og tog Røret af hans Haand og slog hans Hoved dermed. Pilatus lod sine Soldater mishandle Jesus paa denne Maade dels for at tilkjendegive Jøderne sin Foragt for deres messianske Lære og dels for at vække Medlidenhed med ham hos dem i den Hensigt, at de skulde afstaa fra sit Forlangende om hans Korsfæstelse.

Pilatus førte Jesus, iført Kaaben, Tornekronen og med Røret i Haanden, ud og sagde: „Se, jeg fører ham ud til eder, for at I skal vide, at jeg ikke finder nogen Skyld hos ham." Saa talte denne Dommer, efter at han havde dømt ham til Korsfæstelse og ladet ham hudstyge, fordi han skulde korsfæstes, noget, vi sagde ovenfor. Det var femte Gang, han udtalte hans Uskyldighed. Medens Jesus stod der med Pur-

purkaaben og Tornekronen paa og Røret i Haanden, opfordrede Pilatus dem til at se paa ham med disse Ord: „Se, hvilket Menneske (i den græske Grundtekst ide ho anthropos, i det latinske Sprog ecce homo)." Han mente dette: Se paa dette usle og lidende Menneske! Hans Hensigt var den at fremkalde hos dem Medynk med ham, for at de maaske kunde bevæges til at afstaa fra sit Krav om hans Korsfæstelse.

Pilatus tog aldeles feil, naar han mente, at de maaske vilde have Medlidenhed med ham. De raabte og især Ypperstepresterne og disses Retsbetjente: „Korsfæst, korsfæst!" „Tag I ham og korsfæst ham," svarede han. Det var sjette Gang, at han fremholdt hans Uskyldighed. De svarede: „Vi har en Lov, og efter denne Lov er han skyldig til at dø, fordi han har gjort sig selv til Guds Søn." Nu kom de frem med det, paa Grund af hvilket de selv havde dømt ham, nemlig Gudsbespottelse. Med Guds Søn mente de ikke en from Mand. Det vilde ikke have været Gudsbespottelse; men de mente Guds Søn i den Betydning, hvori Jesus havde bekjendt i Matt. 26, 64, at han var Guds Søn, nemlig i metafysisk eller overnaturlig Betydning.

De gjorde et stort Feilgreb, naar de fremlagde Gudsbespottelse som Grund til, at Pilatus skulde korsfæste ham. Men de blev bitre og utaalmodige over, at han atter og atter udtalte Jesu Uskyldighed. Det saa jo ud til, at han ikke vilde korsfæste ham paa Grundlag af deres Anklage mod ham for en politisk Forbrydelse. Derfor greb de i sin Fortvilelse til det Middel at beskylde ham for Gudsbespottelse. Det var et stort Feilgreb. Det var saa langt fra, at de derved befæstede sin Stilling, at de meget mere svækkede den. For det første laa det udenfor hans Myndighed at dømme i Jødernes religiøse Spørgsmaal, og for det andet fremkaldte deres Ord om, at Jesus kaldte sig Guds Søn end større Frygt hos ham: „Da Pilatus nu hørte dette Ord, frygtede han end mere" Joh. 19, 8. Han frygtede end mere, nemlig for at korsfæste ham. Han havde frygtet før for at gjøre det; thi hans Samvittighed havde sagt ham, at Jesus var uskyldig. Da han saa hørte, at Jesus gjorde Fordring paa at være Guds Søn, frygtede han end mere for at korsfæste ham.

Udtrykket Guds Søn var ikke ukjendt for Pilatus, skjønt han var en Hedning. Han forbandt visselig ikke den Forestilling

dermed, som Jesus forbandt dermed. Men Hedningerne havde sine Gudesønner. Ifølge Dan. 3, 25 saa Nebukadnezar fire Mænd i Ildovnen. Den fjerde Mands Udseende fandt han at ligne en Gudesøn. En Guds Søn blandt Hedningerne betegnede en Halvgud, en Mand, der havde en Gud til sin Fader og en Kvinde til sin Moder. Saaledes troede Romerne og Grækerne, at Herkules (Herakles) var Søn af Jupiter (Zeus) og Kvinden Alkmene. Forresten lærte de, at Guder havde Sønner med sine Hustruer, der var Gudinder; men disse Sønner kaldtes ikke Guds Sønner, men Guder.

Pilatus var vel en Tviler; men Frygt betog ham, da han hørte, at Jesus paastod, han var Guds Søn. Han tænkte, at Jesus maaske var Søn til Jødernes Gud Jehova og en eller anden Jødekvinde. Dersom Jesus skulde være Søn af Jehova, vilde han nedkalde over sig Jehovas Vrede og Straf ved at korsfæste ham, tænkte han.

Pilatus tog derpaa Jesus med sig ind i Prætoriet og rettede der følgende Spørgsmaal til ham: „Hvorfra er du?" Han vilde sige: Hvor stammer du fra? Er du en Søn af Jehova eller ikke? Jesus gav ham ikke Svar. Pilatus havde ikke Ret til at spørge om dette. Det var ikke rigtigt af Pilatus at trække dette theologiske Spørgsmaal ind i Retsforhandlingerne, fordi Pilatus som romersk Embedsmand ikke havde nogen Myndighed til at dømme i theologiske Spørgsmaal. Desuden var han ganske udygtig dertil. Ved sin Taushed gav Jesus tilkjende sin Misbilligelse af denne hans Fremgangsmaade. Den stolte Romer følte sig stødt over Jesu Taushed og pegte paa sin Magt over ham: „Taler du ikke til mig? Ved du ikke, at jeg har Magt til at korsfæste dig, og at jeg har Magt til at lade dig løs." Vi bør mærke os, hvor stærkt Pilatus fremhævede sin Magt over Jesus. Han benyttede Ordet Magt to Gange. Paa disse Ord svarede Jesus: „Du havde aldeles ingen Magt over mig, dersom den ikke var givet dig ovenfra." Pilatus havde i Stolthed hævdet sin Magt over Jesus, denne hævdede Faderens Magt. Til Ydmygelse for Pilatus gjorde Jesus ham opmærksom paa, at han ingen Magt havde over ham, som han selv eiede, men at den Magt, han havde over ham, havde han faaet ovenfra, fra Gud. Gud styrer alle Ting, og han havde styret det saaledes, at Pilatus havde Magten over ham, Magten til at korsfæste ham og

til at give ham løs, da han i Egenskab af romersk Landshøvding havde Magten over Liv og Død. Jesus føiede til de ovenfor anførte Ord: „derfor har den, som overgav mig til dig, større Synd." Disse var Jesu sidste Ord til Pilatus.

Efter dette søgte Pilatus at lade Jesus løs, siger Johannes. Han erklærede altsaa atter, at han var uskyldig. Det var syvende Gang. Da raabte Jøderne og blandt disse især Presterne: „Dersom du lader denne løs, er du ikke Keiserens Ven. Hver den, som gjør sig selv til Konge, sætter sig op mod Keiseren." De forstod formodentlig, at de havde gjort et Feilgreb ved at anklage ham for Gudsbespottelse, og derfor vendte de tilbage til den oprindelige Beskyldning om Oprør mod den romerske Øvrighed. Deres sidste Ord havde stor Virkning paa Pilatus. De nævnte Keiseren. Den romerske Keiser paa den Tid var Tiberius. Tiberius var en meget grusom og mistænksom Mand. Af ham havde Pilatus faaet sit Embede, og han frygtede ham. Havde han givet Jesus hans Frihed, vilde ganske sikkert det mægtige Presteskab og dets Tilhænger have anklaget ham for Keiseren. Landshøvdingens Stilling var noksaa vanskelig. Han var naturligvis ikke villig til at lide noget for Jesu Skyld. Han syntes, det var det klogeste at indvilge i Jødernes Forlangende. Han satte sig da paa Domstolen efter at have ladet Jesus bringe ud af Paladset. Der stod Jesus og havde fremdeles Purpurkaaben og Tornekronen paa og i Haanden Røret. Pilatus opfordrede dem til at se paa Jesus. „Se, eders Konge!" sagde han. Afgjørelsens Stund var kommet. Han vaklede. Han frygtede for den mægtige og grumme Tiberius og Jøderne paa den ene Side, og paa den anden frygtede han for at korsfæste Jesus, der i hans Øine var uskyldig og maaske Søn af Jødernes Gud Jehova. Jesus havde under Forhøret gjort et vældigt Indtryk paa ham. Pilatus var som Tiberius grusom og samvittighedsløs; men Jesus havde ved sine Ord og ved sin Optræden under Forhøret skjærpet hans sløve Samvittighed og indgydt ham Frygt for at gjøre, hvad der var urigtigt. Men ikke i den Grad havde han villet øve Indflydelse paa ham, at han skulde bevæges til at lade ham løs. Pilatus skulde have sin frie Vilje.

De raabte: „Bort, bort med ham! Korsfæst ham!" Pilatus svarede: „Skal jeg korsfæste eders Konge?" Dette

var hans sidste Forsøg paa at omstemme dem. Ypperstepresterne sagde til ham: „Vi har ingen Konge, uden Keiseren." Dette var en ydmygende Indrømmelse af dem; men Ordene havde Virkning paa Pilatus.

Pilatus overgav da Jesus til Ypperstepresterne. De var de fornemste Medlemmer i Synedriet og de øverste Repræsentanter for Folket i religiøs Retning. Under deres Opsyn skulde Jesus korsfæstes. Selve Korsfæstelsen skulde ske ved Pilatus's Soldater. Pilatus dømte ikke, at Jesus var skyldig i noget. Tvertimod fremholdt han jo atter og atter, at han var uskyldig. Paa Jesu Uskyldighed holdt han fast til det sidste i Modsætning til hans Fienders Anklage. Han gav efter af egen Interesse for det Tryk, Jøderne øvede paa ham. Pilatus var Landshøvding i Judæa og Samaria fra Aar 26 til Aar 36 ef. Kr. Han gjorde sig skyldig i mange grusomme Handlinger og blev endelig anklaget af Samaritanerne og indstævnet til at komme til Rom for at svare for sine Handlinger for Keiseren. Før han ankom til Rom var Tiberius død, og Kaligula blevet Keiser. En Beretning siger, at han dræbte sig selv, en anden, at han blev landsforvist til det nuværende Frankrige, en tredie, at han blev halshugget under den grusomme Keiser Nero. I den ethiopiske Kirke betragtes han som en Helgen, og Kopterne paastaar, at han døde som en kristen Martyr. Med ond Samvittighed gav han efter for Jødernes Krav paa Jesu Korsfæstelse.

Herodes Antipas, der med sine Krigsfolk forhaanede og spottede Jesus, mistede sin Throne, blev forvist til Frankrige og døde i Spanien.

Soldaterne tog Purpurkaaben af Jesus og iførte ham hans egne Klæder. Ogsaa Tornekronen tog de maaske af ham. Derpaa førte de ham bort for at korsfæste ham. Kun de værste Forbrydere korsfæstedes. Korsfæstelsen maatte finde Sted udenfor Byens Mure. Den, der skulde korsfæstes, maatte selv bære sit Kors til Retterstedet. Hvad han maatte bære, var egentlig kun den Del af Korset, som skulde sættes ned i Jorden. Tværbjælken føiedes til først paa Retterstedete. Jesus maatte da ogsaa bære hin Bjælke. „Og han bar sit Kors", skriver Joh. i 19. 17. Da de gik ud af Byen, mødte de en Mand fra Kyrene ved Navn Simon. Ham tvang

de til at bære hans Kors Resten af Veien. Jesus bar selv sit Kors i ethvert Fald til Byens Mure. Grunden til, at en anden maatte bære det for ham, var den, at han sank eller holdt paa at synke under dets Tyngde. Simon var fra Kyrene, en By i Nordafrika. Mange Jøder havde nedsat sig der. Han var enten kommet til Paaskefesten, eller han havde boet i Jerusalem en Tid. Der boede saa mange Kyrenæere i Jerusalem, at de havde en egen Synagoge der. Man antager i Lys af Mark. 15, 21 og Rom 16, 13, at Simon enten var eller blev en kristen. Ikke faa Kyrenæere blev kristne Apostl. Gjær. 11, 20; 13, 1.

Meget Folk og især Kvinder fulgte Jesus til Rettersted. Kvinderne slog sig for sit Bryst til Tegn paa Sorg og græd over ham. De var Kvinder fra Byen, der tilkjendegav sin Medfølelse for ham. Jesus vendte sig om til dem og sagde: „Græd ikke over mig; men græd over eder selv og eders Børn!" Han vilde ikke, at de skulde sørge over, at han gik Lidelser imøde ,men atde skulde sørge over sig selv og sine Børn paa Grund af, hvad de gik imøde. Med Mod gaar han til sine Lidelser, og med en saa stor deltagende Kjærlighed til de grædende Kvinder og deres Børn, at han ser ganske bort fra, hvad der forestaar ham, og hvad han allerede lider. „Thi se, de Dage skal komme, i hvilke man skal sige: Salige er de ufrugtsommelige og de Liv, som ikke fødte, og de Bryster, som ikke gav Die. Da skal de begynde at sige til Bjergene: „Fald over os! og til Høiene: Skjul os! Thi gjør man dette med det grønne Træ, hvad vil da ske med det tørre." I disse Ord forudsagde han Jerusalems Ødelæggelse. Han fremstiller sig selv under Billedet af et grønt Træ og de ugudelige Jøder under Billedet af et tørt Træ, Han hævdede sin Uskyldighed og pegte paa den guddommelige Nemesis eller Gjengjældelse, der rammer de ugudelige allerede her i Tiden, fordi de overtræder Guds moralske Love. Jødernes Ugudelighed aabenbarede sig deri, at de havde forkastet og fordømt ham, sin Messias, og nu stod i Begreb med at korsfæste ham, som om han skulde have været en af de værste Forbrydere Luk. 23, 27 følg. Hans Ord aandede dyb Medlidenhed med dem over deres onde Forhold til ham og dets skrækkelige Følger.

Da de var ankommet til Rettersted, føiedes Tværbjæl-

ken til den Bjælke, der skulde staa opreist. Det var Skik blandt Jøderne at give den, der skulde korsfæstes, en bedøvende Drik, for at han ikke skulde føle saa meget Smerterne. Jesus blev tilbudt en saadan Drik; men han afslog den. Han vilde føle Smerterne i hele deres Udstrækning. Korset blev opreist og til dette blev baade hans Hænder og Fødder spigret. Regelen var den at ikke blot Hænderne spigredes til Korset, men ogsaa Fødderne. Det er ubestridelig vist. At ogsaa Jesu Fødder blev spigret til Korset, ser vi af Luk. 24, 39, hvor Jesus beder Disciplene, at de skal se paa hans Hænder og Fødder for deraf at forvisse sig om, at han, de ser, er den samme som han, der korsfæstedes: „Se mine Hænder og mine Fødder, at det er mig selv! Føl paa mig og se!"

Medens de romerske Soldater korsfæstede ham bad han: „Fader, forlad dem! Thi de ved ikke, hvad de gjør" Luk. 23, 34. For hvem bad han? Hans Ord kan forstaaes som en Bøn for de romerske Soldater, der udførte Korsfæstelsen, og hvilke jo var uvidende om, hvem de korsfæstede, fordi de var Hedninger. De kan ogsaa opfattes som en Bøn for Jøderne, der havde forlangt hans Korsfæstelse. Hvis han bad for disse, saa viser hans Ord, hvorledes han i Kjærlighed dømte mildt deres skjændige Handling, efterdi han sagde, at de ikke vidste, hvad de gjorde. Sammenhængen, hvori Ordene staar i Lukas, taler for, at han bad for Soldaterne. Ifølge Mark. 15, 25 blev Jesus korsfæstet den tredie Time. Det var Kl. 9 Formid. Jøderne regnede Dagen fra Kl. 6 om Morgenen. Den første Time var Kl. 6—7. Ifølge Joh. 19, 14 satte Pilatus sig paa Domstolen omtrent den sjette Time. Efter den jødiske Maade at regne Tiden paa var den sjette Time Kl. 11—12 om Dagen. Men Johannes bruger den romerske Maade at regne Tiden paa. Romerne regnede fra Kl. 12 Midnat, og det er let at bevise, at paa den Tid, da Johannes skrev sit Evangelium, var den romerske Maade at regne Tiden paa almindelig indført i Lilleasien, hvor Johannes virkede og skrev sit Evangelium. Vi bør mærke os, at Johannes skriver omtrent (hosei i Grundteksten) den sjette Time. Man havde ikke Lommeuhre i de Dage. Den sjette Time i Johannes var Kl. 5—6. Omtrent ved Midnatstid blev Jesus arresteret i Gethsemane. Forhøret over ham for Annas og Kaifas varede til tidlig om Morgenen. Allerede

Kl. 5 om Morgenen stod antagelig Jesus for Pontius Pilatus. Ifølge Evangelisterne blev han ført til Prætoriet tidlig om Morgenen.

To Forbrydere, Røvere, blev korsfæstet sammen med ham, en paa hans venstre og en paa hans høire Side. Derved opfyldtes Profetens Esaias's Ord i 53, 12: „og blev regnet blandt Overtrædere". Ovenover hans Hoved var en Overskrift anbragt, hvori Beskyldningen mod ham var udtalt. Den lød saaledes: „Jesus af Nazaret, Jødernes Konge" Joh. 19, 19. Den lød i det latinske Sprog saaledes: „Jesus Nazaræus, Rex Judæorum". Denne Overskrift sees ofte forkortet til de fire Ords Begyndelsesbogstaver paa Billeder af Jesus paa Korset: J N R J. Jøderne var ikke fornøiet med denne Overskrift. Den udtalte, at Jesus var Jødernes Konge, den af dem ventede Messiaskonge. Den saarede deres Følelser. De havde ikke anerkjendt Jesus for at være Messias. De havde beskyldt ham for Pilatus for, at han vilde være Messias, en jordisk Konge, medens han ikke var det. Han selv havde bekjendt, at han var Jødernes Konge, nemlig den lovede Matt. 27, 11. De ansaa ham for en falsk Messias. De fordrede derfor, at Overskriften skulde forandres saaledes, at den udtalte, at han havde sagt, han var Jødernes Konge. Dette vilde Pilatus ikke gaa ind paa, men svarede med stor Bestemthed: „Hvad jeg skrev, det skrev jeg". Han vilde have sin Vilje nu. Han vilde saare dem. Han vilde hævne sig paa dem for deres haardnakkede Krav paa, at Jesus skulde korsfæstes. Han kjendte til deres Lære om, at en jødisk Konge, en jordisk Messias, skulde fremstaa, der skulde overvinde Romerne. Sin Foragt for denne Lære udtalte han i sin Overskrift. Han behøvede ikke at frygte for Tiberius paa Grund af denne Handling; thi saavel Tiberius som han foragtede hin Jødernes Lære. Ved en Anklage mod Pilatus for Tiberius med Hensyn til denne Overskrift vilde de intet have kunnet gjøre til Skade for ham.

Pilatus udtalte vel ikke i Overskriften Anklagen mod Jesus, som Jøderne havde ført mod ham; men derved, at han skrev, som han gjorde, kom han til at udtale uden at vide det, hvad der egentlig var sandt; thi, endskjønt han, som blev korsfæstet, ikke var den, Jøderne ventede, og hvilken efter deres Mening skulde beseire de stolte og mægtige Romere ved kjødelige

Vaaben, saa var han dog den af Gud lovede Messias og Jødernes Konge, der skulde overvinde dem ved aandelige Vaaben. Overskriften var skrevet paa latinsk, græsk og hebraisk, for at enhver kunde forstaa den.

Da Soldaterne havde korsfæstet Jesus, delte de hans Klæder mellem sig. De delte dem i fire Parter, hvoraf der sees, at fire Soldater korsfæstede ham. Klæderne tilkom ifølge Skikken dem, der korsfæstede en Person. De fire Klædningsstykker var Jesu Sko, hans Belte, hans Hovedbedækning og hans Overkjortel. Hans femte Klædningsstykke var hans Underkjortel. For ikke at ødelægge denne, kastede de Lod om den. Den bestod af et eneste Stykke, saa at den var usyet. Den rak fra Halsen ned til Fødderne og var kostbar. Presterne bar en lignende. Efter at Soldaterne havde delt hans Klæder mellem sig, satte de sig ned for at holde Vagt over ham.

Stedet, hvor han blev korsfæstet, kaldes Golgatha, der betyder Hovedpandested. Det kaldtes saaledes, enten fordi det var et Henrettelsessted, hvor de henrettedes Hoveder laa begravne, eller fordi det havde Udseendet af en Hovedpande. Det laa ved en Vei og udenfor Murene, men nær disse. Det var romersk Skik, at en Korsfæstelse fandt Sted ved en Vei, for at Folk, der gik paa Veien, kunde til Advarsel se de korsfæstede. I Nærheden af Golgatha laa en Have, der tilhørte Josef af Arimathæa, og hvori der var en ny Grav.

Det Sted, der udpeges som Golgatha, ligger et godt Stykke indenfor de nuværende Mure. Men Jerusalem blev ødelagt Aar 70 ef. Kr., og da den romerske Keiser Hadrian, død Aar 138 ef. Kr., gjenopbyggede det, satte han ikke Murene der, hvor de havde staaet. Steder, som havde været udenfor Murene, kom indenfor, og Steder, som havde været indenfor, kom udenfor dem. Det er noksaa sikkert, at det Sted, der udpeges som Golgatha, er Golgatha. Der har fra den første Tid stadigt været kristne i Jerusalem og dets Omegn med Undtagelse af den korte Tid, i hvilken de kristne, da Jerusalem blev beleiret og ødelagt, opholdt sig i Pella hinsides Jordan. De første kristne kjendte godt Stederne, hvor Jesus blev korsfæstet og begravet. De var for dem mere end almindelige Steder. Kristne i forskjellige Lande begyndte om ikke længe at besøge disse Steder, hvor Jesus døde og begroves. Kjendskabet til dem forplantedes fra Slægt til Slægt. Den første kristne Kei-

ser i det romerske Rige byggede en prægtig Kirke, der blev indviet Aar 336 ef. Kr., paa det nuværende Golgatha, og ligeledes opførte han en Bygning, der omsluttede Jesu Grav. Disse Bygninger nedbrændte Aar 614 ef. Kr. Men allerede to Aar senere paabegyndtes nye Bygninger, hvilke fuldførtes Aar 626 ef. Kr. De blev ødelagt af Muhammedanerne Aar 936 ef. Kr. Aar 1048 reistes paa samme Sted en Kathedralkirke. Senere byggedes mere til. Disse Bygninger stod til 1808, da de nedbrændte; men 1810 paabegyndtes en ny Kirkebygning. Denne staar der nu og omslutter baade Golgatha og Jesu Grav. Graven ligger omtrent 100 Skridt fra Golgatha og det stemmer overens med Joh. 19, 41. 42, hvor der siges, at Graven var nær Golgatha.

Skjønt man havde korsfæstet Jesus, lod man ham alligevel ikke faa være i Fred. De, der gik forbi paa Veien, spottede ham, rystede sine Hoveder og sagde: „Du, som nedbryder Templet og bygger det i tre Dage, frels dig selv! Er du Guds Søn, da stig ned af Korset!" Atter udtaltes den Løgn, som de to falske Vidner havde udtalt under Forhøret for Kaifas. Der var mange, der havde hørt, at han skulde have sagt, han vilde nedbryde Jerusalems Tempel og bygge det i tre Dage. Ogsaa Ypperstepresterne, de skriftlærde og Folkets ældste, altsaa Synedriet, spottede ham: „Han har frelst andre; sig selv kan han ikke frelse. Er han Israels Konge, da stige han nu ned af Korset, saa vil vi tro paa ham! Han forlod sig paa Gud; han fri ham nu, om han har Behag i ham! Thi han har sagt: Jeg er Guds Søn." Synedriet beskyldte ham fremdeles for, at han havde gjort Krav paa at være Israels Konge i politisk Betydning. Soldaterne spottede ham: „Dersom du er Jødernes Konge, da frels dig selv." De to Røvere spottede ham; den ene af dem omvendte sig dog senere. Meget Folk stod i Nærheden og saa paa; men der siges ikke, det spottede ham.

Hvor var Jesu Venner? Der siges, at de mange troende Kvinder, som havde fulgt ham fra Galilæa, var ved Golgatha saasom hans Moder Maria, Apostlene Johannes's og Jakobs Moder Salome, Maria Magdalena og Maria, Jesu Moders Søster, Moder til Jakob den yngre og Joses. Apostelen Johannes var der. Kun han af Apostlene nævnes. I Luk. 23, 49 heder det, at alle hans Kjendinger det vil sige, de, som da var i Jerusalem, var der foruden hine mange Kvin-

der. Baade hans Kjendinger og Kvinderne stod i længere Afstand fra Korset. Ifølge Johannes stod nogle af Kvinderne, blandt hvilke var Jesu Moder, nær Korset. Disse skiftede Plads. Ogsaa Johannes var nær Korset.

Fra den sjette Time blev der et Mørke over den hele Jord, som varede til den niende Time. Den sjette Time var Timen 11—12. Dette Mørke var ikke foraarsaget ved en almindelig Solformørkelse; thi der var Fuldmaane og en Solformørkelse kan ikke efter Naturens Love indtræde, naar der er Fuldmaane. Hint Mørke var et Mirakel, hvorved Gud tilkjendegav, hvem han var, der hang paa Korset, nemlig Verdens Lys. Jøderne havde forkastet ham, der havde skinnet for dem som et aandeligt Lys. Ved Døden, som de paaførte ham, udslukkedes dette Lys, og de indhylledes i aandeligt Mørke. De fik ikke se og høre ham mere.

Medens han hang paa Korset, sørgede han for sin Moder ved at paalægge Johannes at have Omsorg for hende efter sin Død. Til sin Moder sagde han: „Kvinde! Se, det er din Søn", til Johannes: „Se, det er din Moder." Den angrende Røver trøstede han: „Sandelig siger jeg dig, idag skal du være med mig i Paradis." Ved den niende Time raabte han med høi Røst: „Eli! Eli! Lama Sabachtani?" Saaledes lød hans Ord i det Sprog, som dengang taltes af Jøderne, og hvilket var ogsaa hans Sprog. Det var ikke rent hebraisk. Det rene hebraiske fandtes kun i det gamle Testamente. Det Sprog, som dengang brugtes som Talesprog, heder aramæisk. Jesu Ord betyder: „Min Gud! Min Gud! Hvorfor har du forladt mig?" Han raabte disse Ord ud med høi Røst, saa at de hørtes i længere Afstand fra Korset. Hvad han havde talt før, havde han udtalt med en lavere Stemme. Han tog hine Ord fra Salm. 22, der som vi før har seet, er direkte messiansk.

Hans Ord udtrykker ikke Fortvilelse, men den Nød, hvori han befandt sig, fordi han følte sig forladt af sin Fader. Følelsen af at være forladt af Faderen var for ham, der var Guds Søn, ubeskrivelig smertelig. Men ogsaa denne Lidelse udstod han for os, for at vi, som paa Grund af vor Synd er adskilt fra Gud af Naturen, skal faa have Samfund med ham. Nogle, som stod ved Korset, sagde, at han kaldte paa Elias. Det var Jøder, som udtalte dette. De vidste, at han ikke

kaldte paa Elias. De spottede ham blot. De omkringstaaende bad han om Drikke: „Jeg tørster." En af dem løb straks hen, tog en Svamp, fyldte den med Eddike, sur Vin, stak den paa et Rør og gav ham at drikke. Nogle sagde, at han ikke skulde give ham Drikke: „Holdt! Lad os se, om Elias kommer for at frelse ham!" Det var atter Spot. Disse Spottere var Jøder; men han, som strax gav ham Drikke, var en Hedning, en hedensk Soldat Luk. 23, 36. Jesus blev i det hele behandlet meget værre af sit eget Folk end af Hedningerne. Den sure Vin, hvoraf han fik Drikke, var Drikke, Soldaterne selv brugte.

Da han havde drukket, sagde han: „Det er fuldbragt." Hvad var fuldbragt? Hans Gjærning til vor Forløsning. Derpaa raabte han anden Gang med høi Røst: „Fader! Jeg vil befale min Aand i dine Hænder." Med disse Ord udgav han sin Aand. Disse var de sidste Ord, han udtalte, og saa høit udtalte han dem, at ogsaa de, der opholdt sig i længere Afstand fra Korset, kunde høre dem. Omtrent Kl. 3 Eftermid. Fredag den femtende i Maaneden Nisan døde Jesus. Nisan svarer til en Del af Marts og en Del af April.

Hans Død ledsagedes af et Jordskjælv og af Splittelsen af Forhænget mellem det hellige og allerhelligste i Templet. Jordskjælvet var saa voldsomt, at Klipperne revnede og Grave aabnedes saa at Legemerne, der laa derinde, blev synlige. Mange af de hensovne helliges Legemer opstod efter Jesu Opstandelse, kom ind i Jerusalem og viste sig for mange. Jordskjælvet og Forhængets Splittelse i to Stykker fra det øverste til det nederste var Guds Tegnsprog, hvorved han udtalte Jesu Døds Betydning. Ved Jordskjælvet tilkjendegav Gud, at ved Jesu Død blev Døden overvundet og Liv og Uforkrænkelighed skaffet tilveie for os, og ved Forhængets Splittelse, at ved hans Død blev Adgang aabnet til Himmelens allerhelligste, Guds Naadethrone, og at den gammelteftamentlige eller Lovens Husholdning fra nu af skulde være ugyldig. Hvilken mægtig Tale om sin Søn holdt ikke Faderen ved disse Begivenheder til dem, der havde dømt ham til Døden og fordret hans Korsfæstelse!

Hvor vidt Jordskjælvet strakte sig, siges ikke. Men det er sandsynligt, at det strakte sig kun til Golgatha og dets nær-

meste Omegn. Egnen ved Jerusalem viser tydelige Spor af Jordskjælv. I det nuværende Golgatha, der, som vi før har seet, maa være det gamle, er der en dyb Revne i Klippen. Den maa være foraarsaget ved et Jordskjælv.

Da den hedenske Høvedsmand og de øvrige hedenske Soldater hørte Jesus raabe i det Øieblik, han døde: „Fader! Jeg vil befale min Aand i dine Hænder" og saa Jordskjælvet, betoges de af saare stor Frygt og sagde: „Sandelig, denne var Guds Søn." De havde været med i at spotte og slaa ham i Prætoriet Matt. 27, 27 følg. De havde rimeligvis hørt under Retsforhandlingerne, at han havde gjort Fordring paa at være Guds Søn. De havde i ethvert Fald hørt ved Korset, hvad Synedriets Præster spottende sagde til ham der: „Han forlod sig paa Gud; han fri ham nu, om han har Behag i ham! Thi han har sagt: Jeg er Guds Søn." Med Udtrykket Guds Søn forbandt de som Hedninger ligesaalidt som Pilatus Forestillingen om, at Jesus var Guds Søn i den Betydning, hvori han er det. De mente dermed, at han var et mere end almindeligt Menneske, en Søn af en Gud og en Kvinde efter Naturens Orden. Det passer ogsaa paa, hvad Høvedsmanden sagde ifølge Lukas: „I Sandhed, dette Menneske var retfærdigt." De erklærede altsaa, at han havde lidt Døden uskyldigt.

Ogsaa paa det vantroe Folk virkede, hvad det havde været Vidne til, stærkt. Det havde staaet paa Golgatha og iagttaget Jesus fra den Tid, han nagledes til Korset. Det havde ikke spottet ham, skjønt det om Morgenen havde forlangt hans Korsfæstelse under Presteskabets Tryk. Korsfæstelsen kalder Lukas et Syn, et Skuespil (theoria i Grundteksten, Skuespil), hvortil det var kommet sammen. Til dette Folk hørte ikke Jesu talrige Venner, der var kommet til Høitiden, og hvilke havde hyldet ham som den messianske Konge under hans Indtog i Jerusalem Palmesøndag. Det var Folk fra Jerusalem. Jesu Taalmodighed under Lidelserne, hans Ord, Mørket og Jordskjælvet havde gjort et saadant Indtryk paa det, at det slog sig for Brystet og vendte tilbage. Ved at slaa sig for Brystet tilkjendegav de Anger. Det befandt sig i en anden Stemning nu end den, hvori de havde været om Morgenen, da det havde sammen med Presterne skreget: „Korsfæst, korsfæst ham!"

Korsfæstelsen var en skrækkelig smertefuld Dødsmaade. Døden indfandt sig i Regelen først efter længere Tid, efter tre eller endnu flere Dage. Saarene i Hænderne og paa Fødderne angrebes af Betændelse, Musklerne blev stive, Blodet strømmede til Hovedet og Legemets indre Dele, hvoraf fulgte Hovedpine og svær Angst. De korsfæstede led af stor Tørst. Vagt blev holdt over dem. Dersom de toges ned straks efter Korsfæstelsen, kunde de komme sig under Lægebehandling. Jøderne tog dem ned af Korset for at begrave dem ifølge jødisk Skik. Romerne derimod lod dem forblive paa Korset, til de forraadnede, og holdt Vagt over dem ogsaa efter deres Død, for at ikke nogen skulde tage dem ned og begrave dem. Dog tillod de, at de toges ned og overgaves Slægtninge til Begravelse paa disses Begjæring. Jøderne lod dem ikke hænge Natten over paa Korset; thi i 5 Moseb. 21, 22. 23 paalægges dem ikke at lade den, der bliver hængt paa et Træ, blive Natten over paa Træet. Der tales vistnok paa dette Sted ikke om Korsfæstelse; thi Korsfæstelsen blev udført blandt Jøderne af Romerne. Men Jøderne hængte nu og da for paa denne Maade at forøge Straffen en, der forud var aflivet, paa et Træ. Dog hint Sted anvendte de ogsaa paa Korsfæstelsen. Hvis Døden ikke indtraadte i betimelig Tid, fremskyndte de den ved at knuse deres Ben med Køller.

Da hin Dag, paa hvilken Jesus og de to Røvere blev korsfæstet var Fredag, og da Sabbaten begyndte ved Solnedgang, maatte de begraves før Solnedgang. Jøderne gik da til Pilatus og bad ham om, at de korsfæstedes Ben maatte brydes og deres Legemer nedtages for at begraves. Josef af Arimathæa har vi nævnt før. Han var oprindelig fra Arimathæa. Arimathæa var Samuels Fødested 1 Sam. 1, 1. Det heder nu Ram og ligger nogle Mil fra Jerusalem. Han var rig og Medlem af Synedriet og var en hemmelig Discipel af Jesus af Frygt for Jøderne. Han kom ifølge Matt. 27, 57 til Golgatha om Aftenen, det er, i de sidste Timer af Dagen. Han fandt Jesus død og gik derpaa til Pilatus, af hvem han udbad sig Jesu Legeme for at begrave det. Josef var vistnok ikke en Slægtning af Jesus, men der er al Grund til at tro, at han udbad sig Legemet paa Jesu Moders Vegne. Hende havde han sikkert fundet i Nærheden af Korset. Pila-

tus overgav Josef Jesu Legeme, men ikke førend han havde af den vagthavende Høvedsmand forvisset sig om, at han havde været død i længere Tid. Da Josef fortalte ham, at Jesus var død, forundrede han sig over, at han allerede skulde være død; thi hans Død indtraadte usædvanlig snart.

Soldaterne brød Benene paa Røverne; thi de var ilive; men de brød ikke Jesu Ben, fordi han var død. Det var en Guds Styrelse. Paa Paaskelammet skulde intet Ben brydes. Paaskelammet var en Type paa Jesus, og heller ikke paa ham blev altsaa noget Ben brudt. En af Soldaterne stak dog et Spyd i hans Side. Denne Handling foretog han ikke for at dræbe Jesus, som om han skulde have seet Livstegn hos ham, men for at dræbe ham, dersom han skulde have været kun tilsyneladende død. Stikket var dødeligt for enhver, som var ilive. Derved at Jesus blev stukket med Spydet gik Sak. 12, 10 i Opfyldelse.

Soldaterne tog de to Røveres Legemer ned. Josef tog Jesu Legeme ned. Nikodemus kom ogsaa til Golgatha og bragte med sig Specerier, Myrrha og Aloe, henved hundrede Pund. Det var meget; men Nikodemus var vist formuende, og han elskede Jesus. Josef og Nikodemus indviklede Jesu Legeme i Linklæder sammen med hine Specerier og lagde det i Josefs nye Grav, som var udhugget i en Klippe. Ingen havde endnu været lagt i denne Grav, saa at Jesus laa der alene. Gravene blandt Jøderne var saa store, at de kunde afgive Plads for mange. En stor Sten væltedes foran Gravens Indgang for at tildække denne. Hine Kvinder, som havde været i Nærheden af Korset, fulgte efter Nikodemus og Josef og saa Graven, og hvorledes Jesu Legeme blev lagt.

Mægtigt havde Faderen prædiket om sin Søn ved Mørket, Forhængets Splittelse i to og Jord skjælvet. Hædret blev hans Søn i sin Død af Josef og Nikodemus. Jesu Fienders Ønske og Bestemmelse var sikkerlig, at han ogsaa i sin Død skulde være blevet behandlet med Skjændsel; men de blev skuffet deri. De formaaede ikke at hindre, at Josef fik hans Legeme af Pilatus og at han og Nikodemus gav det en ærefuld Begravelse.

Saa havde Jesus bragt Offeret, Skyldofferet for Menneskene ved at lide og dø i deres Sted Es. 53. Sig selv havde han ofret paa Golgatha som vor Ypperstepræst til vore

Synders Forladelse. Saare meget ondt havde han maattet lide. Salm. 22 var blevet opfyldt paa ham og de andre Profetier, som taler om hans Lidelser.

Den følgende Dag, Lørdag, gik Synedriets Medlemmer til Pilatus og bad ham om Soldater til Vagt over Jesu Grav. De fortalte ham, at Jesus, hvem de kaldte en Forfører, Bedrager, havde sagt, medens han levede: „Efter tre Dage opstaar jeg.“ De paastod, at hans Disciple vilde stjæle hans Legeme og sige, at han var opstanden, og de forstod, at kom det Ord ud, at han var opreist fra de døde, vilde mange tro paa ham. Denne sidste Forførelse af Folket til Frafald fra deres Gudsdyrkelse ved Rygtet om Jesu Opstandelse vilde blive større end den, han havde foraarsaget før sin Død, udtalte de. De fik Vagt af Pilatus. De forvarede Graven ved romerske Soldater, efter at de havde forseglet Stenen. Forseglingen skede enten derved, at et Reb blev trukket over Stenen og dets Ender fæstet til Gravens Væg med Lere, stikket til Forsegling, eller derved, at en Tværbjælke benyttedes, der blev fæstet til Gravens Væg. Saa var Jesu Grav i det mod ham fiendtlige Synedriums Magt ved Hjælp af romerske Soldater.

Den første Dag i Ugen, Søndag, tidlig om Morgenen opstod Jesus fra de døde under et stort Jordskjælv. En Engel kom ned fra Himmelen og væltede den store Sten fra Gravens Dør og satte sig paa Stenen. Jordskjælvet var ikke et almindeligt og vidtstrakt Jordskjælv. Det var rimeligvis et Jordskjælv, hvorved kun Gravstedet bevægedes. Det skede ikke for at vække Jesus op af en Afmagt eller en Skindød. Men det var et Tegn fra Gud, hvorved han forkyndte Jesu Opstandelse fra de døde.

Den hedenske Vagt betoges af en uhyre Frygt; thi den mærkede Gravens Bevægelse og saa Engelen vælte Stenen fra Graven og sætte sig paa den. Hans Skikkelse var som Lynet, det er, hans Ansigt havde Lynets Glans, og hans Klædebon var hvidt som Sne. Soldaterne skjalv af Frygt for ham og blev som døde. De flygtede fra Graven i Forfærdelse og gik hen til Yppersteprgesterne og fortalte, hvad der var skeet. Ypperstepresterne sammenkaldte Synedriets ældste og holdt Raad om, hvad der var at gjøre. De blev enige om at bestikke Vagten. De gav den mange Sølvpenge, for at den skulde fortie Sandheden og lyve ved at sige, at Jesu Disciple stjal hans Le-

geme, medens de sov. Det var naturligvis dumt at sige dette; thi hvorledes kunde Soldaterne vide, at Disciplene stjal Jesu Legeme, medens de sov? Men Synedriet syntes, det var det bedste, det kunde gjøre under Omstændighederne, for at Jesu Opstandelse ikke skulde troes.

Det var vistnok meget farligt for Soldaterne at sige, at de havde sovet paa sin Vagt; thi den, der sover, medens han skal holde Vagt, gjør sig skyldig i en grov og strafbar Pligtforsømmelse. Det vidste baade Soldaterne og Synedriet. Men det lovede Soldaterne, at det skulde se til, at de ikke blev straffet af Pilatus, om han skulde faa vide, at de havde sovet: „Og dersom Landshøvdingen faar det at vide (at I har sovet paa eders Post,) vil vi stille ham tilfreds (saa at I ikke straffes) og holde eder sorgløse (for Følgerne af, at I sov)". Soldaterne fortiede Sandheden og udbredte hin Løgn. Det siger sig selv, at Jøderne beflittede sig paa at udbrede den. Da Matthæus skrev sit Evangelium, som han skrev hovedsagelig for jødekristne, holdt de paa med det: „Og denne Tale (Talen om, at Disciplene stjal Jesu Legeme, medens Vagten sov) blev udspredt blandt Jøderne indtil denne Dag", det er, den Tid, da Matthæus forfattede sit Evangelium.

Tidlig om Morgenen gik flere Kvinder til Graven med Speceerier for at fuldende Balsameringen. Blandt disse Kvinder var Maria Magdalene, Maria, Moder til Jakob den yngre og Joses, og Salome, Moder til Jakob og Johannes. Om Forseglingen af Stenen vidste de intet. Paa Veien samtalte de om, hvem der skulde vælte Stenen fra Døren; thi den var meget stor. Da de var kommet nær nok til at se det, saa de, at den var fravæltet.

De gik ind i Graven, som de fandt at være tom. Jesu Legeme var ikke der. De fandt en ung Mand, iført et langt hvidt Klædebon, siddende paa den høire Side i Graven fra dens Indgang. Det var ikke et ungt Menneske, der havde iført sig hint Klædebon, men en Engel, som de saa. Det var den samme Engel, som før havde siddet paa Stenen. Han havde skiftet Plads, da Kvinderne kom til Graven. Han saa ud i Kvindernes Øine som en ung Mand. Lukas siger, de saa to Mænd, altsaa to Engle. Men skjønt Matthæus og Markus taler kun om en Person, saa følger ikke deraf, at Lukas staar i Strid med disse; thi Matthæus og

Markus siger ikke, at de saa kun en Person. Evangelisterne har en Plan, hvorefter de skriver og ifølge denne Plan udelader oftere en Evangelist noget, som en anden fortæller. Matthæus og Markus ansaa det for tilstrækkeligt i foreliggende Tilfælde at tale om den ene Engel. Ifølge Johannes saa Maria Magdalena to Engle i Graven, hvoraf den ene sad ved Hovedet og den anden ved Fødderne der, hvor Jesu Legeme havde ligget. Hun var da alene ved Graven.

Da Kvinderne fandt Stenen fravæltet og Graven tom, blev de tvilraadige, uvisse derover, de kunde ikke forklare sig det. Pludselig blev de da var de to Engle, der forkyndte dem, at Jesus var opstanden ifølge sin Forudsigelse, at han skulde overgives i syndige Menneskers Hænder, korfæstes og opstaa paa den tredie Dag. „Og de kom hans Ord ihu." Kvinderne paalagdes at bringe hans Disciple Budskabet om hans Opstandelse og de forkyndte det for de elleve Apostle og alle de andre Disciple.

Ved sin Tilbagekomst kunde de ikke fortælle blot hvad de havde hørt af Englene, men ogsaa at de havde seet Jesus; thi paa deres Hjemvei havde han mødt dem og sagt: „Hil være eder (Chairete i Grundteksten, Goddag, vær hilset)!" De havde i Tilbedelse omfavnet hans Fødder. Maria Magdalena var ikke med disse Kvinder, hvem Jesus mødte. Evangelisterne siger ikke, alle Kvinder gik sammen til Jesu Grav, de siger heller ikke, at de alle var ved hans Grav samtidigt, eller forlod den samtidigt og gik sammen til Disciplene. Evangelisterne udelader ofte mindre vigtige Ting. De fremholder, hvad de anser for en Hovedsag. Matthæus meddeler, at Maria Magdalena og den anden Maria, Moder til Jakob den yngre og Joses, gik til Graven; Markus føier til disse Salome, Moder til Jakob og Johannes. Lukas fortæller, at det var Maria Magdalena, Johanna, Maria, Moder til Jakob den yngre og de øvrige Kvinder, der havde fulgt ham fra Galilæa, Johannes taler kun om Maria Magdalena, Han taler kun om hende ifølge den Plan, han følger i sit Evangelium. For hende aabenbarede Jesus sig ved Graven, da hun var der anden Gang. Da hun om Morgenen var kommet til Graven og havde seet, at Stenen var fravæltet, havde hun vendt tilbage for at fortælle det til Peter og Johannes. Hun havde derfor ikke seet Englene og hørt deres Paasketale. Johannes siger,

at hun løb, sprang, i 20, 2. Det Ord (trechei i Grundteksten), som er oversat løb, brugtes om Løb paa Væddeløbsbanen, hvor man løb, sprang, for at vinde Prisen. Det samme Ord bruges ogsaa i Matt. 28, 8 om Kvinderne. De løb som i Væddeløb fra Graven for at fortælle Disciplene, hvad de havde seet og hørt.

Saa snart Peter og Johannes havde faaet høre af Maria Magdalena, at Stenen var fravæltet, sprang de til Graven. De gik ikke, men sprang. Det samme Ord bruges her som ovenfor. Johannes sprang fra Peter og kom først til Graven. Johannes var yngre end Peter. Johannes kigede ind i Graven og saa hine Linklæder, hvori Josef og Nikodemus havde indviklet Jesu Legeme. Saa kom Peter, og han gik først ind i Graven. Han var modigere end Johannes. Han saa Linklæderne ligge der og Svededugen, som havde været paa Jesu Hoved. Svededugen laa ikke ved Linklæderne, men sammensvøbt paa et Sted for sig selv. Derpaa gik ogsaa Johannes ind. Peter og Johannes gik da hjem igjen.

Maria Magdalena kom anden Gang til Graven. Hun troede, nogen havde taget Jesu Legeme bort fra den, og hun stod udenfor den og græd. Hun kigede ind og saa to Engle, De sagde til hende: „Kvinde! Hvorfor græder du?" Hun svarede: „Fordi de har taget min Herre bort, og jeg ved ikke, hvor de har lagt ham." Hun vendte sig af en eller anden Grund og blev var Jesus; men hun kjendte ham ikke; hun mente, han var Gartneren. Han var blevet forandret i sit Udseende ved sin Opstandelse. Hun opfordrede ham til at sige sig, hvor han havde lagt Jesus, hvis han havde baaret ham bort. Skjønt han talte til hende og sagde: „Kvinde! Hvorfor græder du? Hvem leder du efter?" kjendte hun ham ikke. Hans Stemme lød anderledes end hans kjendte Stemme. Derpaa nævnte han hendes Navn med den gamle kjendte Røst, og hun gjenkjendte ham. Hun udbrød: „Rabbuni!" Dette betyder min Lærer. Rabbuni var en mere ærefuld Titel end Rabbi, der ogsaa betyder min Lærer. Hun vilde klynge sig til ham af overstrømmende Kjærlighed til ham. Han forbød hende det; thi han sagde: „Klyng dig ikke til mig; thi jeg er endnu ikke opfaret til min Fader!" Det Ord (haptu i Grundteksten) som er oversat rør, betyder klyng dig. Dette er dets egentlige Betydning. Jesus vilde visse-

lig ikke forbyde hende at berøre sig. Kvinderne i Matt. 28, 9 fik i Tilbedelse omfavne hans Fødder. Disciplene befalede han at føle paa sig Luk. 24, 39. Han befalede Thomas at stikke sin Finger i Naglegabet og sin Haand i Siden Joh. 20, 27.

Maria Magdalena vilde klynge sig til ham. Hun var ikke fornøiet med at berøre ham i Tilbedelse. Hun gik for vidt, hun gik ham for nær. Han angav som Grund for Forbudet, at han endnu ikke var faret op til sin Fader. Han hørte altsaa endnu til Jorden og ikke til Himmelen. Til Himmelen vilde han høre først efter sin Himmelfart. Han vilde ikke vide af et saadant Forhold som det, Maria udviste, fordi han endnu hørte til Jorden, ikke til Himmelen. Men hørte han end til Jorden mellem Opstandelsen og Himmelfarten, saa vilde han dog ikke, at det gamle venskabelige Forhold, som havde bestaaet mellem ham og hans Disciple i hans Kjøds Dage, skulde bestaa mellem ham og dem efter hans Opstandelse og før hans Himmelfart. Efter hans Himmelfart skulde der opstaa et inderligt Forhold mellem ham og dem, et aandeligt, et Troesforhold. I et vist fjernt Forhold vilde han staa til Disciplene i Tiden mellem sin Opstandelse og Himmelfart. Jesus havde gjort saa meget for Maria Magdalena, og hun elskede ham til Gjengjæld meget. Hun kaldtes Maria Magdalena, fordi hun var fra en By Magdala, som laa paa den vestlige Bred af Tiberias's Sø. Byen heder nu Medschdel. Jesus havde uddrevet syv Djævle af hende, havde altsaa helbredet hende for en meget stærk Besættelse af Djævelen Luk. 8, 2.

Han paalagde Maria at gaa til Disciplene, som han benævnte sine Brødre, og sige til dem: „Jeg farer op til min Fader og eders Fader og til min Gud og eders Gud." Maria gik og forkyndte dem, at hun havde seet Herren, og hvad han havde sagt hende.

Samme Dag blev han seet af de to Disciple, som gik til Emmaus, en By, som laa omtrent syv Mil fra Jerusalem. Den ene af dem hed Kleofas, den andens Navn opgives ikke. Ingen af dem hørte til de elleve. De var Jesu Disciple i videre Betydning. Samme Dag blev han seet af Peter. Samme Dags Aften aabenbarede han sig for de elleve og de andre, som var hos dem. Johannes beretter, at Thomas ikke var

tilstede under denne Aabenbarelse. Ifølge Johannes var altsaa kun ti af Apostlene tilstede. Lukas siger, han aabenbarede sig for de elleve. Lukas og Johannes modsiger ikke hinanden; thi Ordene de elleve bruges som et Egennavn paa Apostlene ligesom ogsaa Ordene de tolv. Om ikke Tallet er ganske fuldt, saa kaldes de tilstedeværende Apostle alligevel de tolv og de elleve. Af hvilken Grund Thomas ikke var tilstede vides ikke.. Otte Dage senere viste han sig for alle Apostlene. Han aabenbarede sig paa et Bjerg i Galilæa for alle elleve. Hvilket Bjerg det var, fortæller ikke Matthæus; men han siger, at Jesus havde befalet dem at gaa derhen. Han aabenbarede sig for Peter, Thomas, Nathanael, Jakob, Johannes og to andre Disciple ved Tiberias's Sø. Apostlene opholdt sig ikke den hele Tid fra hans Opstandelse og til hans Himmelfart i Jerusalem. Han havde jo ogsaa befalet dem at gaa til et bestemt Bjerg i Galilæa. Dette laa maaske i Nærheden af Galilæerhavet, Tiberias's Sø. Ved dette Hav havde han saa ofte samlet store Skarer af Mennesker om sig, for hvilke han havde forkyndt Livets Ord, og hvis syge han havde lægt. Han ønskede at vise sig ogsaa her for sine Disciple. Han aabenbarede sig atter i Jerusalem, hvorhen han havde samlet sine Disciple.

Evangelisterne beretter om ni forskjellige Aabenbarel= paa hint Bjerg. Maatthæus om to, nemlig om Aabenbarelsen for Kvinderne paa Tilbageveien fra Graven og for de elleve pa hint Bjerg. Markus om tre, nemlig om Aabenbarelsen for Maria Magdalena, om hvilken Aabenbarelse ogsaa Johannes beretter, om Aabenbarelsen for de to, som gik til Emmaus, om hvilken ogsaa Lukas fortæller, og om Aabenbarelsen for de elleve, om hvilken vi læser ogsaa baade i Luk. 24, 36 følg. og Joh. 20, 19 følg. Lukas taler om to andre Aabenbarelser, nemlig om Aabenbarelsen for Peter, om hvilken ogsaa Paulus taler i Kor. 15, 6, om Aabenbarelsen i Jerusalem i Forbindelse med Himmelfarten. Johannes fortæller om to særskilte Aabenbarelser, nemlig om Aabenbarelsen paa Søndagen, som fulgte efter Opstandelsesdagen, og om Aabenbarelsen for de syv Disciple ved Tiberias's Sø.

Matthæus vil ikkesige ved kun at berette om to, at der kun var to Aabenbarelser, en i Jerusalem for Kvinderne og en paa Bjerget i Galilæa for de elleve. Vel befalede Jesus

Kvinderne ifølge denen Evangelist at sige til Disciplene, at de skulde gaa hen til Galilæa, og at de der skulde faa se ham; men deri ligger ikke, at de ikke skulde faa se ham i Jerusalem, før de drog til Galilæa. Ifølge Joh. 20, 17 paalagde Jesus Maria Magdalena, da hun stod ved hans Grav at sige hans Disciple, at han vilde fare op til Himmelen. I hans Ord laa ikke det, at han straks vilde gaa til Himmelen, og at saaledes Disciplene ikke skulde faa se ham. Johannes fortæller jo om tre Aabenbarelser efter denne Tid, en af hvilke, nemlig Aabenbarelsen ved Tiberias's Sø, fandt Sted noksaa lang Tid efter Jesu Møde med Maria Magdalena ved Graven. Naar Matthæus ikke taler om nogen Aabenbarelse efter Aabenbarelsen paa Bjerget i Galilæa, saa følger ikke deraf, at der ifølge ham ikke skede nogen derefter. Matthæus siger ikke, at den var den sidste. Heller ikke siger han, at der var kun to Aabenbarelser.

Matthæus beretter kun saa meget, som han anser for nødvendigt for at paavise Jesu Opstandelses historiske Virkelighed. Den samme Plan følger ogsaa de øvrige Evangelister. Selv om vi lægger de fire Beretninger i Evangelierne sammen, saa har vi ikke en Beretning om alle hans Aabenbarelser. Ligesom Evangelisterne ikke fortæller alt, hvad Jesus gjorde og sagde før sin Død, saa meddeler de ikke alle hans Aabenbarelser og alt, hvad han sagde under dem. Lukas synes i Slutningen af sit Evangelium at udtale, at Jesu Himmelfart fulgte umiddelbart paa hans Aabenbarelse for Disciplene Opstandelsesdagen; men det synes bare saaledes. Vi har før pegt paa noget lignede i Matthæus og Johannes. Lukas siger i Apostl. Gjær., hvilket Skrift er ogsaa forfattet af ham, at Jesus aabenbarede sig i firti Dage for Apostlene og talte med dem om de Ting, som hører til Guds Rige. Nu beretter han kun om fire Aabenbarelser i sit Evangelium, af hvilke tre skede Opstandelsesdagen, nemlig Aabenbarelsen for Peter, Aabenbarelsen for de to Disciple, som gik til Emmaus, og Aabenbarelsen for de ti Apostle og dem, som var hos dem. Det er derfor tydeligt, at han ikke betragter Beretningen i sit Evangelium som udtømmende. Vi ser af 1 Kor. 15, at Paulus kjendte til to Aabenbarelser, som ikke omtales i Evangelierne nemlig Aabenbarelsen for de 500 Brødre og Aabenbarelsen for Jakob. Han taler om en Aabenbarelse for de tolv.

Denne er maaske enten Aabenbarelsen for de ti Opstandelsesdagen eller for de elleve den følgende Søndag. De tolv bruger han som et Navn paa Apostlene. De kaldes de tolv, skjønt Antallet ikke er fuldt. Han kjendte naturligvis til Forræderen. Jesus viste sig vistnok mangfoldige Gange i Løbet af de firti Dage.

Af Beretningerne om hans Aabenbarelser ser vi, at han viste sig til visse Tider for en enkelt Person kun og til andre for flere Personer samtidigt. Vi ser ogsaa, at han viste sig ikke blot for de elleve Apostle, men ogsaa for mange Kvinder og mange andre. Af Lukas 24, 33 følg. fremgaar det, at ogsaa mange flere end de ti Apostle var sammen, da han aabenbarede sig Opstandelsesdagen. Han viste sig sikkert for alle sine troende Venner. Mærkelig nok siges der intetsteds udtrykkelig, at han viste sig for Josef af Arimathæa og Nikodemus, og hvad der er endnu mærkeligere, er det, at der intetsteds siges udtrykkelig, at han viste sig for sin Moder. Af Apostl. Gjær. 1, 15 ser vi, at omtrent 120 Disciple eller troende Personer var forsamlet i Jerusalem efter Jesu Himmelfart. Mon han ikke havde vist sig for alle disse? I en Tale, som Peter holdt i de Dage for de forsamlede Disciple, fremholdt han, at der maatte vælges en Apostel istedetfor Forræderen. Han vilde, at den Person, som skulde vælges, skulde være en, der havde været med Apostlene og Jesus fra Begyndelsen af Jesu offentlige Virksomhed og til hans Himmelfart og saaledes havde været et Vidne ogsaa til hans Opstandelse. To Personer blev fremstillet, Josef, som kaldtes Barsabas, med Tilnavnet Justus, og Matthias.. Matthias blev Apostel. Disse to var altsaa Vidner til Jesu Opstandelse. Hans Aabenbarelse for de 500, som var forsamlet, skede maaske i Galilæa, skjønt det er muligt, at den fandt Sted i Jerusalem engang under Paaskefesten, medens hans mange Venner fra Galilæa endnu opholdt sig i Jerusalem.

Den mandlige Part af Jesu Discipelskare var i Begyndelsen vantro med Hensyn til hans Opstandelse, den kvindelige Part deraf derimod ikke. Kvinderne var de første, som besøgte hans Grav, de fik høre den første Paaskeprædiken og de troede den. Saasnart Kvinderne i Matt. 28, 9 saa Jesus, troede de det var ham, og saasnart Maria Magdalena hørte Stemmen, som lignede Jesu Stemme, ansaa hun den Person, hun saa,

for Jesus. Mændene derimod var vantroe. Da Maria Magdalena og de øvrige Kvinder, som havde besøgt Graven, fortalte hvad de havde seet og hørt, troede Mændene dem ikke. Lukas siger, at deres Ord syntes dem som Vaas, Nonsens (leros i Grundteksten).

Da Peter fortalte paa Opstandelsesdagen, at han havde seet Herren, blev deres Vantro rystet. Da de to, som gik til Emmaus, efter sin Tilbagekomst fortalte, at han havde vist sig for dem, troede de dem ikke ifølge Markus. Ifølge Lukas sagde de vel til de to Disciple: „Herren er sandelig opstanden og seet af Simon" (Peter); men at de ikke virkelig troede, det fremgaar af, hvad Lukas beretter i Anledning af den Aabenbarelse, som fandt Sted straks efter de to Disciples Ankomst. De var først vantroe, saa blev de tvilraadige, eftersom Vidnesbyrdene øgedes.

Jesus kom da til dem, medens de to Disciple fortalte om sin Gang sammen med ham, og om hvorledes han blev gjenkjendt af dem, da han brød Brødet. „Fred være med Eder!" sagde han. Dette var en almindelig jødisk Hilsen. Han ønskede dem Fred. Fred havde de ikke, da de ikke troede hans Opstandelse. De mente, de saa en eller anden Aand, altsaa en Person, som ikke havde noget Legeme. For at overbevise dem om, at det var ham de saa, opfordrede han dem til at se sine Hænder og Fødder, der bar Mærkerne efter Korsfæstelsen. Han opfordrede dem dernæst til at føle paa sig for at forvisse sig om, at han ikke var en Aand, men en Person, som havde et Legeme. Johannes siger, at han viste dem sine Hænder og sin Side. Da blev de glade. Ifølge Markus sørgede og græd de om Morgenen, da Kvinderne kom tilbage fra Graven. Skjøndt de saa Mærkerne efter Spigrene i Hænderne og paa Fødderne og følte paa ham, var de dog ikke ganske overbevist. Lukas siger, de troede ikke for Glæde. Glæden er en Følelse. Denne Følelse overvældedes de af. De troede visselig til en vis Grad; thi ellers kunde de ikke have været saa glade. Glæden hindrede dem dog fra den rolige overveiende Tro. De havde ikke en fast Overbevisning som en Følge af en rolig og forstandig Overveielse. Denne Overbevisning vilde han meddem. Derfor spiste han et Stykke af en stegt Fisk og af en Honningkage. Ifølge Markus sad han tilbords med dem. Ogsaa med de to Disciple, som gik til Emmaus, sad han tilbords.

Under Brødsbrydelsen blev de to Disciples Øine aabnet, saa at de kjendte ham. Thomas stak sin Finger i Naglegabene i hans Hænder og sin Haand i hans Side.

I sine Ord til Kvinderne i Matt. 28, 10 kalder han sine Apostle sine Brødre og i sine Ord til Maria Magdalene kaldte han dem sine Brødre og desuden Gud sin Gud og deres Gud. Naar han kaldte Apostlene sine Brødre efter sin Opstandelse, saa udtalte han derved, at han var fremdeles et Menneske, at han var den samme som før sin Død. Det samme udtaler han, naar han kalder Gud sin Gud og deresGud.Fordi han fremdeles er et Menneske, kan han benævne Gud sin Gud. Hvis han havde været kun det, som han var før sin Kjødspaatagelse, nemlig Guds enbaarne Søn, kunde han ikke have kaldt Gud sin Gud. Til Trøst for Apostlene taler han saaledes. Skjønt den synlige Omgang med dem er afbrudt, og han farer derhen, hvorfra han kom, saa er han dog et Menneske, deres Broder. Som saadan skal de tænke paa ham og omgaaes ham i Aanden, og som saadan stiller han sig til dem. Han aandede paa sine Disciple ifølge Johannes. Han henviste dem ogsaa til Skrifterne og udlagde dem, saa at de saa, at han skulde lide og opstaa som Messias.

Saaledes havde han meget Bryderi med dem, før han fik bibragt dem en fuld og fast Overbevisning om, at han var opstanden fra de døde. Han havde forudsagt, at han skulde lide Døden og opstaa paa den tredie Dag. Ifølge vore Evangelier havde han forudsagt sin Opstandelse og han havde forudsagt den tydelig nok. Derfor vidste ogsaa Synedriet derom, hvorfor de havde forlangt Vagt af Pilatus. Det troede naturligvis ikke, at han vilde opstaa. Men vi skulde vel have ventet, at hansDisciple havde troet det, saa at de i Tiden mellem hans Begravelse og Opstandelse kun havde gaaet der og ventet paa denne og været forvisset om, at han var opstanden, saasnart de havde erfaret, at hans Grav var tom, at Kvinderne havde hørt af Englene, at han var opstanden, og at hine havde seet ham. De havde jo været Vidner til hans Magt over Døden, da han havde opreist døde. Nikodemus og Josef balsamerede ham, og Kvinderne gik til Graven om Morgenen med Specerier for at fuldende Balsameringen. Især denne Kvindernes Hensigt kunde synes at vise, at Jesus ikke havde forudsagt sin Opstandelse.

Sagen er vistnok den, at Disciplene ikke troede, han skulde opstaa; men denne deres Tro skrev sig ikke derfra, at Jesus ikke skulde have forudsagt sin Opstandelse. Han havde forudsagt sin Lidelse og Død; men de troede heller ikke, at han skulde lide og dø. I Matt. 26, 58 læser vi, at Peter fulgte langt bag efter Jesus ind i Yppersteprestens Palads „for at se Enden", Enden paa Jesu Sag for Ypperstepresten. Jesus havde forudsagt mange Gange Enden paa sin Sag. Peter troede aabenbart ikke, hvad Jesus havde sagt. Ifølge Matthæus 17, 23 blev Disciplene bedrøvede, da han talte om sin forestaaende Lidelse. — Ifølge Lukas forstod de ikke hans Ord. — De forstod Meningen af hans Udsagn, men tilegnede sig ikke denne Mening. De vilde ikke have en lidende og døende Messias. Da han blev dømt til Døden og korsfæstet, blev de skuffet. Som de ikke havde tilegnet sig hans Ord om hans Lidelse, saa havde de heller ikke tilegnet sig hans Ord om hans Opstandelse, og deres Tanker sysselsatte sig kun med Langfredags bitre Minde. Skrifterne forstod de heller ikke rigtigt. Forresten bør det erindres, at Jesus i sin Undervisning havde en vis Plan, ifølge hvilken han især mod Slutningen af sin offentlige Virksomhed udtrykkelig forudsagde sin Død og Opstandelse og pegte paa Spadommene derom.

Disciplene var vantroe med Hensyn til Jesu Opstandelse og blev overbevist kun, efter at de havde faaet en Række af Beviser. Uomstødelige Beviser (tekmeria i Grundteksten) kalder Lukas dem i Apostl. Gjær. 1, 3. Dog maa vi komme ihu, at deres Vantro havde i betragtelig Grad sin Grund i den Forandring, som hans Legeme havde undergaaet i Opstandelsen. For de to, som gik til Emmaus aabenbarede han sig i en anden Skikkelse, siger Markus. Hans Skikkelse var en anden end den, han havde havt før sin Opstandelse. De kjendte ham ikke, skjønt han gik og samtalte med dem. Hans Stemme forekom dem ukjendt. De ansaa ham for en fremmed, en, de aldig havde seet før, og dog var der noget ved hans Person, hvoraf de burde have vidst, hvem han var. Havde de havt Tro paa hans Opstandelse, saa vilde de have mærket, at det var ham, trods hans forandrede Skikkelse og forandrede Røst. Maria Magdalena troede, hun saa Gartneren; men det var ikke, fordi han lignede Gartneren; men fordi hun tænkte, Gartneren var i Haven paa den Tid. Jesus lignede ikke nogen anden Person.

Da de elleve saa ham paa Bjerget, var der nogle, som tvilede. De tvilede ikke da paa hans Opstandelse; men de tvilede paa, om han, de saa, var Jesus, fordi hans Udseende var forskjelligt fra det Udseende, han havde havt før sin Opstandelse. Det var, medens han endnu var i nogen Frastand, at de tvilede. Han traadte derpaa nær til dem og talte til dem.

Naar han aabenbarede sig, kom han pludselig, og han forsvandt ligesaa pludselig. Han stod pludselig i Disciplenes Midte, medens de var forsamlet for lukkede Døre. Disse aabnedes ikke ved hans Ankomst eller ved hans Bortgang. Han havde det samme Legeme efter sin Opstandelse som det, han han havde havt før; men det var blevet forklaret, aandeliggjort. Disciplene havde ingen Erfaring med Hensyn til et forklaret Legeme. Derfor mente de, at de saa en Aand.

Det er indlysende, at Jesus ifølge Evangeliernes Beretninger opstod fra de døde. Graven fandtes at være tom. Maria Magdalena ansaa dog ikke dens Tomhed for et Bevis for hans Opstandelse; thi hun tænkte, nogen havde taget ham bort. I Joh. 20, 8 heder det om Johannes, at han gik ind i Graven, saa og troede. Hvad troede han? Han saa Linklæderne ligge der og Svededugen sammensvøbt for sig selv. Svededugen laa ikke sammen med Linklæderne, men for sig selv paa et Sted. Den laa ikke udbredt, men foldet sammen. Var det Jesu Linklæder og Svededug? Baade Johannes og Peter ansaa dem for at have tilhørt ham. Hvis han var blevet taget bort, havde nogen afført ham Linklæderne og lagt sammen Svededugen. De fandt en vis Orden med Hensyn til Jesu Linklæder og Svededug. Hvis hans Legeme var blevet flyttet, kunde det synes rimeligt, at Linklæderne og Svededugen var blevet taget med. Hvis det var blevet flyttet og Linklæderne og Svededugen efterladt i Graven, kunde det synes rimeligt, at de var efterladt i en vis Uorden som Følge af Hast. Det at Linklæderne og Svededugen var i Graven og fandtes i en saadan Orden, talte ikke for, at et Tyveri var begaaet. Noget Bevis, noget afgjørende Bevis for, at hans Legeme ikke var stjaalet, var det dog ikke. Somme mener, at naar Johannes siger om sig selv i 20, 8, at han troede, da udtaler han, at han troede, Jesus var opstanden paa Grund af det, han saa i Graven. Det synes imidlertid at være det rigtige, at det, han troede, var, hvad Maria Magdalena havde

sagt til ham og Peter i V. 2: „De har taget Herren bort af Graven, og vi ved ikke, hvor de har lagt ham." Da kommer Johannes's Ord i V. 9, hvori Grunden til, at han troede, anføres, til sin fulde Ret: „thi de forstod endnu ikke Skriften, at det burde ham at opstaa fra de døde." Lukas siger om Peter, at han forundrede sig over, hvad der var skeet. I 20, 9 angives Grunden, hvorfor Johannes troede. Hvis han troede, Jesus var opstanden, passer ikke denne Grund rigtigt godt. Hvis han derimod troede, hvad Maria Magdalena havde sagt, passer den fortræffelig. Johannes troede, Jesus var flyttet trods det han saa i Graven, fordi han forstod ikke Skriften, at det burde Jesus at opstaa fra de døde. Peter forstod den heller ikke. Men han forundrede sig over, hvad der var skeet. Han syntes det var underligt, at Graven var tom, han syntes, det var underligt, at Jesu Legeme skulde være blevet taget bort, og han syntes, det var underligt, at Linklæderne og Svededugen var der og i en saadan Orden. Peter kunde ikke forklare sig Sagen. At hverken Johannes eller Peter troede, at Jesus var opstanden, synes at fremgaa af Markus. Markus fortæller i 16, 11, at Disciplene ikke troede Maria Magdalenas Ord, at han levede (var opstanden) og var seet af hende. Der er ingen Grund til at antage, at ikke ogsaa Johannes og Peter er blandt disse Disciple. Maria var ved Graven alene, efter at Johannes og Peter havde forladt den. Af V. 14 erfarer vi, at Jesus bebreidede de elleve, altsaa ogsaa Johannes, deres Vantro, fordi de ikke havde troet dem, Kvinderne, som havde seet ham opstanden.

Der var ogsa en anden Ting, som talte for, at det ikke var taget bort, men som vore Evangelier ikke omtaler, og den var dette, at det vilde have været omtrent umuligt at tage Jesu Legeme bort, uden at det var blevet bekjendt. Der var Fuldmaane og en Masse Mennesker i Jerusalem under Paaskehøitiden. Ifølge den jødiske Historieskriver Josefus's Oplysninger var der engang ved en Paaskefest, som holdtes nogle Aar før Jerusalems Ødelæggelse, henved 3,000,000 Mennesker i Jerusalem. Jerusalem havde paa Kristi Tid et Indbyggerantal af omtrent 100,000. Jerusalem kunde ikke huse alle de fremmede. Mangfoldige boede i Telte udenfor Byen og i Nærheden af dens Mure. Der laa Gravene og ogsaa Jesu Grav. Det vilde derfor have været et meget

baade vanskeligt og farligt Foretagende at stjæle Jesu Legeme bort fra Graven. Peter og Johannes troede alligevel og ligeledes Maria Magdalena, at nogen havde taget det bort. Disciplene vidste ikke, at der havde været Vagt ved Graven. Fra Fredags Aften til Lørdags Aften havde de hvilet efter Loven.

Det at Graven var tom, det at Linklæderne og Svededugen var der, og det at de ikke fandtes i Uorden, overbeviste dem ikke om Jesu Opstandelse. Først efter at han havde aabenbaret sig for dem og givet dem uimodsigelige Beviser troede de. De Beviser, han gav, maate fjerne enhver Tvil. I Lys af, hvad vore Evangelier siger, kunde de ikke bedrages. Jesu Aabenbarelser kan umulig have været Indbildning. Jesus havde øvet en overmaade stor Indflydelse paa dem. Hans Skikkelse stod levende for dem i deres Tanker, saadan som den var baade i hans Liv og i hans Død. De saa tydelig i Aanden, hvordan han havde seet ud med Naglegabeen i Hænderne og paa Fødderne og med Saaret efter Spydstikket i Siden. Vi ved, at man ved Hjælp af Indbildningskraften kan synes at se dette og hint, som ikke er virkeligt. Men Jesu Aabenbarelser kan ikke have været Virkninger af Indbildningskraften. Han blev ikke seet kun af en Person ad Gangen, men ogsaa og det oftest af flere samtidigt, ja, engang blev han seet af mere end 500 paa en Gang. Atter og atter blev han seet. Hans Udseende var saa forskjelligt fra det, som han havde havt før sin Begravelse, at han var ukjendelig. Naar man derimod synes at se en kjendt Mand som Gjenganger, kjender man ham strax. Han sees, som han var før, fordi Indbildningen skaber sig et Billede af hans kjendte Skikkelse. Jesus talte. Han holdt længere Taler til Disciplene og opholdt sig i længere Tid sammen med dem under sine Aabenbarelser, og hans Stemme ligesom hans Udseende var saa ukjendelig for Disciplene. De følte paa ham og omfavnede hans Fødder. Thomas stak sin Finger i Naglegabene og sin Haand i hans Side. De sad tilbords med ham, han tog Brødet, velsignede det, brød det og gav dem det. Der var for deres Vedkommende en forenet Brug af Syn, Hørelse og Følelse. I ethvert Fald en saadan forenet Brug af Sanserne er aldeles paalidelig. Hvis vi ikke skulde tro vore Sanser, vilde al Erkjendelse være umulig. Jesu Aabenbarelser

var vissélig ikke Indbildning eller noget Slags Sansebedrag. Men paa den anden Side var de heller ikke Aabenbarelser af ham uden Legeme eller med et nyt aandelgt Legeme, som om hans gamle materielle Legeme skulde have ligget et eller andet Sted i Døden. Det er indlysende ifølge det, som siges om hans Opstandelse og Aabenbarelser.

Han havde et Legeme, og dette var hans gamle Legeme; men det befandt sig ikke i det samme Slags Tilværelsesform som det, han havde havt tidligere. Det var blevet aandeliggjort. Jesus døde paa Korset. Det siger Evangelisterne, det forkynder Apostlene, og det siger sig selv, at især Synedriet saa til, at han ikke toges ned, førend det ansaa ham for død. Matthæus siger, at han udgav sin Aand, Markus siger det samme og Lukas ligeledes, Johannes siger, at han bøiede sit Hoved og overgav sin Aand til Gud. Jesus havde forudforkyndt, at han skulde dø.

Han døde forbausende snart. Spydstikket dræbte ham dog ikke. Han var allerede død, da Soldaten stak ham. Johannes fortæller ikke, i hvilken Side han stak; men han beretter, at der straks kom Blod og Vand ud af Saaret. Efter dette Spydstik maatte Synedriet føle sig forvisset om, at Jesus var død. Med Blod forstar man tykt Blod og med Vand Blodvand. Saadant Blod og Blodvand skal være et Tegn paa Død og af saadant Blod og Blodvand skal der kunne komme frem noget paa Personer, som nylig er afgaaet ved Døden. Johannes stod ved Korset og lagde Mærke til dette Blod og dette Blodvand. Jesus var altsaa død, da Soldaten stak ham. Vore Evangelier siger ikke, af hvilken Aarsag han døde saa snart. Maaske kan hans snarlige Død forklares paa den Maade, at Mishandlingen af ham før Korsfæstelsen og især denne foraarsagede, hvad man paa engelsk kalder Shock. Lægerne siger, at en tilføiet Skade paa Legemet kan fremkalde et saadant Shock, at man dør efter kun nogle Timers, ja, nogle Minuters Forløb. De siger, at ogsaa heftige Sindsbevægelser som Glæde og Sorg kan bevirke en saadan Rystelse. Efter deres Udsagn kan et saadant Shock foraarsages hos visse Personer ved kun en ubetydelig legemlig Skade. Følgen af Shocket, siger de, afhænger meget af den Tilstand, hvori man er, naar den legemlige Skade tilføies. Det er Nervesystemet og Hjertet, som lider efter et Shock, ifølge Lægernes

Udsagn. Naar Shocket overskrider en vis Størrelse, stanser Hjeret, siger de. Jesus var blevet skrækkelig mishandlet, før han korsfæstedes, og under Gangen til Golgatha befandt han sig i en saadan legemlig Tilstand, at han ikke formaaede at bære sit Kors den hele Vei, og ualmindelig følsom med Hensyn til Smerter var han paa Grund af sin Syndeløshed. Hans snarlige Død paa Korset stemmer overens med hans overordentlig store Sjæleangst i Gethsemane.

Selv om vi antog, at Jesus ikke døde paa Korset, men at han befandt sig i en Tilstand af Besvimelse eller Skindød, saa kunde han ikke have kommet sig efter Naturens Love. Han havde maattet lide meget før Korsfæstelsen. Paa Korset hang han adskillig over seks Timer. Derpaa blev han lagt i en Grav. Efter alt dette kunde han ikke have kommet sig ifølge Naturens Love. Rystelsen af Graven hin Søndags Morgen skede ikke for at vække ham enten af en Besvimelse eller af en Skindød. Dersom han trods alt det, han havde lidt, havde kommet sig, saa vilde det have været intet mindre end et Mirakel. Hans Legeme havde undergaaet en mærkelig Forandring i Tiden mellem hans Begravelse og hans Opstandelse. Det ogsaa var et Under. Det underfulde vilde vi ikke blive kvit ved at paastaa, at han ikke døde paa Korset.

Naar vore Evaneglier fortæller, at Jesus opstod, da mener de dermed, at det Legeme, som laa død i Graven, blev levende og forenedes med den anden og aandelige Del af ham. Intet andet havde han ment i sine Forudsigelser af sin Opstandelse. Ifølge Joh. 2, 19 f. Eks. havde han sagt til sine Fiender: „Nedbryd dette Tempel, og inden tre Dage vil jeg opreise det." I Lyset af vore Evangelier er Jesu legemlige Opstandelse en ubestridelig Kjendsgjærning. De allerfleste af dem, der kaldes kristne, har da ogsaa betragtet den som en saadan og bekjendt den i den anden Artikel. Jøderne har naturligvis negtet den. Den har ogsaa været negtet af nogle, der kalder sig kristne. Ogsaa i vore Dage findes der saadanne Fornegtere blandt dem, dre kalder sig kristne.

Det siger sig selv, at naar de negter den, kan de ikke lade Evangelierne gjælde som en Regel for sin Tro. De forklarer visse Udsagn i dem urigtigt og forkaster andre. Men bliver de dermed kvit Jesu Opstandelse? Paa ingen Maade. Det indrømmes af alle endogsaa af Jøderne, at Apostlene forkyndte

den. Det Spørgsmaal opstaar da: Løi Apostlene, det vil sige, forkyndte de, at Jesus var opstanden, skjøndt de vidste, at han ikke var det? Det medgives af næsten alle, at det ikke var Tilfældet. Endog de oplyste Jøder vil indrømme dette. Kun uvidende Jøder vil paastaa, at de løi. Det indrømmes altsaa i Almindelighed ogsaa af dem, der negter Jesu Opstandelse at Apostlene troede hvad de forkyndte. Det ligger nemlig klart i Dagen, at de var særdeles fromme Mennesker. Deres Skrifter viser det, deres Liv ligeledes. Villig udstod de alt ondt for sin Forkyndelse.

Naar man da negter Jesu Opstandelse, maa man gjøre den Paastand, at de tog feil. Man mener, at man nu efter 2000 Aars Forløb har bedre Rede paa, hvad Jesus sagde og gjorde, medens han endnu levede, og hvad der hændte ham efter hans Død, end de havde, der var med ham, hørte hans Ord, saa hans Gjærninger, opholdt sig i Nærheden af de Steder, hvor han døde og blev begravet og fulgte med i de Begivenheder, som skede straks efter hans Død og Begravelse. Naar man gjør den Paastand, at Apostlene mente, at Jesus opstod, skjønt han ikke opstod, hvorpaa grundede de da denne sin Mening? Hvorledes vil man forklare sig, at de kunde mene, at han opstod, kunde være saa visse derpaa, som de var, og være villige til at lide ondt, ja Døden for sin Opfatning, hvis han ikke opstod? Paa forskjellige Maader søger man at forklare sig det. En forklarer sig det paa en Maade, en anden paa en anden, en tredie paa en tredie Maade osv. Der er indbyrdes Splid blandt dem.

Men de er enige om, at Apostlene ikke byggede sin Mening paa nogen Profeti af Jesus om, at han skulde opstaa legemlig. De tør ikke paastaa, at han havde sagt, han skulde opstaa, og at han ikke opstod. Saa stor er han dog i deres Øine. Dog der har været dem, der har sagt, at han havde forkyndt, han skulde opstaa, og hvilke har negtet hans Opstandelse, hans legemilge Opstandelse. Men de har paastaaet, at han med sin Opstandelse mente kun dette, at hans Sag, der skulde synes at gaa tilgrunde i hans Død, skulde efter hans Død tage et nyt Opsving eller med andre Ord, at han skulde efter sin Død blive stor blandt Menneskene. Apostlene skal da saa ganske have misforstaaet hans Ord, at de skal have

opfattet dem om en legemlig Opstandelse. Denne Udlæggelse viser, hvorledes man søger at bortforklare det klare Ord.

Andre vil sige, at Apostlene begyndte efter hans Død at lede efter Profetier om ham i det gamle Testamente og troede at finde der Forudsigelser ogsaa om hans legemlige Opstandelse. Paa denne Maade skal de da være kommet til den Mening, at han opstod fra de døde. Atter andre vil paastaa, at de indbildte sig, at de saa ham opstanden. Nogle igjen, at han viste sig for dem, dog ikke i sit gamle Legeme, andre at de fandt hans Grav tom og derfor troede, han var opstanden.

Enhver indrømmer nu, at Jesus døde. Især Synedriet vilde ikke have tilladt, at han toges ned af Korset, førend det følte sig sikker paa, at han var død, og selv om han ikke havde været død, vilde han ikke have kunnet komme sig senere efter Naturens Orden.

Enhver vil ogsaa indrømme, at han blev begravet et eller andet Sted. Vidste Apostlene om hans Grav? Hvormed vil de, der paastaa, at de ikke kjendte til, hvor han blev begravet, bevise det? Enhver vil indrømme, at efter romersk Vedtægt overgaves de korsfæstede efter sin Død til sine Slægtninge paa disses Bøn. Vil man paastaa, at ingen af Jesu Slægtninge bad om hans døde Legeme? Eller vil man paastaa, at han ingen Slægtninge havde i Jerusalem under Paaskefesten? Men sæt, at ingen bad om det, alligevel fik det en Grav. Det indrømmer enhver. Og Venner i Jerusalem under Høitiden havde han, mange Venner. Sine Apostle havde han ogsaa der. Alle vil medgive dette. Nu siger de, der negter hans Opstandelse som før sagt, at han aldrig havde sagt, at han skulde opstaa fra de døde. Dersom han ikke havde sagt det, saa var der da ingen af hans Fiender, der havde nogen Grund til at holde hans Grav skjult for hans Venner. Det var naturligvis i det Tilfælde hans Fiender en ligegyldig Ting, enten Apostlene og de øvrige Disciple kjendte hans Grav eller ikke. Paa den anden Side maa vel enhver indrømme, at det ikke var en ligegyldig Ting for hans Venner at have Kundskab om hans Grav. Hvad Slags Venner vilde det have været, der ikke havde havt nogen Interesse af at vide, hvor han blev begravet? Hvad Slags Apostle? Som enhver, der vilde, kunde være tilstede ved en Korsfæstelse, saa kunde enhver, som vil-

de, være tilstede og se, hvor den korsfæstede blev begravet. Det var Skik og Brug.

Der var ogsaa Kvinder, der troede paa Jesus, i Jerusalem paa hin Tid. Det vil vel alle gaa med paa. Vil nogen paastaa, at de var ligegyldige med Hensyn til at vide, hvor deres Lærer blev begravet? Hvor erfaringsmæssigt er det ikke, hvad vore Evangelier siger om Kvinderne, at de nemlig var tilstede ved Begravelsen! Saaledes vil Kvinderne handle i slige Tilfælder. Vi læser i Matt. 14, 12, at Døberens Disciple kom og tog hans Legeme og jordede det. Hvorfor negter man ikke ogsaa, at de kjendte til hans Grav, naar man negter, at Jesu Disciple havde Kjendskab til dennes Grav? Thi dersom Jesus aldrig havde sagt, at han skulde opstaa, saa var der ligesaa lidt Grund til at holde Jesu Disciple i Uvidenhed om dennes Grav. Hvis Jesus aldrig havde forudsagt sin Opstandelse fra de døde, saa var Synedriet færdigt med ham, da han var død. Det kunde jo ikke forudse eller tænke noget saadant som dette, at Apostlene vilde i Fremtiden forkynde, at han var opstanden. Det er forresten vanskeligt at indse, at Jesu talrige Venner kunde holdes i Uvidenhed om hans Grav. Men holdtes de i Uvidenhed om den, da forelaa der en Grund for det. Synedriet maatte ikke have været færdigt med Jesus, da han døde, det maatte have frygtet for noget, som det ønskede at forebygge ved at holde hans Disciple i Uvidenhed om hans Grav. Dette kan kun have været det, at det Ord kunde komme ud, at han var opstanden. Men frygtede det for det, maatte det have hørt noget om, at Jesus skulde opstaa og havde det hørt, at han skulde opstaa, maatte han have sagt, at han skulde opstaa.

Ingen anden Grund for at holde Disciplene i Uvidenhed om hans Grav kan der have været end den, at Synedriet har været bange for, at Rygtet om hans Opstandelse kunde komme ud, hvorfor det ønskede at have Legemet i sin Magt for at modvirke hint Rygte. Hvis Synedriet var færdigt med Jesus da han var død, saa maatte Apostlene og de andre Disciple have Anledning til at vide, hvor hans Grav var. Ingen Grund kan tænkes, hvorfor de ikke havde Anledning dertil i det Tilfælde. Disse to Paastande, at Disciplene ikke havde Anledning til at kjende hans Grav, og at han ikke havde forudsagt sin Opstandelse, modsiger hinanden.

Hvis der var Anledning for Disciplene, da vidste de, hvor den var. Dersom Synedriet frygtede for et muligt Rygte om Jesu Opstandelse, saa ønskede Synedriet som sagt at have hans Legeme i sin Magt. Men noget sikkert Middel vilde ikke det have været at gjemme hans Legeme et eller andet Sted; thi Faren for, at hans talrige baade hemmelige og aabenbare Venner kunde have opsporet hans Grav og fjernet hans Legeme, om de havde villet, vilde have været betydelig. Om Synedriet havde sat en Del af sine Tilhængere som Vagt om Graven, saa vilde det ikke have betragtet det som et aldeles sikkert Middel; thi som det havde frygtet for Opløb ved at gribe Jesus og for ikke at faa ham aflivet under Høitiden, saa vilde det ikke uden Frygt have sat en Vagt af sine egne om hans Grav og det saa meget mindre, som det havde lagt Mærke til den forandrede Stemning ligeoverfor Jesus blandt den Del af Folket, der havde forlangt hans Korsfæstelse. Den havde jo forladt Golgatha efter hans Død alvorlig stemt og i et Slags Anger. Ingen vil vel negte, at Jesus havde gjort et mægtigt og fordelagtigt Indtryk paa Folket, medens han hang paa Korset. Synedriet vilde ikke have sat en Vagt af sine egne Folk uden Frygt for, at Jesu Venner kunde have overmandet den og bemægtiget sig hans Legeme. Det sikreste Middel var i dets Betragtning at sætte romerske Soldater som Vagt, fordi alle frygtede Pilatus og hans Soldater. Holdtes der Vagt, kunde det alene have sin Grund deri, at Jesus havde sagt, han skulde opstaa.

Dersom Disciplene havde Adgang til Graven og besøgte den, da saa de hans Legeme gaa i Forraadnelse, hvis det ikke opstod. Omtrent den fjerde Dag vilde Forraadnelsen begynde. Dog ingen undtagen uvidende Jøder vil paastaa, at de saa det henraadne, og ingen vil paastaa, at de mente, det opstod, efter at det havde begyndt at gaa i Forraadnelse. Da man anser Disciplene for ærlige Mennesker, som troede, hvad de forkyndte, saa siger man, at de ikke kjendte Graven, hvor det henraadnede, og fordi man ikke vil sige, at Jesus var en Bedrager, saa paastaar man, at han aldrig havde sagt, at han skulde opstaa; thi hav deh an sagt, at han skulde opstaa, og opstod han ikke, saa var han nemlig en Bedrager. Kjendte maaske Apostlene ikke Jesu Grav, fordi de skrækslagne paa Grund af Jesu Korsfæstelse flygtede straks til Galilæa? Der var mange an-

dre Galilæere i Jerusalem under Paaskefesten end Apostlene, som var hans Venner. Flygtede de da alle baade Mænd og Kvinder? Hvis der var nogen tilbage, saa havde de Anledning til at besøge Graven. Hvis han ikke opstod, saa saa de hans Legeme henraadne. De vilde vissselig besøge Graven. Men sæt, at alle hans Venner fra Galilæa flygtede, saa var der dem i Jerusalem og dets Omegn, som vilde besøge den, da Jesus havde Venner baade i Byen og dens Omegn. Der kunde ikke være nogen Fare forbundet med at besøge den, fordi Synedriet var færdigt med ham, naar han ikke havde sagt, at han skulde opstaa. Dersom han ikke opstod, saa saa de, at hans Legeme gik i Forraadnelse. Dersom nogen af Jesu Venner vidste, at det gik i Forraadnelse, saa fik de andre vide det.

Sæt, at det blev stjaalet fra den Grav, hvori det blev lagt Fredags Aften. Hvem stjal det? Det maatte blive flyttet enten af Jesu Venner eller af hans Fiender; thi hvem ellers kunde gjøre det? Hvis en eller flere af Jesu Venner tog det bort, saa vilde han eller de se, at det gik i Forraadnelse, dersom det ikke opstod, og hvis han eller de saa, at det gik i Forraadnelse, saa vilde de øvrige faa vide det. Kan nogen tro, at f. Eks. Josef af Arimathæa tog Jesu Legeme og gjemte det i en ny Grav, lod Apostlene forblive i Uvidenhed derom og lod dem forkynde Jesu Opstandelse, medens han vidste, at hans Legeme henraadnede i den nye Grav?

Dersom det blev stjaalet af Jesu Fiender og gjemt saa kunde Bevæggrunden kun være den at forebygge et Rygte om, at han var opstanden; men Frygten for et saadant Rygte kunde alene have sin Grund deri, at Jesus havde sagt, han skulde opstaa fra de døde. I Matt. 28, 15 læser vi: „Og denne Tale blev udspredt blandt Jøderne indtil denne Dag." Vi har før anført dette Sted. Med denne Tale menes Talen om, at Disciplene havde stjaalet Jesu Legeme. Den blev udspredt af Jøder blandt Jøderne indtil den Tid, da Matthæus forfattede sit Evangelium for jødekristne. Nu maa man vel indrømme, at det, som siges i 28, 15, kunde ikke siges, uden at det var sandt, det vil sige, uden at det var sandt, at Jøder udspredte denne Tale blandt Jøderne om, at Jesu Disciple havde stjaalet hans Legeme fra Graven. Hvis det ikke havde forholdt sig slig, vilde jo Matthæus straks være blevet stemplet som en Løgner. Sagen forelaa til Undersøgelse. De jøde=

kristne især havde Anledning til at undersøge den. Selv om man ikke vil tro de andre Udsagn i Matthæus, saa indrømmer man dog vel, at dette er sandt. Det er vist, at det Ord blev udspredt af Jøder blandt Jøderne, at Disciplene havde stjaalet Jesu Legeme. Ogsaa Justin Martyr taler om, at dette løgnagtige Rygte udspredtes. Han siger i sin Bog, en Samtale med Jøden Tryfo, at Jøderne udsendte særegne Bud til de forskjellige Lande, som skulde udsprede det.

Jøderne udbredte dette Rygte, for at Jøderne i de forskjellige Lande ikke skulde tro, at Jesus var opstanden. Af Jødernes eget Udsagn fremgaar det altsaa, at de savnede hans Legeme. Det blev borte for dem. De havde det ikke. De formaaede ikke at bringe det frem som Bevis for, at Jesus ikke var opstanden. Hvad Tid blev det borte for dem? Det maatte blive borte for dem i ethvert Fald, førend det var gaaet saa meget i Forraadnelse, at det var ukjendeligt, dersom det ikke opstod; thi efter at det var blevet ukjendeligt, var det ubrugeligt som Bevis for, at Jesus ikke var opstanden. Hvis Synedriet havde havt det saa længe, vilde det ikke have udbredt det Rygte, at Disciplene havde stjaalet det. Dog, det blev borte for dem før, det blev borte før den Tid, da det vilde have begyndt at gaa i Forraadnelse. Det blev nemlig borte; men blev det borte, efter at det havde begyndt at henraadne, da maatte Jesu Venner have det henraadnende Legeme. Da de ikke havde det, blev det borte forJøderne før den Tid, da det vilde have begyndt at opløses. Jøderne saa ikke, at det henraadnede, Jesu Venner saa det heller ikke. Hvem saa da, at det henraadnede? Dersom det ikke gik i Forraadnelse paa et Sted, som var i Hænder paa hans Disciple, og heller ikke paa et Sted, som var i Hænderne paa Jøderne, hvor henraadnede det, dersom det henraadnede? Der var intet tredie Sted, hvor det kunde gaa i Forraadnelse. Der skede noget med Jesu Legeme mellem dets Begravelse og den Tid, da det vilde have begyndt at opløses, det blev levende. Ingen anden Forklaring er mulig. Jesu Venner troede og forkyndte, at Jesus opstod paa den tredie Dag. Det vil man i Almindelighed indrømme. Man vil ikke alene medgive, at de troede og forkyndte, at Jesus opstod, men ogsaa, at de troede og forkyndte, at han opstod paa den tredie Dag. Kun uvidende Jøder som før sagt vil negte, at de troede det.

Naar Disciplene troede og fremholdt, at Jesus opstod paa den tredie Dag, saa havde de en Grund, eller Grunde for det. Sæt at de byggede sin Tro paa Jesu Opstandelse blot paa Spaadomme i det gamle Testamente, som de mente, forudsagde den, saa kunde de dog ikke bygge sin Overbevisning om, at han opstod paa den tredie Dag, paa nogen Profeti; thi der findes intet Udsagn i det gamle Testamente, hvorpaa de kunde bygge den. Apostlene fandt i Salm. 16, 10 et Udsagn, som de ansaa for en Forudsigelse af Jesu Opstandelse, fordi der udtales der, at den Person, hvorom Salmen handler, ikke skal se Forraadnelse.

Men de fandt intet i Salmen om, at han skulde opstaa paa den tredie Dag, og i Es. 53 fandt de ikke engang nogen direkte Udtalelse, men kun en indirekte om Messias's Opstandelse. I Hos. 6, 2 staar der: „Han vil gjøre os levende efter to Dage; paa den tredie Dag vil han opreise os, saa at vi lever for hans Aasyn.“ Der tales ikke her om Messias. I V. 1 opfordrer Israliterne hverandre til Omvendelse, og i V. 2 udtaler de den Forvisning, at Herren vil give dem sine Goder om kort Tid. Profeten Jonas's Ophold i Fiskens Bug i tre Dage og tre Nætter var ikke nogen Profeti om, at Messias skulde opstaa paa den tredieDag. De kunde hverken af Hos. 6, 2 eller af Beretningen om Jonas's Ophold i Fiskens Bug i tre Døgn slutte, at Jesus opstod paa den tredie Dag. Hvoraf kom det da, at de troede og forkyndte, at han opstod just paa den tredie Dag? Hvorfor troede de ikke og forkyndte, at han opstod enten Natten mellem Fredag og Lørdag eller Natten mellem Lørdag og Søndag eller Lørdag. Fra Fredags Aften til Lørdags Aften varede vistnok Sabbaten; men de kan ikke have troet, at det stod i Strid med Loven, at han opstod paa Sabbaten, men selv om de havde troet det, saa kunde de jo have troet, at han opstod Natten mellem Lørdag og Søndag. Det at Apostlene forkyndte og de og de øvrige kristne troede, at Jesus opstod paa den tredie Dag og paa ingen anden, maa have havt en Grund eller Grunde. Havde han sagt, at han skulde opstaa paa den tredie Dag? Dersom han havde sagt, at han skulde opstaa paa den tredie Dag, da opstod han paa den Dag. Det indrømmer alle. Paa den anden Side maatte han have sagt, at han skulde opstaa paa den tredie Dag, hvis han opstod paa den, ligesom han

havde sagt, at han skulde lide en voldsom Død. Hvorledes skal vi da forklare os det, at Jesu Venner troede og forkyndte, at Jesus opstod paa den tredie Dag? Sagen maa være den, at paa den Dag forsvandt hans Legeme af Graven. Vi saa ovenfor, at det følger af Jødernes eget Udsagn om, at Legemet blev borte for dem, og af, at Disciplene ikke havde det, at det forsvandt af sin Grav før den Tid, at det kunde have begyndt at henraadne. Vi saa ogsaa, at fordi det ikke var i Jødernes Hænder og ikke i Jesu Venners Hænder, at det maatte være blevet levende. Eftersom da Jesus opstod, saa maatte han have sagt, at han skulde opstaa, og eftersom han opstod, saa er det i høieste Grad sandsynligt, at han viste sig efter sin Opstandelse i ethvert Fald for sine. Da han maa have sagt, at han skulde opstaa, saa kan vi sikkert slutte, at Synedriet ikke var færdigt med ham efter hans Død, og at det gjorde Foranstaltninger for at forebygge, at det Ord skulde komme ud, at han opstod. Hvor rimelig bliver ikke i Lys heraf Matthæus's Beretning om, at romerske Soldater holdt Vagt om Graven! Sagen var vel den, at Jesu Legeme forsvandt af Graven paa den tredie Dag; men Jesu Venner grundede sin Tro paa Jesu Opstandelse paa den tredie Dag ikke bare derpaa, at hans Grav da blev tom, men ogsaa derpaa, at han havde sagt, han skulde opstaa paa den Dag, og desuden derpaa, at han da begyndte at aabenbare sig for dem. Apostlene og de øvrige troende var aldeles visse paa, at ikke nogen saa at hans Legeme gik i Forraadnelse, fordi det blev levende. De havde særdeles gode Grunde for sin Overbevisning; thi de havde Spaadomme om Messias's Opstandelse, Jesu Forudsigelse, Gravens Tomhed og hans Aabenbarelser at bygge den paa. De, der paastaar, at Apostlene tog feil, naar de mente, at Jesus opstod, gjør dem til nogle Daarer. Til en Daare gjør de da ogsaa den store Tænker og lærde Mand Apostelen Paulus. Grunden, hvorfor de negter Jesu legemlige Opstandelse, er den, at de ikke vil vide af Undere. Men Forkastelsen af Underne bunder i Atheisme, Gudsfornegtelse, som tidligere bemærket.

Hvor paalidelige viser ikke vore Evangelier sig at være i Lys af det, som ovenfor er blevet fremholdt! Med Hensyn til Jesu Opstandelse er vi ikke henvist alene til dem, hvad skriftlige Vidnesbyrd angaar, da ogsaa de øvrige nytestament-

lige Skrifter forkynder den. Ingen vover at angribe Egtheden af Pauli Brev til Romerne, hans to Breve til Korinthierne og hans Brev til Galaterne. Hvor ofte omtaler han ikke Jesu Opstandelse som en Kjendsgjærning i disse! Især fremholder han den i 1 Kor. 15. Han siger, at Jesus døde, blev begravet og opstod paa den tredie Dag, og han opregner mange Aabenbarelser af Jesus, under hvilke han blev seet af kun en Person ad Gangen og af mange samtidigt, og fremholder, at Jesu Opstandelse var en Opstandelse fra de døde, det er en legemlig Opstandelse, hvorved altsaa hans Legeme forsvandt af sin Grav. Han fortæller, at nogle af de 500 Brødre, der saa Jesus samtidigt, er hensovet, men at de fleste er ilive, medens han skriver sit Brev. Brevet skrev han kort før Paaske Aar 58 efter Kristi Fødsel eller Aar 25 efter Kristi Død.

Paulus havde vistnok ikke været blandt dem, der havde seet den opstandne i de firti Dage; men han havde faaet al nødvendig Underretning om Jesu Opstandelse af de troende og især af Apostlene, og desuden havde Jesus aabenbaret sig for ham under hans Reise til Damaskus.

Vore Evangelier bekræftes altsaa af 1 Kor. 15 og af de mange andre Steder i de ovenfor nævnte Breve. Ingen Skrifter fra hine gamle Tider er saa vel bevidnet som ægte som vore Evangelier. Xenofon, død omtr. Aar 354 f. Kr., var en Discipel af den store græske Filosof Sokrates, der paa Anklage for at fordærve Ungdommen ved sin Lære maatte drikke dødelig Gift Aar 399 f. Kr. Xenofon skrev fire Bøger, som kaldes Memorabilia, og hvilke vi har, som et Forsvar for sin Lærer. Ingen tviler paa, at han har skrevet dem, og at det er sandt, hvad han siger om Sokrates. Den store romerske Taler og Politiker Cicero, død Aar 43 f. Kr., skrev flere Bøger, som vi har. Ingen tviler paa, at de er ægte. Der er en Masse Skrifter fra hine gamle Tider, om hvis Egthed ingen nærer nogen Tvil. Men deres Egthed baade med Hensyn til Forfattere og Indhold er paa langt nær ikke i den Grad sikker, som Tilfældet er for vore Evangeliers Vedkommende.

Man har indvendt mod Jesu Opstandelse, at han ikke viste sig for de vantroe. Hvis han var opstanden, saa maatte han have aabenbaret sig ogsaa for Verden, da jo hans Opstandelse maatte være af største Betydning, hvis den havde fundet

Sted, har man paastaaet. Til denne Indvending kan svares, at Gud har en Plan, som han følger. Ifølge denne Plan skulde de vantroe ikke faa se ham. De havde faaet, medens Jesus levede, Vidnesbyrd om, hvem han var, og de havde ikke troet, men i Vantro slaaet ham ihjel. Det at de ikke fik se ham, var en Straf for deres Vantro, og om de havde seet ham, vilde de nok have bortforklaret hans Aabenbarelser, negtet hans Opstandelse og fortsat at forkaste ham som Messias. Han havde givet dem sine Kreditiver for, at han var Messias. Især hans mange Undere havde været hans Kreditiver. Havde de ikke trods disse været vantroe? Hans Opstandelse var i og for sig ikke noget større Under end de øvrige.

Det er forresten ikke ganske rigtigt at sige, at han ikke aabenbarede sig for vantroe. Han aabenbarede sig jo for Saulus (Paulus) efter dennes eget Udsagn paa Veien til Damaskus. Paulus var dengang ganske vantro. I Vantro hadede og forfulgte han de kristne. Der tales ofte om nogle Personer, som kaldes Jesu Brødre. Deres Navne var ifølge Matt. 13, 55 Jakob, Joses, Simon og Judas. Der er ikke Enighed om, i hvilket Slægtskabsforhold de stod til Jesus. Ifølge Joh. 7, 5 troede de ikke paa ham, skjønt de havde været Vidner til hans mægtige Gjærninger og lyttet til hans mægtige Ord. De indrømmer i V. 3, at han gjorde hine Gjærninger. De troede ikke, at han var Messias, fordi han ikke svarede til deres jødiske og kjødelige Forestilling om Messias. De saa i ham kun en stor Profet. Dog tænkte de paa Grund af hans Mirakler, at han maaske var Messias. Derfor opfordrede de ham til at gaa til Løvsalernes Fest i Jerusalem for at aabenbare sig der som Messias, hvis han var det. Det var om Høsten før hans Død, at de talte saaledes til Jesus; thi Løvsalernes Fest holdtes i Oktober. Altsaa kun nogle Maaneder før hans Død, som indtraf følgende Vaar, troede de ikke paa ham. I Apostl. Gjær. 1, 14 finder vi, at de er troende. Man mener, at de først troede, efter at de havde seet Jesus efter hans Opstandelse. Han aabenbarede sig for Saulus og sine Brødre, fordi han saa, de derved vilde bringes til Troen. Han kan have aabenbaret sig for andre vantroe. Vore Evangelier og de øvrige nytestamentlige Skrifter fortæller ikke alt.

Men aabenbarede han sig ikke for de vantroe i Almindе-

lighed, saa fik de dog Bevis for hans Opstandelse. Underet ved Jesu Grav hin Søndags Morgen var et Bevis baade for Hedningerne og de vantroe Jøder. Det beviste tilfulde, at Jesus opstod. I Virkeligheden er Jesu legemlige Opstandelse en Begivenhed, der er ligesaa godt bevidnet som hans Korsfæstelse. En stor Del af vor Viden hviler paa andres Vidnesbyrd. Hvis vi ikke skulde lide paa disse, maatte vi tvile ogsaa paa Jesu Korsfæstelse. Verdenshistorien vilde bestaa af Beretninger, om hvis Sandhed vi ingen Vished kunde have, hvis vi ikke skulde kunne fæste Lid til andres Udsagn. De mange og enstemmige Vidnesbyrd om, at Jesus havde sagt, at han skulde opstaa paa den tredie Dag, at hans Grav blev tom, at han opstod paa den tredie Dag og atter og atter aabenbarede sig, er Vidnesbyrd som ingen formaar at tilintetgjøre.

Jesu legemlige Opstandelse var en Hovedbestanddel af Apostlenes Forkyndelsee. Skjønt den i og for sig selv ikke var et større Under end de andre Undere, forsaavidt som disse som hint kunde ske kun ved guddommelig Kraft, ved en Kraft, som var større end Naturens Kraft, saa tillagde de den dog en meget stor Betydning. Det fremgaar f. Eks. af 1 Kor. 15, hvor Paulus skriver: „Men er Kristus ikke opstanden, da er vor Prædiken forgjæves, da er vor Tro forgjæves. „Men dersom Kristus ikke er opstanden, da er eders Tro forfængelig, da er I endnu i eders Synder, da er ogsaa de fortabt, som er hensovet i Kristus.“ „Thi efterdi Døden er kommet ved et Menneske, er og de dødes Opstandelse kommet ved et Menneske:“ Hvis Jesus ikke opstod af Graven, vilde Forkyndelsen om ham som Messias og Forløser være uden Nytte, Troen paa ham uden Nytte; vi vilde ikke have Syndsforlædelse, skjønt vi troede paa ham, og de, som døde iTroen paa ham, vilde befinde sig i Helvede, fordi de ikke fik Syndsforladelse ved Troen paa ham, medens de endnu var her; thi hvis han ikke legemlig opstod, var han ikke Messias, og skaffede han ikke Syndsforladelse tilveie for os. Er han derimod opreist af sin Grav, saa er Prædikenen om ham nyttig, Troen paa ham nyttig, er han opreist af sin Grav, saa er han Messias og har ved sin Død bragt Forligelse istand, saa at de, der tror paa ham, faar Syndstilgivelse og bliver salige, naar de dør. Af samme Kapitel ser vi, at Paulus betragter Jesu Opstandelse som et

slaaende Bevis for de dødes Opstandelse. I Rom. 1, 4 udtaler han, at Jesu Opstandelse er et kraftigt Bevis for, at han er Guds Søn i metafysisk eller overnaturlig Betydning. For Paulus og de øvrige Apostle var Jesu legemlige Opstandelse en Grundsandhed. Den fremholder de atter og atter i sin Forkyndelse. Apostlenes ag de øvrige Disciples Lære om Jesu Opstandelse udtaler den norske Biskop Johan Nordahl Brun, død 1816, naar han synger:

„Jesus lever, Graven brast!
Han stod op med Guddoms Vælde,
Trøsten staar som Klippen fast,
At hans Død og Blod skal gjælde.
Lynet blinker, Jorden bæver,
Graven brast, og Jesus lever!

Jeg har vundet, Jesus vandt;
Døden opslugt er til Seier,
Jesus Mørkets Fyrste bandt,
Jeg den kjøbte Frihed eier;
Aaben har jeg Himlen fundet,
Jesus vandt, og jeg har vundet!"

Firti Dage efter hans Opstandelse fandt hans Himmelfart Sted. Den fandt Sted paa den østlige Side af Oljebjerget i Nærheden af Bethania Luk. 24, 50; Apostl. Gjær. 1, 12. Efter at have sagt til sine Apostle, at de skulde forblive i Jerusalem, der oppebie Forjættelsen om Aandens Udgydelse og vidne om ham baade i Jerusalem og i hele Judæa og Samaria og indtil Jordens Ende, opløftede han sine Hænder over dem og velsignede dem og for op med opløftede og velsignende Hænder, indtil en Sky tog ham bort fra deres Øine. „Og som de stirrede op mod Himmelen, da han for hen, se, da stod to Mænd hos dem i hvide Klæder, hvilke ogsaa sagde: I galilæiske Mænd! Hvorfor staar I og ser op til Himmelen? Denne Jesus, som er optaget fra eder til Himmelen, skal komme igjen paa samme Maade, som I har seet ham fare til Himmelen" Apostl. Gjær 1, 10. 11. Paa en Sky skal han komme igjen synlig paa den yderste Dag, som han for op paa en Sky.

Men endskjønt han ved sin Himmelfart forlod Jorden

med sin synlige Nærværelse, vilde han dog være med sine Apostle. „Og se, jeg er med eder alle Dage indtil Verdens Ende" havde han sagt til dem under sin Aabenbarelse paa hint Bjerg i Galilæa. Med dem var han i Parakleten, den Helligaand, der ikke blot er Faderens Aand, men hans Aand, i Undere, de skulde gjøre, i Syner, de skulde have, og i Naadens Midler. Forjættelsen gjælder alle kristne, dog den gjalt i særegen Grad Apostlene. At det gjælder ogsaa andre end Apostnene, sees af hans Ord: „alle Dage indtil Verdens Ende;" thi han vil ikke sige, at Apostlene skal leve paa Jorden alle Dage indtil Verdens Ende. Tilstede er han blandt de troende i sin Aand, i Ordet og Sakramenterne.

Med Himmelfarten endte Jesu Liv paa Jorden. Han havde fuldført den Gjærning, Faderen havde paalagt ham, og som han selv havde paataget sig at gjøre til Menneskenes Frelse. I ham havde Profetierne om Messias's jordiske Tilværelse og Gjærning gaaet i Opfyldelse. Sammenligner vi Jesus med de gammeltestamentlige Forudsigelser om Messias, saa finder vi, at han svarer just til den Messias, de taler om. Hans Liv og Gjærning er ikke dannet af Evangelisterne og Apostlene efter Profetierne; thi den Opfatning, de havde af dem, var forskjellig i mange Henseender fra den rette, da de som Jøder nærede sit Folks kjødelige Anskuelser om Messias; men ved Jesu Ord, Liv, Gjærning og Aand toges Bindet fra deres Øine, saa de saa den rette Mening i de Profetier, hvis rette Mening de før ikke havde seet.

I sin Forkyndelse gjør de da flittig Brug af dem for at eftervise, at Jesus var den, som skulde komme. Paulus f. Eks. skriver i 1 Kor. 15, at Jesus døde for vore Synder, blev begravet og opstod efter Skrifterne.

At der er en Række Profetier om en Person, der engang skulde komme er ubestrideligt. Derfor ventede Jøderne Messias. Den, der siger, at der i det gamle Testamente ikke gives saadanne Profetier, hylder en Opfatning, der staar i Strid med Jødernes ældgamle, Jesu og hans Apostles Forstaaelse. De foreligger til Undersøgelse og en fordomsfri Undersøgelse vil vise, hvor grundløs den Paastand er, at de ikke er Profetier om en fremtidig Person. Og er det paa den ene Side ubestrideligt, at der er i det gamle Testamente saadanne Profetier, saa er det ogsaa paa den anden

ubestrideligt, at de handler kun om en Person som Jesus. Der har jo ingen anden Person end Jesus været, paa hvem de passer, og den, der negter, at de angaar Jesus erklærer sig uenig med Jesus selv og hans Apostle. Messias's Gjærning har han udført i Verden.

At der skulde være Spaadomme om Jesus, har vi al Grund til at vente. Men selv om der ikke var saadanne, kunde vor Opfatning om ham ikke være en anden end den, vi har. Jesus beviser ved sit Liv, Gjærning og Lære, hvem han er. Vor Opfatning om ham hviler paa ingen Maade kun paa Profetierne. Profetierne er kun et af Beviserne for, hvem han er. Derfor peger Jesus ikke alene paa Profetierne om sig, men ogsaa paa sine Gjærninger, og derfor henviser Apostlene ikke blot til Skrifterne, men ogsaa til hans Mirakler i sin Forkyndelse. I sin Pinsetale udtalte Peter blandt andet følgende: „I israelitiske Mænd! Hør disse Ord: Jesus af Nazaret, en Mand, af Gud udmærket for eder ved kraftige Gjærninger og Undere og Tegn, hvilke Gud gjorde ved ham midt iblandt eder, saasom I og selv ved" Apostl. Gjær. 2, 22. Dog Miraklerne vil somme ikke vide af. Det underfulde i Jesu Liv, som vore Evangelier og de øvrige nytestamentlige Skrifter fremholder, forkaster de, som vi før har seet. Hans Undfangelse ved den Helligaand, hans Undere, hans Guddom, hans istedtrædende Lidelse og Død og hans Opstandelse forkaster de, skjønt dette er altsammen lært baade i det gamle og nye Testamente. Jesus var efter deres Mening kun et Menneske og kun en Lærer, skjønt det bedste Menneske og den største Lærer som endnu har levet paa Jorden. Denne Lære er ikke ny, men gammel. Det er gammel Rationalisme, Fornuftkristendom. Men Rationalismen er blevet prøvet før i Tiden og har vist sig at være falsk Kristendom, fordi den har aabenbaret sin Afmagt til at kunne gjøre det for Menneskene, som disse behøver. Det er ikke dens Kristus, som har fornyet Verden, men den, som Guds Ord forkynder. Fornuftkristendommens Kristus giver ikke Menneskene Fred ved Syndernes Forladelse og Kraft til at leve et helligt Liv i Kjærlighed til Gud og Næsten, saa at de er villige til i Selvfornegtelse at ofre sig selv for Guds Ære og andres timelige og evige Vel. Der, hvor Rationalismen hersker, indtræder der Ligegyldighed

for al Religion og kommer det sædelige Liv i Forfald. Det er Historiens Dom.

Rationalismens Kristus er en ufuldkommen Kristus. Rationalismens Kristus er bare et Menneske og en Morallærer, der viser Menneskene, hvad de skal gjøre ved naturlige Kræfter for at være lykkelige her og blive salige hisset. Men de syndige Mennesker trænger til en større Kristus. De trænger til en Kristus, i hvem deres Syndeskyld udslettes, og som ikke blot siger til dem: „Du skal elske Herren, din Gud, af hele dit Hjerte og af hele din Sjæl og af hele din Styrke", og: „Du skal elske din Næste som dig selv", men ogsaa giver dem baade Lyst og Kraft dertil, fordi de mangler baade Lysten og Kraften. Menneskene trænger til den Kristus, som Guds Ord forkynder. Han svarer til deres Behov. Hvad nytter det at sige til den, hvis Ben er lamme: „Gaa". Skal han gaa, maa hans Lamhed først helbredes. Den Kristus, Skriften forkynder, ikke blot siger til Menneskene, hvad de skal gjøre, men sætter dem ogsaa istand til at gjøre det, hvis de ikke er ulydige mod hans Ord. Og hvad han saaledes gjør, er Mirakler, Mirakler i Aandens Verden, der ikke er mindre end Miraklerne i Naturens Verden. Der er Anledning for enhver til ved personlig Erfaring at forvisse sig om denne hans Undermagt. Skal vi leve det naturlige Liv, maa vort Legeme faa den nødvendige Næring, maa dets Behov tilfredsstilles med det nødvendige. Kun af Vand og Brød vil det ikke kunne leve; thi bare Vand og Brød tilfredsstiller ikke dets Behov. Som Legemets Behov ikke kan tilfredsstilles ved bare Vand og Brød, saa kan heller ikke Sjælens Behov tilfredsstilles ved kun den Næring, Fornuftkristendommens Kristus rækker den. Alene Skriftens Kristus tilfredsstiller dens Krav. Men dette er et slaaende Bevis for, at han er den sande Kristus og ogsaa for f. Eks. vore Evangeliers Paalidelighed, der skildrer ham.

Der er ogsaa mange andre Ting, som viser, at Jesus er en ualmindelig Person. Han udviste en ualmindelig Kjærlighed saavel til Fiende som Ven, en overordentlig moralsk Renhed i sit indre og ydre Liv, den høieste Grad af Taalmodighed i sine frygtelige Lidelser, et usædvanlig moralsk Mod og en Myndighed i hele sin Færd, som intet blot Menneske besidder. Hans Liv og Lære aabenbarer den ædleste Person, Idealet af

en ædel Person, og dem, der tror paa ham, gjør han ædle, saa at noget af hans Ædelhed kommer tilsyne i dem. Han havde et forunderligt Kjendskab til Gud og Menneskene. Som Lærer stod han alene; thi hans Lære var i mangfoldige Ting grundforskjellig fra Samtidens Lære, hvorfor han betragtedes som en Vranglærer af sine Fiender og forstodes ikke af sine Venner, ja, ikke engang af sine Apostle før efter sin Opstandelse, Himmelfart og den Helligaands overordentlige Meddelelse Pinsedag.

Hans Lære er ideal eller fuldkommen. Den passer ikke kun for et Folk, men for alle Folk, ikke kun for en Tidsalder, men for enhver Tidsalder, og den omfatter alle Ting, om hvilke vi trænger til Undervisning. Den bliver ikke ubrugbar og forældet, medens Tiden skrider fremover, og Oplysningen stiger. Hans Lære er meget mere den store Magt, som bringer Menneskene fremad i Oplysning. Han underviser Menneskene ikke blot gjennem de Ord, han talte, men ogsaa ved det Liv, han levede. Hans Liv var idealt. Det er et fuldkomment Eksempel til Efterfølgelse. Saa taler han til os, lærer han os ved sine Ord og sit Eksempel. Ikke blot hans Ord; men ogsaa hans Eksempel har havt, har og vil have en ualmindelig Indflydelse paa Menneskene.

Baade ved sin fuldkomne Lære og sit fuldkomne Liv aabenbarer han sig som en ualmindelig Person. En saadan Person kan ikke fremstaa i Overensstemmelse med de Love, hvorefter Menneskene udvikles. En Person, der er ualmindelig begavet i en eller anden Retning, et Geni, udvikles nu og da blandt Menneskene. Men en Person, der er fuldkommen som Jesus i Lære og Liv udvikles ikke blandt Menneskene ifølge de Love, hvorefter Udviklingen foregaar blandt dem. Han kan ikke forklares efter disse Love. Han er et Mirakel. Om man forkaster det underfulde i hans Liv, det er, hans Undfangelse ved den Helligaand, hans Undergjærninger og hans legemlige Opstandelse, saa bliver man dog ikke kvit det underfulde ved ham. Jesus er et Under, ja, Underet over alle Undere. Vi har paa et andet Sted seet, at Profeten Esaias siger i 9, 6, at Messias's Navn skal være Under, det er, han skal være Under og af Menneskene betragtes som Under.

Profetierne er undværlige. De er dog et mægtigt Bevis for Jesus. De var det i Jesu og hans Apostles Betragtning.

Peter siger f. Eks. i Apostl. Gjær. 10, 43 i sin Tale til Kornelius og de andre Hedninger, der var forsamlet i Kornelius's Hus: „Denne (Jesus) giver alle Profeterne det Vidnesbyrd, at hver den, som tror paa ham, skal faa Syndernes Forladelse ved hans Navn.“ Ingen anden Religion end den kristne har Profetier at støtte sig til. Atter og atter har man gjort Forsøg paa at tilintetgjøre dem. Men det har ikke lykkets, og det vil aldrig lykkes. De kan ikke bortforklares. Ethvert Forsøg paa at udlægge dem om en anden Person end om Jesus vil end tydeligere vise, paa hvilken sikker Grund den Opfatning hviler, at de er Spaadomme om ham, der som Messias skulde oprette et uforgjængeligt og moralsk Rige.

„Skriv dig, Jesus paa mit Hjerte,
O min Konge og min Gud,
At ei Vellyst eller Smerte
Dig formaar at slette ud!
Denne Indskrift paa mig sæt:
Jesus udaf Nazaret,
Den korsfæstede, min Ære
Og min Salighed skal være!“

Indhold:

Side

Side

Side

Nogle Rettelser.

Side 22, Linje 16 fra neden læs Kam istedetfor Kain.
Side 30, Linje 7 fra oven læs vide istedetfor hvide.
Side 94, Linje 4 fra oven læs hans istedetfor deres.
Side 135, Linje 7 fra neden læs men istedetfor man.
Side 184, Linje 1 fra oven læs Fristelser istedetfor Lidelser.
Side 220, Linje 6 fra oven læs paa sidste Sted istedetfor paa disse Steder.
Side 259, Linje 2 fra oven læs altsaa istedetfor ogsaa.

